નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

દીઘનિકાયે

પાથિકવગ્ગટ્ઠકથા

૧. પાથિકસુત્તવણ્ણના

સુનક્ખત્તવત્થુવણ્ણના

૧. **એવં મે સુતં…પે૰… મલ્લેસુ વિહરતી**તિ પાથિકસુત્તં. તત્રાયં અપુબ્બપદવણ્ણના. **મલ્લેસુ વિહરતી**તિ મલ્લા નામ જાનપદિનો રાજકુમારા, તેસં નિવાસો એકોપિ જનપદો રુળ્હીસદ્દેન ‘‘મલ્લા’’તિ વુચ્ચતિ, તસ્મિં મલ્લેસુ જનપદે. ‘‘અનુપિયં નામ મલ્લાનં નિગમો’’તિ **અનુપિય**ન્તિ એવંનામકો મલ્લાનં જનપદસ્સ એકો નિગમો, તં ગોચરગામં કત્વા એકસ્મિં છાયૂદકસમ્પન્ને વનસણ્ડે વિહરતીતિ અત્થો. અનોપિયન્તિપિ પાઠો. **પાવિસી**તિ પવિટ્ઠો. ભગવા પન ન તાવ પવિટ્ઠો, પવિસિસ્સામીતિ નિક્ખન્તત્તા પન પાવિસીતિ વુત્તો. યથા કિં, યથા ‘‘ગામં ગમિસ્સામી’’તિ નિક્ખન્તો પુરિસો તં ગામં અપત્તોપિ ‘‘કુહિં ઇત્થન્નામો’’તિ વુત્તે ‘‘ગામં ગતો’’તિ વુચ્ચતિ, એવં. **એતદહોસી**તિ ગામસમીપે ઠત્વા સૂરિયં ઓલોકેન્તસ્સ એતદહોસિ. **અતિપ્પગો ખો**તિ અતિવિય પગો ખો, ન તાવ કુલેસુ યાગુભત્તં નિટ્ઠિતન્તિ. કિં પન ભગવા કાલં અજાનિત્વા નિક્ખન્તોતિ? ન અજાનિત્વા. પચ્ચૂસકાલેયેવ હિ ભગવા ઞાણજાલં પત્થરિત્વા લોકં વોલોકેન્તો ઞાણજાલસ્સ અન્તો પવિટ્ઠં ભગ્ગવગોત્તં છન્નપરિબ્બાજકં દિસ્વા ‘‘અજ્જાહં ઇમસ્સ પરિબ્બાજકસ્સ મયા પુબ્બે કતકારણં સમાહરિત્વા ધમ્મં કથેસ્સામિ, સા ધમ્મકથા અસ્સ મયિ પસાદપ્પટિલાભવસેન સફલા ભવિસ્સતી’’તિ ઞત્વાવ પરિબ્બાજકારામં પવિસિતુકામો અતિપ્પગોવ નિક્ખમિ. તસ્મા તત્થ પવિસિતુકામતાય એવં ચિત્તં ઉપ્પાદેસિ.

૨. **એતદવોચા**તિ ભગવન્તં દિસ્વા માનથદ્ધતં અકત્વા સત્થારં પચ્ચુગ્ગન્ત્વા એતં **એતુ ખો, ભન્તે**તિઆદિકં વચનં અવોચ. **ઇમં પરિયાય**ન્તિ ઇમં વારં, અજ્જ ઇમં આગમનવારન્તિ અત્થો. કિં પન ભગવા પુબ્બેપિ તત્થ ગતપુબ્બોતિ? ન ગતપુબ્બો, લોકસમુદાચારવસેન પન એવમાહ. લોકિયા હિ ચિરસ્સં આગતમ્પિ અનાગતપુબ્બમ્પિ મનાપજાતિકં આગતં દિસ્વા ‘‘કુતો ભવં આગતો, ચિરસ્સં ભવં આગતો, કથં તે ઇધાગમનમગ્ગો ઞાતો, કિં મગ્ગમૂળ્હોસી’’તિઆદીનિ વદન્તિ. તસ્મા અયમ્પિ લોકસમુદાચારવસેન એવમાહાતિ વેદિતબ્બો. **ઇદમાસન**ન્તિ અત્તનો નિસિન્નાસનં પપ્ફોટેત્વા સમ્પાદેત્વા દદમાનો એવમાહ. **સુનક્ખત્તો લિચ્છવિપુત્તો**તિ સુનક્ખત્તો નામ લિચ્છવિરાજપુત્તો. સો કિર તસ્સ ગિહિસહાયો હોતિ, કાલેન કાલં તસ્સ સન્તિકં ગચ્છતિ. **પચ્ચક્ખાતો**તિ ‘‘પચ્ચક્ખામિ દાનાહં, ભન્તે, ભગવન્તં ન દાનાહં, ભન્તે, ભગવન્તં ઉદ્દિસ્સ વિહરિસ્સામી’’તિ એવં પટિઅક્ખાતો નિસ્સટ્ઠો પરિચ્ચત્તો.

૩. **ભગવન્તં ઉદ્દિસ્સા**તિ ભગવા મે સત્થા ‘‘ભગવતો અહં ઓવાદં પટિકરોમી’’તિ એવં અપદિસિત્વા. **કો સન્તો કં પચ્ચાચિક્ખસી**તિ યાચકો વા યાચિતકં પચ્ચાચિક્ખેય્ય, યાચિતકો વા યાચકં. ત્વં પન નેવ યાચકો ન

યાચિતકો, એવં સન્તે, મોઘપુરિસ, કો સન્તો કો સમાનો કં પચ્ચાચિક્ખસીતિ દસ્સેતિ. **પસ્સ મોઘપુરિસા**તિ પસ્સ તુચ્છપુરિસ. **યાવઞ્ચ તે ઇદં અપરદ્ધ**ન્તિ યત્તકં ઇદં તવ અપરદ્ધં, યત્તકો તે અપરાધો તત્તકો દોસોતિ એવાહં ભગ્ગવ તસ્સ દોસં આરોપેસિન્તિ દસ્સેતિ.

૪. **ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મા**તિ પઞ્ચસીલદસસીલસઙ્ખાતા મનુસ્સધમ્માઉત્તરિ. **ઇદ્ધિપાટિહારિય**ન્તિ ઇદ્ધિભૂતં પાટિહારિયં. **કતે વા**તિ કતમ્હિ વા. **યસ્સત્થાયા**તિ યસ્સ દુક્ખક્ખયસ્સ અત્થાય. **સો નિય્યાતિ તક્કરસ્સા**તિ સો ધમ્મો તક્કરસ્સ યથા મયા ધમ્મો દેસિતો, તથા કારકસ્સ સમ્મા પટિપન્નસ્સ પુગ્ગલસ્સ સબ્બવટ્ટદુક્ખક્ખયાય અમતનિબ્બાનસચ્છિકિરિયાય ગચ્છતિ, ન ગચ્છતિ, સંવત્તતિ, ન સંવત્તતીતિ પુચ્છતિ. **તત્ર સુનક્ખત્તા**તિ તસ્મિં સુનક્ખત્ત મયા દેસિતે ધમ્મે તક્કરસ્સ સમ્મા દુક્ખક્ખયાય સંવત્તમાને કિં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મા ઇદ્ધિપાટિહારિયં કતં કરિસ્સતિ, કો તેન કતેન અત્થો. તસ્મિઞ્હિ કતેપિ અકતેપિ મમ સાસનસ્સ પરિહાનિ નત્થિ, દેવમનુસ્સાનઞ્હિ અમતનિબ્બાનસમ્પાપનત્થાય અહં પારમિયો પૂરેસિં, ન પાટિહારિયકરણત્થાયાતિ પાટિહારિયસ્સ નિરત્થકતં દસ્સેત્વા ''પસ્સ, મોઘપુરિસા''તિ દુતિયં દોસં આરોપેસિ.

૫. **અગ્ગઞ્ઞ**ન્તિ લોકપઞ્ઞત્તિં. ''ઇદં નામ લોકસ્સ અગ્ગ''ન્તિ એવં જાનિતબ્બમ્પિ અગ્ગં મરિયાદં ન તં પઞ્ઞપેતીતિ વદતિ. સેસમેત્થ અનન્તરવાદાનુસારેનેવ વેદિતબ્બં.

૬. **અનેકપરિયાયેન ખો**તિ ઇદં કસ્મા આરદ્ધં. સુનક્ખત્તો કિર ''ભગવતો ગુણં મક્ખેસ્સામિ, ''દોસં પઞ્ઞપેસ્સામી''તિ એત્તકં વિપ્પલપિત્વા ભગવતો કથં સુણન્તો અપ્પતિટ્ઠો નિરવો અટ્ઠાસિ.

અથ ભગવા – ''સુનક્ખત્ત, એવં ત્વં મક્ખિભાવે ઠિતો સયમેવ ગરહં પાપુણિસ્સસી''તિ મક્ખિભાવે આદીનવદસ્સનત્થં **અનેકપરિયાયેના**તિઆદિમાહ. તત્થ **અનેકપરિયાયેના**તિ અનેકકારણેન. **વજ્જિગામે**તિ વજ્જિરાજાનં ગામે, વેસાલીનગરે **નો વિસહી**તિ નાસક્ખિ. **સો અવિસહન્તો**તિ સો સુનક્ખત્તો યસ્સ પુબ્બે તિણ્ણં રતનાનં વણ્ણં કથેન્તસ્સ મુખં નપ્પહોતિ, સો દાનિ તેનેવ મુખેન અવણ્ણં કથેતિ, અદ્ધા અવિસહન્તો અસક્કોન્તો બ્રહ્મચરિયં ચરિતું અત્તનો બાલતાય અવણ્ણં કથેત્વા હીનાયાવત્તો. બુદ્ધો પન સુબુદ્ધોવ, ધમ્મો સ્વાક્ખાતોવ, સઙ્ઘો સુપ્પટિપન્નોવ. એવં તીણિ રતનાનિ થોમેન્તા મનુસ્સા તુય્હેવ દોસં દસ્સેસ્સન્તીતિ. **ઇતિ ખો તે**તિ એવં ખો તે, સુનક્ખત્ત, વત્તારો ભવિસ્સન્તિ. તતો એવં દોસે ઉપ્પન્ને સત્થા અતીતાનાગતે અપ્પટિહતઞાણો, મય્હં એવં દોસો ઉપ્પજ્જિસ્સતીતિ જાનન્તોપિ પુરેતરં ન કથેસીતિ વત્તું ન લચ્છસીતિ દસ્સેતિ. **અપક્કમેવા**તિ અપક્કમિયેવ, અપક્કન્તો વા ચુતોતિ અત્થો. **યથા તં આપાયિકો**તિ યથા અપાયે નિબ્બત્તનારહો સત્તો અપક્કમેય્ય, એવમેવ અપક્કમીતિ અત્થો.

કોરક્ખત્તિયવત્થુવણ્ણના

૭. **એકમિદાહ**ન્તિ ઇમિના કિં દસ્સેતિ? ઇદં સુત્તં દ્વીહિ પદેહિ આબદ્ધં ઇદ્ધિપાટિહારિયં ન કરોતીતિ ચ અગ્ગઞ્ઞં ન પઞ્ઞપેતીતિ ચ. તત્થ ''અગ્ગઞ્ઞં ન પઞ્ઞપેતી''તિ ઇદં પદં સુત્તપરિયોસાને દસ્સેસ્સતિ. ''પાટિહારિયં ન કરોતી''તિ ઇમસ્સ પન પદસ્સ અનુસન્ધિદસ્સનવસેન અયં દેસના આરદ્ધા.

તત્થ **એકમિદાહ**ન્તિ એકસ્મિં અહં. **સમય**ન્તિ સમયે, એકસ્મિં કાલે અહન્તિ અત્થો. **થૂલૂસૂ**તિ થૂલૂ નામ જનપદો, તત્થ વિહરામિ. **ઉત્તરકા નામા**તિ ઇત્થિલિઙ્ગવસેન ઉત્તરકાતિ એવંનામકો થૂલૂનં જનપદસ્સ નિગમો, તં

નિગમં ગોચરગામં કત્વાતિ અત્થો. **અચેલો**તિ નગ્ગો. **કોરક્ખત્તિયો**તિ અન્તોવઙ્કપાદો ખત્તિયો. **કુક્કુરવતિકો**તિ સમાદિન્નકુક્કુરવતો સુનખો વિય ધાયિત્વા ખાદતિ, ઉદ્ધનન્તરે નિપજ્જતિ, અઞ્ઞમ્પિ સુનખકિરિયમેવ કરોતિ. **ચતુક્કુણ્ડિકો**તિ ચતુસઙ્ગટ્ઠિતો દ્વે જાણૂનિ દ્વે ચ કપ્પરે ભૂમિયં ઠપેત્વા વિચરતિ. **છમાનિકિણ્ણ**ન્તિ ભૂમિયં નિકિણ્ણં પક્ખિત્તં ઠપિતં. **ભક્ખસ**ન્તિ ભક્ખં યંકિઞ્ચિ ખાદનીયં ભોજનીયં. **મુખેનેવા**તિ હત્થેન અપરામસિત્વા ખાદનીયં મુખેનેવ ખાદતિ, ભોજનીયમ્પિ મુખેનેવ ભુઞ્જતિ. **સાધુરૂપો**તિ સુન્દરરૂપો. **અયં સમણો**તિ અયં અરહતં સમણો એકોતિ. તત્થ **વતા**તિ પત્થનત્થે નિપાતો. એવં કિરસ્સ પત્થના અહોસિ ''ઇમિના સમણેન સદિસો અઞ્ઞો સમણો નામ નત્થિ, અયઞ્હિ અપ્પિચ્છતાય વત્થં ન નિવાસેતિ, 'એસ પપઞ્ચો'તિ મઞ્ઞમાનો ભિક્ખાભાજનમ્પિ ન પરિહરતિ, છમાનિકિણ્ણમેવ ખાદતિ, અયં સમણો નામ. મયં પન કિં સમણા''તિ? એવં સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધસ્સ પચ્છતો ચરન્તોવ ઇમં પાપકં વિતક્કં વિતક્કેસિ.

એતદવોચાતિ ભગવા કિર ચિન્તેસિ ''અયં સુનક્ખત્તો પાપજ્ઝાસયો, કિં નુ ઇમં દિસ્વા ચિન્તેસી''તિ? અથેવં ચિન્તેન્તો તસ્સ અજ્ઝાસયં વિદિત્વા ''અયં મોઘપુરિસો માદિસસ્સ સબ્બઞ્ઞુનો પચ્છતો આગચ્છન્તો અચેલં અરહાતિ મઞ્ઞતિ, ઇધેવ દાનાયં બાલો નિગ્ગહં અરહતી''તિ અનિવત્તિત્વાવ એતં **ત્વમ્પિ નામા**તિઆદિવચનમવોચ. તત્થ **ત્વમ્પિ નામા**તિ ગરહત્થે પિકારો. ગરહન્તો હિ નં ભગવા ''ત્વમ્પિ નામા''તિ આહ. ''ત્વમ્પિ નામ એવં હીનજ્ઝાસયો, અહં સમણો સક્યપુત્તિયોતિ એવં પટિજાનિસ્સસી''તિ અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો. **કિં પન મં, ભન્તે**તિ મય્હં, ભન્તે, કિં ગારય્હં દિસ્વા ભગવા ''એવમાહા''તિ પુચ્છતિ. અથસ્સ ભગવા આચિક્ખન્તો ''નનુ તે''તિઆદિમાહ. **મચ્છરાયતી**તિ ''મા અઞ્ઞસ્સ અરહત્તં હોતૂ''તિ કિં ભગવા એવં અરહત્તસ્સ મચ્છરાયતીતિ પુચ્છતિ. **ન ખો અહ**ન્તિ અહં, મોઘપુરિસ, સદેવકસ્સ લોકસ્સ અરહત્તપ્પટિલાભમેવ પચ્ચાસીસામિ, એતદત્થમેવ મે બહૂનિ દુક્કરાનિ કરોન્તેન પારમિયો પૂરિતા, ન ખો અહં, મોઘપુરિસ, અરહત્તસ્સ મચ્છરાયામિ. **પાપકં દિટ્ઠિગત**ન્તિ ન અરહન્તં અરહાતિ, અરહન્તે ચ અનરહન્તોતિ એવં તસ્સ દિટ્ઠિ ઉપ્પન્ના. તં સન્ધાય ''પાપકં દિટ્ઠિગત''ન્તિ આહ. **યં ખો પના**તિ યં એતં અચેલં એવં મઞ્ઞસિ. **સત્તમં દિવસ**ન્તિ સત્તમે દિવસે. **અલસકેના**તિ અલસકબ્યાધિના. **કાલઙ્કરિસ્સતી**તિ ઉદ્ધુમાતઉદરો મરિસ્સતિ.

કાલકઞ્ચિકાતિ તેસં અસુરાનં નામં. તેસં કિર તિગાવુતો અત્તભાવો અપ્પમંસલોહિતો પુરાણપણ્ણસદિસો કક્કટકાનં વિય અક્ખીનિ નિક્ખમિત્વા મત્થકે તિટ્ઠન્તિ, મુખં સૂચિપાસકસદિસં મત્થકસ્મિંયેવ હોતિ, તેન ઓણમિત્વા ગોચરં ગણ્હન્તિ. **બીરણત્થમ્બકે**તિ બીરણતિણત્થમ્બો તસ્મિં સુસાને અત્થિ, તસ્મા તં બીરણત્થમ્બકન્તિ વુચ્ચતિ.

તેનુપસઙ્કમીતિ ભગવતિ એત્તકં વત્વા તસ્મિં ગામે પિણ્ડાય ચરિત્વા વિહારં ગતે વિહારા નિક્ખમિત્વા ઉપસઙ્કમિ. **યેન ત્વ**ન્તિ યેન કારણેન ત્વં. યસ્માપિ ભગવતા બ્યાકતો, તસ્માતિ અત્થો. **મત્તં મત્ત**ન્તિ પમાણયુત્તં પમાણયુત્તં. ''મન્તા મન્તા''તિપિ પાઠો, પઞ્ઞાય ઉપપરિક્ખિત્વા ઉપપરિક્ખિત્વાતિ અત્થો. **યથા સમણસ્સ ગોતમસ્સા**તિ યથા સમણસ્સ ગોતમસ્સ મિચ્છા વચનં અસ્સ, તથા કરેય્યાસીતિ આહ. એવં વુત્તે અચેલો સુનખો વિય ઉદ્ધનટ્ઠાને નિપન્નો સીસં ઉક્ખિપિત્વા અક્ખીનિ ઉમ્મીલેત્વા ઓલોકેન્તો કિં કથેસિ ''સમણો નામ ગોતમો અમ્હાકં વેરી વિસભાગો, સમણસ્સ ગોતમસ્સ ઉપ્પન્નકાલતો પટ્ઠાય મયં સૂરિયે ઉગ્ગતે ખજ્જોપનકા વિય જાતા. સમણો ગોતમો અમ્હે, એવં વાચં વદેય્ય અઞ્ઞથા વા. વેરિનો પન કથા નામ તચ્છા ન હોતિ, ગચ્છ ત્વં અહમેત્થ કત્તબ્બં જાનિસ્સામી''તિ વત્વા પુનદેવ નિપજ્જિ.

८. **એકદ્વીહિકાયા**તિ એકં દ્વેતિ વત્વા ગણેસિ. **યથા ત**ન્તિ યથા અસદ્દહમાનો કોચિ ગણેય્ય, એવં ગણેસિ. એકદિવસઞ્ચ તિક્ખત્તું ઉપસઙ્કમિત્વા એકો દિવસો અતીતો, દ્વે દિવસા અતીતાતિ આરોચેસિ. **સત્તમં દિવસ**ન્તિ સો કિર સુનક્ખત્તસ્સ વચનં સુત્વા સત્તાહં નિરાહારોવ અહોસિ. અથસ્સ સત્તમે દિવસે એકો ઉપટ્ઠાકો ''અમ્હાકં કુલૂપકસમણસ્સ અજ્જ સત્તમો દિવસો ગેહં અનાગચ્છન્તસ્સ અફાસુ નુ ખો જાત''ન્તિ સૂકરમંસં પચાપેત્વા ભત્તમાદાય ગન્ત્વા પુરતો ભૂમિયં નિક્ખિપિ. અચેલો દિસ્વા ચિન્તેસિ ''સમણસ્સ ગોતમસ્સ કથા તચ્છા વા અતચ્છા વા હોતુ, આહારં પન ખાદિત્વા સુહિતસ્સ મે મરણમ્પિ સુમરણ''ન્તિ દ્વે હત્થે જણ્ણુકાનિ ચ ભૂમિયં ઠપેત્વા કુચ્છિપૂરં ભુઞ્જિ. સો રત્તિભાગે જીરાપેતું અસક્કોન્તો અલસકેન કાલમકાસિ. સચેપિ હિ સો ''ન ભુઞ્જેય્ય''ન્તિ ચિન્તેય્ય, તથાપિ તં દિવસં ભુઞ્જિત્વા અલસકેન કાલં કરેય્ય. અદ્વેજ્ઝવચના હિ તથાગતાતિ.

બીરણત્થમ્બકેતિ તિત્થિયા કિર ''કાલઙ્કતો કોરક્ખત્તિયો''તિ સુત્વા દિવસાનિ ગણેત્વા ઇદં તાવ સચ્ચં જાતં, ઇદાનિ નં અઞ્ઞત્થ છડ્ડેત્વા ''મુસાવાદેન સમણં ગોતમં નિગ્ગણ્હિસ્સામા''તિ ગન્ત્વા તસ્સ સરીરં વલ્લિયા બન્ધિત્વા આકડ્ઢન્તા ''એત્થ છડ્ડેસ્સામ, એત્થ છડ્ડેસ્સામા''તિ ગચ્છન્તિ. ગતગતટ્ઠાનં અઙ્ગણમેવ હોતિ. તે કડ્ઢમાના બીરણત્થમ્બકસુસાનંયેવ ગન્ત્વા સુસાનભાવં ઞત્વા ''અઞ્ઞત્થ છડ્ડેસ્સામા''તિ આકડ્ઢિંસુ. અથ નેસં વલ્લિ છિજ્જિત્થ, પચ્છા ચાલેતું નાસક્ખિંસુ. તે તતોવ પક્કન્તા. તેન વુત્તં – ''બીરણત્થમ્બકે સુસાને છડ્ડેસુ''ન્તિ.

૯. **તેનુપસઙ્કમી**તિ કસ્મા ઉપસઙ્કમિ? સો કિર ચિન્તેસિ ''અવસેસં તાવ સમણસ્સ ગોતમસ્સ વચનં સમેતિ, મતસ્સ પન ઉટ્ઠાય અઞ્ઞેન સદ્ધિં કથનં નામ નત્થિ, હન્દાહં ગન્ત્વા પુચ્છામિ. સચે કથેતિ, સુન્દરં. નો ચે કથેતિ, સમણં ગોતમં મુસાવાદેન નિગ્ગણ્હિસ્સામી''તિ ઇમિના કારણેન ઉપસઙ્કમિ. **આકોટેસી**તિ પહરિ. **જાનામિ આવુસો**તિ મતસરીરં ઉટ્ઠહિત્વા કથેતું સમત્થં નામ નત્થિ, ઇદં કથં કથેસીતિ? બુદ્ધાનુભાવેન. ભગવા કિર કોરક્ખત્તિયં અસુરયોનિતો આનેત્વા સરીરે અધિમોચેત્વા કથાપેસિ. તમેવ વા સરીરં કથાપેસિ, અચિન્તેય્યો હિ બુદ્ધવિસયો.

૧૦. **તથેવ તં વિપાક**ન્તિ તસ્સ વચનસ્સ વિપાકં તથેવ, ઉદાહુ નોતિ લિઙ્ગવિપલ્લાસો કતો, તથેવ સો વિપાકોતિ અત્થો. કેચિ પન ''વિપક્ક''ન્તિપિ પઠન્તિ, નિબ્બત્તન્તિ અત્થો.

એત્થ ઠત્વા પાટિહારિયાનિ સમાનેતબ્બાનિ. સબ્બાનેવ હેતાનિ પઞ્ચ પાટિહારિયાનિ હોન્તિ. ''સત્તમે દિવસે મરિસ્સતી''તિ વુત્તં, સો તથેવ મતો, ઇદં પઠમં પાટિહારિયં. ''અલસકેના''તિ વુત્તં, અલસકેનેવ મતો, ઇદં દુતિયં. ''કાલકઞ્ચિકેસુ નિબ્બત્તિસ્સતી''તિ વુત્તં, તત્થેવ નિબ્બત્તો, ઇદં તતિયં. ''બીરણત્થમ્બકે સુસાને છડ્ડેસ્સન્તી''તિ વુત્તં, તત્થેવ છડ્ડિતો , ઇદં ચતુત્થં. ''નિબ્બત્તટ્ઠાનતો આગન્ત્વા સુનક્ખત્તેન સદ્ધિં કથેસ્સતી''તિ વુત્તો, સો કથેસિયેવ, ઇદં પઞ્ચમં પાટિહારિયં.

અચેલકળારમટ્ટકવત્થુવણ્ણના

૧૧. **કળારમટ્ટકો**તિ નિક્ખન્તદન્તમત્તકો. નામમેવ વા તસ્સેતં. **લાભગ્ગપ્પત્તો**તિ લાભગ્ગં પત્તો, અગ્ગલાભં પત્તોતિ વુત્તં હોતિ. **યસગ્ગપ્પત્તો**તિ યસગ્ગં અગ્ગપરિવારં પત્તો. **વતપદાની**તિ વતાનિયેવ, વતકોટ્ઠાસા વા. **સમત્તાની**તિ ગહિતાનિ. **સમાદિન્નાની**તિ તસ્સેવ વેવચનં. **પુરત્થિમેન વેસાલિ**ન્તિ વેસાલિતો અવિદૂરે પુરત્થિમાય દિસાય. **ચેતિય**ન્તિ યક્ખચેતિયટ્ઠાનં. એસ નયો સબ્બત્થ.

૧૨. યેન અચેલકોતિ ભગવતો વત્તં કત્વા યેન અચેલો કળારમટ્ટકો તેનુપસઙ્કમિ. **પઞ્હં અપુચ્છીતિ** ગમ્ભીરં તિલક્ખણાહતં પઞ્હં પુચ્છિ. **ન સમ્પાયાસીતિ** ન સમ્મા ઞાણગતિયા પાયાસિ, અન્ધો વિય વિસમટ્ઠાને તત્થ તત્થેવ પક્ખલિ. નેવ આદિં, ન પરિયોસાનમદ્દસ. અથ વા ''ન સમ્પાયાસી''તિ ન સમ્પાદેસિ, સમ્પાદેત્વા કથેતું નાસક્ખિ. **અસમ્પાયન્તોતિ** કબરક્ખીનિ પરિવત્તેત્વા ઓલોકેન્તો ''અસિક્ખિતકસ્સ સન્તિકે વુટ્ઠોસિ, અનોકાસેપિ પબ્બજિતો પઞ્હં પુચ્છન્તો વિચરસિ, અપેહિ મા એતસ્મિં ઠાને અટ્ઠાસી''તિ વદન્તો. **કોપઞ્ચ દોસઞ્ચ અપ્પચ્ચયઞ્ચ પાત્વાકાસીતિ** કુપ્પનાકારં કોપં, દુસ્સનાકારં દોસં, અતુટ્ઠાકારભૂતં દોમનસ્સસઞ્ઞાતં અપ્પચ્ચયઞ્ચ પાકટમકાસિ. **આસાદિમ્હસેતિ** આસાદિયિમ્હ ઘટ્ટયિમ્હ. **મા વત નો અહોસીતિ** અહો વત મે ન ભવેય્ય. મં વત નો અહોસીતિપિ પાઠો. તત્થ **મન્તિ** સામિવચનત્થે ઉપયોગવચનં, અહોસિ વત નુ મમાતિ અત્થો. એવઞ્ચ પન ચિન્તેત્વા ઉક્કુટિકં નિસીદિત્વા ''ખમથ મે, ભન્તે''તિ તં ખમાપેસિ. સોપિ ઇતો પટ્ઠાય અઞ્ઞં કિઞ્ચિ પઞ્હં નામ ન પુચ્છિસ્સસીતિ. આમ ન પુચ્છિસ્સામીતિ. યદિ એવં ગચ્છ, ખમામિ તેતિ તં ઉય્યોજેસિ.

૧૪. પરિહિતોતિ પરિદહિતો નિવત્થવત્થો. **સાનુચારિકોતિ** અનુચારિકા વુચ્ચતિ ભરિયા, સહ અનુચારિકાય સાનુચારિકો, તં તં બ્રહ્મચરિયં પહાય સભરિયોતિ અત્થો. **ઓદનકુમ્માસન્તિ** સુરામંસતો અતિરેકં ઓદનમ્પિ કુમ્માસમ્પિ ભુઞ્જમાનો. **યસા નિહીનોતિ** યં લાભગ્ગયસગ્ગં પત્તો, તતો પરિહીનો હુત્વા. ''કતં હોતિ ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મા ઇદ્ધિપાટિહારિય''ન્તિ ઇધ સત્તવતપદાતિક્કમવસેન સત્ત પાટિહારિયાનિ વેદિતબ્બાનિ.

અચેલપાથિકપુત્તવત્થુવણ્ણના

૧૫. પાથિકપુત્તોતિ પાથિકસ્સ પુત્તો. **ઞાણવાદેનાતિ** ઞાણવાદેન સદ્ધિં. **ઉપડ્ઢપથન્તિ** યોજનં ચે, નો અન્તરે ભવેય્ય, ગોતમો અડ્ઢયોજનં, અહં અડ્ઢયોજનં. એસ નયો અડ્ઢયોજનાદીસુ. એકપદવારમ્પિ અતિક્કમ્મ ગચ્છતો જયો ભવિસ્સતિ, અનાગચ્છતો પરાજયોતિ. **તે તત્થાતિ** તે મયં તત્થ સમાગતટ્ઠાને. **તદ્દિગુણં તદ્દિગુણાહન્તિ** તતો તતો દિગુણં દિગુણં અહં કરિસ્સામિ, ભગવતા સદ્ધિં પાટિહારિયં કાતું અસમત્થભાવં જાનન્તોપિ ''ઉત્તમપુરિસેન સદ્ધિં પટ્ઠપેત્વા અસક્કુણન્તસ્સાપિ પાસંસો હોતી''તિ ઞત્વા એવમાહ. નગરવાસિનોપિ તં સુત્વા ''અસમત્થો નામ એવં ન ગજ્જતિ, અદ્ધા અયમ્પિ અરહા ભવિસ્સતી''તિ તસ્સ મહન્તં સક્કારમકંસુ.

૧૬. યેનાહં તેનુપસઙ્કમીતિ ''સુનક્ખત્તો કિર પાથિકપુત્તો એવં વદતી''તિ અસ્સોસિ. અથસ્સ હીનજ્ઝાસયત્તા હીનદસ્સનાય ચિત્તં ઉદપાદિ.

સો ભગવતો વત્તં કત્વા ભગવતિ ગન્ધકુટિં પવિટ્ઠે પાથિકપુત્તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા પુચ્છિ ''તુમ્હે કિર એવરૂપિં કથં કથેથા''તિ? ''આમ, કથેમા''તિ. યદિ એવં ''મા ભાયિત્થ વિસ્સત્થા પુનપ્પુનં એવં વદથ, અહં સમણસ્સ ગોતમસ્સ ઉપટ્ઠાકો, તસ્સ વિસયં વિજાનામિ, તુમ્હેહિ સદ્ધિં પાટિહારિયં કાતું ન સક્ખિસ્સતિ, અહં સમણસ્સ ગોતમસ્સ કથેત્વા ભયં ઉપ્પાદેત્વા તં અઞ્ઞતો ગહેત્વા ગમિસ્સામિ, તુમ્હે મા ભાયિત્થા''તિ તં અસ્સાસેત્વા ભગવતો સન્તિકં ગતો. તેન વુત્તં ''યેનાહં તેનુપસઙ્કમી''તિ. **તં વાચન્તિ**આદીસુ ''અહં અબુદ્ધોવ સમાનો બુદ્ધોમ્હીતિ વિચરિં, અભૂતં મે કથિતં નાહં બુદ્ધો''તિ વદન્તો તં વાચં પજહતિ નામ. રહો નિસીદિત્વા ચિન્તયમાનો ''અહં 'એત્તકં કાલં અબુદ્ધોવ સમાનો બુદ્ધોમ્હી'તિ વિચરિં, ઇતો દાનિ પટ્ઠાય નાહં બુદ્ધો''તિ ચિન્તયન્તો તં ચિત્તં પજહતિ નામ. ''અહં 'એત્તકં કાલં અબુદ્ધોવ સમાનો બુદ્ધોમ્હી'તિ પાપકં દિટ્ઠિં ગહેત્વા વિચરિં, ઇતો દાનિ પટ્ઠાય ઇમં દિટ્ઠિં પજહામી''તિ પજહન્તો તં દિટ્ઠિં પટિનિસ્સજ્જતિ નામ. એવં અકરોન્તો પન તં વાચં અપ્પહાય તં ચિત્તં

અપ્પહાય તં દિટ્ઠિં અપ્પટિનિસ્સજ્જિત્વાતિ વુચ્ચતિ. **વિપતેય્યા**તિ બન્ધના મુત્તતાલપક્કં વિય ગીવતો પતેય્ય, સત્તધા વા પન ફલેય્ય.

૧૭. રક્ખતેતન્તિ રક્ખતુ એતં. **એકંસેના**તિ નિપ્પરિયાયેન. **ઓધારિતા**તિ ભાસિતા. **અચેલો ચ, ભન્તે, પાથિકપુત્તો**તિ એવં એકંસેન ભગવતો વાચાય ઓધારિતાય સચે અચેલો પાથિકપુત્તો. **વિરૂપરૂપેના**તિ વિગતરૂપેન વિગચ્છિતસભાવેન રૂપેન અત્તનો રૂપં પહાય અદિસ્સમાનેન કાયેન. સીહબ્યગ્ઘાદિવસેન વા વિવિધરૂપેન સમ્મુખીભાવં આગચ્છેય્ય. **તદસ્સ ભગવતો મુસા**તિ એવં સન્તે ભગવતો તં વચનં મુસા ભવેય્યાતિ મુસાવાદેન નિગ્ગણ્હાતિ. ઠપેત્વા કિર એતં ન અઞ્ઞેન ભગવા મુસાવાદેન નિગ્ગહિતપુબ્બોતિ.

૧૮. દ્વયગામિનીતિ સરૂપેન અત્થિભાવં, અત્થેન નત્થિભાવન્તિ એવં દ્વયગામિની. અલિકતુચ્છનિપ્ફલવાચાય એતં અધિવચનં.

૧૯. અજિતોપિ નામ લિચ્છવીનં સેનાપતીતિ સો કિર ભગવતો ઉપટ્ઠાકો અહોસિ, સો કાલમકાસિ. અથસ્સ સરીરકિચ્ચં કત્વા મનુસ્સા પાથિકપુત્તં પુચ્છિંસુ ‘‘કુહિં નિબ્બત્તો સેનાપતી’’તિ? સો આહ – ‘‘મહાનિરયે નિબ્બત્તો’’તિ. ઇદઞ્ચ પન વત્વા પુન આહ ‘‘તુમ્હાકં સેનાપતિ મમ સન્તિકં આગમ્મ અહં તુમ્હાકં વચનમકત્વા સમણસ્સ ગોતમસ્સ વાદં પતિટ્ઠપેત્વા નિરયે નિબ્બત્તોમ્હી’’તિ પરોદિત્થાતિ. **તેનુપસઙ્કમિ દિવાવિહારાયા**તિ એત્થ ‘‘પાટિહારિયકરણત્થાયા’’તિ કસ્મા ન વદતિ? અભાવા. સમ્મુખીભાવોપિ હિસ્સ તેન સદ્ધિં નત્થિ, કુતો પાટિહારિયકરણં, તસ્મા તથા અવત્વા ‘‘દિવાવિહારાયા’’તિ આહ.

ઇદ્ધિપાટિહારિયકથાવણ્ણના

૨૦. ગહપતિનેચયિકાતિ ગહપતિ મહાસાલા. તેસઞ્હિ મહાધનધઞ્ઞનિચયો, તસ્મા ‘‘નેચયિકા’’તિ વુચ્ચન્તિ. **અનેકસહસ્સા**તિ સહસ્સેહિપિ અપરિમાણગણના. એવં મહતિં કિર પરિસં ઠપેત્વા સુનક્ખત્તં અઞ્ઞો સન્નિપાતેતું સમત્થો નત્થિ. તેનેવ ભગવા એત્તકં કાલં સુનક્ખત્તં ગહેત્વા વિચરિ.

૨૧. ભયન્તિ ચિત્તુત્રાસભયં. **છમ્ભિતત્ત**ન્તિ સકલસરીરચલનં. **લોમહંસો**તિ લોમાનં ઉદ્ધગ્ગભાવો. સો કિર ચિન્તેસિ – ‘‘અહં અતિમહન્તં કથં કથેત્વા સદેવકે લોકે અગ્ગપુગ્ગલેન સદ્ધિં પટિવિરુદ્ધો, મય્હં ખો પનબ્ભન્તરે અરહત્તં વા પાટિહારિયકરણહેતુ વા નત્થિ, સમણો પન ગોતમો પાટિહારિયં કરિસ્સતિ, અથસ્સ પાટિહારિયં દિસ્વા મહાજનો ‘ત્વં દાનિ પાટિહારિયં કાતું અસક્કોન્તો કસ્મા અત્તનો પમાણમજાનિત્વા લોકે અગ્ગપુગ્ગલેન સદ્ધિં પટિમલ્લો હુત્વા ગજ્જસી’તિ કટ્ઠલેડ્ડુદણ્ડાદીહિ વિહેઠેસ્સતી’’તિ. તેનસ્સ મહાજનસન્નિપાતઞ્ચેવ તેન ભગવતો ચ આગમનં સુત્વા ભયં વા છમ્ભિતત્તં વા લોમહંસો વા ઉદપાદિ. સો તતો દુક્ખા મુચ્ચિતુકામો તિન્દુકખાણુકપરિબ્બાજકારામં અગમાસિ. તમત્થં દસ્સેતું **અથ ખો ભગવા**તિઆદિમાહ . તત્થ **ઉપસઙ્કમી**તિ ન કેવલં ઉપસઙ્કમિ, ઉપસઙ્કમિત્વા પન દૂરં અડ્ઢયોજનન્તરં પરિબ્બાજકારામં પવિટ્ઠો. તત્થપિ ચિત્તસ્સાદં અલભમાનો અન્તન્તેન આવિજ્ઝિત્વા આરામપચ્ચન્તે એકં ગહનટ્ઠાનં ઉપધારેત્વા પાસાણફલકે નિસીદિ. અથ ભગવા ચિન્તેસિ – ‘‘સચે અયં બાલો કસ્સચિદેવ કથં ગહેત્વા ઇધાગચ્છેય્ય, મા નસ્સતુ બાલો’’તિ ‘‘નિસિન્નપાસાણફલકં તસ્સ સરીરે અલ્લીનં હોતૂ’’તિ અધિટ્ઠાસિ. સહ અધિટ્ઠાનચિત્તેન તં તસ્સ સરીરે અલ્લીયિ. સો મહાઅદુબન્ધનબદ્ધો વિય છિન્નપાદો વિય ચ અહોસિ.

અસ્સોસીતિ ઇતો ચિતો ચ પાથિકપુત્તં પરિયેસમાના પરિસા તસ્સ અનુપદં ગન્ત્વા નિસિન્નટ્ઠાનં ગત્વા આગતેન અઞ્ઞતરેન પુરિસેન ‘‘તુમ્હે કં પરિયેસથા’’તિ વુત્તે પાથિકપુત્તન્તિ. સો ‘‘તિન્દુકખાણુકપરિબ્બાજકારામે નિસિન્નો’’તિ વુત્તવચનેન અસ્સોસિ.

૨૨. **સંસપ્પતી**તિ ઓસીદતિ. તત્થેવ સઞ્ચરતિ. **પાવળા** વુચ્ચતિ આનિસદટ્ઠિકા.

૨૩. **પરાભૂતરૂપો**તિ પરાજિતરૂપો, વિનટ્ઠરૂપો વા.

૨૫. **ગોયુગેહી**તિ ગોયુત્તેહિ સતમત્તેહિ વા સહસ્સમત્તેહિ વા યુગેહિ. **આવિઞ્છેય્યામા**તિ આકડ્ઢેય્યામ. **છિજ્જેય્યુ**ન્તિ છિન્દેય્યું. પાથિકપુત્તો વા બન્ધટ્ઠાને છિજ્જેય્ય.

૨૬. **દારુપત્તિકન્તેવાસી**તિ દારુપત્તિકસ્સ અન્તેવાસી. તસ્સ કિર એતદહોસિ ‘‘તિટ્ઠતુ તાવ પાટિહારિયં, સમણો ગોતમો ‘અચેલો પાથિકપુત્તો આસનાપિ ન વુટ્ઠહિસ્સતી’તિ આહ. હન્દાહં ગન્ત્વા યેન કેનચિ ઉપાયેન તં આસના વુટ્ઠાપેમિ. એત્તાવતા ચ સમણસ્સ ગોતમસ્સ પરાજયો ભવિસ્સતી’’તિ. તસ્મા એવમાહ.

૨૭. **સીહસ્સા**તિ ચત્તારો સીહા તિણસીહો ચ કાળસીહો ચ પણ્ડુસીહો ચ કેસરસીહો ચ. તેસં ચતુન્નં સીહાનં કેસરસીહો અગ્ગતં ગતો, સો ઇધાધિપ્પેતો. **મિગરઞ્ઞો**તિ સબ્બચતુપ્પદાનં રઞ્ઞો. **આસય**ન્તિ નિવાસં. **સીહનાદ**ન્તિ અભીતનાદં. **ગોચરાય પક્કમેય્ય**ન્તિ આહારત્થાય પક્કમેય્યં. **વરં વર**ન્તિ ઉત્તમુત્તમં, થૂલં થૂલન્તિ અત્થો. **મુદુમંસાની**તિ મુદૂનિ મંસાનિ . ‘‘મધુમંસાની’’તિપિ પાઠો, મધુરમંસાનીતિ અત્થો. **અજ્ઝુપેય્ય**ન્તિ ઉપગચ્છેય્યં. **સીહનાદં નદિત્વા**તિ યે દુબ્બલા પાણા, તે પલાયન્તૂતિ અત્તનો સૂરભાવસન્નિસ્સિતેન કારુઞ્ઞેન નદિત્વા.

૨૮. **વિઘાસસંવડ્ઢો**તિ વિઘાસેન સંવડ્ઢો, વિઘાસં ભક્ખિતા તિરિત્તમંસં ખાદિત્વા વડ્ઢિતો. **દિત્તો**તિ દપ્પિતો થૂલસરીરો. **બલવા**તિ બલસમ્પન્નો. **એતદહોસી**તિ કસ્મા અહોસિ? અસ્મિમાનદોસેન.

તત્રાયં અનુપુબ્બિકથા – એકદિવસં કિર સો સીહો ગોચરતો નિવત્તમાનો તં સિઙ્ગાલં ભયેન પલાયમાનં દિસ્વા કારુઞ્ઞજાતો હુત્વા ‘‘વયસ, મા ભાયિ, તિટ્ઠ કો નામ ત્વ’’ન્તિ આહ. જમ્બુકો નામાહં સામીતિ. વયસ, જમ્બુક, ઇતો પટ્ઠાય મં ઉપટ્ઠાતું સક્ખિસ્સસીતિ. ઉપટ્ઠહિસ્સામીતિ. સો તતો પટ્ઠાય ઉપટ્ઠાતિ. સીહો ગોચરતો આગચ્છન્તો મહન્તં મહન્તં મંસખણ્ડં આહરતિ. સો તં ખાદિત્વા અવિદૂરે પાસાણપિટ્ઠે વસતિ. સો કતિપાહચ્ચયેનેવ થૂલસરીરો મહાખન્ધો જાતો. અથ નં સીહો અવોચ – ‘‘વયસ, જમ્બુક, મમ વિજમ્ભનકાલે અવિદૂરે ઠત્વા ‘વિરોચ સામી’તિ વત્તું સક્ખિસ્સસી’’તિ. સક્કોમિ સામીતિ. સો તસ્સ વિજમ્ભનકાલે તથા કરોતિ . તેન સીહસ્સ અતિરેકો અસ્મિમાનો હોતિ.

અથેકદિવસં જરસિઙ્ગાલો ઉદકસોણ્ડિયં પાનીયં પિવન્તો અત્તનો છાયં ઓલોકેન્તો અદ્દસ અત્તનો થૂલસરીરતઞ્ચેવ મહાખન્ધતઞ્ચ. દિસ્વા ‘જરસિઙ્ગાલોસ્મી’તિ મનં અકત્વા ‘‘અહમ્પિ સીહો જાતો’’તિ મઞ્ઞિ. તતો અત્તનાવ અત્તાનં એતદવોચ – ‘‘વયસ, જમ્બુક, યુત્તં નામ તવ ઇમિના અત્તભાવેન પરસ્સ ઉચ્છિટ્ઠમંસં ખાદિતું, કિં ત્વં પુરિસો ન હોસિ, સીહસ્સાપિ ચત્તારો પાદા દ્વે દાઠા દ્વે કણ્ણા એકં નઙ્ગુટ્ઠં, તવપિ સબ્બં તથેવ, કેવલં તવ કેસરભારમત્તમેવ નત્થી’’તિ. તસ્સેવં ચિન્તયતો અસ્મિમાનો વડ્ઢિ. અથસ્સ તેન અસ્મિમાનદોસેન એતં ‘‘કો

ચાહ''ન્તિઆદિ મઞ્ઞિતમહોસિ. તત્થ **કો ચાહન્તિ** અહં કો, સીહો મિગરાજા કો, ન મે ઞાતિ, ન સામિકો, કિમહં તસ્સ નિપચ્ચકારં કરોમીતિ અધિપ્પાયો. **સિઙ્ગાલકંયેવા**તિ સિઙ્ગાલરવમેવ. **ભેરણ્ડકંયેવા**તિ અપ્પિયઅમનાપસદ્દમેવ. **કે ચ છવે સિઙ્ગાલે**તિ કો ચ લામકો સિઙ્ગાલો. **કે પન સીહનાદે**તિ કો પન સીહનાદો સિઙ્ગાલસ્સ ચ સીહનાદસ્સ ચ કો સમ્બન્ધોતિ અધિપ્પાયો. **સુગતાપદાનેસૂ**તિ સુગતલક્ખણેસુ. સુગતસ્સ સાસનસમ્ભૂતાસુ તીસુ સિક્ખાસુ. કથં પનેસ તત્થ જીવતિ? એતસ્સ હિ ચત્તારો પચ્ચયે દદમાના સીલાદિગુણસમ્પન્નાનં સમ્બુદ્ધાનં દેમાતિ દેન્તિ, તેન એસ અબુદ્ધો સમાનો બુદ્ધાનં નિયામિતપચ્ચયે પરિભુઞ્જન્તો સુગતાપદાનેસુ જીવતિ નામ. **સુગતાતિરિત્તાની**તિ તેસં કિર ભોજનાનિ દદમાના બુદ્ધાનઞ્ચ બુદ્ધસાવકાનઞ્ચ દત્વા પચ્છા અવસેસં સાયન્હસમયે દેન્તિ. એવમેસ સુગતાતિરિત્તાનિ ભુઞ્જતિ નામ. **તથાગતે**તિ તથાગતં અરહન્તં સમ્માસમ્બુદ્ધં આસાદેતબ્બં ઘટ્ટયિતબ્બં. અથ વા ''તથાગતે''તિઆદીનિ ઉપયોગબહુવચનાનેવ. **આસાદેતબ્બન્તિ** ઇદમ્પિ બહુવચનમેવ એકવચનં વિય વુત્તં. **આસાદના**તિ અહં બુદ્ધેન સદ્ધિં પાટિહારિયં કરિસ્સામીતિ ઘટ્ટના.

૨૯. **સમેક્ખિયાના**તિ સમેક્ખિત્વા, મઞ્ઞિત્વાતિ અત્થો. **અમઞ્ઞી**તિ પુન અમઞ્ઞિત્થ **કોત્થૂ**તિ સિઙ્ગાલો.

૩૦. **અત્તાનં વિઘાસે સમેક્ખિયા**તિ સોણ્ડિયં ઉચ્છિટ્ઠોદકે થૂલં અત્તભાવં દિસ્વા. **યાવ અત્તાનં ન પસ્સતી**તિ યાવ અહં સીહવિઘાસસંવડ્ઢિતકો જરસિઙ્ગાલોતિ એવં યથાભૂતં અત્તાનં ન પસ્સતિ. **બ્યગ્ઘોતિ મઞ્ઞતી**તિ સીહોહમસ્મીતિ મઞ્ઞતિ, સીહેન વા સમાનબલો બ્યગ્ઘોયેવ અહન્તિ મઞ્ઞતિ.

૩૧. **ભુત્વાન ભેકે**તિ આવાટમણ્ડૂકે ખાદિત્વા. **ખલમૂસિકાયો**તિ ખલેસુ મૂસિકાયો ચ ખાદિત્વા. **કટસીસુ ખિત્તાનિ ચ કોણપાની**તિ સુસાનેસુ છડ્ડિતકુણપાનિ ચ ખાદિત્વા. **મહાવને**તિ મહન્તે વનસ્મિં. **સુઞ્ઞવને**તિ તુચ્છવને. **વિવડ્ઢો**તિ વડ્ઢિતો. **તથેવ સો સિઙ્ગાલકં અનદી**તિ એવં સંવડ્ઢોપિ મિગરાજાહમસ્મીતિ મઞ્ઞિત્વાપિ યથા પુબ્બે દુબ્બલસિઙ્ગાલકાલે, તથેવ સો સિઙ્ગાલરવંયેવ અરવીતિ . ઇમાયપિ ગાથાય ભેકાદીનિ ભુત્વા વડ્ઢિતસિઙ્ગાલો વિય લાભસક્કારગિદ્ધો ત્વન્તિ પાથિકપુત્તમેવ ઘટ્ટેસિ.

નાગેહીતિ હત્થીહિ. **મહાબન્ધના**તિ મહતા કિલેસબન્ધના મોચેત્વા. **મહાવિદુગ્ગા**તિ મહાવિદુગ્ગં નામ ચત્તારો ઓઘા. તતો ઉદ્ધરિત્વા નિબ્બાનથલે પતિટ્ઠપેત્વા.

અગ્ગઞ્ઞપઞ્ઞત્તિકથાવણ્ણના

૩૬. ઇતિ ''ભગવા એત્તકેન કથામગ્ગેન પાટિહારિયં ન કરોતી''તિ પદસ્સ અનુસન્ધિં દસ્સેત્વા ઇદાનિ ''ન અગ્ગઞ્ઞં પઞ્ઞાપેતી''તિ ઇમસ્સ અનુસન્ધિં દસ્સેન્તો **અગ્ગઞ્ઞઞ્ચાહન્તિ** દેસનં આરભિ. તત્થ **અગ્ગઞ્ઞઞ્ચાહન્તિ** અહં, ભગ્ગવ, અગ્ગઞ્ઞઞ્ચ પજાનામિ લોકુપ્પત્તિચરિયવંસઞ્ચ. **તઞ્ચ પજાનામી**તિ ન કેવલં અગ્ગઞ્ઞમેવ, તઞ્ચ અગ્ગઞ્ઞં પજાનામિ. તતો ચ ઉત્તરિતરં સીલસમાધિતો પટ્ઠાય યાવ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણા પજાનામિ. **તઞ્ચ પજાનં ન પરામસામી**તિ તઞ્ચ પજાનન્તોપિ અહં ઇદં નામ પજાનામીતિ તણ્હાદિટ્ઠિમાનવસેન ન પરામસામિ. નત્થિ તથાગતસ્સ પરામાસોતિ દીપેતિ. **પચ્ચત્તઞ્ઞેવ નિબ્બુતિ વિદિતા**તિ અત્તનાયેવ અત્તનિ કિલેસનિબ્બાનં વિદિતં. **યદભિજાનં તથાગતો**તિ યં કિલેસનિબ્બાનં જાનન્તો તથાગતો. **નો અનયં આપજ્જતી**તિ અવિદિતનિબ્બાના તિત્થિયા વિય અનયં દુક્ખં બ્યસનં નાપજ્જતિ.

૩૭. ઇદાનિ યં તં તિત્થિયા અગ્ગઞ્ઞં પઞ્ઞપેન્તિ, તં દસ્સેન્તો **સન્તિ ભગ્ગવા**તિઆદિમાહ. તત્થ **ઇસ્સરકુત્તં બ્રહ્મકુત્ત**ન્તિ ઇસ્સરકતં બ્રહ્મકતં, ઇસ્સરનિમ્મિતં બ્રહ્મનિમ્મિતન્તિ અત્થો. બ્રહ્મા એવ હિ એત્થ આધિપચ્ચભાવેન ઇસ્સરોતિ વેદિતબ્બો. **આચરિયક**ન્તિ આચરિયભાવં આચરિયવાદં. તત્થ આચરિયવાદો અગ્ગઞ્ઞં. અગ્ગઞ્ઞં પન એત્થ દેસિતન્તિ કત્વા સો અગ્ગઞ્ઞં ત્વેવ વુત્તો. **કથં વિહિતક**ન્તિ કેન વિહિતં કિન્તિ વિહિતં. સેસં બ્રહ્મજાલે વિત્થારિતનયેનેવ વેદિતબ્બં.

૪૧. **ખિડ્ડાપદોસિક**ન્તિ ખિડ્ડાપદોસિકમૂલં.

૪૭. **અસતા**તિ અવિજ્જમાનેન, અસંવિજ્જમાનટ્ઠેનાતિ અત્થો. **તુચ્છા**તિ તુચ્છેન અન્તોસારવિરહિતેન. **મુસા**તિ મુસાવાદેન. **અભૂતેના**તિ ભૂતત્થવિરહિતેન. **અબ્ભાચિક્ખન્તી**તિ અભિઆચિક્ખન્તિ. **વિપરીતો**તિ વિપરીતસઞ્ઞો વિપરીતચિત્તો. **ભિક્ખવો ચા**તિ ન કેવલં સમણો ગોતમોયેવ, યે ચ અસ્સ અનુસિટ્ઠિં કરોન્તિ, તે ભિક્ખૂ ચ વિપરીતા. અથ યં સન્ધાય વિપરીતોતિ વદન્તિ, તં દસ્સેતું **સમણો ગોતમો**તિઆદિ વુત્તં. **સુભં વિમોક્ખ**ન્તિ વણ્ણકસિણં. **અસુભન્ત્વેવા**તિ સુભઞ્ચ અસુભઞ્ચ સબ્બં અસુભન્તિ એવં પજાનાતિ. **સુભન્ત્વેવ તસ્મિં સમયે**તિ સુભન્તિ એવ ચ તસ્મિં સમયે પજાનાતિ, ન અસુભં. **ભિક્ખવો ચા**તિ યે તે એવં વદન્તિ, તેસં ભિક્ખવો ચ અન્તેવાસિકસમણા વિપરીતા. **પહોતી**તિ સમત્થો પટિબલો.

૪૮. **દુક્કરં ખો**તિ અયં પરિબ્બાજકો યદિદં "એવંપસન્નો અહં, ભન્તે"તિઆદિમાહ, તં સાઠેય્યેન કોહઞ્ઞેન આહ. એવં કિરસ્સ અહોસિ – "સમણો ગોતમો મય્હં એત્તકં ધમ્મકથં કથેસિ, તમહં સુત્વાપિ પબ્બજિતું ન સક્કોમિ, મયા એતસ્સ સાસનં પટિપન્નસદિસેન ભવિતું વટ્ટતી"તિ. તતો સો સાઠેય્યેન કોહઞ્ઞેન એવમાહ. તેનસ્સ ભગવા મમ્મં ઘટ્ટેન્તો વિય "દુક્કરં ખો એતં, ભગ્ગવ તયા અઞ્ઞદિટ્ઠિકેના"તિઆદિમાહ. તં પોટ્ઠપાદસુત્તે વુત્તત્થમેવ. **સાધુકમનુરક્ખા**તિ સુટ્ઠુ અનુરક્ખ.

ઇતિ ભગવા પસાદમત્તાનુરક્ખણે પરિબ્બાજકં નિયોજેસિ. સોપિ એવં મહન્તં સુત્તન્તં સુત્વાપિ નાસક્ખિ કિલેસક્ખયં કાતું. દેસના પનસ્સ આયતિં વાસનાય પચ્ચયો અહોસિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

સુમઙ્ગલવિલાસિનિયા દીઘનિકાયટ્ઠકથાય

પાથિકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઉદુમ્બરિકસુત્તવણ્ણના

નિગ્રોધપરિબ્બાજકવત્થુવણ્ણના

૪૯. **એવં મે સુત**ન્તિ ઉદુમ્બરિકસુત્તં. તત્રાયમપુબ્બપદવણ્ણના – **પરિબ્બાજકો**તિ છન્નપરિબ્બાજકો. **ઉદુમ્બરિકાય પરિબ્બાજકારામે**તિ ઉદુમ્બરિકાય દેવિયા સન્તકે પરિબ્બાજકારામે. **સન્ધાનો**તિ તસ્સ નામં. અયં પન મહાનુભાવો પરિવારેત્વા વિચરન્તાનં પઞ્ચન્નં ઉપાસકસતાનં અગ્ગપુરિસો અનાગામી ભગવતા મહાપરિસમજ્ઝે એવં સંવણ્ણિતો –

> ‘‘છહિ, ભિક્ખવે, અઙ્ગેહિ સમન્નાગતો સન્ધાનો ગહપતિ તથાગતે નિટ્ઠઙ્ગતો સદ્ધમ્મે ઇરિયતિ. કતમેહિ છહિ? બુદ્ધે અવેચ્ચપ્પસાદેન ધમ્મે અવેચ્ચપ્પસાદેન સઙ્ઘે અવેચ્ચપ્પસાદેન અરિયેન સીલેન અરિયેન ઞાણેન અરિયાય વિમુત્તિયા. ઇમેહિ ખો, ભિક્ખવે, છહિ અઙ્ગેહિ સમન્નાગતો સન્ધાનો ગહપતિ તથાગતે નિટ્ઠઙ્ગતો સદ્ધમ્મે ઇરિયતી’’તિ (અ॰ નિ॰ ૬.૧૨૦-૧૩૯).

સો પાતોયેવ ઉપોસથઙ્ગાનિ અધિટ્ઠાય પુબ્બણ્હસમયે બુદ્ધપ્પમુખસ્સ સઙ્ઘસ્સ દાનં દત્વા ભિક્ખૂસુ વિહારં ગતેસુ ઘરે ખુદ્દકમહલ્લકાનં દારકાનં સદ્દેન ઉબ્બાળ્હો સત્થુ સન્તિકે ‘‘ધમ્મં સોસ્સામી’’તિ નિક્ખન્તો. તેન વુત્તં **દિવા દિવસ્સ રાજગહા નિક્ખમી**તિ. તત્થ **દિવા દિવસ્સા**તિ દિવસસ્સ દિવા નામ મજ્ઝન્હાતિક્કમો, તસ્મિં દિવસસ્સાપિ દિવાભૂતે અતિક્કન્તમત્તે મજ્ઝન્હિકે નિક્ખમીતિ અત્થો. **પટિસલ્લીનો**તિ તતો તતો રૂપાદિગોચરતો ચિત્તં પટિસંહરિત્વા નિલીનો ઝાનરતિસેવનાવસેન એકીભાવં ગતો. **મનોભાવનીયાન**ન્તિ મનવડ્ઢકાનં. યે ચ આવજ્જતો મનસિકરોતો ચિત્તં વિનીવરણં હોતિ ઉન્નમતિ વડ્ઢતિ.

૫૦. **ઉન્નાદિનિયા**તિઆદીનિ પોટ્ઠપાદસુત્તે વિત્થારિતનયેનેવ વેદિતબ્બાનિ.

૫૧. **યાવતા**તિ યત્તકા. **અયં તેસં અઞ્ઞતરો**તિ અયં તેસં અબ્ભન્તરો એકો સાવકો, ભગવતો કિર સાવકા ગિહિઅનાગામિનોયેવ પઞ્ચસતા રાજગહે પટિવસન્તિ. યેસં એકેકસ્સ પઞ્ચ પઞ્ચ ઉપાસકસતાનિ પરિવારા, તે સન્ધાય ‘‘અયં તેસં અઞ્ઞતરો’’તિ આહ. **અપ્પેવ નામા**તિ તસ્સ ઉપસઙ્કમનં પત્થયમાનો આહ. પત્થનાકારણં પન પોટ્ઠપાદસુત્તે વુત્તમેવ.

૫૨. **એતદવોચા**તિ આગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગેયેવ તેસં કથાય સુતત્તા એતં **અઞ્ઞથા ખો ઇમે**તિઆદિવચનં અવોચ. તત્થ **અઞ્ઞતિત્થિયા**તિ દસ્સનેનપિ આકપ્પેનપિ કુત્તેનપિ આચારેનપિ વિહારેનપિ ઇરિયાપથેનપિ અઞ્ઞે તિત્થિયાતિ અઞ્ઞતિત્થિયા. **સઙ્ગમ્મ સમાગમ્મા**તિ સઙ્ગન્ત્વા સમાગન્ત્વા રાસિ હુત્વા નિસિન્નટ્ઠાને. **અરઞ્ઞવનપત્થાની**તિ અરઞ્ઞવનપત્થાનિ ગામૂપચારતો મુત્તાનિ દૂરસેનાસનાનિ. **પન્તાની**તિ દૂરતરાનિ મનુસ્સૂપચારવિરહિતાનિ. **અપ્પસદ્દાની**તિ વિહારૂપચારેન ગચ્છતો અદ્ધિકજનસ્સપિ સદ્દેન મન્દસદ્દાનિ. **અપ્પનિગ્ઘોસાની**તિ અવિભાવિતત્થેન નિગ્ઘોસેન મન્દનિગ્ઘોસાનિ. **વિજનવાતાની**તિ અન્તોસઞ્ચારિનો જનસ્સ વાતેન વિગતવાતાનિ. **મનુસ્સરાહસ્સેય્યકાની**તિ મનુસ્સાનં રહસ્સકરણસ્સ યુત્તાનિ અનુચ્છવિકાનિ. **પટિસલ્લાનસારુપ્પાની**તિ એકીભાવસ્સ અનુરૂપાનિ. ઇતિ સન્ધાનો ગહપતિ ‘‘અહો મમ સત્થા યો એવરૂપાનિ સેનાસનાનિ પટિસેવતી’’તિ અઞ્જલિં પગ્ગય્હ ઉત્તમઙ્ગે સિરસ્મિં પતિટ્ઠપેત્વા ઇમં ઉદાનં ઉદાનેન્તો નિસીદિ.

૫૩. **એવં વુત્તે**તિ એવં સન્ધાનેન ગહપતિના ઉદાનં ઉદાનેન્તેન વુત્તે. નિગ્રોધો પરિબ્બાજકો અયં ગહપતિ મમ સન્તિકે નિસિન્નોપિ અત્તનો સત્થારંયેવ થોમેતિ ઉક્કંસતિ, અમ્હે પન અત્થીતિપિ ન મઞ્ઞતિ, એતસ્મિં ઉપ્પન્નકોપં સમણસ્સ ગોતમસ્સ ઉપરિ પાતેસ્સામીતિ સન્ધાનં ગહપતિં એતદવોચ.

યગ્ઘેતિ ચોદનત્થે નિપાતો. **જાનેય્યાસી**તિ બુજ્ઝેય્યાસિ પસ્સેય્યાસિ. **કેન સમણો ગોતમો સદ્ધિં સલ્લપતી**તિ કેન કારણેન કેન પુગ્ગલેન સદ્ધિં સમણો ગોતમો સલ્લપતિ વદતિ ભાસતિ. કિં વુત્તં હોતિ – ‘‘યદિ કિઞ્ચિ સલ્લાપકારણં ભવેય્ય, યદિ વા કોચિ સમણસ્સ ગોતમસ્સ સન્તિકં સલ્લાપત્થિકો ગચ્છેય્ય, સલ્લપેય્ય, ન પન કારણં અત્થિ, ન તસ્સ સન્તિકં કોચિ ગચ્છતિ, સ્વાયં કેન સમણો ગોતમો સદ્ધિં સલ્લપતિ, અસલ્લપન્તો કથં ઉન્નાદી ભવિસ્સતી’’તિ.

સાકચ્છન્તિ સંસન્દનં. **પઞ્ઞાવેય્યત્તિય**ન્તિ ઉત્તરપચ્ચુત્તરનયેન ઞાણબ્યત્તભાવં. **સુઞ્ઞાગારહતા**તિ સુઞ્ઞાગારેસુ નટ્ઠા, સમણેન હિ ગોતમેન બોધિમૂલે અપ્પમત્તિકા પઞ્ઞા અધિગતા, સાપિસ્સ સુઞ્ઞાગારેસુ એકકસ્સ નિસીદતો નટ્ઠા. યદિ પન મયં વિય ગણસઙ્ગણિકં કત્વા નિસીદેય્ય, નાસ્સ પઞ્ઞા નસ્સેય્યાતિ દસ્સેતિ. **અપરિસાવચરો**તિ અવિસારદત્તા પરિસં ઓતરિતું ન સક્કોતિ. **નાલં સલ્લાપાયા**તિ ન સમત્થો સલ્લાપં કાતું. **અન્તમન્તાનેવા**તિ કોચિ મં પઞ્હં પુચ્છેય્યાતિ પઞ્હાભીતો અન્તમન્તાનેવ પન્તસેનાસનાનિ સેવતિ. **ગોકાણા**તિ એકક્ખિહતા કાણગાવી. સા કિર પરિયન્તચારિની હોતિ, અન્તમન્તાનેવ સેવતિ. સા કિર કાણક્ખિભાવેન વનન્તાભિમુખીપિ ન સક્કોતિ ભવિતું. કસ્મા? યસ્મા પત્તેન વા સાખાય વા કણ્ટકેન વા પહારસ્સ ભાયતિ. ગુન્નં અભિમુખીપિ ન સક્કોતિ ભવિતું. કસ્મા? યસ્મા સિઙ્ગેન વા કણ્ણેન વા વાલેન વા પહારસ્સ ભાયતિ. **ઇઙ્ઘા**તિ ચોદનત્થે નિપાતો. **સંસાદેય્યામા**તિ એકપઞ્હપુચ્છનેનેવ સંસાદનં વિસાદમાપન્નં કરેય્યામ. **તુચ્છકુમ્ભીવ ન**ન્તિ રિત્તઘટં વિય નં. **ઓરોધેય્યામા**તિ વિનન્ધેય્યામ. પૂરિતઘટો હિ ઇતો ચિતો ચ પરિવત્તેત્વા ન સુવિનન્ધનીયો હોતિ. રિત્તકો યથારુચિ પરિવત્તેત્વા સક્કા હોતિ વિનન્ધિતું, એવમેવ હતપઞ્ઞતાય રિત્તકુમ્ભિસદિસં સમણં ગોતમં વાદવિનન્ધનેન સમન્તા વિનન્ધિસ્સામાતિ વદતિ.

ઇતિ પરિબ્બાજકો સત્થુ સુવણ્ણવણ્ણં નલાટમણ્ડલં અપસ્સન્તો દસબલસ્સ પરમ્મુખા અત્તનો બલં દીપેન્તો અસમ્ભિન્નં ખત્તિયકુમારં જાતિયા ઘટ્ટયન્તો ચણ્ડાલપુત્તો વિય અસમ્ભિન્નકેસરસીહં મિગરાજાનં થામેન ઘટ્ટેન્તો જરસિઙ્ગાલો વિય ચ નાનપ્પકારં તુચ્છગજ્જિતં ગજ્જિ. ઉપાસકોપિ ચિન્તેસિ ‘‘અયં પરિબ્બાજકો અતિ વિય ગજ્જતિ, અવીચિકુસનત્થાય પાદં, ભવગ્ગગ્ગહણત્થાય હત્થં પસારયન્તો વિય નિરત્થકં વાયમતિ. સચે મે સત્થા ઇમં ઠાનમાગચ્છેય્ય, ઇમસ્સ પરિબ્બાજકસ્સ યાવ ભવગ્ગા ઉસ્સિતં માનદ્ધજં ઠાનસોવ ઓપાતેય્યા’’તિ.

૫૪. ભગવાપિ તેસં તં કથાસલ્લાપં અસ્સોસિયેવ. તેન વુત્તં ‘‘અસ્સોસિ ખો ઇમં કથાસલ્લાપ’’ન્તિ.

સુમાગધાયાતિ સુમાગધા નામ પોક્ખરણી, યસ્સા તીરે નિસિન્નો અઞ્ઞતરો પુરિસો પદુમનાળન્તરેહિ અસુરભવનં પવિસન્તં અસુરસેનં અદ્દસ. **મોરનિવાપો**તિ નિવાપો વુચ્ચતિ ભત્તં, યત્થ મોરાનં અભયેન સદ્ધિં નિવાપો દિન્નો, તં ઠાનન્તિ અત્થો. **અબ્ભોકાસે**તિ અઙ્ગણટ્ઠાને. **અસ્સાસપત્તા**તિ તુટ્ઠિપત્તા સોમનસ્સપત્તા. **અજ્ઝાસય**ન્તિ ઉત્તમનિસ્સયભૂતં. **આદિબ્રહ્મચરિય**ન્તિ પુરાણબ્રહ્મચરિયસઙ્ખાતં અરિયમગ્ગં. ઇદં વુત્તં હોતિ – ‘‘કો નામ સો, ભન્તે, ધમ્મો યેન ભગવતા સાવકા વિનીતા અજ્ઝાસયાદિબ્રહ્મચરિયભૂતં અરિયમગ્ગં પૂરેત્વા અરહત્તાધિગમવસેન અસ્સાસપત્તા પટિજાનન્તી’’તિ.

તપોજિગુચ્છાવાદવણ્ણના

૫૫. **વિપ્પકતા**તિ મમાગમનપચ્ચયા અનિટ્ઠિતા, વ હુત્વા ઠિતા, કથેહિ, અહમેતં નિટ્ઠપેત્વા મત્થકં પાપેત્વા દસ્સેમીતિ સબ્બઞ્ઞુપવારણં પવારેસિ.

૫૬. **દુજ્જાનં ખો**તિ ભગવા પરિબ્બાજકસ્સ વચનં સુત્વા ''અયં પરિબ્બાજકો મયા સાવકાનં દેસેતબ્બં ધમ્મં તેહિ પૂરેતબ્બં પટિપત્તિં પુચ્છતિ, સચસ્સાહં આદિતોવ તં કથેસ્સામિ, કથિતમ્પિ નં ન જાનિસ્સતિ, અયં પન વીરિયેન પાપજિગુચ્છનવાદો, હન્દાહં એતસ્સેવ વિસયે પઞ્હં પુચ્છાપેત્વા પુથુસમણબ્રાહ્મણાનં લદ્ધિયા નિરત્થકભાવં દસ્સેમિ. અથ પચ્છા ઇમં પઞ્હં બ્યાકરિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા **દુજ્જાનં ખો** એતન્તિઆદિમાહ. તત્થ **સકે આચરિયકે**તિ અત્તનો આચરિયવાદે. **અધિજેગુચ્છે**તિ વીરિયેન પાપજિગુચ્છનભાવે. **કથં સન્તા**તિ કથં ભૂતા. **તપોજિગુચ્છા**તિ વીરિયેન પાપજિગુચ્છા પાપવિવજ્જના. **પરિપુણ્ણા**તિ પરિસુદ્ધા. **કથં અપરિપુણ્ણા**તિ કથં અપરિસુદ્ધા હોતીતિ એવં પુચ્છાતિ. **યત્ર હિ નામા**તિ યો નામ.

૫૭. **અપ્પસદ્દે કત્વા**તિ નિરવે અપ્પસદ્દે કત્વા. સો કિર ચિન્તેસિ – ''સમણો ગોતમો એકં પઞ્હમ્પિ ન કથેતિ, સલ્લાપકથાપિસ્સ અતિબહુકા નત્થિ, ઇમે પન આદિતો પટ્ઠાય સમણં ગોતમં અનુવત્તન્તિ ચેવ પસંસન્તિ ચ, હન્દાહં ઇમે નિસ્સદ્દે કત્વા સયં કથેમી''તિ. સો તથા અકાસિ. તેન વુત્તં ''અપ્પસદ્દે કત્વા''તિ. ''તપોજિગુચ્છવાદા''તિઆદીસુ તપોજિગુચ્છં વદામ, મનસાપિ તમેવ સારતો ગહેત્વા વિચરામ, કાયેનપિમ્હા તમેવ અલ્લીના, નાનપ્પકારકં અત્તકિલમથાનુયોગમનુયુત્તા વિહરામાતિ અત્થો.

ઉપક્કિલેસવણ્ણના

૫૮. **તપસ્સી**તિ તપનિસ્સિતકો. ''અચેલકો''તિઆદીનિ સીહનાદે (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૩૯૩) વિત્થારિતનયેનેવ વેદિતબ્બાનિ. **તપં સમાદિયતી**તિ અચેલકભાવાદિકં તપં સમ્મા આદિયતિ, દળ્હં ગણ્હાતિ. **અત્તમનો હોતી**તિ કો અઞ્ઞો મયા સદિસો ઇમસ્મિં તપે અત્થીતિ તુટ્ઠમનો હોતિ. **પરિપુણ્ણસઙ્કપ્પો**તિ અલમેત્તાવતાતિ એવં પરિયોસિતસઙ્કપ્પો, ઇદઞ્ચ તિત્થિયાનં વસેન આગતં. સાસનાવચરેનાપિ પન દીપેતબ્બં. એકચ્ચો હિ ધુતઙ્ગં સમાદિયતિ, સો તેનેવ ધુતઙ્ગેન કો અઞ્ઞો મયા સદિસો ધુતઙ્ગધરોતિ અત્તમનો હોતિ પરિપુણ્ણસઙ્કપ્પો. **તપસ્સિનો ઉપક્કિલેસો હોતી**તિ દુવિધસ્સાપેતસ્સ તપસ્સિનો અયં ઉપક્કિલેસો હોતિ. એત્તાવતાયં તપો ઉપક્કિલેસો હોતીતિ વદામિ.

અત્તાનુક્કંસેતીતિ ''કો મયા સદિસો અત્થી''તિ અત્તાનં ઉક્કંસતિ ઉક્ખિપતિ. **પરં વમ્ભેતી**તિ ''અયં ન માદિસો''તિ પરં સંહારેતિ અવક્ખિપતિ.

મજ્જતીતિ માનમદકરણેન મજ્જતિ. **મુચ્છતી**તિ મુચ્છિતો હોતિ ગધિતો અજ્ઝાપન્નો. **પમાદમાપજ્જતી**તિ એતદેવ સારન્તિ પમાદમાપજ્જતિ. સાસને પબ્બજિતોપિ ધુતઙ્ગસુદ્ધિકો હોતિ, ન કમ્મટ્ઠાનસુદ્ધિકો. ધુતઙ્ગમેવ અરહત્તં વિય સારતો પચ્ચેતિ.

૫૯. **લાભસક્કારસિલોક**ન્તિ એત્થ ચત્તારો પચ્ચયા લબ્ભન્તીતિ લાભા, તેયેવ સુટ્ઠુ કત્વા પટિસઙ્ખરિત્વા લદ્ધા સક્કારો, વણ્ણભણનં સિલોકો. **અભિનિબ્બત્તેતી**તિ અચેલકાદિભાવં તેરસધુતઙ્ગસમાદાનં વા નિસ્સાય મહાલાભો

ઉપ્પજ્જતિ, તસ્મા ‘‘અભિનિબ્બત્તેતી’’તિ વુત્તો. સેસમેત્થ પુરિમવારનયેનેવ દુવિધસ્સાપિ તપસ્સિનો વસેન વેદિતબ્બં.

૬૦. **વોદાસં આપજ્જતી**તિ દ્વેભાગં આપજ્જતિ, દ્વે ભાગે કરોતિ. **ખમતી**તિ રુચ્ચતિ. **નક્ખમતી**તિ ન રુચ્ચતિ. **સાપેક્ખો પજહતી**તિ સતણ્હો પજહતિ. કથં? પાતોવ ખીરભત્તં ભુત્તો હોતિ. અથસ્સ મંસભોજનં ઉપનેતિ. તસ્સ એવં હોતિ ‘‘ઇદાનિ એવરૂપં કદા લભિસ્સામ, સચે જાનેય્યામ, પાતોવ ખીરભત્તં ન ભુઞ્જેય્યામ, કિં મયા સક્કા કાતું, ગચ્છ ભો, ત્વમેવ ભુઞ્જા’’તિ જીવિતં પરિચ્ચજન્તો વિય સાપેક્ખો પજહતિ. **ગધિતો**તિ ગેધજાતો. **મુચ્છિતો**તિ બલવતણ્હાય મુચ્છિતો સંમુટ્ઠસ્સતી હુત્વા. **અજ્ઝાપન્નો**તિ આમિસે અતિલગ્ગો, ‘‘ભુઞ્જિસ્સથ, આવુસો’’તિ ધમ્મનિમન્તનમત્તમ્પિ અકત્વા મહન્તે મહન્તે કબળે કરોતિ. **અનાદીનવદસ્સાવી**તિઆદીનવમત્તમ્પિ ન પસ્સતિ. **અનિસ્સરણપઞ્ઞો**તિ ઇધ મત્તઞ્ઞુતાનિસ્સરણપચ્ચવેક્ખણપરિભોગમત્તમ્પિ ન કરોતિ. **લાભસક્કારસિલોકનિકન્તિહેતૂ**તિ લાભાદીસુ તણ્હાહેતુ.

૬૧. **સંભક્ખેતી**તિ સંખાદતિ. **અસનિવિચક્કન્તિ** વિચક્કસણ્ઠાના અસનિયેવ. ઇદં વુત્તં હોતિ ‘‘અસનિવિચક્કં ઇમસ્સ દન્તકૂટં મૂલબીજાદીસુ ન કિઞ્ચિ ન સંભુઞ્જતિ. અથ ચ પન નં સમણપ્પવાદેન સમણોતિ સઞ્જાનન્તી’’તિ. એવં અપસાદેતિ અવક્ખિપતિ. ઇદં તિત્થિયવસેન આગતં. ભિક્ખુવસેન પનેત્થ અયં યોજના, અત્તના ધુતઙ્ગધરો હોતિ, સો અઞ્ઞં એવં અપસાદેતિ ‘‘કિં સમણા નામ ઇમે સમણમ્હાતિ વદન્તિ, ધુતઙ્ગમત્તમ્પિ નત્થિ, ઉદ્દેસભત્તાદીનિ પરિયેસન્તા પચ્ચયબાહુલ્લિકા વિચરન્તી’’તિ. **લૂખાજીવિન્તિ** અચેલકાદિવસેન વા ધુતઙ્ગવસેન વા લૂખાજીવિં. **ઇસ્સામચ્છરિયન્તિ** પરસ્સ સક્કારાદિસમ્પત્તિખીયનલક્ખણં ઇસ્સં, સક્કારાદિકરણઅક્ખમનલક્ખણં મચ્છરિયઞ્ચ.

૬૨. **આપાથકનિસાદી હોતી**તિ મનુસ્સાનં આપાથે દસ્સનટ્ઠાને નિસીદતિ. યત્થ તે પસ્સન્તિ, તત્થ ઠિતો વગ્ગુલિવતં ચરતિ, પઞ્ચાતપં તપ્પતિ, એકપાદેન તિટ્ઠતિ, સૂરિયં નમસ્સતિ. સાસને પબ્બજિતોપિ સમાદિન્નધુતઙ્ગો સબ્બરત્તિં સયિત્વા મનુસ્સાનં ચક્ખુપથે તપં કરોતિ, મહાસાયન્હેયેવ ચીવરકુટિં કરોતિ, સૂરિયે ઉગ્ગતે પટિસંહરતિ, મનુસ્સાનં આગતભાવં ઞત્વા ઘણ્ડિં પહરિત્વા ચીવરં મત્થકે ઠપેત્વા ચઙ્કમં ઓતરતિ, સમ્મુઞ્જનિં ગહેત્વા વિહારઙ્ગણં સમ્મજ્જતિ.

અત્તાનન્તિ અત્તનો ગુણં **અદસ્સયમાનો**તિ એત્થ અ-કારો નિપાતમત્તં, દસ્સયમાનોતિ અત્થો. **ઇદમ્પિ મે તપસ્મિન્તિ** ઇદમ્પિ કમ્મં મમેવ તપસ્મિં, પચ્ચત્તે વા ભુમ્મં, ઇદમ્પિ મમ તપોતિ અત્થો. સો હિ અસુકસ્મિં ઠાને અચેલકો અત્થિ મુત્તાચારોતિઆદીનિ સુત્વા અમ્હાકં એસ તપો, અમ્હાકં સો અન્તેવાસિકોતિઆદીનિ ભણતિ. અસુકસ્મિં વા પન ઠાને પંસુકૂલિકો ભિક્ખુ અત્થીતિઆદીનિ સુત્વા અમ્હાકં એસ તપો, અમ્હાકં સો અન્તેવાસિકોતિઆદીનિ ભણતિ.

કિઞ્ચિદેવાતિ કિઞ્ચિ વજ્જં દિટ્ઠિગતં વા. **પટિચ્છન્નં સેવતી**તિ યથા અઞ્ઞે ન જાનન્તિ, એવં સેવતિ. **અક્ખમમાનં આહ ખમતી**તિ અરુચ્ચમાનંયેવ રુચ્ચતિ મેતિ વદતિ. અત્તના કતં અતિમહન્તમ્પિ વજ્જં અપ્પમત્તકં કત્વા પઞ્ઞપેતિ, પરેન કતં દુક્કટમત્તં વીતિક્કમમ્પિ પારાજિકસદિસં કત્વા દસ્સેતિ. **અનુઞ્ઞેય્યન્તિ** અનુજાનિતબ્બં અનુમોદિતબ્બં.

૬૩. **કોધનો હોતિ ઉપનાહી**તિ કુજ્ઝનલક્ખણેન કોધેન, વેરઅપ્પટિનિસ્સગ્ગલક્ખણેન ઉપનાહેન ચ સમન્નાગતો. **મક્ખી હોતિ પળાસી**તિ પરગુણમક્ખનલક્ખણેન મક્ખેન, યુગગ્ગાહલક્ખણેન પળાસેન ચ સમન્નાગતો.

ઇસ્સુકી હોતિ મચ્છરીતિ પરસક્કારાદીસુ ઉસૂયનલક્ખણાય ઇસ્સાય, આવાસકુલલાભવણ્ણધમ્મેસુ મચ્છરાયનલક્ખણેન પઞ્ચવિધમચ્છેરેન ચ સમન્નાગતો હોતિ. **સઠો હોતિ માયાવી**તિ કેરાટિકલક્ખણેન સાઠેય્યેન, કતપ્પટિચ્છાદનલક્ખણાય માયાય ચ સમન્નાગતો હોતિ. **થદ્ધો હોતિ અતિમાની**તિ નિસ્સિનેહનિક્કરુણથદ્ધલક્ખણેન થમ્ભેન, અતિક્કમિત્વા મઞ્ઞનલક્ખણેન અતિમાનેન ચ સમન્નાગતો હોતિ. **પાપિચ્છો હોતી**તિ અસન્તસમ્ભાવનપત્થનલક્ખણાય પાપિચ્છતાય સમન્નાગતો હોતિ. **પાપિકાનન્તિ** તાસંયેવ લામકાનં ઇચ્છાનં વસં ગતો. **મિચ્છાદિટ્ઠિકો**તિ નત્થિ દિન્નન્તિઆદિનયપ્પવત્તાય અયાથાવદિટ્ઠિયા ઉપેતો. **અન્તગ્ગાહિકાયા**તિ સાયેવ દિટ્ઠિ ઉચ્છેદન્તસ્સ ગહિતત્તા ''અન્તગ્ગાહિકા''તિ વુચ્ચતિ, તાય સમન્નાગતોતિ અત્થો. **સન્દિટ્ઠિપરામાસી**તિઆદીસુ સયં દિટ્ઠિ સન્દિટ્ઠિ, સન્દિટ્ઠિમેવ પરામસતિ ગહેત્વા વદતીતિ **સન્દિટ્ઠિપરામાસી**. આધાનં વુચ્ચતિ દળ્હં સુટ્ઠુ ઠપિતં, તથા કત્વા ગણ્હાતીતિ **આધાનગ્ગાહી**. અરિટ્ઠો વિય ન સક્કા હોતિ પટિનિસ્સજ્જાપેતુન્તિ **દુપ્પટિનિસ્સગ્ગી**. **યદિમે**તિ યદિ ઇમે.

પરિસુદ્ધપપટિકપ્પત્તકથાવણ્ણના

૬૪. **ઇધ, નિગ્રોધ, તપસ્સી**તિ એવં ભગવા અઞ્ઞતિત્થિયેહિ ગહિતલદ્ધિં તેસં રક્ખિતં તપં સબ્બમેવ સંકિલિટ્ઠન્તિ ઉપક્કિલેસપાળિં દસ્સેત્વા ઇદાનિ પરિસુદ્ધપાળિદસ્સનત્થં દેસનમારભન્તો **ઇધ, નિગ્રોધા**તિઆદિમાહ. તત્થ ''ન અત્તમનો''તિઆદીનિ વુત્તવિપક્ખવસેનેવ વેદિતબ્બાનિ. સબ્બવારેસુ ચ લૂખતપસ્સિનો ચેવ ધુતઙ્ગધરસ્સ ચ વસેન યોજના વેદિતબ્બા. **એવં સો તસ્મિં ઠાને પરિસુદ્ધો હોતી**તિ એવં સો તેન ન અત્તમનતા ન પરિપુણ્ણસઙ્કપ્પભાવસઙ્ખાતેન કારણેન પરિસુદ્ધો નિરુપક્કિલેસો હોતિ, ઉત્તરિ વાયમમાનો કમ્મટ્ઠાનસુદ્ધિકો હુત્વા અરહત્તં પાપુણાતિ. ઇમિના નયેન સબ્બવારેસુ અત્થો વેદિતબ્બો.

૬૯. **અદ્ધા ખો, ભન્તે**તિ ભન્તે એવં સન્તે એકંસેનેવ વીરિયેન પાપજિગુચ્છનવાદો પરિસુદ્ધો હોતીતિ અનુજાનાતિ. ઇતો પરઞ્ચ અગ્ગભાવં વા સારભાવં વા અજાનન્તો **અગ્ગપ્પત્તા સારપ્પત્તા ચા**તિ આહ. અથસ્સ ભગવા સારપ્પત્તભાવં પટિસેધેન્તો **ન ખો નિગ્રોધા**તિઆદિમાહ . **પપટિકપ્પત્તા હોતી**તિ સારવતો રુક્ખસ્સ સારં ફેગ્ગું તચઞ્ચ અતિક્કમ્મ બહિપપટિકસદિસા હોતીતિ દસ્સેતિ.

પરિસુદ્ધતચપ્પત્તાદિકથાવણ્ણના

૭૦. **અગ્ગં પાપેતૂ**તિ દેસનાવસેન અગ્ગં પાપેત્વા દેસેતુ, સારં પાપેત્વા દેસેતૂતિ દસબલં યાચતિ. **ચાતુયામસંવરસંવુતો**તિ ચતુબ્બિધેન સંવરેન પિહિતો. **ન પાણં અતિપાતેતી**તિ પાણં ન હનતિ. **ન ભાવિતમાસીસતી**તિ ભાવિતં નામ તેસં સઞ્ઞાય પઞ્ચ કામગુણા, તે ન આસીસતિ ન સેવતીતિ અત્થો.

અદું ચસ્સ હોતીતિ એતઞ્ચસ્સ ઇદાનિ વુચ્ચમાનં ''સો અભિહરતી''તિઆદિલક્ખણં. **તપસ્સિતાયા**તિ તપસ્સિભાવેન હોતિ. તત્થ **સો અભિહરતી**તિ સો તં સીલં અભિહરતિ, ઉપરૂપરિ વડ્ઢેતિ. સીલં મે પરિપુણ્ણં, તપો આરદ્ધો, અલમેત્તાવતાતિ ન વીરિયં વિસ્સજ્જેતિ. **નો હીનાયાવત્તતી**તિ હીનાય ગિહિભાવત્થાય ન આવત્તતિ.

સીલતો ઉત્તરિ વિસેસાધિગમત્થાય વીરિયં કરોતિયેવ, એવં કરોન્તો સો વિવિત્તં સેનાસનં ભજતિ. ‘‘અરઞ્ઞ’’ન્તિઆદીનિ સામઞ્ઞફલે (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૧૬) વિત્થારિતાનેવ. ‘‘મેત્તાસહગતેના’’તિઆદીનિ વિસુદ્ધિમગ્ગે વણ્ણિતાનિ. **તચપ્પત્તા**તિ પપટિકતો અબ્ભન્તરં તચં પત્તા. **ફેગ્ગુપ્પત્તા**તિ તચતો અબ્ભન્તરં ફેગ્ગું પત્તા, ફેગ્ગુસદિસા હોતીતિ અત્થો.

૭૪. ‘‘એત્તાવતા, ખો નિગ્રોધ, તપોજિગુચ્છા અગ્ગપ્પત્તા ચ હોતિ સારપ્પત્તા ચા’’તિ ઇદં ભગવા તિત્થિયાનં વસેનાહ. તિત્થિયાનઞ્હિ લાભસક્કારો રુક્ખસ્સ સાખાપલાસસદિસો. પઞ્ચસીલમત્તકં પપટિકસદિસં. અટ્ઠસમાપત્તિમત્તં તચસદિસં. પુબ્બેનિવાસઞાણાવસાના અભિઞ્ઞા ફેગ્ગુસદિસા. દિબ્બચક્ખું પનેતે અરહત્તન્તિ ગહેત્વા વિચરન્તિ. તેન નેસં તં રુક્ખસ્સ સારસદિસં. સાસને પન લાભસક્કારો સાખાપલાસસદિસો. સીલસમ્પદા પપટિકસદિસા. ઝાનસમાપત્તિયો તચસદિસા. લોકિયાભિઞ્ઞા ફેગ્ગુસદિસા. મગ્ગફલં સારો. ઇતિ ભગવતા અત્તનો સાસનં ઓનતવિનતફલભારભરિતરુક્ખૂપમાય ઉપમિતં. સો દેસનાકુસલતાય તતો તચસારસમ્પત્તિતો મમ સાસનં ઉત્તરિતરઞ્ચેવ પણીતતરઞ્ચ, તં તુવં કદા જાનિસ્સસીતિ અત્તનોદેસનાય વિસેસભાવં દસ્સેતું ‘‘ઇતિ ખો નિગ્રોધા’’તિ દેસનં આરભિ . **તે પરિબ્બાજકા**તિ તે તસ્સ પરિવારા તિંસસતસઙ્ખ્યા પરિબ્બાજકા. **એત્થ મયં અનસ્સામા**તિ એત્થ અચેલકપાળિઆદીસુ, ઇદં વુત્તં હોતિ ‘‘અમ્હાકં અચેલકપાળિમત્તમ્પિ નત્થિ , કુતો પરિસુદ્ધપાળિ. અમ્હાકં પરિસુદ્ધપાળિમત્તમ્પિ નત્થિ, કુતો ચાતુયામસંવરાદીનિ. ચાતુયામસંવરોપિ નત્થિ, કુતો અરઞ્ઞવાસાદીનિ. અરઞ્ઞવાસોપિ નત્થિ, કુતો નીવરણપ્પહાનાદીનિ. નીવરણપ્પહાનમ્પિ નત્થિ, કુતો બ્રહ્મવિહારાદીનિ. બ્રહ્મવિહારમત્તમ્પિ નત્થિ, કુતો પુબ્બેનિવાસાદીનિ. પુબ્બેનિવાસઞાણમત્તમ્પિ નત્થિ, કુતો અમ્હાકં દિબ્બચક્ખુ. એત્થ મયં સઆચરિયકા નટ્ઠા’’તિ. **ઇતો ભિય્યો ઉત્તરિતર**ન્તિ ઇતો દિબ્બચક્ખુઞાણાધિગમતો ભિય્યો અઞ્ઞં ઉત્તરિતરં વિસેસાધિગમં મયં સુતિવસેનાપિ ન જાનામાતિ વદન્તિ.

નિગ્રોધસ્સપજ્ઝાયનવણ્ણના

૭૫. અથ નિગ્રોધં પરિબ્બાજકન્તિ એવં કિરસ્સ અહોસિ ‘‘ઇમે પરિબ્બાજકા ઇદાનિ ભગવતો ભાસિતં સુસ્સૂસન્તિ, ઇમિના ચ નિગ્રોધેન ભગવતો પરમ્મુખા કક્ખળં દુરાસદવચનં વુત્તં, ઇદાનિ અયમ્પિ સોતુકામો જાતો, કાલો દાનિ મે ઇમસ્સ માનદ્ધજં નિપાતેત્વા ભગવતો સાસનં ઉક્ખિપિતુ’’ન્તિ. અથ નિગ્રોધં પરિબ્બાજકં એતદવોચ. અપરમ્પિસ્સ અહોસિ ‘‘અયં મયિ અકથેન્તે સત્થારં ન ખમાપેસ્સતિ, તદસ્સ અનાગતે અહિતાય દુક્ખાય સંવત્તિસ્સતિ, મયા પન કથિતે ખમાપેસ્સતિ, તદસ્સ ભવિસ્સતિ દીઘરત્તં હિતાય સુખાયા’’તિ. અથ નિગ્રોધં પરિબ્બાજકં એતદવોચ. **અપરિસાવચરં પન નં કરોથા**તિ એત્થ **પના**તિ નિપાતો, અથ નં અપરિસાવચરં કરોથાતિ અત્થો. ‘‘અપરિસાવચરેત’’ન્તિપિ પાઠો, અપરિસાવચરં વા એતં કરોથ, ગોકાણાદીનં વા અઞ્ઞતરન્તિ અત્થો.

ગોકાણન્તિ એત્થાપિ ગોકાણં પરિયન્તચારિનિં વિય કરોથાતિ અત્થો. **તુણ્હીભૂતો**તિ તુણ્હીભાવં ઉપગતો. **મઙ્કુભૂતો**તિ નિત્તેજતં આપન્નો. **પત્તક્ખન્ધો**તિ ઓનતગીવો. **અધોમુખો**તિ હેટ્ઠામુખો.

૭૬. બુદ્ધો સો ભગવા બોધાયાતિ સયં બુદ્ધો સત્તાનમ્પિ ચતુસચ્ચબોધત્થાય ધમ્મં દેસેતિ. **દન્તો**તિ ચક્ખુતોપિ દન્તો...પે॰... મનતોપિ દન્તો. **દમથાયા**તિ અઞ્ઞેસમ્પિ દમનત્થાય એવ, ન વાદત્થાય. **સન્તો**તિ રાગસન્તતાય સન્તો, દોસમોહસન્તતાય સબ્બ અકુસલસબ્બાભિસઙ્ખારસન્તતાય સન્તો. **સમથાયા**તિ મહાજનસ્સ

રાગાદિસમનત્થાય ધમ્મં દેસેતિ. **તિણ્ણો**તિ ચત્તારો ઓઘે તિણ્ણો. **તરણાયા**તિ મહાજનસ્સ ઓઘનિત્થરણત્થાય. **પરિનિબ્બુતો**તિ કિલેસપરિનિબ્બાનેન પરિનિબ્બુતો. **પરિનિબ્બાનાયા**તિ મહાજનસ્સાપિ સબ્બકિલેસપરિનિબ્બાનત્થાય ધમ્મં દેસેતિ.

બ્રહ્મચરિયપરિયોસાનાદિવણ્ણના

૭૭. અચ્ચયોતિઆદીનિ સામઞ્ઞફલે (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૫૦) વુત્તાનિ. **ઉજુજાતિકો**તિ કાયવઙ્કાદિવિરહિતો ઉજુસભાવો. **અહમનુસાસામી**તિ અહં તાદિસં પુગ્ગલં અનુસાસામિ, ધમ્મં અસ્સ દેસેમિ. **સત્તાહ**ન્તિ સત્તદિવસાનિ, ઇદં સબ્બમ્પિ ભગવા દન્ધપઞ્ઞં પુગ્ગલં સન્ધાયાહ અસઠો પન અમાયાવી ઉજુજાતિકો તંમુહુત્તેનેવ અરહત્તં પત્તું સક્ખિસ્સતિ. ઇતિ ભગવા ''અસઠ''ન્તિઆદિવચનેન સઠો હિ વઙ્કવઙ્કો, મયાપિ ન સક્કા અનુસાસિતુન્તિ દીપેન્તો પરિબ્બાજકં પાદેસુ ગહેત્વા મહામેરુપાદતલે વિય ખિપિત્થ. કસ્મા? અયઞ્હિ અતિસઠો, કુટિલચિત્તો સત્થરિ એવં કથેન્તેપિ બુદ્ધધમ્મસઙ્ઘેસુ નાધિમુચ્ચતિ, અધિમુચ્ચનત્થાય સોતં ન ઓદહતિ, કોહઞ્ઞે ઠિતો સત્થારં ખમાપેતિ. તસ્મા ભગવા તસ્સજ્ઝાસયં વિદિત્વા ''એતુ વિઞ્ઞૂ પુરિસો અસઠો''તિઆદિમાહ. સઠં પનાહં અનુસાસિતું ન સક્કોમીતિ.

૭૮. અન્તેવાસિકમ્યતાતિ અન્તેવાસિકમ્યતાય, અમ્હે અન્તેવાસિકે ઇચ્છન્તો. **એવમાહા**તિ ''એતુ વિઞ્ઞુપુરિસો''તિઆદિમાહ. **યો એવ વો આચરિયો**તિ યો એવ તુમ્હાકં પકતિયા આચરિયો. **ઉદ્દેસા નો ચાવેતુકામો**તિ અત્તનો અનુસાસનિં ગાહાપેત્વા અમ્હે અમ્હાકં ઉદ્દેસતો ચાવેતુકામો. **સો એવ વો ઉદ્દેસો હોતૂ**તિ યો તુમ્હાકં પકતિયા ઉદ્દેસો, સો તુમ્હાકંયેવ હોતુ , ન મયં તુમ્હાકં ઉદ્દેસેન અત્થિકા. **આજીવા**તિ આજીવતો. **અકુસલસઙ્ખાતા**તિ અકુસલાતિ કોટ્ઠાસં પત્તા. **અકુસલા ધમ્મા**તિ દ્વાદસ અકુસલચિત્તુપ્પાદધમ્મા તણ્હાયેવ વા વિસેસેન. સા હિ પુનબ્ભવકરણતો ''પોનોબ્ભવિકા''તિ વુત્તા. **સદરથા**તિ કિલેસદરથસમ્પયુત્તા. **જાતિજરામરણિયા**તિ જાતિજરામરણાનં પચ્ચયભૂતા. **સંકિલેસિકા ધમ્મા**તિ દ્વાદસ અકુસલચિત્તુપ્પાદા. **વોદાનિયા**તિ, સમથવિપસ્સના ધમ્મા. તે હિ સત્તે વોદાપેન્તિ, તસ્મા ''વોદાનિયા''તિ વુચ્ચન્તિ. **પઞ્ઞાપારિપૂરિ**ન્તિ મગ્ગપઞ્ઞાપારિપૂરિં. **વેપુલ્લત્તઞ્ચા**તિ ફલપઞ્ઞાવેપુલ્લતં, ઉભોપિ વા એતાનિ અઞ્ઞમઞ્ઞવેવચનાનેવ. ઇદં વુત્તં હોતિ ''તતો તુમ્હે મગ્ગપઞ્ઞઞ્ચેવ ફલપઞ્ઞઞ્ચ દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરિસ્સથા''તિ. એવં ભગવા પરિબ્બાજકે આરબ્ભ અત્તનો ઓવાદાનુસાસનિયા ફલં દસ્સેન્તો અરહત્તનિકૂટેન દેસનં નિટ્ઠપેસિ.

૭૯. યથા તં મારેનાતિ યથા મારેન પરિયુટ્ઠિતચિત્તા નિસીદન્તિ એવમેવ તુણ્હીભૂતા...પે॰... અપ્પટિભાના નિસિન્ના.

મારો કિર સત્થા અતિવિય ગજ્જન્તો બુદ્ધબલં દીપેત્વા ઇમેસં પરિબ્બાજકાનં ધમ્મં દેસેતિ, કદાચિ ધમ્માભિસમયો ભવેય્ય, હન્દાહં પરિયુટ્ઠામીતિ સો તેસં ચિત્તાનિ પરિયુટ્ઠાસિ. અપ્પહીનવિપલ્લાસાનઞ્હિ ચિત્તં મારસ્સ યથાકામકરણીયં હોતિ. તેપિ મારેન પરિયુટ્ઠિતચિત્તા થદ્ધઙ્ગપચ્ચઙ્ગા વિય તુણ્હી અપ્પટિભાના નિસીદિંસુ. અથ સત્થા ઇમે પરિબ્બાજકા અતિવિય નિરવા હુત્વા નિસિન્ના, કિં નુ ખોતિ આવજ્જન્તો મારેન પરિયુટ્ઠિતભાવં અઞ્ઞાસિ. સચે પન તેસં મગ્ગફલુપ્પત્તિહેતુ ભવેય્ય, મારં પટિબાહિત્વાપિ ભગવા ધમ્મં દેસેય્ય, સો પન તેસં

નત્થિ. ‘‘સબ્બેપિ મે તુચ્છપુરિસા’’તિ અઞ્ઞાસિ. તેન વુત્તં ‘‘અથ ખો ભગવતો એતદહોસિ સબ્બેપિ મે મોઘપુરિસા’’તિઆદિ.

તત્થ **કુટ્ઠા પાપિમતા**તિ પાપિમતા મારેન કુટ્ઠા. **યત્ર હિ નામા**તિ યેસુ નામ. **અઞ્ઞાણત્થમ્પી**તિ જાનનત્થમ્પિ. **કિં કરિસ્સતિ સત્તાહો**તિ સમણેન ગોતમેન પરિચ્છિન્નસત્તાહો અમ્હાકં કિં કરિસ્સતિ. ઇદં વુત્તં હોતિ ‘‘સમણેન ગોતમેન ‘સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરિસ્સતિ સત્તાહ’ન્તિ વુત્તં, સો સત્તાહો અમ્હાકં કિં અફાસુકં કરિસ્સતિ. હન્દ મયં સત્તાહબ્ભન્તરે એતં ધમ્મં સચ્છિકાતું સક્કા, ન સક્કાતિ અઞ્ઞાણત્થમ્પિ બ્રહ્મચરિયં ચરિસ્સામા’’તિ. અથ વા જાનામ તાવસ્સ ધમ્મન્તિ એકદિવસે એકવારં અઞ્ઞાણત્થમ્પિ એતેસં ચિત્તં નુપ્પન્નં, સત્તાહો પન એતેસં કુસીતાનં કિં કરિસ્સતિ, કિં સક્ખિસ્સન્તિ તે સત્તાહં પૂરેતુન્તિ અયમેત્થ અધિપ્પાયો. **સીહનાદ**ન્તિ પરવાદભિન્દનં સકવાદસમુસ્સાપનઞ્ચ અભીતનાદં નદિત્વા. **પચ્ચુપટ્ઠાસી**તિ પતિટ્ઠિતો. **તાવદેવા**તિ તસ્મિઞ્ઞેવ ખણે. **રાજગહં પાવિસી**તિ રાજગહમેવ પવિટ્ઠો. તેસં પન પરિબ્બાજકાનં કિઞ્ચાપિ ઇદં સુત્તન્તં સુત્વા વિસેસો ન નિબ્બત્તો, આયતિં પન નેસં વાસનાય પચ્ચયો ભવિસ્સતીતિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

સુમઙ્ગલવિલાસિનિયા દીઘનિકાયટ્ઠકથાય

ઉદુમ્બરિકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ચક્કવત્તિસુત્તવણ્ણના

અત્તદીપસરણતાવણ્ણના

૮૦. **એવં મે સુત**ન્તિ ચક્કવત્તિસુત્તં. તત્રાયમનુત્તાનપદવણ્ણના – **માતુલાય**ન્તિ એવંનામકે નગરે. તં નગરં ગોચરગામં કત્વા અવિદૂરે વનસણ્ડે વિહરતિ. ''તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસી''તિ એત્થ અયમનુપુબ્બિકથા –

ભગવા કિર ઇમસ્સ સુત્તસ્સ સમુટ્ઠાનસમયે પચ્ચૂસકાલે મહાકરુણાસમાપત્તિતો વુટ્ઠાય લોકં વોલોકેન્તો ઇમાય અનાગતવંસદીપિકાય સુત્તન્તકથાય માતુલનગરવાસીનં ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયં દિસ્વા પાતોવ વીસતિભિક્ખુસહસ્સપરિવારો માતુલનગરં સમ્પત્તો. માતુલનગરવાસિનો ખત્તિયા ''ભગવા આગતો''તિ સુત્વા પચ્ચુગ્ગમ્મ દસબલં નિમન્તેત્વા મહાસક્કારેન નગરં પવેસેત્વા નિસજ્જટ્ઠાનં સંવિધાય ભગવન્તં મહારહે પલ્લઙ્કે નિસીદાપેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં અદંસુ. ભગવા ભત્તકિચ્ચં નિટ્ઠાપેત્વા ચિન્તેસિ – ''સચાહં ઇમસ્મિં ઠાને ઇમેસં મનુસ્સાનં ધમ્મં દેસેસ્સામિ, અયં પદેસો સમ્બાધો, મનુસ્સાનં ઠાતું વા નિસીદિતું વા ઓકાસો ન ભવિસ્સતિ, મહતા ખો પન સમાગમેન ભવિતબ્બ''ન્તિ.

અથ રાજકુલાનં ભત્તાનુમોદનં અકત્વાવ પત્તં ગહેત્વા નગરતો નિક્ખમિ. મનુસ્સા ચિન્તયિંસુ – ''સત્થા અમ્હાકં અનુમોદનમ્પિ અકત્વા ગચ્છતિ, અદ્ધા ભત્તગ્ગં અમનાપં અહોસિ, બુદ્ધાનં નામ ન સક્કા ચિત્તં ગહેતું, બુદ્ધેહિ સદ્ધિં વિસ્સાસકરણં નામ સમુસ્સિતફણં આસીવિસં ગીવાય ગહણસદિસં હોતિ; એથ ભો, તથાગતં ખમાપેસ્સામા''તિ. સકલનગરવાસિનો ભગવતા સહેવ નિક્ખન્તા. ભગવા ગચ્છન્તોવ મગધક્ખેત્તે ઠિતં સાખાવિટપસમ્પન્નં સન્દચ્છાયં કરીસમત્તભૂમિપત્થટં એકં માતુલરુક્ખં દિસ્વા ઇમસ્મિં રુક્ખમૂલે નિસીદિત્વા ધમ્મે દેસિયમાને ''મહાજનસ્સ ઠાનનિસજ્જનોકાસો ભવિસ્સતી''તિ. નિવત્તિત્વા મગ્ગા ઓક્કમ્મ રુક્ખમૂલં ઉપસઙ્કમિત્વા ધમ્મભણ્ડાગારિકં આનન્દત્થેરં ઓલોકેસિ. થેરો ઓલોકિતસઞ્ઞાય એવ ''સત્થા નિસીદિતુકામો''તિ ઞત્વા સુગતમહાચીવરં પઞ્ઞપેત્વા અદાસિ. નિસીદિ ભગવા પઞ્ઞત્તે આસને. અથસ્સ પુરતો મનુસ્સા નિસીદિંસુ. ઉભોસુ પસ્સેસુ પચ્છતો ચ ભિક્ખુસઙ્ઘો, આકાસે દેવતા અટ્ઠંસુ, એવં મહાપરિસમજ્ઝગતો તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ.

તે ભિક્ખૂતિ તત્ર ઉપવિટ્ઠા ધમ્મપ્પટિગ્ગાહકા ભિક્ખૂ. **અત્તદીપા**તિ અત્તાનં દીપં તાણં લેણં ગતિં પરાયણં પતિટ્ઠં કત્વા વિહરથાતિ અત્થો. **અત્તસરણા**તિ ઇદં તસ્સેવ વેવચનં. **અનઞ્ઞસરણા**તિ ઇદં અઞ્ઞસરણપટિક્ખેપવચનં. ન હિ અઞ્ઞો અઞ્ઞસ્સ સરણં હોતિ, અઞ્ઞસ્સ વાયામેન અઞ્ઞસ્સ અસુજ્ઝનતો. વુત્તમ્પિ ચેતં ''અત્તા હિ અત્તનો નાથો, કો હિ નાથો પરો સિયા''તિ (ધ॰ પ॰ ૧૬૦). તેનાહ ''અનઞ્ઞસરણા''તિ. કો પનેત્થ અત્તા નામ, લોકિયલોકુત્તરો ધમ્મો. તેનાહ – ''ધમ્મદીપા ધમ્મસરણા અનઞ્ઞસરણા''તિ. ''કાયે કાયાનુપસ્સી''તિઆદીનિ મહાસતિપટ્ઠાને વિત્થારિતાનિ.

ગોચરેતિ ચરિતું યુત્તટ્ઠાને. **સકે**તિ અત્તનો સન્તકે. **પેત્તિકે વિસયે**તિ પિતિતો આગતવિસયે. **ચરત**ન્તિ ચરન્તાનં. ''ચરન્ત''ન્તિપિ પાઠો, અયમેવત્થો. **ન લચ્છતી**તિ ન લભિસ્સતિ ન પસ્સિસ્સતિ. **મારો**તિ દેવપુત્તમારોપિ, મચ્ચુમારોપિ, કિલેસમારોપિ. **ઓતાર**ન્તિ રન્ધં છિદ્દં વિવરં. અયં પનત્થો લેડ્ડુટ્ઠાનતો નિક્ખમ્મ તોરણે નિસીદિત્વા બાલાતપં તપન્તં લાપં સકુણં ગહેત્વા. પક્ખન્દસેનસકુણવત્થુના દીપેતબ્બો. વુત્તઞ્હેતં –

‘‘ભૂતપુબ્બં, ભિક્ખવે, સકુણગ્ઘિ લાપં સકુણં સહસા અજ્ઝપ્પત્તા અગ્ગહેસિ. અથ ખો, ભિક્ખવે, લાપો સકુણો સકુણગ્ઘિયા હરિયમાનો એવં પરિદેવસિ ‘મયમેવમ્હ અલક્ખિકા, મયં અપ્પપુઞ્ઞા, યે મયં અગોચરે ચરિમ્હ પરવિસયે, સચેજ્જ મયં ગોચરે ચરેય્યામ સકે પેત્તિકે વિસયે, ન મ્યાયં સકુણગ્ઘિ અલં અભવિસ્સ યદિદં યુદ્ધાયા’તિ. કો પન તે લાપ ગોચરો સકો પેત્તિકો વિસયોતિ? યદિદં નઙ્ગલકટ્ઠકરણં લેડ્ડુટ્ઠાનન્તિ. અથ ખો, ભિક્ખવે, સકુણગ્ઘિ સકે બલે અપત્થદ્ધા સકે બલે અસંવદમાના લાપં સકુણં પમુઞ્ચિ ગચ્છ ખો ત્વં લાપ, તત્રપિ ગન્ત્વા ન મોક્ખસીતિ.

અથ ખો , ભિક્ખવે, લાપો સકુણો નઙ્ગલકટ્ઠકરણં લેડ્ડુટ્ઠાનં ગન્ત્વા મહન્તં લેડ્ડું અભિરુહિત્વા સકુણગ્ઘિં વદમાનો અટ્ઠાસિ ‘‘એહિ ખો દાનિ મે સકુણગ્ઘિ, એહિ ખો દાનિ મે સકુણગ્ઘી’’તિ. અથ ખો સા, ભિક્ખવે, સકુણગ્ઘિ સકે બલે અપત્થદ્ધા સકે બલે અસંવદમાના ઉભો પક્ખે સન્નય્હ લાપં સકુણં સહસા અજ્ઝપ્પત્તા. યદા ખો, ભિક્ખવે, અઞ્ઞાસિ લાપો સકુણો બહુઆગતા ખો મ્યાયં સકુણગ્ઘીતિ, અથ ખો તસ્સેવ લેડ્ડુસ્સ અન્તરં પચ્ચુપાદિ. અથ ખો, ભિક્ખવે, સકુણગ્ઘિ તત્થેવ ઉરં પચ્ચતાળેસિ. એવઞ્હિ તં, ભિક્ખવે, હોતિ યો અગોચરે ચરતિ પરવિસયે.

તસ્માતિહ, ભિક્ખવે, મા અગોચરે ચરિત્થ પરવિસયે, અગોચરે, ભિક્ખવે, ચરતં પરવિસયે લચ્છતિ મારો ઓતારં, લચ્છતિ મારો આરમ્મણં. કો ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો અગોચરો પરવિસયો, યદિદં પઞ્ચ કામગુણા. કતમે પઞ્ચ? ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યા રૂપા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસંહિતા રજનીયા, સોતવિઞ્ઞેય્યા સદ્દા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસંહિતા રજનીયા, ઘાનવિઞ્ઞેય્યા ગન્ધા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસંહિતા રજનીયા, જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યા રસા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસંહિતા રજનીયા, કાયવિઞ્ઞેય્યા ફોટ્ઠબ્બા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસંહિતા રજનીયા. અયં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો અગોચરો પરવિસયો.

ગોચરે, ભિક્ખવે, ચરથ…પે॰… ન લચ્છતિ મારો આરમ્મણં. કો ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ગોચરો સકો પેત્તિકો વિસયો, યદિદં ચત્તારો સતિપટ્ઠાના. કતમે ચત્તારો? ઇધ ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા, વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં; વેદનાસુ વેદનાનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા, વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં; ચિત્તે ચિત્તાનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા, વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં; ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા, વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં – અયં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ગોચરો સકો પેત્તિકો વિસયોતિ (સં॰ નિ॰ ૫.૩૭૧).

કુસલાનન્તિ અનવજ્જલક્ખણાનં. **સમાદાનહેતૂતિ** સમાદાય વત્તનહેતુ. **એવમિદં પુઞ્ઞં પવડ્ઢતીતિ** એવં ઇદં લોકિયલોકુત્તરં પુઞ્ઞફલં વડ્ઢતિ, પુઞ્ઞફલન્તિ ચ ઉપરૂપરિ પુઞ્ઞમ્પિ પુઞ્ઞવિપાકોપિ વેદિતબ્બો.

દળ્હનેમિચક્કવત્તિરાજકથાવણ્ણના

૮૧. તત્થ **દુવિધં કુસલં** વટ્ટગામી ચ વિવટ્ટગામી ચ. તત્થ વટ્ટગામિકુસલં નામ માતાપિતૂનં પુત્તધીતાસુ પુત્તધીતાનઞ્ચ માતાપિતૂસુ સિનેહવસેન મુદુમદ્દવચિત્તં. વિવટ્ટગામિકુસલં નામ ‘‘ચત્તારો સતિપટ્ઠાના’’તિઆદિભેદા

સત્તતિંસ બોધિપક્ખિયધમ્મા. તેસુ વટ્ટગામિપુઞ્ઞસ્સ પરિયોસાનં મનુસ્સલોકે ચક્કવત્તિસિરીવિભવો. વિવટ્ટગામિકુસલસ્સ મગ્ગફલનિબ્બાનસમ્પત્તિ. તત્થ વિવટ્ટગામિકુસલસ્સ વિપાકં સુત્તપરિયોસાને દસ્સેસ્સતિ.

ઇધ પન વટ્ટગામિકુસલસ્સ વિપાકદસ્સનત્થં, ભિક્ખવે, યદા પુત્તધીતરો માતાપિતૂનં ઓવાદે ન અટ્ઠંસુ, તદા આયુનાપિ વણ્ણેનાપિ ઇસ્સરિયેનાપિ પરિહાયિંસુ. યદા પન અટ્ઠંસુ, તદા વડ્ઢિંસૂતિ વત્વા વટ્ટગામિકુસલાનુસન્ધિવસેન ''ભૂતપુબ્બં, ભિક્ખવે''તિ દેસનં આરભિ. તત્થ ચક્કવત્તીતિઆદીનિ મહાપદાને (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૩) વિત્થારિતાનેવ.

૮૨. **ઓસક્કિત**ન્તિ ઈસકમ્પિ અવસક્કિતં. **ઠાના ચુત**ન્તિ સબ્બસો ઠાના અપગતં. તં કિર ચક્કરતનં અન્તેપુરદ્વારે અક્ખાહતં વિય વેહાસં અટ્ઠાસિ. અથસ્સ ઉભોસુ પસ્સેસુ દ્વે ખદિરત્થમ્ભે નિખણિત્વા ચક્કરતનમત્થકે નેમિઅભિમુખં એકં સુત્તકં બન્ધિંસુ. અધોભાગેપિ નેમિઅભિમુખં એકં બન્ધિંસુ. તેસુ ઉપરિમસુત્તતો અપ્પમત્તકમ્પિ ઓગતં ચક્કરતનં ઓસક્કિતં નામ હોતિ, હેટ્ઠા સુત્તસ્સ ઠાનં ઉપરિમકોટિયા અતિક્કન્તગતં ઠાના ચુતં નામ હોતિ, તદેતં અતિબલવદોસે સતિ એવં હોતિ. સુત્તમત્તમ્પિ એકઙ્ગુલદ્વઙ્ગુલમત્તં વા ભટ્ઠં ઠાના ચુતમેવ હોતિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં ''ઓસક્કિતં ઠાના ચુત''ન્તિ.

અથ મે આરોચેય્યાસીતિ તાત, ત્વં અજ્જ આદિં કત્વા દિવસસ્સ તિક્ખત્તું ચક્કરતનસ્સ ઉપટ્ઠાનં ગચ્છ, એવં ગચ્છન્તો યદા ચક્કરતનં ઈસકમ્પિ ઓસક્કિતં ઠાના ચુતં પસ્સસિ, અથ મય્હં આચિક્ખેય્યાસિ. જીવિતઞ્હિ મે તવ હત્થે નિક્ખિત્તન્તિ. **અદ્દસા**તિ અપ્પમત્તો દિવસસ્સ તિક્ખત્તું ગન્ત્વા ઓલોકેન્તો એકદિવસં અદ્દસ.

૮૩. **અથ ખો**, **ભિક્ખવે**તિ ભિક્ખવે, અથ રાજા દળ્હનેમિ ''ચક્કરતનં ઓસક્કિત''ન્તિ સુત્વા ઉપ્પન્નબલવદોમનસ્સો ''ન દાનિ મયા ચિરં જીવિતબ્બં ભવિસ્સતિ, અપ્પાવસેસં મે આયુ, ન મે દાનિ કામે પરિભુઞ્જનકાલો, પબ્બજ્જાકાલો મે ઇદાની''તિ રોદિત્વા પરિદેવિત્વા જેટ્ઠપુત્તં કુમારં આમન્તાપેત્વા એતદવોચ. **સમુદ્દપરિયન્ત**ન્તિ પરિક્ખિત્તએકસમુદ્દપરિયન્તમેવ. ઇદં હિસ્સ કુલસન્તકં. ચક્કવાળપરિયન્તં પન પુઞ્ઞિદ્ધિવસેન નિબ્બત્તં, ન તં સક્કા દાતું. કુલસન્તકં પન નિય્યાતેન્તો ''સમુદ્દપરિયન્ત''ન્તિ આહ. **કેસમસ્સુ**ન્તિ તાપસપબ્બજ્જં પબ્બજન્તાપિ હિ પઠમં કેસમસ્સું ઓહારેન્તિ. તતો પટ્ઠાય પરૂળ્હકેસે બન્ધિત્વા વિચરન્તિ. તેન વુત્તં – ''કેસમસ્સું ઓહારેત્વા''તિ.

કાસાયાનીતિ કસાયરસપીતાનિ. આદિતો એવં કત્વા પચ્છા વક્કલાનિપિ ધારેન્તિ. **પબ્બજી**તિ પબ્બજિતો. પબ્બજિત્વા ચ અત્તનો મઙ્ગલવનુય્યાનેયેવ વસિ. **રાજિસિમ્હી**તિ રાજઈસિમ્હિ. બ્રાહ્મણપબ્બજિતા હિ ''બ્રાહ્મણિસયો''તિ વુચ્ચન્તિ. સેતચ્છત્તં પન પહાય રાજપબ્બજિતા રાજિસયોતિ. **અન્તરધાયી**તિ અન્તરહિતં નિબ્બુતદીપસિખા વિય અભાવં ઉપગતં. **પટિસંવેદેસી**તિ કન્દન્તો પરિદેવન્તો જાનાપેસિ. **પેત્તિક**ન્તિ પિતિતો આગતં દાયજ્જં ન હોતિ, ન સક્કા કુસીતેન હીનવીરિયેન દસ અકુસલકમ્મપથે સમાદાય વત્તન્તેન પાપુણિતું. અત્તનો પન સુકતં કમ્મં નિસ્સાય દસવિધં દ્વાદસવિધં વા ચક્કવત્તિવત્તં પૂરેન્તેનેવેતં પત્તબ્બન્તિ દીપેતિ. અથ નં વત્તપટિપત્તિયં ચોદેન્તો ''ઇઙ્ઘ ત્વ''ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **અરિયે**તિ નિદ્દોસે. **ચક્કવત્તિવત્તે**તિ ચક્કવત્તીનં વત્તે.

ચક્કવત્તિઅરિયવત્તવણ્ણના

૮૪. **ધમ્મ**ન્તિ દસકુસલકમ્મપથધમ્મં. **નિસ્સાયા**તિ તદધિટ્ઠાનેન ચેતસા તમેવ નિસ્સયં કત્વા. **ધમ્મં સક્કરોન્તો**તિ યથા કતો સો ધમ્મો સુટ્ઠુ કતો હોતિ, એવમેતં કરોન્તો. **ધમ્મં ગરું કરોન્તો**તિ તસ્મિં ગારવુપ્પત્તિયા તં ગરું કરોન્તો. **ધમ્મં માનેન્તો**તિ તમેવ ધમ્મં પિયઞ્ચ ભાવનીયઞ્ચ કત્વા વિહરન્તો. **ધમ્મં પૂજેન્તો**તિ તં અપદિસિત્વા ગન્ધમાલાદિપૂજનેનસ્સ પૂજં કરોન્તો. **ધમ્મં અપચયમાનો**તિ તસ્સેવ ધમ્મસ્સ અઞ્જલિકરણાદીહિ નીચવુત્તિતં કરોન્તો. **ધમ્મદ્ધજો ધમ્મકેતૂ**તિ તં ધમ્મં ધજમિવ પુરક્ખત્વા કેતુમિવ ચ ઉક્ખિપિત્વા પવત્તિયા ધમ્મદ્ધજો ધમ્મકેતુ ચ હુત્વાતિ અત્થો. **ધમ્માધિપતેય્યો**તિ ધમ્માધિપતિભૂતો આગતભાવેન ધમ્મવસેનેવ સબ્બકિરિયાનં કરણેન ધમ્માધિપતેય્યો હુત્વા. **ધમ્મિકં રક્ખાવરણગુત્તિં સંવિદહસ્સૂ**તિ ધમ્મો અસ્સા અત્થીતિ ધમ્મિકા, રક્ખા ચ આવરણઞ્ચ ગુત્તિ ચ રક્ખાવરણગુત્તિ . તત્થ ''પરં રક્ખન્તો અત્તાનં રક્ખતી''તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૩૮૫) વચનતો ખન્તિઆદયો રક્ખા. વુત્તઞ્હેતં ''કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, પરં રક્ખન્તો અત્તાનં રક્ખતિ. ખન્તિયા અવિહિંસાય મેત્તચિત્તતા અનુદ્દયતા''તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૩૮૫). નિવાસનપારુપનગેહાદીનં નિવારણા આવરણં, ચોરાદિઉપદ્દવનિવારણત્થં ગોપાયના ગુત્તિ, તં સબ્બમ્પિ સુટ્ઠુ સંવિદહસ્સુ પવત્તય ઠપેહીતિ અત્થો. ઇદાનિ યત્થ સા સંવિદહિતબ્બા, તં દસ્સેન્તો **અન્તોજનસ્મિ**ન્તિઆદિમાહ.

તત્રાયં સઙ્ખેપત્થો – અન્તોજનસઙ્ખાતં તવ પુત્તદારં સીલસંવરે પતિટ્ઠપેહિ, વત્થગન્ધમાલાદીનિ ચસ્સ દેહિ, સબ્બોપદ્દવે ચસ્સ નિવારેહિ. **બલકાયાદી**સુપિ એસેવ નયો. અયં પન વિસેસો – બલકાયો કાલં અનતિક્કમિત્વા ભત્તવેતનસમ્પદાનેનપિ અનુગ્ગહેતબ્બો. અભિસિત્તખત્તિયા ભદ્રસ્સાજાનેય્યાદિરતનસમ્પદાનેનપિ ઉપસઙ્ગણ્હિતબ્બા. અનુયન્તખત્તિયા તેસં અનુરૂપયાનવાહનસમ્પદાનેનપિ પરિતોસેતબ્બા. બ્રાહ્મણા અન્નપાનવત્થાદિના દેય્યધમ્મેન. ગહપતિકા ભત્તબીજનઙ્ગલફાલબલિબદ્દાદિસમ્પદાનેન. તથા નિગમવાસિનો નેગમા, જનપદવાસિનો ચ જાનપદા. સમિતપાપબાહિતપાપા સમણબ્રાહ્મણા સમણપરિક્ખારસમ્પદાનેન સક્કાતબ્બા. મિગપક્ખિનો અભયદાનેન સમસ્સાસેતબ્બા.

વિજિતેતિ અત્તનો આણાપવત્તિટ્ઠાને. **અધમ્મકારો**તિ અધમ્મકિરિયા. **મા પવત્તિત્થા**તિ યથા નપ્પવત્તતિ, તથા નં પટિપાદેહીતિ અત્થો. **સમણબ્રાહ્મણા**તિ સમિતપાપબાહિતપાપા. **મદપ્પમાદા પટિવિરતા**તિ નવવિધા માનમદા, પઞ્ચસુ કામગુણેસુ ચિત્તવોસ્સજ્જનસઙ્ખાતા પમાદા ચ પટિવિરતા. **ખન્તિસોરચ્ચે નિવિટ્ઠા**તિ અધિવાસનખન્તિયઞ્ચ સુરતભાવે ચ પતિટ્ઠિતા. **એકમત્તાન**ન્તિ અત્તનો રાગાદીનં દમનાદીહિ એકમત્તાનં દમેન્તિ સમેન્તિ પરિનિબ્બાપેન્તીતિ વુચ્ચન્તિ. **કાલેન કાલ**ન્તિ કાલે કાલે . **અભિનિવજ્જેય્યાસી**તિ ગૂથં વિય વિસં વિય અગ્ગિં વિય ચ સુટ્ઠુ વજ્જેય્યાસિ. **સમાદાયા**તિ સુરભિકુસુમદામં વિય અમતં વિય ચ સમ્મા આદાય પવત્તેય્યાસિ.

ઇધ ઠત્વા વત્તં સમાનેતબ્બં. અન્તોજનસ્મિં બલકાયેપિ એકં, ખત્તિયેસુ એકં, અનુયન્તેસુ એકં, બ્રાહ્મણગહપતિકેસુ એકં, નેગમજાનપદેસુ એકં, સમણબ્રાહ્મણેસુ એકં, મિગપક્ખીસુ એકં, અધમ્મકારપ્પટિક્ખેપો એકં, અધનાનં ધનાનુપ્પદાનં એકં સમણબ્રાહ્મણે ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્હપુચ્છનં એકન્તિ એવમેતં દસવિધં હોતિ. ગહપતિકે પન પક્ખિજાતે ચ વિસું કત્વા ગણેન્તસ્સ દ્વાદસવિધં હોતિ. પુબ્બે અવુત્તં વા ગણેન્તેન અધમ્મરાગસ્સ ચ વિસમલોભસ્સ ચ પહાનવસેન દ્વાદસવિધં વેદિતબ્બં. **ઇદં ખો તાત ત**ન્તિ ઇદં દસવિધં દ્વાદસવિધઞ્ચ અરિયચક્કવત્તિવત્તં નામ. **વત્તમાનસ્સા**તિ પૂરેત્વા વત્તમાનસ્સ. **તદહુપોસથે**તિઆદિ મહાસુદસ્સને વુત્તં.

૯૦. **સમતેના**તિ અત્તનો મતિયા. **સુદ**ન્તિ નિપાતમત્તં. **પસાસતી**તિ અનુસાસતિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – પોરાણકં રાજવંસં રાજપવેણિં રાજધમ્મં પહાય અત્તનો મતિમત્તે ઠત્વા જનપદં અનુસાસતીતિ. એવમયં મઘદેવવંસસ્સ

કળારજનકો વિય દળ્હનેમિવંસસ્સ ઉપચ્છેદકો અન્તિમપુરિસો હુત્વા ઉપ્પન્નો. **પુબ્બેનાપરન્તિ** પુબ્બકાલેન સદિસા હુત્વા અપરકાલં. **જનપદા ન પબ્બન્તી**તિ ન વડ્ઢન્તિ. **યથા તં પુબ્બકાનન્તિ** યથા પુબ્બકાનં રાજૂનં પુબ્બે ચ પચ્છા ચ સદિસાયેવ હુત્વા પબ્બિંસુ, તથા ન પબ્બન્તિ. કત્થચિ સુઞ્ઞા હોન્તિ હતવિલુત્તા, તેલમધુફાણિતાદીસુ ચેવ યાગુભત્તાદીસુ ચ ઓજાપિ પરિહાયિત્થાતિ અત્થો.

અમચ્ચા પારિસજ્જાતિ અમચ્ચા ચેવ પરિસાવચરા ચ. **ગણકમહામત્તા**તિ અચ્છિદ્દકાદિપાઠગણકા ચેવ મહાઅમચ્ચા ચ. **અનીકટ્ઠા**તિ હત્થિઆચરિયાદયો. **દોવારિકા**તિ દ્વારરક્ખિનો. **મન્તસ્સાજીવિનો**તિ મન્તા વુચ્ચતિ પઞ્ઞા, તં નિસ્સયં કત્વા યે જીવન્તિ પણ્ડિતા મહામત્તા, તેસં એતં નામં.

આયુવણ્ણાદિપરિહાનિકથાવણ્ણના

૯૧. **નો ચ ખો અધનાનન્તિ** બલવલોભત્તા પન અધનાનં દલિદ્દમનુસ્સાનં ધનં નાનુપ્પદાસિ. **નાનુપ્પદિયમાને**તિ અનનુપ્પદિયમાને, અયમેવ વા પાઠો. **દાલિદ્દિયન્તિ** દલિદ્દભાવો. **અત્તના ચ જીવાહી**તિ સયઞ્ચ જીવં યાપેહીતિ અત્થો. **ઉદ્ધગ્ગિકન્તિ**આદીસુ ઉપરૂપરિભૂમીસુ ફલદાનવસેન ઉદ્ધમગ્ગમસ્સાતિ ઉદ્ધગ્ગિકા. સગ્ગસ્સ હિતા તત્રુપપત્તિજનનતોતિ સોવગ્ગિકા. નિબ્બત્તટ્ઠાને સુખો વિપાકો અસ્સાતિ સુખવિપાકા. સુટ્ઠુ અગ્ગાનં દિબ્બવણ્ણાદીનં દસન્નં વિસેસાનં નિબ્બત્તનતો સગ્ગસંવત્તનિકા. એવરૂપં દક્ખિણં દાનં પતિટ્ઠપેતીતિ અત્થો.

૯૨. **પવડ્ઢિસ્સતી**તિ વડ્ઢિસ્સતિ બહું ભવિસ્સતિ. **સુનિસેધં નિસેધેય્યન્તિ** સુટ્ઠુ નિસિદ્ધં નિસેધેય્યં. **મૂલઘચ્ચન્તિ** મૂલહતં. **ખરસ્સરેના**તિ ફરુસસદ્દેન. **પણવેના**તિ વજ્ઝભેરિયા.

૯૩. **સીસાનિ નેસં છિન્દિસ્સામા**તિ યેસં અન્તમસો મૂલકમુટ્ઠિમ્પિ હરિસ્સામ, તેસં તથેવ સીસાનિ છિન્દિસ્સામ, યથા કોચિ હટભાવમ્પિ ન જાનિસ્સતિ, અમ્હાકં દાનિ કિમેત્થ રાજાપિ એવં ઉટ્ઠાય પરં મારેતીતિ અયં નેસં અધિપ્પાયો. **ઉપક્કમિંસૂ**તિ આરભિંસુ. **પન્થદુહનન્તિ** પન્થઘાતં, પન્થે ઠત્વા ચોરકમ્મં.

૯૪. **ન હિ, દેવા**તિ સો કિર ચિન્તેસિ – ''અયં રાજા સચ્ચં દેવાતિ મુખપટિઞ્ઞાય દિન્નાય મારાપેતિ, હન્દાહં મુસાવાદં કરોમી''તિ, મરણભયા ''ન હિ દેવા''તિ અવોચ.

૯૬. **એકિદન્તિ** એત્થ ઇદન્તિ નિપાતમત્તં, એકે સત્તાતિ અત્થો. **ચારિત્તન્તિ** મિચ્છાચારં. **અભિજ્ઝાબ્યાપાદા**તિ અભિજ્ઝા ચ બ્યાપાદો ચ. **મિચ્છાદિટ્ઠી**તિ નત્થિ દિન્નન્તિઆદિકા અન્તગ્ગાહિકા પચ્ચનીકદિટ્ઠિ.

૧૦૧. **અધમ્મરાગો**તિ માતા માતુચ્છા પિતુચ્છા માતુલાનીતિઆદિકે અયુત્તટ્ઠાને રાગો. **વિસમલોભો**તિ પરિભોગયુત્તેસુપિ ઠાનેસુ અતિબલવલોભો. **મિચ્છાધમ્મો**તિ પુરિસાનં પુરિસેસુ ઇત્થીનઞ્ચ ઇત્થીસુ છન્દરાગો.

અમત્તેય્યતાતિઆદીસુ માતુ હિતો મત્તેય્યો, તસ્સ ભાવો મત્તેય્યતા, માતરિ સમ્મા પટિપત્તિયા એતં નામં. તસ્સા અભાવો ચેવ તપ્પટિપક્ખતા ચ અમત્તેય્યતા. **અપેત્તેય્યતા**દીસુપિ એસેવ નયો. **ન કુલે જેટ્ઠાપચાયિતા**તિ કુલે જેટ્ઠાનં અપચિતિયા નીચવુત્તિયા અકરણભાવો.

દસવસ્સાયુકસમયવણ્ણના

૧૦૩. યં ઇમેસન્તિ યસ્મિં સમયે ઇમેસં. **અલંપતેય્યા**તિ પતિનો દાતું યુત્તા. **ઇમાનિ રસાની**તિ ઇમાનિ લોકે અગ્ગરસાનિ. **અતિબ્યાદિપ્પિસ્સન્તી**તિ અતિવિય દિપ્પિસ્સન્તિ, અયમેવ વા પાઠો. **કુસલન્તિપિ ન ભવિસ્સતી**તિ કુસલન્તિ નામમ્પિ ન ભવિસ્સતિ, પઞ્ઞત્તિમત્તમ્પિ ન પઞ્ઞાયિસ્સતીતિ અત્થો. **પુજ્જા ચ ભવિસ્સન્તિ પાસંસા ચા**તિ પૂજારહા ચ ભવિસ્સન્તિ પસંસારહા ચ. તદા કિર મનુસ્સા ''અસુકેન નામ માતા પહતા, પિતા પહતો, સમણબ્રાહ્મણા જીવિતા વોરોપિતા, કુલે જેટ્ઠાનં અત્થિભાવમ્પિ ન જાનાતિ, અહો પુરિસો''તિ તમેવ પૂજેસ્સન્તિ ચેવ પસંસિસ્સન્તિ ચ.

ન ભવિસ્સતિ માતાતિ વાતિ અયં મય્હં માતાતિ ગરુચિત્તં ન ભવિસ્સતિ. ગેહે માતુગામં વિય નાનાવિધં અસબ્ભિકથં કથયમાના અગારવુપચારેન ઉપસઙ્કમિસ્સન્તિ. **માતુચ્છા**દીસુપિ એસેવ નયો. એત્થ ચ **માતુચ્છા**તિ માતુભગિની. **માતુલાની**તિ માતુલભરિયા. **આચરિયભરિયા**તિ સિપ્પાયતનાનિ સિક્ખાપકસ્સ આચરિયસ્સ ભરિયા. **ગરૂનં દારા**તિ ચૂળપિતુમહાપિતુઆદીનં ભરિયા. **સમ્ભેદ**ન્તિ મિસ્સીભાવં, મરિયાદભેદં વા.

તિબ્બો આઘાતો પચ્ચુપટ્ઠિતો ભવિસ્સતીતિ બલવકોપો પુનપ્પુનં ઉપ્પત્તિવસેન પચ્ચુપટ્ઠિતો ભવિસ્સતિ. અપરાનિ દ્વે એતસ્સેવ વેવચનાનિ. કોપો હિ ચિત્તં આઘાતેતીતિ **આઘાતો**. અત્તનો ચ પરસ્સ ચ હિતસુખં બ્યાપાદેતીતિ **બ્યાપાદો**. મનોપદૂસનતો **મનોપદોસો**તિ વુચ્ચતિ. **તિબ્બં વધકચિત્ત**ન્તિ પિયમાનસ્સાપિ પરં મારણત્થાય વધકચિત્તં. તસ્સ વત્થું દસ્સેતું **માતુપિ પુત્તમ્હી**તિઆદિ વુત્તં. **માગવિકસ્સા**તિ મિગલુદ્દકસ્સ.

૧૦૪. સત્થન્તરકપ્પોતિ સત્થેન અન્તરકપ્પો. સંવટ્ટકપ્પં અપ્પત્વા અન્તરાવ લોકવિનાસો. અન્તરકપ્પો ચ નામેસ દુબ્ભિક્ખન્તરકપ્પો રોગન્તરકપ્પો સત્થન્તરકપ્પોતિ તિવિધો. તત્થ લોભુસ્સદાય પજાય દુબ્ભિક્ખન્તરકપ્પો હોતિ. મોહુસ્સદાય રોગન્તરકપ્પો. દોસુસ્સદાય સત્થન્તરકપ્પો. તત્થ દુબ્ભિક્ખન્તરકપ્પેન નટ્ઠા યેભુય્યેન પેત્તિવિસયે ઉપપજ્જન્તિ. કસ્મા? આહારનિકન્તિયા બલવત્તા. રોગન્તરકપ્પેન નટ્ઠા યેભુય્યેન સગ્ગે નિબ્બત્તન્તિ કસ્મા? તેસઞ્હિ ''અહો વતઞ્ઞેસં સત્તાનં એવરૂપો રોગો ન ભવેય્યા''તિ મેત્તચિત્તં ઉપ્પજ્જતીતિ. સત્થન્તરકપ્પેન નટ્ઠા યેભુય્યેન નિરયે ઉપપજ્જન્તિ. કસ્મા? અઞ્ઞમઞ્ઞં બલવાઘાતતાય.

મિગસઞ્ઞન્તિ ''અયં મિગો, અયં મિગો''તિ સઞ્ઞં. **તિણ્હાનિ સત્થાનિ હત્થેસુ પાતુભવિસ્સન્તી**તિ તેસં કિર હત્થેન કુટ્ઠમત્તં યંકિઞ્ચિ અન્તમસો તિણપણ્ણં ઉપાદાય આવુધમેવ ભવિસ્સતિ. **મા ચ મયં કઞ્ચી**તિ મયં કઞ્ચિ એકપુરિસમ્પિ જીવિતા મા વોરોપયિમ્હ. **મા ચ અમ્હે કોચી**તિ અમ્હેપિ કોચિ એકપુરિસો જીવિતા મા વોરોપયિત્થ. **યંનૂન મય**ન્તિ અયં લોકવિનાસો પચ્ચુપટ્ઠિતો, ન સક્કા દ્વીહિ એકટ્ઠાને ઠિતેહિ જીવિતં લદ્ધુન્તિ મઞ્ઞમાના એવં ચિન્તયિંસુ. **વનગહન**ન્તિ વનસણ્ઠાતેહિ તિણગુમ્બલતાદીહિ ગહનં દુપ્પવેસટ્ઠાનં. **રુક્ખગહન**ન્તિ રુક્ખેહિ ગહનં દુપ્પવેસટ્ઠાનં. **નદીવિદુગ્ગ**ન્તિ નદીનં અન્તરદીપાદીસુ દુગ્ગમનટ્ઠાનં. **પબ્બતવિસમ**ન્તિ પબ્બતેહિ વિસમં, પબ્બતેસુપિ વા વિસમટ્ઠાનં. **સભાગાયિસ્સન્તી**તિ યથા અહં જીવામિ દિટ્ઠા ભો સત્તા, ત્વમ્પિ તથા જીવસીતિ એવં સમ્મોદનકથાય અત્તના સભાગે કરિસ્સન્તિ.

આયુવણ્ણાદિવડ્ઢનકથાવણ્ણના

૧૦૫. આયતન્તિ મહન્તં. **પાણાતિપાતા વિરમેય્યામા**તિ પાણાતિપાતતો ઓસક્કેય્યામ. પાણાતિપાતં વિરમેય્યામાતિપિ સજ્ઝાયન્તિ, તત્થ પાણાતિપાતં પજહેય્યામાતિ અત્થો. **વીસતિવસ્સાયુકા**તિ માતાપિતરો પાણાતિપાતા પટિવિરતા, પુત્તા કસ્મા વીસતિવસ્સાયુકા અહેસુન્તિ ખેત્તવિસુદ્ધિયા. તેસઞ્હિ માતાપિતરો

સીલવન્તો જાતા. ઇતિ સીલગબ્ભે વડ્ઢિતત્તા ઇમાય ખેત્તવિસુદ્ધિયા દીઘાયુકા અહેસું. યે પનેત્થ કાલં કત્વા તત્થેવ નિબ્બત્તા, તે અત્તનોવ સીલસમ્પત્તિયા દીઘાયુકા અહેસું.

અસ્સામાતિ ભવેય્યામ. **ચત્તારીસવસ્સાયુકા**તિઆદયો કોટ્ઠાસા અદિન્નાદાનાદીહિ પટિવિરતાનં વસેન વેદિતબ્બા.

સઙ્ખરાજઉપ્પત્તિવણ્ણના

૧૦૬. ઇચ્છાતિ મય્હં ભત્તં દેથાતિ એવં ઉપ્પજ્જનકતણ્હા. **અનસન**ન્તિ ન અસનં અવિપ્ફારિકભાવો કાયાલસિયં, ભત્તં ભુત્તાનં ભત્તસમ્મદપચ્ચયા નિપજ્જિતુકામતાજનકો કાયદુબ્બલભાવોતિ અત્થો. **જરા**તિ પાકટજરા. **કુક્કુટસમ્પાતિકા**તિ એકગામસ્સ છદનપિટ્ઠતો ઉપ્પતિત્વા ઇતરગામસ્સ છદનપિટ્ઠે પતનસઙ્ખાતો કુક્કુટસમ્પાતો. એતાસુ અત્થીતિ કુક્કુટસમ્પાતિકા. ‘‘કુક્કુટસમ્પાદિકા’’તિપિ પાઠો, ગામન્તરતો ગામન્તરં કુક્કુટાનં પદસા ગમનસઙ્ખાતો કુક્કુટસમ્પાદો એતાસુ અત્થીતિ અત્થો. ઉભયમ્પેતં ઘનનિવાસતંયેવ દીપેતિ. **અવીચિ મઞ્ઞે ફુટો ભવિસ્સતી**તિ અવીચિમહાનિરયો વિય નિરન્તરપૂરિતો ભવિસ્સતિ.

૧૦૭. ‘‘અસીતિવસ્સસહસ્સાયુકેસુ, ભિક્ખવે, મનુસ્સેસુ **મેત્તેય્યો** નામ ભગવા લોકે ઉપ્પજ્જિસ્સતી’’તિ ન વડ્ઢમાનકવસેન વુત્તં. ન હિ બુદ્ધા વડ્ઢમાને આયુમ્હિ નિબ્બત્તન્તિ, હાયમાને પન નિબ્બત્તન્તિ. તસ્મા યદા તં આયુ વડ્ઢિત્વા અસઙ્ખેય્યતં પત્વા પુન હાયમાનં અસીતિવસ્સસહસ્સકાલે ઠસ્સતિ, તદા ઉપ્પજ્જિસ્સતીતિ અત્થો. **પરિહરિસ્સતી**તિ ઇદં પન પરિવારેત્વા વિચરન્તાનં વસેન વુત્તં. **યૂપો**તિ પાસાદો. **રઞ્ઞા મહાપનાદેન કારાપિતો**તિ રઞ્ઞા હેતુભૂતેન તસ્સત્થાય સક્કેન દેવરાજેન વિસ્સકમ્મદેવપુત્તં પેસેત્વા કારાપિતો. પુબ્બે કિર દ્વે પિતાપુત્તા નળકારા પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ નળેહિ ચ ઉદુમ્બરેહિ ચ પણ્ણસાલં કારાપેત્વા તં તત્થ વાસાપેત્વા ચતૂહિ પચ્ચયેહિ ઉપટ્ઠહિંસુ. તે કાલં કત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તા. તેસુ પિતા દેવલોકેયેવ અટ્ઠાસિ. પુત્તો દેવલોકા ચવિત્વા સુરુચિસ્સ રઞ્ઞો દેવિયા સુમેધાય કુચ્છિસ્મિં નિબ્બત્તો. મહાપનાદો નામ કુમારો અહોસિ. સો અપરભાગે છત્તં ઉસ્સાપેત્વા મહાપનાદો નામ રાજા જાતો. અથસ્સ પુઞ્ઞાનુભાવેન સક્કો દેવરાજા વિસ્સકમ્મદેવપુત્તં રઞ્ઞો પાસાદં કરોહીતિ પહિણિ સો તસ્સ પાસાદં નિમ્મિનિ પઞ્ચવીસતિયોજનુબ્બેધં સત્તરતનમયં સતભૂમકં. યં સન્ધાય જાતકે વુત્તં –

‘‘પનાદો નામ સો રાજા, યસ્સ યૂપો સુવણ્ણયો;
તિરિયં સોળસુબ્બેધો, ઉદ્ધમાહુ સહસ્સધા.

સહસ્સકણ્ડો સતગેણ્ડુ, ધજાલુ હરિતામયો;
અનચ્ચું તત્થ ગન્ધબ્બા, છ સહસ્સાનિ સત્તધા.

એવમેતં તદા આસિ, યથા ભાસસિ ભદ્દજિ;
સક્કો અહં તદા આસિં, વેય્યાવચ્ચકરો તવા’’તિ. (જા॰ ૫.૩.૪૨);

સો રાજા તત્થ યાવતાયુકં વસિત્વા કાલં કત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તિ. તસ્મિં દેવલોકે નિબ્બત્તે સો પાસાદો મહાગઙ્ગાય અનુસોતં પતિ. તસ્સ ધુરસોપાનસમ્મુખટ્ઠાને પયાગપતિટ્ઠાનં નામ નગરં માપિતં. થુપિકાસમ્મુખટ્ઠાને કોટિગામો નામ. અપરભાગે અમ્હાકં ભગવતો કાલે સો નળકારદેવપુત્તો દેવલોકતો ચવિત્વા મનુસ્સપથે

ભદ્દજિસેટ્ઠિ નામ હુત્વા સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિ. સો નાવાય ગઙ્ગાતરણદિવસે ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ તં પાસાદં દસ્સેતીતિ વત્થુ વિત્થારેતબ્બં. કસ્મા પનેસ પાસાદો ન અન્તરહિતોતિ? ઇતરસ્સ આનુભાવા. તેન સદ્ધિં પુઞ્ઞં કત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તકુલપુત્તો અનાગતે સઙ્ખો નામ રાજા ભવિસ્સતિ. તસ્સ પરિભોગત્થાય સો પાસાદો ઉટ્ઠહિસ્સતિ, તસ્મા ન અન્તરહિતોતિ.

૧૦૮. **ઉસ્સાપેત્વા**તિ તં પાસાદં ઉટ્ઠાપેત્વા. **અજ્ઝાવસિત્વા**તિ તત્થ વસિત્વા. **તં દત્વા વિસ્સજ્જિત્વા**તિ તં પાસાદં દાનવસેન દત્વા નિરપેક્ખો પરિચ્ચાગવસેન ચ વિસ્સજ્જિત્વા. કસ્સ ચ એવં દત્વાતિ? સમણાદીનં. તેનાહ – ‘‘સમણબ્રાહ્મણકપણદ્ધિકવનિબ્બકયાચકાનં દાનં દત્વા’’તિ. કથં પન સો એકં પાસાદં બહૂનં દસ્સતીતિ? એવં કિરસ્સ ચિત્તં ઉપ્પજ્જિસ્સતિ ‘‘અયં પાસાદો વિપ્પકિરિયતૂ’’તિ. સો ખણ્ડખણ્ડસો વિપ્પકિરિસ્સતિ. સો તં અલગ્ગમાનોવ હુત્વા ‘‘યો યત્તકં ઇચ્છતિ, સો તત્તકં ગણ્હતૂ’’તિ દાનવસેન વિસ્સજ્જિસ્સતિ. તેન વુત્તં – ‘‘દાનં દત્વા મેત્તેય્યસ્સ ભગવતો…પે॰… વિહરિસ્સતી’’તિ. એત્તકેન ભગવા વટ્ટગામિકુસલસ્સ અનુસન્ધિં દસ્સેતિ.

૧૦૯. ઇદાનિ વિવટ્ટગામિકુસલસ્સ અનુસન્ધિં દસ્સેન્તો પુન **અત્તદીપા, ભિક્ખવે, વિહરથા**તિઆદિમાહ.

ભિક્ખુનો આયુવણ્ણાદિવડ્ઢનકથાવણ્ણના

૧૧૦. **ઇદં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો આયુસ્મિ**ન્તિ ભિક્ખવે યં વો અહં આયુનાપિ વડ્ઢિસ્સથાતિ અવોચં, તત્થ ઇદં ભિક્ખુનો આયુસ્મિં ઇદં આયુકારણન્તિ અત્થો. તસ્મા તુમ્હેહિ આયુના વડ્ઢિતુકામેહિ ઇમે ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા ભાવેતબ્બાતિ દસ્સેતિ.

વણ્ણસ્મિન્તિ યં વો અહં વણ્ણેનપિ વડ્ઢિસ્સથાતિ અવોચં, ઇદં તત્થ વણ્ણકારણં. સીલવતો હિ અવિપ્પટિસારાદીનં વસેન સરીરવણ્ણોપિ કિત્તિવસેન ગુણવણ્ણોપિ વડ્ઢતિ. તસ્મા તુમ્હેહિ વણ્ણેન વડ્ઢિતુકામેહિ સીલસમ્પન્નેહિ ભવિતબ્બન્તિ દસ્સેતિ.

સુખસ્મિન્તિ યં વો અહં સુખેનપિ વડ્ઢિસ્સથાતિ અવોચં, ઇદં તત્થ વિવેકજં પીતિસુખાદિનાનપ્પકારકં ઝાનસુખં. તસ્મા તુમ્હેહિ સુખેન વડ્ઢિતુકામેહિ ઇમાનિ ચત્તારિ ઝાનાનિ ભાવેતબ્બાનિ.

ભોગસ્મિન્તિ યં વો અહં ભોગેનપિ વડ્ઢિસ્સથાતિ અવોચં, અયં સો અપ્પમાણાનં સત્તાનં અપ્પટિકૂલતાવહો સુખસયનાદિ એકાદસાનિસંસો સબ્બદિસાવિપ્ફારિતબ્રહ્મવિહારભોગો. તસ્મા તુમ્હેહિ ભોગેન વડ્ઢિતુકામેહિ ઇમે બ્રહ્મવિહારા ભાવેતબ્બા.

બલસ્મિન્તિ યં વો અહં બલેનપિ વડ્ઢિસ્સથાતિ અવોચં, ઇદં આસવક્ખયપરિયોસાને ઉપ્પન્નં અરહત્તફલસઙ્ખાતં બલં. તસ્મા તુમ્હેહિ બલેન વડ્ઢિતુકામેહિ અરહત્તપ્પત્તિયા યોગો કરણીયો.

યથયિદં, ભિક્ખવે, મારબલન્તિ યથા ઇદં દેવપુત્તમારમચ્ચુમારકિલેસમારાનં બલં દુપ્પસહં દુરભિસમ્ભવં, એવં અઞ્ઞં લોકે એકબલમ્પિ ન સમનુપસ્સામિ. તમ્પિ બલં ઇદમેવ અરહત્તફલં પસહતિ અભિભવતિ અજ્ઝોત્થરતિ. તસ્મા એત્થેવ યોગો કરણીયોતિ દસ્સેતિ.

એવમિદં પુઞ્ઞન્તિ એવં ઇદં લોકુત્તરપુઞ્ઞમ્પિ યાવ આસવક્ખયા પવડ્ઢતીતિ વિવટ્ટગામિકુસલાનુસન્ધિં નિટ્ઠપેન્તો અરહત્તનિકૂટેન દેસનં નિટ્ઠપેસિ. સુત્તપરિયોસાને વીસતિ ભિક્ખુસહસ્સાનિ અરહત્તં પાપુણિંસુ. ચતુરાસીતિ પાણસહસ્સાનિ અમતપાનં પિવિંસૂતિ.

સુમઙ્ગલવિલાસિનિયા દીઘનિકાયટ્ઠકથાય

ચક્કવત્તિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. અગ્ગઞ્ઞસુત્તવણ્ણના

વાસેટ્ઠભારદ્વાજવણ્ણના

૧૧૧. એવં મે સુતન્તિ અગ્ગઞ્ઞસુત્તં. તત્રાયમનુત્તાનપદવણ્ણના – **પુબ્બારામે મિગારમાતુપાસાદે**તિ એત્થ અયં અનુપુબ્બિકથા. અતીતે સતસહસ્સકપ્પમત્થકે એકા ઉપાસિકા પદુમુત્તરં ભગવન્તં નિમન્તેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસતસહસ્સસ્સ દાનં દત્વા ભગવતો પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા ‘‘અનાગતે તુમ્હાદિસસ્સ બુદ્ધસ્સ અગ્ગુપટ્ઠાયિકા હોમી’’તિ પત્થનં અકાસિ. સા કપ્પસતસહસ્સં દેવેસુ ચેવ મનુસ્સેસુ ચ સંસરિત્વા અમ્હાકં ભગવતો કાલે ભદ્દિયનગરે મેણ્ડકસેટ્ઠિપુત્તસ્સ ધનઞ્ચયસેટ્ઠિનો ગેહે સુમનદેવિયા કુચ્છિમ્હિ પટિસન્ધિં ગણ્હિ. જાતકાલે તસ્સા વિસાખાતિ નામં અકંસુ. સા યદા ભગવા ભદ્દિયનગરં આગમાસિ, તદા પઞ્ચદાસિસતેહિ સદ્ધિં ભગવતો પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા પઠમદસ્સનમ્હિયેવ સોતાપન્ના અહોસિ.

અપરભાગે સાવત્થિયં મિગારસેટ્ઠિપુત્તસ્સ પુણ્ણવડ્ઢનકુમારસ્સ ગેહં ગતા. તત્થ નં મિગારસેટ્ઠિ માતુટ્ઠાને ઠપેસિ. તસ્મા મિગારમાતાતિ વુચ્ચતિ. પતિકુલં ગચ્છન્તિયા ચસ્સા પિતા મહાલતાપિળન્ધનં નામ કારાપેસિ. તસ્મિં પિળન્ધને ચતસ્સો વજિરનાળિયો ઉપયોગં અગમંસુ, મુત્તાનં એકાદસ નાળિયો, પવાળસ્સ દ્વાવીસતિ નાળિયો, મણીનં તેત્તિંસ નાળિયો. ઇતિ એતેહિ ચ અઞ્ઞેહિ ચ સત્તહિ રતનેહિ નિટ્ઠાનં અગમાસિ. તં સીસે પટિમુક્કં યાવ પાદપિટ્ઠિયા ભસ્સતિ. પઞ્ચન્નં હત્થીનં બલં ધારયમાનાવ નં ઇત્થી ધારેતું સક્કોતિ. સા અપરભાગે દસબલસ્સ અગ્ગુપટ્ઠાયિકા હુત્વા તં પસાધનં વિસ્સજ્જેત્વા નવહિ કોટીહિ ભગવતો વિહારં કારયમાના કરીસમત્તે ભૂમિભાગે પાસાદં કારેસિ . તસ્સ ઉપરિભૂમિયં પઞ્ચ ગબ્ભસતાનિ હોન્તિ, હેટ્ઠિમભૂમિયં પઞ્ચાતિ ગબ્ભસહસ્સપ્પટિમણ્ડિતો અહોસિ. સા ‘‘સુદ્ધપાસાદોવ ન સોભતી’’તિ તં પરિવારેત્વા પઞ્ચ દુવડ્ઢગેહસતાનિ, પઞ્ચ ચૂળપાસાદસતાનિ , પઞ્ચ દીઘસાલસતાનિ ચ કારાપેસિ. વિહારમહો ચતૂહિ માસેહિ નિટ્ઠાનં અગમાસિ.

માતુગામત્તભાવે ઠિતાય વિસાખાય વિય અઞ્ઞિસ્સા બુદ્ધસાસને ધનપરિચ્ચાગો નામ નત્થિ, પુરિસત્તભાવે ઠિતસ્સ અનાથપિણ્ડિકસ્સ વિય અઞ્ઞસ્સાતિ. સો હિ ચતુપણ્ણાસકોટિયો વિસ્સજ્જેત્વા સાવત્થિયા દક્ખિણભાગે અનુરાધપુરસ્સ મહાવિહારસદિસે ઠાને જેતવનમહાવિહારં નામ કારેસિ. વિસાખા સાવત્થિયા પાચીનભાગે ઉત્તરદેવિયા વિહારસદિસે ઠાને પુબ્બારામં નામ કારેસિ. ભગવા ઇમેસં દ્વિન્નં કુલાનં અનુકમ્પાય સાવત્થિં નિસ્સાય વિહરન્તો ઇમેસુ દ્વીસુ વિહારેસુ નિબદ્ધવાસં વસિ. એકં અન્તોવસ્સં જેતવને વસતિ, એકં પુબ્બારામે. તસ્મિં સમયે પન ભગવા પુબ્બારામે વિહરતિ. તેન વુત્તં ‘‘પુબ્બારામે મિગારમાતુપાસાદે’’તિ.

વાસેટ્ઠભારદ્વાજાતિ વાસેટ્ઠો ચ સામણેરો ભારદ્વાજો ચ. **ભિક્ખૂસુ પરિવસન્તી**તિ તે નેવ તિત્થિયપરિવાસં વસન્તિ, ન આપત્તિપરિવાસં. અપરિપુણ્ણવસ્સત્તા પન ભિક્ખુભાવં પત્થયમાના વસન્તિ. તેનેવાહ ‘‘ભિક્ખુભાવં આકઙ્ખમાના’’તિ. ઉભોપિ હેતે ઉદિચ્ચબ્રાહ્મણમહાસાલકુલે નિબ્બત્તા, ચત્તાલીસ ચત્તાલીસ કોટિવિભવા તિણ્ણં વેદાનં પારગૂ મજ્ઝિમનિકાયે **વાસેટ્ઠસુત્તં** સુત્વા સરણં ગતા, **તેવિજ્જસુત્તં** સુત્વા પબ્બજિત્વા ઇમસ્મિં કાલે ભિક્ખુભાવં આકઙ્ખમાના પરિવસન્તિ. **અબ્ભોકાસે ચઙ્કમતી**તિ ઉત્તરદક્ખિણેન આયતસ્સ પાસાદસ્સ પુરત્થિમદિસાભાગે પાસાદચ્છાયાયં યન્તરજ્જૂહિ આકડ્ઢિયમાનં રતનસતુબ્બેધં સુવણ્ણઅગ્ઘિકં વિય અનિલપથે વિધાવન્તીહિ છબ્બણ્ણાહિ બુદ્ધરસ્મીહિ સોભમાનો અપરાપરં ચઙ્કમતિ.

૧૧૩. **અનુચઙ્કમિંસૂ**તિ અઞ્જલિં પગ્ગય્હ ઓનતસરીરા હુત્વા અનુવત્તમાના ચઙ્કમિંસુ. **વાસેટ્ઠં આમન્તેસી**તિ સો તેસં પણ્ડિતતરો ગહેતબ્બં વિસ્સજ્જેતબ્બઞ્ચ જાનાતિ, તસ્મા તં આમન્તેસિ. **તુમ્હે ખ્વત્થા**તિ તુમ્હે ખો અત્થ. **બ્રાહ્મણજચ્ચા**તિ, બ્રાહ્મણજાતિકા. **બ્રાહ્મણકુલીના**તિ બ્રાહ્મણેસુ કુલીના કુલસમ્પન્ના. **બ્રાહ્મણકુલા**તિ બ્રાહ્મણકુલતો, ભોગાદિસમ્પન્નં બ્રાહ્મણકુલં પહાયાતિ અત્થો. **ન અક્કોસન્તી**તિ દસવિધેન અક્કોસવત્થુના ન અક્કોસન્તિ. **ન પરિભાસન્તી**તિ નાનાવિધાય પરિભવકથાય ન પરિભાસન્તીતિ અત્થો. ઇતિ ભગવા ''બ્રાહ્મણા ઇમે સામણેરે અક્કોસન્તિ પરિભાસન્તી''તિ જાનમાનોવ પુચ્છતિ. કસ્મા? ઇમે મયા અપુચ્છિતા પઠમતરં ન કથેસ્સન્તિ, અકથિતે કથા ન સમુટ્ઠાતીતિ કથાસમુટ્ઠાપનત્થાય. **તગ્ઘા**તિ એકંસવચને નિપાતો, એકંસેનેવ નો, ભન્તે, બ્રાહ્મણા અક્કોસન્તિ પરિભાસન્તીતિ વુત્તં હોતિ. **અત્તરૂપાયા**તિ અત્તનો અનુરૂપાય. **પરિપુણ્ણાયા**તિ યથારુચિ પદબ્યઞ્જનાનિ આરોપેત્વા આરોપેત્વા પરિપૂરિતાય. **નો અપરિપુણ્ણાયા**તિ અન્તરા અટ્ઠપિતાય નિરન્તરં પવત્તાય.

કસ્મા પન બ્રાહ્મણા ઇમે સામણેરે અક્કોસન્તીતિ? અપ્પતિટ્ઠતાય. ઇમે હિ સામણેરા અગ્ગબ્રાહ્મણાનં પુત્તા તિણ્ણં વેદાનં પારગૂ જમ્બુદીપે બ્રાહ્મણાનં અન્તરે પાકટા સમ્ભાવિતા તેસં પબ્બજિતત્તા અઞ્ઞે બ્રાહ્મણપુત્તા પબ્બજિંસુ. અથ ખો બ્રાહ્મણા ''અપતિટ્ઠા મયં જાતા''તિ ઇમાય અપ્પતિટ્ઠતાય ગામદ્વારેપિ અન્તોગામેપિ તે દિસ્વા ''તુમ્હેહિ બ્રાહ્મણસમયો ભિન્નો, મુણ્ડસમણકસ્સ પચ્છતો પચ્છતો રસગિદ્ધા હુત્વા વિચરથા''તિઆદીનિ ચેવ પાળિયં આગતાનિ ''બ્રાહ્મણોવ સેટ્ઠો વણ્ણો''તિઆદીનિ ચ વત્વા અક્કોસન્તિ. સામણેરા તેસુ અક્કોસન્તેસુપિ કોપં વા આઘાતં વા અકત્વા કેવલં ભગવતા પુટ્ઠા ''તગ્ઘ નો, ભન્તે, બ્રાહ્મણા અક્કોસન્તિ પરિભાસન્તી''તિ આરોચેસું. અથ ને ભગવા અક્કોસનાકારં પુચ્છન્તો **યથા કથં પન વો**તિ પુચ્છતિ. તે આચિક્ખન્તા **બ્રાહ્મણા ભન્તે**તિઆદિમાહંસુ.

તત્થ **સેટ્ઠો વણ્ણો**તિ જાતિગોત્તાદીનં પઞ્ઞાપનટ્ઠાને બ્રાહ્મણોવ સેટ્ઠોતિ દસ્સેન્તિ. **હીના અઞ્ઞે વણ્ણા**તિ ઇતરે તયો વણ્ણા હીના લામકાતિ વદન્તિ. **સુક્કો**તિ પણ્ડરો. **કણ્હો**તિ કાળકો. **સુજ્ઝન્તી**તિ જાતિગોત્તાદીનં પઞ્ઞાપનટ્ઠાને સુજ્ઝન્તિ. **બ્રહ્મુનો પુત્તા**તિ મહાબ્રહ્મુનો પુત્તા. **ઓરસા મુખતો જાતા**તિ ઉરે વસિત્વા મુખતો નિક્ખન્તા, ઉરે કત્વા સંવડ્ઢિતાતિ વા ઓરસા. **બ્રહ્મજા**તિ બ્રહ્મતો નિબ્બત્તા. **બ્રહ્મનિમ્મિતા**તિ બ્રહ્મુના નિમ્મિતા. **બ્રહ્મદાયાદા**તિ બ્રહ્મુનો દાયાદા. **હીનમત્થ વણ્ણં અજ્ઝુપગતા**તિ હીનં વણ્ણં અજ્ઝુપગતા અત્થ. **મુણ્ડકે સમણકે**તિ નિન્દન્તા જિગુચ્છન્તા વદન્તિ, ન મુણ્ડકમત્તઞ્ચેવ સમણમત્તઞ્ચ સન્ધાય. **ઇબ્ભે**તિ ગહપતિકે. **કણ્હે**તિ કાળકે. **બન્ધૂ**તિ મારસ્સ બન્ધુભૂતે મારપક્ખિકે. **પાદાપચ્ચે**તિ મહાબ્રહ્મુનો પાદાનં અપચ્ચભૂતે પાદતો જાતેતિ અધિપ્પાયો.

૧૧૪. ''તગ્ઘ વો, વાસેટ્ઠ, બ્રાહ્મણા પોરાણં અસ્સરન્તા એવમાહંસૂ''તિ એત્થ **વો**તિ નિપાતમત્તં, સામિવચનં વા, તુમ્હાકં બ્રાહ્મણાતિ અત્થો. **પોરાણ**ન્તિ પોરાણકં અગ્ગઞ્ઞં લોકુપ્પત્તિચરિયવંસં. **અસ્સરન્તા**તિ અસ્સરમાના. ઇદં વુત્તં હોતિ, એકંસેન વો, વાસેટ્ઠ, બ્રાહ્મણા પોરાણં લોકુપ્પત્તિં અનનુસ્સરન્તા અજાનન્તા એવં વદન્તીતિ. ''દિસ્સન્તિ ખો પના''તિ એવમાદિ તેસં લદ્ધિભિન્દનત્થાય વુત્તં. તત્થ **બ્રાહ્મણિયો**તિ બ્રાહ્મણાનં પુત્તપ્પટિલાભત્થાય આવાહવિવાહવસેન કુલં આનીતા બ્રાહ્મણિયો દિસ્સન્તિ. તા ખો પનેતા અપરેન સમયેન ઉતુનિયોપિ હોન્તિ, સઞ્જાતપુપ્ફાતિ અત્થો. **ગબ્ભિનિયો**તિ સઞ્જાતગબ્ભા. **વિજાયમાના**તિ પુત્તધીતરો જનયમાના. **પાયમાના**તિ દારકે થઞ્ઞં પાયન્તિયો. **યોનિજાવ સમાના**તિ બ્રાહ્મણીનં પસ્સાવમગ્ગેન જાતા સમાના. **એવમાહંસૂ**તિ એવં વદન્તિ. કથં? ''બ્રાહ્મણોવ સેટ્ઠો વણ્ણો…પે॰… બ્રહ્મદાયાદા''તિ. યદિ પન નેસં તં સચ્ચવચનં સિયા, બ્રાહ્મણીનં કુચ્છિ

મહાબ્રહ્મસ્સ ઉરો ભવેય્ય, બ્રાહ્મણીનં પસ્સાવમગ્ગો મહાબ્રહ્મુનો મુખં ભવેય્ય, ન ખો પનેતં એવં દટ્ઠબ્બં. તેનાહ ‘‘તે ચ બ્રહ્મૂનઞ્ચેવ અબ્ભાચિક્ખન્તી’’તિઆદિ.

ચતુવણ્ણસુદ્ધિવણ્ણના

એત્તાવતા ‘‘મયં મહાબ્રહ્મુનો ઉરે વસિત્વા મુખતો નિક્ખન્તાતિ વત્તું મા લભન્તૂ’’તિ ઇમં મુખચ્છેદકવાદં વત્વા પુન ચત્તારોપિ વણ્ણા કુસલે ધમ્મે સમાદાય વત્તન્તાવ સુજ્ઝન્તીતિ દસ્સનત્થં **ચત્તારોમે, વાસેટ્ઠ, વણ્ણા**તિઆદિમાહ. **અકુસલસઙ્ખાતા**તિ અકુસલાતિ સઙ્ખાતા અકુસલકોટ્ઠાસભૂતા વા. એસ નયો સબ્બત્થ. **ન અલમરિયા**તિ અરિયભાવે અસમત્થા. **કણ્હા**તિ પકતિકાળકા. **કણ્હવિપાકા**તિ વિપાકોપિ નેસં કણ્હો દુક્ખોતિ અત્થો. **ખત્તિયેપિ તે**તિ ખત્તિયમ્હિપિ તે. **એકચ્ચે**તિ એકસ્મિં. એસ નયો સબ્બત્થ.

સુક્કાતિ નિક્કિલેસભાવેન પણ્ડરા. **સુક્કવિપાકા**તિ વિપાકોપિ નેસં સુક્કો સુખોતિ અત્થો.

૧૧૬. ઉભયવોકિણ્ણેસુ વત્તમાનેસૂતિ ઉભયેસુ વોકિણ્ણેસુ મિસ્સીભૂતેસુ હુત્વા વત્તમાનેસુ. કતમેસુ ઉભયેસૂતિ? કણ્હસુક્કેસુ ધમ્મેસુ વિઞ્ઞુગરહિતેસુ ચેવ વિઞ્ઞુપ્પસત્થેસુ ચ. **યદેત્થ બ્રાહ્મણા એવમાહંસૂ**તિ એત્થ એતેસુ કણ્હસુક્કધમ્મેસુ વત્તમાનાપિ બ્રાહ્મણા યદેતં એવં વદન્તિ ‘‘બ્રાહ્મણોવ સેટ્ઠો વણ્ણો’’તિઆદિ. **તં નેસં વિઞ્ઞૂ નાનુજાનન્તી**તિ યે લોકે પણ્ડિતા, તે નાનુમોદન્તિ, ન પસંસન્તીતિ અત્થો. **તં કિસ્સ હેતુ? ઇમેસઞ્હિ વાસેટ્ઠા**તિઆદિમ્હિ અયં સઙ્ખેપત્થો. યં વુત્તં નાનુજાનન્તીતિ, તં કસ્માતિ ચે? યસ્મા ઇમેસં ચતુન્નં વણ્ણાનં યો ભિક્ખુ અરહં…પે॰… સમ્મદઞ્ઞા વિમુત્તો, સો તેસં અગ્ગમક્ખાયતિ, તે ચ ન એવરૂપા. તસ્મા નેસં વિઞ્ઞૂ નાનુજાનન્તિ.

અરહન્તિઆદિપદેસુ ચેત્થ કિલેસાનં આરકત્તાદીહિ કારણેહિ **અરહં**. આસવાનં ખીણત્તા **ખીણાસવો** . સત્ત સેક્ખા પુથુજ્જનકલ્યાણકા ચ બ્રહ્મચરિયવાસં વસન્તિ નામ. અયં પન વુત્થવાસોતિ **વુસિતવા**. ચતૂહિ મગ્ગેહિ ચતૂસુ સચ્ચેસુ પરિજાનનાદિકરણીયં કતં અસ્સાતિ **કતકરણીયો**. કિલેસભારો ચ ખન્ધભારો ચ ઓહિતો અસ્સાતિ **ઓહિતભારો**. ઓહિતોતિ ઓહારિતો. સુન્દરો અત્થો, સકો વા અત્થો સદત્થો, અનુપ્પત્તો સદત્થો એતેનાતિ **અનુપ્પત્તસદત્થો**. ભવસંયોજનં વુચ્ચતિ તણ્હા, સા પરિક્ખીણા અસ્સાતિ **પરિક્ખીણભવસંયોજનો**. **સમ્મદઞ્ઞા વિમુત્તો**તિ સમ્મા હેતુના કારણેન જાનિત્વા વિમુત્તો. **જનેતસ્મિ**ન્તિ જને એતસ્મિં, ઇમસ્મિં લોકેતિ અત્થો. **દિટ્ઠે ચેવ ધમ્મે અભિસમ્પરાયઞ્ચા**તિ ઇધત્તભાવે ચ પરત્તભાવે.

૧૧૭. અનન્તરાતિ અન્તરવિરહિતા, અત્તનો કુલેન સદિસાતિ અત્થો. **અનુયુત્તા**તિ વસવત્તિનો. **નિપચ્ચકાર**ન્તિ મહલ્લકતરા નિપચ્ચકારં દસ્સેન્તિ. દહરતરા અભિવાદનાદીનિ કરોન્તિ. તત્થ **સામીચિકમ્મ**ન્તિ તંતંવત્તકરણાદિ અનુચ્છવિકકમ્મં.

૧૧૮. નિવિટ્ઠાતિ અભિનિવિટ્ઠા અચલટ્ઠિતા. કસ્સ પન એવરૂપા સદ્ધા હોતીતિ? સોતાપન્નસ્સ. સો હિ નિવિટ્ઠસદ્ધો અસિના સીસે છેજ્જમાનેપિ બુદ્ધો અબુદ્ધોતિ વા, ધમ્મો અધમ્મોતિ વા, સઙ્ઘો અસઙ્ઘોતિ વા ન વદતિ. પતિટ્ઠિતસદ્ધો હોતિ સૂરમ્બટ્ઠો વિય.

સો કિર સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા સોતાપન્નો હુત્વા ગેહં અગમાસિ. અથ મારો દ્વત્તિંસવરલક્ખણપ્પટિમણ્ડિતં બુદ્ધરૂપં માપેત્વા તસ્સ ઘરદ્વારે ઠત્વા ''સત્થા આગતો''તિ સાસનં પહિણિ. સૂરમ્બટ્ઠો ચિન્તેસિ ''અહં ઇદાનેવ સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા આગતો, કિં નુ ખો ભવિસ્સતી''તિ ઉપસઙ્કમિત્વા સત્થુસઞ્ઞાય વન્દિત્વા અટ્ઠાસિ. મારો આહ – ''અમ્બટ્ઠ, યં તે મયા 'રૂપં અનિચ્ચં...પે॰... વિઞ્ઞાણં અનિચ્ચન્તિ કથિતં, તં દુક્કથિતં. અનુપધારેત્વાવ હિ મયા એવં વુત્તં. તસ્મા ત્વં 'રૂપં નિચ્ચં...પે॰... વિઞ્ઞાણં નિચ્ચ'ન્તિ ગણ્હાહી''તિ. સો ચિન્તેસિ – ''અટ્ઠાનમેતં યં બુદ્ધા અનુપધારેત્વા અપચ્ચક્ખં કત્વા કિઞ્ચિ કથેય્યું, અદ્ધા અયં મય્હં વિચ્છિન્દજનનત્થં મારો આગતો''તિ. તતો નં ''ત્વં મારોસી''તિ આહ. સો મુસાવાદં કાતું નાસક્ખિ. ''આમ મારોસ્મી''તિ પટિજાનાતિ. ''કસ્મા આગતોસી''તિ? તવ સદ્ધાચાલનત્થન્તિ આહ. ''કણ્હ પાપિમ, ત્વં તાવ એકો તિટ્ઠ, તાદિસાનં મારાનં સતમ્પિ સહસ્સમ્પિ સતસહસ્સમ્પિ મમ સદ્ધં ચાલેતું અસમત્થં, મગ્ગેન આગતસદ્ધા નામ થિરા સિલાપથવિયં પતિટ્ઠિતસિનેરુ વિય અચલા હોતિ, કિં ત્વં એત્થા''તિ અચ્છરં પહરિ. સો ઠાતું અસક્કોન્તો તત્થેવ અન્તરધાયિ. એવરૂપં સદ્ધં સન્ધાયેતં વુત્તં ''નિવિટ્ઠા''તિ.

મૂલજાતા પતિટ્ઠિતાતિ મગ્ગમૂલસ્સ સઞ્જાતત્તા તેન મગ્ગમૂલેન પતિટ્ઠિતા. **દળ્હા**તિ થિરા. **અસંહારિયા**તિ સુનિખાતઇન્દખીલો વિય કેનચિ ચાલેતું અસક્કુણેય્યા. **તસ્સેતં કલ્લં વચનાયા**તિ તસ્સ અરિયસાવકસ્સ યુત્તમેતં વત્તું. કિન્તિ? ''ભગવતોમ્હિ પુત્તો ઓરસો''તિ એવમાદિ. સો હિ ભગવન્તં નિસ્સાય અરિયભૂમિયં જાતોતિ **ભગવતો પુત્તો**. ઉરે વસિત્વા મુખતો નિક્ખન્તધમ્મઘોસવસેન મગ્ગફલેસુ પતિટ્ઠિતત્તા **ઓરસો મુખતો જાતો**. અરિયધમ્મતો જાતત્તા અરિયધમ્મેન ચ નિમ્મિતત્તા **ધમ્મજો ધમ્મનિમ્મિતો**. નવલોકુત્તરધમ્મદાયજ્જં અરહતીતિ **ધમ્મદાયાદો. તં કિસ્સ હેતૂ**તિ યદેતં ''ભગવતોમ્હિ પુત્તો''તિ વત્વા ''ધમ્મજો ધમ્મનિમ્મિતો''તિ વુત્તં, તં કસ્માતિ ચે? ઇદાનિસ્સ અત્થં દસ્સેન્તો **તથાગતસ્સ હેત**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ ''ધમ્મકાયો ઇતિપી''તિ કસ્મા તથાગતો ''ધમ્મકાયો''તિ વુત્તો? તથાગતો હિ તેપિટકં બુદ્ધવચનં હદયેન ચિન્તેત્વા વાચાય અભિનીહરિ. તેનસ્સ કાયો ધમ્મમયત્તા ધમ્મોવ. ઇતિ ધમ્મો કાયો અસ્સાતિ **ધમ્મકાયો**. ધમ્મકાયત્તા એવ **બ્રહ્મકાયો**. ધમ્મો હિ સેટ્ઠત્થેન બ્રહ્માતિ વુચ્ચતિ. **ધમ્મભૂતો**તિ ધમ્મસભાવો. ધમ્મભૂતત્તા એવ **બ્રહ્મભૂતો**.

૧૧૯. એત્તાવતા ભગવા સેટ્ઠચ્છેદકવાદં દસ્સેત્વા ઇદાનિ અપરેનપિ નયેન સેટ્ઠચ્છેદકવાદમેવ દસ્સેતું **હોતિ ખો સો, વાસેટ્ઠ, સમયો**તિઆદિમાહ. તત્થ સંવટ્ટવિવટ્ટકથા **બ્રહ્મજાલે** વિત્થારિતાવ. **ઇત્થત્તં આગચ્છન્તી**તિ ઇત્થભાવં મનુસ્સત્તં આગચ્છન્તિ. **તેધ હોન્તિ મનોમયા**તિ તે ઇધ મનુસ્સલોકે નિબ્બત્તમાનાપિ ઓપપાતિકા હુત્વા મનેનેવ નિબ્બત્તાતિ મનોમયા. બ્રહ્મલોકે વિય ઇધાપિ નેસં પીતિયેવ આહારકિચ્ચં સાધેતીતિ **પીતિભક્ખા**. એતેનેવ નયેન **સયંપભા**દીનિપિ વેદિતબ્બાનીતિ.

રસપથવિપાતુભાવવણ્ણના

૧૨૦. એકોદકીભૂતન્તિ સબ્બં ચક્કવાળં એકોદકમેવ ભૂતં. **અન્ધકારો**તિ તમો. **અન્ધકારતિમિસા**તિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણુપ્પત્તિનિવારણેન અન્ધભાવકરણં બહલતમં. **સમતની**તિ પતિટ્ઠહિ સમન્તતો પત્થરિ. **પયસો તત્તસ્સા**તિ તત્તસ્સ ખીરસ્સ. **વણ્ણસમ્પન્ના**તિ વણ્ણેન સમ્પન્ના. કણિકારપુપ્ફસદિસો હિસ્સા વણ્ણો અહોસિ. **ગન્ધસમ્પન્ના**તિ ગન્ધેન સમ્પન્ના દિબ્બગન્ધં વાયતિ. **રસસમ્પન્ના**તિ રસેન સમ્પન્ના પક્ખિત્તદિબ્બોજા વિય હોતિ. **ખુદ્દમધુ**ન્તિ ખુદ્દકમક્ખિકાહિ કતમધું. **અનેળક**ન્તિ નિદ્દોસં મક્ખિકણ્ડકવિરહિતં. **લોલજાતિકો**તિ લોલસભાવો. અતીતાનન્તરેપિ કપ્પે લોલોયેવ. **અમ્ભો**તિ અચ્છરિયજાતો આહ. **કિમેવિદં ભવિસ્સતી**તિ વણ્ણોપિસ્સા મનાપો

ગન્ધોપિ, રસો પનસ્સા કીદિસો ભવિસ્સતીતિ અત્થો. યો તત્થ ઉપ્પન્નલોભો, સો રસપથવિં અઙ્ગુલિયા સાયિ, અઙ્ગુલિયા ગહેત્વા જિવ્હગ્ગે ઠપેસિ.

અચ્છાદેસીતિ જિવ્હગ્ગે ઠપિતમત્તા સત્ત રસહરણીસહસ્સાનિ ફરિત્વા મનાપા હુત્વા તિટ્ઠતિ. **તણ્હા ચસ્સ ઓક્કમી**તિ તત્થ ચસ્સ તણ્હા ઉપ્પજ્જિ.

ચન્દિમસૂરિયાદિપાતુભાવવણ્ણના

૧૨૧. આલુપ્પકારકં ઉપક્કમિંસુ પરિભુઞ્જિતુન્તિ આલોપં કત્વા પિણ્ડે પિણ્ડે છિન્દિત્વા પરિભુઞ્જિતું આરભિંસુ. **ચન્દિમસૂરિયા**તિ ચન્દિમા ચ સૂરિયો ચ. **પાતુરહેસુ**ન્તિ પાતુભવિંસુ.

કો પન તેસં પઠમં પાતુભવિ, કો કસ્મિં વસતિ, કસ્સ કિં પમાણં, કો ઉપરિ, કો સીઘં ગચ્છતિ, કતિ નેસં વીથિયો, કથં ચરન્તિ, કિત્તકે ઠાને આલોકં કરોન્તીતિ? ઉભો એકતો પાતુભવન્તિ. સૂરિયો પઠમતરં પઞ્ઞાયતિ. તેસઞ્હિ સત્તાનં સયંપભાય અન્તરહિતાય અન્ધકારો અહોસિ. તે ભીતતસિતા ''ભદ્દકં વતસ્સ સચે આલોકો પાતુભવેય્યા''તિ ચિન્તયિંસુ. તતો મહાજનસ્સ સૂરભાવં જનયમાનં સૂરિયમણ્ડલં ઉટ્ઠહિ. તેનેવસ્સ સૂરિયોતિ નામં અહોસિ. તસ્મિં દિવસં આલોકં કત્વા અત્થઙ્ગતે પુન અન્ધકારો અહોસિ. તે ''ભદ્દકં વતસ્સ સચે અઞ્ઞો આલોકો ઉપ્પજ્જેય્યા''તિ ચિન્તયિંસુ. અથ નેસં છન્દં ઞત્વાવ ચન્દમણ્ડલં ઉટ્ઠહિ. તેનેવસ્સ ચન્દોતિ નામં અહોસિ.

તેસુ ચન્દો અન્તોમણિવિમાને વસતિ. તં બહિ રજતેન પરિક્ખિત્તં . ઉભયમ્પિ સીતલમેવ અહોસિ. સૂરિયો અન્તોકનકવિમાને વસતિ. તં બાહિરં ફલિકપરિક્ખિત્તં હોતિ. ઉભયમ્પિ ઉણ્હમેવ.

પમાણતો ચન્દો ઉજુકં એકૂનપઞ્ઞાસયોજનો. પરિમણ્ડલતો તીહિ યોજનેહિ ઊનદિયડ્ઢસતયોજનો. સૂરિયો ઉજુકં પઞ્ઞાસયોજનો, પરિમણ્ડલતો દિયડ્ઢસતયોજનો.

ચન્દો હેટ્ઠા, સૂરિયો ઉપરિ, અન્તરા નેસં યોજનં હોતિ. ચન્દસ્સ હેટ્ઠિમન્તતો સૂરિયસ્સ ઉપરિમન્તતો યોજનસતં હોતિ.

ચન્દો ઉજુકં સણિકં ગચ્છતિ, તિરિયં સીઘં. દ્વીસુ પસ્સેસુ નક્ખત્તતારકા ગચ્છન્તિ. ચન્દો ધેનુ વિય વચ્છં તં તં નક્ખત્તં ઉપસઙ્કમતિ. નક્ખત્તાનિ પન અત્તનો ઠાનં ન વિજહન્તિ. સૂરિયસ્સ ઉજુકં ગમનં સીઘં, તિરિયં ગમનં દન્ધં. સો કાળપક્ખઉપોસથતો પાટિપદદિવસે યોજનાનં સતસહસ્સં ચન્દમણ્ડલં ઓહાય ગચ્છતિ. અથ ચન્દો લેખા વિય પઞ્ઞાયતિ. પક્ખસ્સ દુતિયાય સતસહસ્સન્તિ એવં યાવ ઉપોસથદિવસા સતસહસ્સં સતસહસ્સં ઓહાય ગચ્છતિ. અથ ચન્દો અનુક્કમેન વડ્ઢિત્વા ઉપોસથદિવસે પરિપુણ્ણો હોતિ. પુન પાટિપદદિવસે યોજનાનં સતસહસ્સં ધાવિત્વા ગણ્હાતિ. દુતિયાય સતસહસ્સન્તિ એવં યાવ ઉપોસથદિવસા સતસહસ્સં સતસહસ્સં ધાવિત્વા ગણ્હાતિ. અથ ચન્દો અનુક્કમેન હાયિત્વા ઉપોસથદિવસે સબ્બસો ન પઞ્ઞાયતિ. ચન્દં હેટ્ઠા કત્વા સૂરિયો ઉપરિ હોતિ. મહતિયા પાતિયા ખુદ્દકભાજનં વિય ચન્દમણ્ડલં પિધીયતિ. મજ્ઝન્હિકે ગેહચ્છાયા વિય ચન્દસ્સ છાયા ન પઞ્ઞાયતિ. સો છાયાય અપઞ્ઞાયમાનાય દૂરે ઠિતાનં દિવા પદીપો વિય સયમ્પિ ન પઞ્ઞાયતિ.

કતિ નેસં વીથિયોતિ એત્થ પન અજવીથિ, નાગવીથિ, ગોવીથીતિ તિસ્સો વીથિયો હોન્તિ. તત્થ અજાનં ઉદકં પટિક્કૂલં હોતિ, હત્થિનાગાનં મનાપં. ગુન્નં સીતુણ્હસમતાય ફાસુ હોતિ. તસ્મા યં કાલં ચન્દિમસૂરિયા અજવીથિં આરુહન્તિ, તદા દેવો એકબિન્દુમ્પિ ન વસ્સતિ. યદા નાગવીથિં આરોહન્તિ, તદા ભિન્નં વિય નભં પગ્ઘરતિ. યદા ગોવીથિં આરોહન્તિ, તદા ઉતુસમતા સમ્પજ્જતિ. ચન્દિમસૂરિયા છમાસે સિનેરુતો બહિ નિક્ખમન્તિ, છમાસે અન્તો વિચરન્તિ. તે હિ આસાળ્હમાસે સિનેરુસમીપેન વિચરન્તિ. તતો પરે દ્વે માસે નિક્ખમિત્વા બહિ વિચરન્તા પઠમકત્તિકમાસે મજ્ઝેન ગચ્છન્તિ. તતો ચક્કવાળાભિમુખા ગન્ત્વા તયો માસે ચક્કવાળસમીપેન ચરિત્વા પુન નિક્ખમિત્વા ચિત્રમાસે મજ્ઝેન ગન્ત્વા તતો દ્વે માસે સિનેરુભિમુખા પક્ખન્દિત્વા પુન આસાળ્હે સિનેરુસમીપેન ચરન્તિ.

કિત્તકે ઠાને આલોકં કરોન્તીતિ? એકપ્પહારેન તીસુ દીપેસુ આલોકં કરોન્તિ. કથં? ઇમસ્મિઞ્હિ દીપે સૂરિયુગ્ગમનકાલો પુબ્બવિદેહે મજ્ઝન્હિકો હોતિ, ઉત્તરકુરૂસુ અત્થઙ્ગમનકાલો, અપરગોયાને મજ્ઝિમયામો. પુબ્બવિદેહમ્હિ ઉગ્ગમનકાલો ઉત્તરકુરૂસુ મજ્ઝન્હિકો, અપરગોયાને અત્થઙ્ગમનકાલો, ઇધ મજ્ઝિમયામો. ઉત્તરકુરૂસુ ઉગ્ગમનકાલો અપરગોયાને મજ્ઝન્હિકો, ઇધ અત્થઙ્ગમનકાલો, પુબ્બવિદેહે મજ્ઝિમયામો. અપરગોયાનદીપે ઉગ્ગમનકાલો ઇધ મજ્ઝન્હિકો, પુબ્બવિદેહે અત્થઙ્ગમનકાલો, ઉત્તરકુરૂસુ મજ્ઝિમયામોતિ.

નક્ખત્તાનિ તારકરૂપાનીતિ કત્તિકાદિનક્ખત્તાનિ ચેવ સેસતારકરૂપાનિ ચ ચન્દિમસૂરિયેહિ સદ્ધિંયેવ પાતુરહેસું. **રત્તિન્દિવા**તિ તતો સૂરિયત્થઙ્ગમનતો યાવ અરુણુગ્ગમના રત્તિ, અરુણુગ્ગમનતો યાવ સૂરિયત્થઙ્ગમના દિવાતિ એવં રત્તિન્દિવા પઞ્ઞાયિંસુ. અથ પન્નરસ રત્તિયો અડ્ઢમાસો, દ્વે અડ્ઢમાસા માસોતિ એવં માસડ્ઢમાસા પઞ્ઞાયિંસુ. અથ ચત્તારો માસા ઉતુ, તયો ઉતૂ સંવચ્છરોતિ એવં ઉતુસંવચ્છરા પઞ્ઞાયિંસુ.

૧૨૨. વણ્ણવેવણ્ણતા ચાતિ વણ્ણસ્સ વિવણ્ણભાવો. **તેસં વણ્ણાતિમાનપચ્ચયા**તિ તેસં વણ્ણં આરબ્ભ ઉપ્પન્નઅતિમાનપચ્ચયા. **માનાતિમાનજાતિકાનન્તિ** પુનપ્પુનં ઉપ્પજ્જમાનાતિમાનસભાવાનં. **રસાય પથવિયા**તિ સમ્પન્નરસત્તા રસાતિ લદ્ધનામાય પથવિયા. **અનુત્થુનિંસૂ**તિ અનુભાસિંસુ. **અહો રસ**ન્તિ અહો અમ્હાકં મધુરરસં અન્તરહિતં. **અગ્ગઞ્ઞં અક્ખર**ન્તિ લોકુપ્પત્તિવંસકથં. **અનુસરન્તી**તિ અનુગચ્છન્તિ.

ભૂમિપપ્પટકપાતુભાવાદિવણ્ણના

૧૨૩. એવમેવ પાતુરહોસીતિ એદિસો હુત્વા ઉટ્ઠહિ, અન્તોવાપિયં ઉદકે છિન્ને સુક્ખકલલપટલં વિય ચ ઉટ્ઠહિ.

૧૨૪. પદાલતાતિ એકા મધુરરસા ભદ્દાલતા. **કલમ્બુકા**તિ નાળિકા. **અહુ વત નો**તિ મધુરરસા વત નો પદાલતા અહોસિ. **અહાયિ વત નો**તિ સા નો એતરહિ અન્તરહિતાતિ.

૧૨૫. અકટ્ઠપાકોતિ અકટ્ઠેયેવ ભૂમિભાગે ઉપ્પન્નો. **અકણો**તિ નિક્કુણ્ડકો. **અથુસો**તિ નિત્થુસો. **સુગન્ધો**તિ દિબ્બગન્ધં વાયતિ. **તણ્ડુલપ્ફલો**તિ સુપરિસુદ્ધં પણ્ડરં તણ્ડુલમેવ ફલતિ. **પક્કં પટિવિરૂળ્હ**ન્તિ સાયં ગહિતટ્ઠાનં પાતો પક્કં હોતિ, પુન વિરૂળ્હં પટિપાકતિકમેવ ગહિતટ્ઠાનં ન પઞ્ઞાયતિ. **નાપદાનં પઞ્ઞાયતી**તિ અલાયિતં હુત્વા અનૂનમેવ પઞ્ઞાયતિ.

ઇત્થિપુરિસલિઙ્ગાદિપાતુભાવવણ્ણના

૧૨૬. ઇત્થિયા ચાતિ યા પુબ્બે મનુસ્સકાલે ઇત્થી, તસ્સ ઇત્થિલિઙ્ગં પાતુભવતિ, પુબ્બે પુરિસસ્સ પુરિસલિઙ્ગં. માતુગામો નામ હિ પુરિસત્તભાવં લભન્તો અનુપુબ્બેન પુરિસત્તપચ્ચયે ધમ્મે પૂરેત્વા લભતિ. પુરિસો ઇત્થત્તભાવં લભન્તો કામેસુમિચ્છાચારં નિસ્સાય લભતિ. તદા પન પકતિયા માતુગામસ્સ ઇત્થિલિઙ્ગં, પુરિસસ્સ પુરિસલિઙ્ગં પાતુરહોસિ. **ઉપનિજ્ઝાયત**ન્તિ ઉપનિજ્ઝાયન્તાનં ઓલોકેન્તાનં. **પરિળાહો**તિ રાગપરિળાહો. **સેટ્ઠિ**ન્તિ છારિકં. **નિબ્બુય્હમાનાયા**તિ નિય્યમાનાય.

૧૨૭. અધમ્મસમ્મતન્તિ તં પંસુખિપનાદિ અધમ્મોતિ સમ્મતં. **તદેતરહિ ધમ્મસમ્મત**ન્તિ તં ઇદાનિ ધમ્મોતિ સમ્મતં, ધમ્મોતિ તં ગહેત્વા વિચરન્તિ. તથા હિ એકચ્ચેસુ જાનપદેસુ કલહં કુરુમાના ઇત્થિયો ''ત્વં કસ્મા કથેસિ? યા ગોમયપિણ્ડમત્તમ્પિ નાલત્થા''તિ વદન્તિ. **પાતબ્યત**ન્તિ સેવિતબ્બતં. **સન્નિધિકારક**ન્તિ સન્નિધિં કત્વા. **અપદાનં પઞ્ઞાયિત્થા**તિ છિન્નટ્ઠાનં ઊનમેવ હુત્વા પઞ્ઞાયિત્થ. **સણ્ડસણ્ડા**તિ એકેકસ્મિં ઠાને કલાપબન્ધા વિય ગુમ્બગુમ્બા હુત્વા.

૧૨૮. મરિયાદં ઠપેય્યામાતિ સીમં ઠપેય્યામ. **યત્ર હિ નામા**તિ યો હિ નામ. **પાણિના પહરિંસૂ**તિ તયો વારે વચનં અગણ્હન્તં પાણિના પહરિંસુ. **તદગ્ગે ખો**તિ તં અગ્ગં કત્વા.

મહાસમ્મતરાજવણ્ણના

૧૩૦. ખીયિતબ્બં ખીયેય્યાતિ પકાસેતબ્બં પકાસેય્ય ખિપિતબ્બં ખિપેય્ય, હારેતબ્બં હારેય્યાતિ વુત્તં હોતિ. **યો નેસં સત્તો**તિ યો તેસં સત્તો. કો પન સોતિ? અમ્હાકં બોધિસત્તો. **સાલીનં ભાગં અનુપદસ્સામા**તિ મયં એકેકસ્સ ખેત્તતો અમ્બણમ્બણં આહરિત્વા તુય્હં સાલિભાગં દસ્સામ, તયા કિઞ્ચિ કમ્મં ન કાતબ્બં, ત્વં અમ્હાકં જેટ્ઠકટ્ઠાને તિટ્ઠાતિ.

૧૩૧. અક્ખરં ઉપનિબ્બત્તન્તિ સઞ્ઞા સમઞ્ઞા પઞ્ઞત્તિ વોહારો ઉપ્પન્નો. **ખત્તિયો ખત્તિયોત્વેવ દુતિયં અક્ખર**ન્તિ ન કેવલં અક્ખરમેવ, તે પનસ્સ ખેત્તસામિનો તીહિ સઙ્ખેહિ અભિસેકમ્પિ અકંસુ. **રઞ્જેતી**તિ સુખેતિ પિનેતિ. **અગ્ગઞ્ઞેના**તિ અગ્ગન્તિ ઞાતેન, અગ્ગે વા ઞાતેન લોકુપ્પત્તિસમયે ઉપ્પન્નેન અભિનિબ્બત્તિ અહોસીતિ.

બ્રાહ્મણમણ્ડલાદિવણ્ણના

૧૩૨. વીતઙ્ગારા વીતધૂમાતિ પચિત્વા ખાદિતબ્બાભાવતો વિગતધૂમઙ્ગારા. **પન્નમુસલા**તિ કોટ્ટેત્વા પચિતબ્બાભાવતો પતિતમુસલા. **ઘાસમેસમાના**તિ ભિક્ખાચરિયવસેન યાગુભત્તં પરિયેસન્તા. **તમેનં મનુસ્સા દિસ્વા**તિ તે એતે મનુસ્સા પસ્સિત્વા. **અનભિસમ્ભુણમાના**તિ અસહમાના અસક્કોન્તા. **ગન્થે કરોન્તા**તિ તયો વેદે અભિસઙ્ખરોન્તા ચેવ વાચેન્તા ચ. **અચ્છન્તી**તિ વસન્તિ, ''અચ્છેન્તી''તિપિ પાઠો. એસેવત્થો. **હીનસમ્મત**ન્તિ ''મન્તે ધારેન્તિ મન્તે વાચેન્તી''તિ ખો, વાસેટ્ઠ, ઇદં તેન સમયેન હીનસમ્મતં. **તદેતરહિ સેટ્ઠસમ્મત**ન્તિ તં ઇદાનિ ''એત્તકે મન્તે ધારેન્તિ એત્તકે મન્તે વાચેન્તી''તિ સેટ્ઠસમ્મતં જાતં. **બ્રાહ્મણમણ્ડલસ્સા**તિ બ્રાહ્મણગણસ્સ.

૧૩૩. મેથુનં ધમ્મં સમાદાયાતિ મેથુનધમ્મં સમાદિયિત્વા. **વિસુકમ્મન્તે પયોજેસુ**ન્તિ ગોરક્ખ વાણિજકમ્માદિકે વિસ્સુતે ઉગ્ગતે કમ્મન્તે પયોજેસું.

૧૩૪. સુદ્દા સુદ્દાતિ તેન લુદ્દાચારકમ્મખુદ્દાચારકમ્મુના સુદ્દં સુદ્દં લહું લહું કુચ્છિતં ગચ્છન્તિ, વિનસ્સન્તીતિ અત્થો. **અહુ ખો**તિ હોતિ ખો.

૧૩૫. સકં ધમ્મં ગરહમાનોતિ ન સેતચ્છત્તં ઉસ્સાપનમત્તેન સુજ્ઝિતું સક્કાતિ એવં અત્તનો ખત્તિયધમ્મં નિન્દમાનો. એસ નયો સબ્બત્થ. ''ઇમેહિ ખો, વાસેટ્ઠ, ચતૂહિ મણ્ડલેહી''તિ ઇમિના ઇમં દસ્સેતિ ''સમણમણ્ડલં નામ વિસું નત્થિ, યસ્મા પન ન સક્કા જાતિયા સુજ્ઝિતું, અત્તનો અત્તનો સમ્માપટિપત્તિયા વિસુદ્ધિ હોતિ. તસ્મા ઇમેહિ ચતૂહિ મણ્ડલેહિ સમણમણ્ડલસ્સ અભિનિબ્બત્તિ હોતિ. ઇમાનિ મણ્ડલાનિ સમણમણ્ડલં અનુવત્તન્તિ, અનુવત્તન્તાનિ ચ ધમ્મેનેવ અનુવત્તન્તિ, નો અધમ્મેન. સમણમણ્ડલઞ્હિ આગમ્મ સમ્માપટિપત્તિં પૂરેત્વા સુદ્ધિં પાપુણન્તી''તિ.

દુચ્ચરિતાદિકથાવણ્ણના

૧૩૬. ઇદાનિ યથાજાતિયા ન સક્કા સુજ્ઝિતું, સમ્માપટિપત્તિયાવ સુજ્ઝન્તિ, તમત્થં પાકટં કરોન્તો **ખત્તિયોપિ ખો, વાસેટ્ઠા**તિ દેસનં આરભિ. તત્થ **મિચ્છાદિટ્ઠિકમ્મસમાદાનહેતૂ**તિ મિચ્છાદિટ્ઠિવસેન સમાદિન્નકમ્મહેતુ, મિચ્છાદિટ્ઠિકમ્મસ્સ વા સમાદાનહેતુ.

૧૩૭. દ્વયકારીતિ કાલેન કુસલં કરોતિ, કાલેન અકુસલન્તિ એવં ઉભયકારી. **સુખદુક્ખપ્પટિસંવેદી હોતી**તિ એકક્ખણે ઉભયવિપાકદાનટ્ઠાનં નામ નત્થિ. યેન પન અકુસલં બહું કતં હોતિ, કુસલં મન્દં, સો તં કુસલં નિસ્સાય ખત્તિયકુલે વા બ્રાહ્મણકુલે વા નિબ્બત્તતિ. અથ નં અકુસલકમ્મં કાણમ્પિ કરોતિ ખુજ્જમ્પિ પીઠસપ્પિમ્પિ. સો રજ્જસ્સ વા અનરહો હોતિ, અભિસિત્તકાલે વા એવંભૂતો ભોગે પરિભુઞ્જિતું ન સક્કોતિ. અપરસ્સ મરણકાલે દ્વે બલવમલ્લા વિય તે દ્વેપિ કુસલાકુસલકમ્માનિ ઉપટ્ઠહન્તિ. તેસુ અકુસલં બલવતરં હોતિ, તં કુસલં પટિબાહિત્વા તિરચ્છાનયોનિયં નિબ્બત્તાપેતિ. કુસલકમ્મમ્પિ પવત્તિવેદનીયં હોતિ. તમેનં મઙ્ગલહત્થિં વા કરોન્તિ મઙ્ગલઅસ્સં વા મઙ્ગલઉસભં વા. સો સમ્પત્તિં અનુભવતિ . ઇદં સન્ધાય વુત્તં ''સુખદુક્ખપ્પટિસંવેદી હોતી''તિ.

બોધિપક્ખિયભાવનાવણ્ણના

૧૩૮. સત્તન્નં બોધિપક્ખિયાનન્તિ ''ચત્તારો સતિપટ્ઠાના''તિ આદિકોટ્ઠાસવસેન સત્તન્નં, પટિપાટિયા પન સત્તતિંસાય બોધિપક્ખિયાનં ધમ્માનં . **ભાવનમન્વાયા**તિ ભાવનં અનુગન્ત્વા, પટિપજ્જિત્વાતિ અત્થો. **પરિનિબ્બાયતી**તિ કિલેસપરિનિબ્બાનેન પરિનિબ્બાયતિ. ઇતિ ભગવા ચત્તારો વણ્ણે દસ્સેત્વા વિનિવત્તેત્વા પટિવિદ્ધચતુસચ્ચં ખીણાસવમેવ દેવમનુસ્સેસુ સેટ્ઠં કત્વા દસ્સેસિ.

૧૪૦. ઇદાનિ તમેવત્થં લોકસમ્મતસ્સ બ્રહ્મુનોપિ વચનદસ્સનાનુસારેન દળ્હં કત્વા દસ્સેન્તો **ઇમેસઞ્હિ વાસેટ્ઠ ચતુન્નં વણ્ણાન**ન્તિઆદિમાહ. ''બ્રહ્મુનાપેસા''તિઆદિ અમ્બટ્ઠસુત્તે વિત્થારિતં. ઇતિ ભગવા એત્તકેન ઇમિના કથામગ્ગેન સેટ્ઠચ્છેદકવાદમેવ દસ્સેત્વા સુત્તન્તં વિનિવત્તેત્વા અરહત્તનિકૂટેન દેસનં નિટ્ઠાપેસિ. **અત્તમના વાસેટ્ઠભારદ્વાજા**તિ વાસેટ્ઠભારદ્વાજ સામણેરાપિ હિ સકમના તુટ્ઠમના ''સાધુ, સાધૂ''તિ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દિંસુ. ઇદમેવ સુત્તન્તં આવજ્જન્તા અનુમજ્જન્તા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિંસૂતિ.

સુમઙ્ગલવિલાસિનિયા દીઘનિકાયટ્ઠકથાય

અગ્ગઞ્ઞસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. સમ્પસાદનીયસુત્તવણ્ણના

સારિપુત્તસીહનાદવણ્ણના

૧૪૧. એવં મે સુતન્તિ સમ્પસાદનીયસુત્તં. તત્રાયમનુત્તાનપદવણ્ણના – **નાળન્દાય**ન્તિ નાળન્દાતિ એવંનામકે નગરે, તં નગરં ગોચરગામં કત્વા. **પાવારિકમ્બવને**તિ દુસ્સપાવારિકસેટ્ઠિનો અમ્બવને. તં કિર તસ્સ ઉય્યાનં અહોસિ. સો ભગવતો ધમ્મદેસનં સુત્વા ભગવતિ પસન્નો તસ્મિં ઉય્યાને કુટિલેણમણ્ડપાદિપટિમણ્ડિતં ભગવતો વિહારં કત્વા નિય્યાતેસિ. સો વિહારો જીવકમ્બવનં વિય ''પાવારિકમ્બવન''ન્ત્વેવ સઙ્ખ્યં ગતો, તસ્મિં પાવારિકમ્બવને વિહરતીતિ અત્થો. ભગવન્તં એતદવોચ – ''એવંપસન્નો અહં, ભન્તે, ભગવતી''તિ. કસ્મા એવં અવોચ? અત્તનો ઉપ્પન્નસોમનસ્સપવેદનત્થં.

તત્રાયમનુપુબ્બિકથા – થેરો કિર તંદિવસં કાલસ્સેવ સરીરપ્પટિજગ્ગનં કત્વા સુનિવત્થનિવાસનો પત્તચીવરમાદાય પાસાદિકેહિ અભિક્કન્તાદીહિ દેવમનુસ્સાનં પસાદં આવહન્તો નાળન્દવાસીનં હિતસુખમનુબ્રૂહયન્તો પિણ્ડાય પવિસિત્વા પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો વિહારં ગન્ત્વા સત્થુ વત્તં દસ્સેત્વા સત્થરિ ગન્ધકુટિં પવિટ્ઠે સત્થારં વન્દિત્વા અત્તનો દિવાટ્ઠાનં અગમાસિ. તત્થ સદ્ધિવિહારિકન્તેવાસિકેસુ વત્તં દસ્સેત્વા પટિક્કન્તેસુ દિવાટ્ઠાનં સમ્મજ્જિત્વા ચમ્મક્ખણ્ડં પઞ્ઞપેત્વા ઉદકતુમ્બતો ઉદકેન હત્થપાદે સીતલે કત્વા તિસન્ધિપલ્લઙ્કં આભુજિત્વા કાલપરિચ્છેદં કત્વા ફલસમાપત્તિં સમાપજ્જિ.

સો યથાપરિચ્છિન્નકાલવસેન સમાપત્તિતો વુટ્ઠાય અત્તનો ગુણે અનુસ્સરિતુમારદ્ધો. અથસ્સ ગુણે અનુસ્સરતો સીલં આપાથમાગતં. તતો પટિપાટિયાવ સમાધિ પઞ્ઞા વિમુત્તિ વિમુત્તિઞાણદસ્સનં પઠમં ઝાનં દુતિયં ઝાનં તતિયં ઝાનં ચતુત્થં ઝાનં આકાસાનઞ્ચાયતનસમાપત્તિ વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસમાપત્તિ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસમાપત્તિ નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિ વિપસ્સનાઞાણં મનોમયિદ્ધિઞાણં ઇદ્ધિવિધઞાણં દિબ્બસોતઞાણં ચેતોપરિયઞાણં પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણં દિબ્બચક્ખુઞાણં...પે॰... સોતાપત્તિમગ્ગો સોતાપત્તિફલં...પે॰... અરહત્તમગ્ગો અરહત્તફલં અત્થપટિસમ્ભિદા ધમ્મપટિસમ્ભિદા નિરુત્તિપટિસમ્ભિદા પટિભાનપટિસમ્ભિદા સાવકપારમીઞાણં. ઇતો પટ્ઠાય કપ્પસતસહસ્સાધિકસ્સ અસઙ્ખ્યેય્યસ્સ ઉપરિ અનોમદસ્સીબુદ્ધસ્સ પાદમૂલે કતં અભિનીહારં આદિં કત્વા અત્તનો ગુણે અનુસ્સરતો યાવ નિસિન્નપલ્લઙ્કા ગુણા ઉપટ્ઠહિંસુ.

એવં થેરો અત્તનો ગુણે અનુસ્સરમાનો ગુણાનં પમાણં વા પરિચ્છેદં વા દટ્ઠું નાસક્ખિ. સો ચિન્તેસિ – ''મય્હં તાવ પદેસઞાણે ઠિતસ્સ સાવકસ્સ ગુણાનં પમાણં વા પરિચ્છેદો વા નત્થિ. અહં પન યં સત્થારં ઉદ્દિસ્સ પબ્બજિતો, કીદિસા નુ ખો તસ્સ ગુણા''તિ દસબલસ્સ ગુણે અનુસ્સરિતું આરદ્ધો. સો ભગવતો સીલં નિસ્સાય, સમાધિં પઞ્ઞં વિમુત્તિં વિમુત્તિઞાણદસ્સનં નિસ્સાય, ચત્તારો સતિપટ્ઠાને નિસ્સાય, ચત્તારો સમ્મપ્પધાને ચત્તારો ઇદ્ધિપાદે ચત્તારો મગ્ગે ચત્તારિ ફલાનિ ચતસ્સો પટિસમ્ભિદા ચતુયોનિપરિચ્છેદકઞાણં ચત્તારો અરિયવંસે નિસ્સાય દસબલસ્સ ગુણે અનુસ્સરિતુમારદ્ધો.

તથા પઞ્ચ પધાનિયઙ્ગાનિ, પઞ્ચઙ્ગિકંસમ્માસમાધિં, પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ, પઞ્ચ બલાનિ, પઞ્ચ નિસ્સરણિયા ધાતુયો, પઞ્ચ વિમુત્તાયતનાનિ, પઞ્ચ વિમુત્તિપરિપાચનિયા પઞ્ઞા, છ સારણીયે ધમ્મે, છ અનુસ્સતિટ્ઠાનાનિ, છ ગારવે, છ નિસ્સરણિયા ધાતુયો, છ સતતવિહારે, છ અનુત્તરિયાનિ, છ નિબ્બેધભાગિયા પઞ્ઞા, છ અભિઞ્ઞા, છ

અસાધારણઞાણાનિ, સત્ત અપરિહાનિયે ધમ્મે, સત્ત અરિયધનાનિ, સત્ત બોજ્ઝઙ્ગે, સત્ત સપ્પુરિસધમ્મે, સત્ત નિજ્જરવત્થૂનિ, સત્ત પઞ્ઞા, સત્ત દક્ખિણેય્યપુગ્ગલે, સત્ત ખીણાસવબલાનિ, અટ્ઠ પઞ્ઞાપટિલાભહેતૂ, અટ્ઠ સમ્મત્તાનિ, અટ્ઠ લોકધમ્માતિક્કમે, અટ્ઠ આરમ્ભવત્થૂનિ, અટ્ઠ અક્ખણદેસના, અટ્ઠ મહાપુરિસવિતક્કે, અટ્ઠ અભિભાયતનાનિ, અટ્ઠ વિમોક્ખે, નવ યોનિસોમનસિકારમૂલકે ધમ્મે, નવ પારિસુદ્ધિપધાનિયઙ્ગાનિ, નવ સત્તાવાસદેસના, નવ આઘાતપ્પટિવિનયે, નવ પઞ્ઞા, નવ નાનત્તાનિ, નવ અનુપુબ્બવિહારે, દસ નાથકરણે ધમ્મે, દસ કસિણાયતનાનિ, દસ કુસલકમ્મપથે, દસ તથાગતબલાનિ, દસ સમ્મત્તાનિ, દસ અરિયવાસે, દસ અસેક્ખધમ્મે, એકાદસ મેત્તાનિસંસે, દ્વાદસ ધમ્મચક્કાકારે, તેરસ ધુતઙ્ગગુણે , ચુદ્દસ બુદ્ધઞાણાનિ, પઞ્ચદસ વિમુત્તિપરિપાચનિયે ધમ્મે, સોળસવિધં આનાપાનસ્સતિં, અટ્ઠારસ બુદ્ધધમ્મે, એકૂનવીસતિ પચ્ચવેક્ખણઞાણાનિ, ચતુચત્તાલીસ ઞાણવત્થૂનિ, પરોપણ્ણાસ કુસલધમ્મે, સત્તસત્તતિ ઞાણવત્થૂનિ, ચતુવીસતિકોટિસતસહસ્સસમાપત્તિસઞ્ચરમહાવજિરઞાણં નિસ્સાય દસબલસ્સ ગુણે અનુસ્સરિતું આરભિ.

તસ્મિંયેવ ચ દિવાટ્ઠાને નિસિન્નોયેવ ઉપરિ ''અપરં પન, ભન્તે, એતદાનુત્તરિય''ન્તિ આગમિસ્સન્તિ સોળસ અપરમ્પરિયધમ્મા, તેપિ નિસ્સાય અનુસ્સરિતું આરભિ. સો ''કુસલપઞ્ઞત્તિયં અનુત્તરો મય્હં સત્થા, આયતનપઞ્ઞત્તિયં અનુત્તરો, ગબ્ભાવક્કન્તિયં અનુત્તરો, આદેસનાવિધાસુ અનુત્તરો, દસ્સનસમાપત્તિયં અનુત્તરો, પુગ્ગલપઞ્ઞત્તિયં અનુત્તરો, પધાને અનુત્તરો, પટિપદાસુ અનુત્તરો, ભસ્સસમાચારે અનુત્તરો, પુરિસસીલસમાચારે અનુત્તરો, અનુસાસનીવિધાસુ અનુત્તરો, પરપુગ્ગલવિમુત્તિઞાણે અનુત્તરો, સસ્સતવાદેસુ અનુત્તરો, પુબ્બેનિવાસઞાણે અનુત્તરો, દિબ્બચક્ખુઞાણે અનુત્તરો, ઇદ્ધિવિધે અનુત્તરો, ઇમિના ચ ઇમિના ચ અનુત્તરો''તિ એવં દસબલસ્સ ગુણે અનુસ્સરન્તો ભગવતો ગુણાનં નેવ અન્તં, ન પમાણં પસ્સિ. થેરો અત્તનોપિ તાવ ગુણાનં અન્તં વા પમાણં વા નાદ્દસ, ભગવતો ગુણાનં કિં પસ્સિસ્સતિ? યસ્સ યસ્સ હિ પઞ્ઞા મહતી ઞાણં વિસદં, સો સો બુદ્ધગુણે મહન્તતો સદ્દહતિ. લોકિયમહાજનો ઉક્કાસિત્વાપિ ખિપિત્વાપિ ''નમો બુદ્ધાન''ન્તિ અત્તનો અત્તનો ઉપનિસ્સયે ઠત્વા બુદ્ધાનં ગુણે અનુસ્સરતિ. સબ્બલોકિયમહાજનતો એકો સોતાપન્નો બુદ્ધગુણે મહન્તતો સદ્દહતિ. સોતાપન્નાનં સતતોપિ સહસ્સતોપિ એકો સકદાગામી. સકદાગામીનં સતતોપિ સહસ્સતોપિ એકો અનાગામી. અનાગામીનં સતતોપિ સહસ્સતોપિ એકો અરહા બુદ્ધગુણે મહન્તતો સદ્દહતિ. અવસેસઅરહન્તેહિ અસીતિ મહાથેરા બુદ્ધગુણે મહન્તતો સદ્દહન્તિ. અસીતિમહાથેરેહિ ચત્તારો મહાથેરા. ચતૂહિ મહાથેરેહિ દ્વે અગ્ગસાવકા. તેસુપિ સારિપુત્તત્થેરો, સારિપુત્તત્થેરતોપિ એકો પચ્ચેકબુદ્ધો બુદ્ધગુણે મહન્તતો સદ્દહતિ. સચે પન સકલચક્કવાળગબ્ભે સઙ્ઘાટિકણ્ણેન સઙ્ઘાટિકણ્ણં પહરિયમાના નિસિન્ના પચ્ચેકબુદ્ધા બુદ્ધગુણે અનુસ્સરેય્યું, તેહિ સબ્બેહિપિ એકો સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધોવ બુદ્ધગુણે મહન્તતો સદ્દહતિ.

સેય્યથાપિ નામ મહાજનો ''મહાસમુદ્દો ગમ્ભીરો ઉત્તાનો''તિ જાનનત્થં યોત્તાનિ વટ્ટેય્ય, તત્થ કોચિ બ્યામપ્પમાણં યોત્તં વટ્ટેય્ય, કોચિ દ્વે બ્યામં, કોચિ દસબ્યામં, કોચિ વીસતિબ્યામં, કોચિ તિંસબ્યામં, કોચિ ચત્તાલીસબ્યામં, કોચિ પઞ્ઞાસબ્યામં, કોચિ સતબ્યામં, કોચિ સહસ્સબ્યામં , કોચિ ચતુરાસીતિબ્યામસહસ્સં. તે નાવં આરુય્હ, સમુદ્દમજ્ઝે ઉગ્ગતપબ્બતાદિમ્હિ વા ઠત્વા અત્તનો અત્તનો યોત્તં ઓતારેય્યું, તેસુ યસ્સ યોત્તં બ્યામમત્તં, સો બ્યામમત્તટ્ઠાનેયેવ ઉદકં જાનાતિ...પે॰... યસ્સ ચતુરાસીતિબ્યામસહસ્સં, સો ચતુરાસીતિબ્યામસહસ્સટ્ઠાનેયેવ ઉદકં જાનાતિ. પરતો ઉદકં એત્તકન્તિ ન જાનાતિ. મહાસમુદ્દે પન ન તત્તકંયેવ ઉદકં, અથ ખો અનન્તમપરિમાણં. ચતુરાસીતિયોજનસહસ્સં ગમ્ભીરો હિ મહાસમુદ્દો, એવમેવ એકબ્યામયોત્તતો પટ્ઠાય નવબ્યામયોત્તેન ઞાતઉદકં વિય લોકિયમહાજનેન દિટ્ઠબુદ્ધગુણા વેદિતબ્બા. દસબ્યામયોત્તેન

દસબ્યામટ્ઠાને ઞાતઉદકં વિય સોતાપન્નેન દિટ્ઠબુદ્ધગુણા. વીસતિબ્યામયોત્તેન વીસતિબ્યામટ્ઠાને ઞાતઉદકં વિય સકદાગામિના દિટ્ઠબુદ્ધગુણા. તિંસબ્યામયોત્તેન તિંસબ્યામટ્ઠાને ઞાતઉદકં વિય અનાગામિના દિટ્ઠબુદ્ધગુણા. ચત્તાલીસબ્યામયોત્તેન ચત્તાલીસબ્યામટ્ઠાને ઞાતઉદકં વિય અરહતા દિટ્ઠબુદ્ધગુણા. પઞ્ઞાસબ્યામયોત્તેન પઞ્ઞાસબ્યામટ્ઠાને ઞાતઉદકં વિય અસીતિમહાથેરેહિ દિટ્ઠબુદ્ધગુણા. સતબ્યામયોત્તેન સતબ્યામટ્ઠાને ઞાતઉદકં વિય ચતૂહિ મહાથેરેહિ દિટ્ઠબુદ્ધગુણા. સહસ્સબ્યામયોત્તેન સહસ્સબ્યામટ્ઠાને ઞાતઉદકં વિય મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરેન દિટ્ઠબુદ્ધગુણા. ચતુરાસીતિબ્યામસહસ્સયોત્તેન ચતુરાસીતિબ્યામસહસ્સટ્ઠાને ઞાતઉદકં વિય ધમ્મસેનાપતિના સારિપુત્તત્થેરેન દિટ્ઠબુદ્ધગુણા. તત્થ યથા સો પુરિસો મહાસમુદ્દે ઉદકં નામ ન એત્તકંયેવ, અનન્તમપરિમાણન્તિ ગણ્હાતિ, એવમેવ આયસ્મા સારિપુત્તો ધમ્મન્વયેન અન્વયબુદ્ધિયા અનુમાનેન નયગ્ગાહેન સાવકપારમીઞાણે ઠત્વા દસબલસ્સ ગુણે અનુસ્સરન્તો ‘‘બુદ્ધગુણા અનન્તા અપરિમાણા’’તિ સદ્દહિ.

થેરેન હિ દિટ્ઠબુદ્ધગુણેહિ ધમ્મન્વયેન ગહેતબ્બબુદ્ધગુણાયેવ બહુતરા. યથા કથં વિય? યથા ઇતો નવ ઇતો નવાતિ અટ્ઠારસ યોજનાનિ અવત્થરિત્વા ગચ્છન્તિયા ચન્દભાગાય મહાનદિયા પુરિસો સૂચિપાસેન ઉદકં ગણ્હેય્ય, સૂચિપાસેન ગહિતઉદકતો અગ્ગહિતમેવ બહુ હોતિ. યથા વા પન પુરિસો મહાપથવિતો અઙ્ગુલિયા પંસું ગણ્હેય્ય, અઙ્ગુલિયા ગહિતપંસુતો અવસેસપંસુયેવ બહુ હોતિ. યથા વા પન પુરિસો મહાસમુદ્દાભિમુખિં અઙ્ગુલિં કરેય્ય, અઙ્ગુલિઅભિમુખઉદકતો અવસેસં ઉદકંયેવ બહુ હોતિ. યથા ચ પુરિસો આકાસાભિમુખિં અઙ્ગુલિં કરેય્ય, અઙ્ગુલિઅભિમુખઆકાસતો સેસઆકાસપ્પદેસોવ બહુ હોતિ. એવં થેરેન દિટ્ઠબુદ્ધગુણેહિ અદિટ્ઠા ગુણાવ બહૂતિ વેદિતબ્બા. વુત્તમ્પિ ચેતં –

‘‘બુદ્ધોપિ બુદ્ધસ્સ ભણેય્ય વણ્ણં,
કપ્પમ્પિ ચે અઞ્ઞમભાસમાનો;
ખીયેથ કપ્પો ચિરદીઘમન્તરે,
વણ્ણો ન ખીયેથ તથાગતસ્સા’’તિ.

એવં થેરસ્સ અત્તનો ચ સત્થુ ચ ગુણે અનુસ્સરતો યમકમહાનદીમહોઘો વિય અબ્ભન્તરે પીતિસોમનસ્સં અવત્થરમાનં વાતો વિય ભસ્તં, ઉબ્ભિજ્જિત્વા ઉગ્ગતઉદકં વિય મહારહદં સકલસરીરં પૂરેતિ. તતો થેરસ્સ ‘‘સુપત્થિતા વત મે પત્થના, સુલદ્ધા મે પબ્બજ્જા, ય્વાહં એવંવિધસ્સ સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિતો’’તિ આવજ્જન્તસ્સ બલવતરં પીતિસોમનસ્સં ઉપ્પજ્જિ.

અથ થેરો ‘‘કસ્સાહં ઇમં પીતિસોમનસ્સં આરોચેય્ય’’ન્તિ ચિન્તેન્તો અઞ્ઞો કોચિ સમણો વા બ્રાહ્મણો વા દેવો વા મારો વા બ્રહ્મા વા મમ ઇમં પસાદં અનુચ્છવિકં કત્વા પટિગ્ગહેતું ન સક્ખિસ્સતિ, અહં ઇમં સોમનસ્સં સત્થુનોયેવ પવેદેય્યામિ, સત્થાવ મે પટિગ્ગણ્હિતું સક્ખિસ્સતિ, સો હિ તિટ્ઠતુ મમ પીતિસોમનસ્સં, માદિસસ્સ સમણસતસ્સ વા સમણસહસ્સસ્સ વા સમણસતસહસ્સસ્સ વા સોમનસ્સં પવેદેન્તસ્સ સબ્બેસં મનં ગણ્હન્તો પટિગ્ગહેતું સક્કોતિ. સેય્યથાપિ નામ અટ્ઠારસ યોજનાનિ અવત્થરમાનં ગચ્છન્તિં ચન્દભાગમહાનદિં કુસુમ્ભા વા કન્દરા વા સમ્પટિચ્છિતું ન સક્કોન્તિ, મહાસમુદ્દોવ તં સમ્પટિચ્છતિ. મહાસમુદ્દો હિ તિટ્ઠતુ ચન્દભાગા, એવરૂપાનં નદીનં સતમ્પિ સહસ્સમ્પિ સતસહસ્સમ્પિ સમ્પટિચ્છતિ, ન ચસ્સ તેન ઊનત્તં વા પૂરત્તં વા પઞ્ઞાયતિ, એવમેવ સત્થા માદિસસ્સ સમણસતસ્સ સમણસહસ્સસ્સ સમણસતસહસ્સસ્સ વા પીતિસોમનસ્સં પવેદેન્તસ્સ સબ્બેસં મનં ગણ્હન્તો પટિગ્ગહેતું સક્કોતિ. સેસા સમણબ્રાહ્મણાદયો ચન્દભાગં કુસુમ્ભકન્દરા વિય મમ સોમનસ્સં સમ્પટિચ્છિતું

ન સક્કોન્તિ . હન્દાહં મમ પીતિસોમનસ્સં સત્થુનોવ આરોચેમીતિ પલ્લઙ્કં વિનિબ્ભુજિત્વા ચમ્મક્ખણ્ડં પપ્ફોટેત્વા આદાય સાયન્હસમયે પુપ્ફાનં વણ્ટતો છિજ્જિત્વા પગ્ઘરણકાલે સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા અત્તનો સોમનસ્સં પવેદેન્તો **એવંપસન્નો અહં, ભન્તે**તિઆદિમાહ. તત્થ **એવંપસન્નો**તિ એવં ઉપ્પન્નસદ્ધો, એવં સદ્દહામીતિ અત્થો. **ભિય્યોભિઞ્ઞતરો**તિ ભિય્યતરો અભિઞ્ઞાતો, ભિય્યતરાભિઞ્ઞો વા, ઉત્તરિતરઞાણોતિ અત્થો. **સમ્બોધિયન્તિ** સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણે અરહત્તમગ્ગઞાણે વા, અરહત્તમગ્ગેનેવ હિ બુદ્ધગુણા નિપ્પદેસા ગહિતા હોન્તિ. દ્વે હિ અગ્ગસાવકા અરહત્તમગ્ગેનેવ સાવકપારમીઞાણં પટિલભન્તિ. પચ્ચેકબુદ્ધા પચ્ચેકબોધિઞાણં. બુદ્ધા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણઞ્ચેવ સકલે ચ બુદ્ધગુણે. સબ્બઞ્હિ નેસં અરહત્તમગ્ગેનેવ ઇજ્ઝતિ. તસ્મા અરહત્તમગ્ગઞાણં સમ્બોધિ નામ હોતિ. તેન ઉત્તરિતરો ભગવતા નત્થિ. તેનાહ ''ભગવતા ભિય્યોભિઞ્ઞતરો યદિદં સમ્બોધિય''ન્તિ.

૧૪૨. ઉળારાતિ સેટ્ઠા. અયઞ્હિ ઉળારસદ્દો ''ઉળારાનિ ખાદનીયાનિ ખાદન્તી''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૬૬) મધુરે આગચ્છતિ. ''ઉળારાય ખલુ ભવં, વચ્છાયનો , સમણં ગોતમં પસંસાય પસંસતી''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૩.૨૮૦) સેટ્ઠે. ''અપ્પમાણો ઉળારો ઓભાસો''તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૨) વિપુલે. સ્વાયમિધ સેટ્ઠે આગતો. તેન વુત્તં – ''ઉળારાતિ સેટ્ઠા''તિ. **આસભી**તિ ઉસભસ્સ વાચાસદિસી અચલા અસમ્પવેધી. **એકંસો ગહિતો**તિ અનુસ્સવેન વા આચરિયપરમ્પરાય વા ઇતિકિરાય વા પિટકસમ્પદાનેન વા આકારપરિવિતક્કેન વા દિટ્ઠિનિજ્ઝાનક્ખન્તિયા વા તક્કહેતુ વા નયહેતુ વા અકથેત્વા પચ્ચક્ખતો ઞાણેન પટિવિજ્ઝિત્વા વિય એકંસો ગહિતો, સન્નિટ્ઠાનકથાવ કથિતાતિ અત્થો.

સીહનાદોતિ સેટ્ઠનાદો, નેવ દન્ધાયન્તેન ન ગગ્ગરાયન્તેન સીહેન વિય ઉત્તમનાદો નદિતોતિ અત્થો. **કિં તે સારિપુત્તા**તિ ઇમં દેસનં કસ્મા આરભીતિ? અનુયોગદાપનત્થં. એકચ્ચો હિ સીહનાદં નદિત્વા અત્તનો સીહનાદે અનુયોગં દાતું ન સક્કોતિ, નિઘંસનં નક્ખમતિ, લેપે પતિતમક્કટો વિય હોતિ. યથા ધમમાનં અપરિસુદ્ધલોહં ઝાયિત્વા ઝામઅઙ્ગારો હોતિ, એવં ઝામઙ્ગારો વિય હોતિ . એકો સીહનાદે અનુયોગં દાપિયમાનો દાતું સક્કોતિ, નિઘંસનં ખમતિ, ધમમાનં નિદ્ધોસજાતરૂપં વિય અધિકતરં સોભતિ, તાદિસો થેરો. તેન નં ભગવા ''અનુયોગક્ખમો અય''ન્તિ ઞત્વા સીહનાદે અનુયોગદાપનત્થં ઇમમ્પિ દેસનં આરભિ.

તત્થ **સબ્બે તે**તિ સબ્બે તે તયા. **એવંસીલા**તિઆદીસુ લોકિયલોકુત્તરવસેન સીલાદીનિ પુચ્છતિ. તેસં વિત્થારકથા મહાપદાને કથિતાવ.

કિં પન તે, સારિપુત્ત, યે તે ભવિસ્સન્તીતિ અતીતા ચ તાવ નિરુદ્ધા, અપણ્ણત્તિકભાવં ગતા દીપસિખા વિય નિબ્બુતા, એવં નિરુદ્ધે અપણ્ણત્તિકભાવં ગતે ત્વં કથં જાનિસ્સસિ, અનાગતબુદ્ધાનં પન ગુણા કિન્તિ તયા અત્તનો ચિત્તેન પરિચ્છિન્દિત્વા વિદિતાતિ પુચ્છન્તો એવમાહ. **કિં પન તે, સારિપુત્ત, અહં એતરહી**તિ અનાગતાપિ બુદ્ધા અજાતા અનિબ્બત્તા અનુપ્પન્ના, તેપિ કથં ત્વં જાનિસ્સસિ? તેસઞ્હિ જાનનં અપદે આકાસે પદદસ્સનં વિય હોતિ. ઇદાનિ મયા સદ્ધિં એકવિહારે વસસિ, એકતો ભિક્ખાય ચરસિ, ધમ્મદેસનાકાલે દક્ખિણપસ્સે નિસીદસિ, કિં પન મય્હં ગુણા અત્તનો ચેતસા પરિચ્છિન્દિત્વા વિદિતા તયાતિ અનુયુઞ્જન્તો એવમાહ.

થેરો પન પુચ્છિતે પુચ્છિતે ''નો હેતં, ભન્તે''તિ પટિક્ખિપતિ. થેરસ્સ ચ વિદિતમ્પિ અત્થિ અવિદિતમ્પિ અત્થિ, કિં સો અત્તનો વિદિતટ્ઠાને પટિક્ખેપં કરોતિ, અવિદિતટ્ઠાનેતિ? વિદિતટ્ઠાને ન કરોતિ, અવિદિતટ્ઠાનેયેવ કરોતીતિ. થેરો કિર અનુયોગે આરદ્ધેયેવ અઞ્ઞાસિ. ન અયં અનુયોગો સાવકપારમીઞાણે, સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણે અયં

અનુયોગોતિ અત્તનો સાવકપારમીઞાણે પટિક્ખેપં અકત્વા અવિદિતટ્ઠાને સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણે પટિક્ખેપં કરોતિ. તેન ઇદમ્પિ દીપેતિ ''ભગવા મય્હં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નાનં બુદ્ધાનં સીલસમાધિપઞ્ઞાવિમુત્તિકારણજાનનસમત્થં સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં નત્થી''તિ.

એત્થાતિ એતેસુ અતીતાદિભેદેસુ બુદ્ધેસુ. **અથ કિઞ્ચરહી**તિ અથ કસ્મા એવં ઞાણે અસતિ તયા એવં કથિતન્તિ વદતિ.

૧૪૩. **ધમ્મન્વયો**તિ ધમ્મસ્સ પચ્ચક્ખતો ઞાણસ્સ અનુયોગં અનુગન્ત્વા ઉપ્પન્નં અનુમાનઞાણં નયગ્ગાહો વિદિતો. સાવકપારમીઞાણે ઠત્વાવ ઇમિનાવ આકારેન જાનામિ ભગવાતિ વદતિ. થેરસ્સ હિ નયગ્ગાહો અપ્પમાણો અપરિયન્તો. યથા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ પમાણં વા પરિયન્તો વા નત્થિ, એવં ધમ્મસેનાપતિનો નયગ્ગાહસ્સ. તેન સો ''ઇમિના એવંવિધો, ઇમિના અનુત્તરો સત્થા''તિ જાનાતિ. થેરસ્સ હિ નયગ્ગાહો સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણગતિકો એવ. ઇદાનિ તં નયગ્ગાહં પાકટં કાતું ઉપમાય દસ્સેન્તો **સેય્યથાપિ**, **ભન્તે**તિઆદિમાહ. તત્થ યસ્મા મજ્ઝિમપદેસે નગરસ્સ ઉદ્ધાપપાકારાદીનિ થિરાનિ વા હોન્તુ, દુબ્બલાનિ વા, સબ્બસો વા પન મા હોન્તુ, ચોરાસઙ્કા ન હોતિ, તસ્મા તં અગ્ગહેત્વા પચ્ચન્તિમનગરન્તિ આહ. **દળ્હુદ્ધાપ**ન્તિ થિરપાકારપાદં. **દળ્હપાકારતોરણ**ન્તિ થિરપાકારઞ્ચેવ થિરપિટ્ઠસઙ્ઘાટઞ્ચ. **એકદ્વાર**ન્તિ કસ્મા આહ? બહુદ્વારે હિ નગરે બહૂહિ પણ્ડિતદોવારિકેહિ ભવિતબ્બં. એકદ્વારે એકોવ વટ્ટતિ. થેરસ્સ ચ પઞ્ઞાય સદિસો અઞ્ઞો નત્થિ. તસ્મા અત્તનો પણ્ડિતભાવસ્સ ઓપમ્મત્થં એકંયેવ દોવારિકં દસ્સેતું એકદ્વાર''ન્તિ આહ. **પણ્ડિતો**તિ પણ્ડિચ્ચેન સમન્નાગતો. **બ્યત્તો**તિ વેય્યત્તિયેન સમન્નાગતો વિસદઞાણો. **મેધાવી**તિ ઠાનુપ્પત્તિકપઞ્ઞાસઙ્ખાતાય મેધાય સમન્નાગતો. **અનુપરિયાયપથ**ન્તિ અનુપરિયાયનામકં પાકારમગ્ગં. **પાકારસન્ધિ**ન્તિ દ્વિન્નં ઇટ્ઠકાનં અપગતટ્ઠાનં. **પાકારવિવર**ન્તિ પાકારસ્સ છિન્નટ્ઠાનં.

ચેતસો ઉપક્કિલેસેતિ પઞ્ચ નીવરણાનિ ચિત્તં ઉપક્કિલેસેન્તિ કિલિટ્ઠં કરોન્તિ ઉપતાપેન્તિ વિબાધેન્તિ, તસ્મા ''ચેતસો ઉપક્કિલેસા''તિ વુચ્ચન્તિ. **પઞ્ઞાય દુબ્બલીકરણે**તિ નીવરણા ઉપ્પજ્જમાના અનુપ્પન્નાય પઞ્ઞાય ઉપ્પજ્જિતું ન દેન્તિ, ઉપ્પન્નાય પઞ્ઞાય વડ્ઢિતું ન દેન્તિ, તસ્મા ''પઞ્ઞાય દુબ્બલીકરણા''તિ વુચ્ચન્તિ. **સુપ્પતિટ્ઠિતચિત્તા**તિ ચતૂસુ સતિપટ્ઠાનેસુ સુટ્ઠુ ઠપિતચિત્તા હુત્વા. **સત્ત બોજ્ઝઙ્ગે યથાભૂત**ન્તિ સત્ત બોજ્ઝઙ્ગે યથાસભાવેન ભાવેત્વા. **અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિ**ન્તિ અરહત્તં સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં વા પટિવિજ્ઝિંસૂતિ દસ્સેતિ.

અપિચેત્થ સતિપટ્ઠાનાતિ વિપસ્સના. સમ્બોજ્ઝઙ્ગા મગ્ગો. અનુત્તરાસમ્માસમ્બોધિ અરહત્તં. સતિપટ્ઠાનાતિ વા મગ્ગાતિ વા બોજ્ઝઙ્ગમિસ્સકા. સમ્માસમ્બોધિ અરહત્તમેવ. દીઘભાણકમહાસીવત્થેરો પનાહ ''સતિપટ્ઠાને વિપસ્સનાતિ ગહેત્વા બોજ્ઝઙ્ગે મગ્ગો ચ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણઞ્ચાતિ ગહિતે સુન્દરો પઞ્હો ભવેય્ય, ન પનેવં ગહિત''ન્તિ. ઇતિ થેરો સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધાનં નીવરણપ્પહાને સતિપટ્ઠાનભાવનાય સમ્બોધિયઞ્ચ મજ્ઝે ભિન્નસુવણ્ણરજતાનં વિય નાનત્તાભાવં દસ્સેતિ.

ઇધ ઠત્વા ઉપમા સંસન્દેતબ્બા – આયસ્મા હિ સારિપુત્તો પચ્ચન્તનગરં દસ્સેસિ, પાકારં દસ્સેસિ, પરિયાયપથં દસ્સેસિ, દ્વારં દસ્સેસિ, પણ્ડિતદોવારિકં દસ્સેસિ, નગરં પવેસનકનિક્ખમનકે ઓળારિકે પાણે દસ્સેસિ, પણ્ડિતદોવારિકસ્સ તેસં પાણાનં પાકટભાવઞ્ચ દસ્સેસિ. તત્થ કિં કેન સદિસન્તિ ચે. નગરં વિય હિ નિબ્બાનં, પાકારો વિય સીલં, પરિયાયપથો વિય હિરી, દ્વારં વિય અરિયમગ્ગો, પણ્ડિતદોવારિકો વિય ધમ્મસેનાપતિ,

નગરપ્પવિસનકનિક્ખમનકઓળારિકપાણા વિય અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્ના બુદ્ધા, દોવારિકસ્સ તેસં પાણાનં પાકટભાવો વિય આયસ્મતો સારિપુત્તસ્સ અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નબુદ્ધાનં સીલસમથાદીહિ પાકટભાવો. એત્તાવતા થેરેન ભગવા એવમહં સાવકપારમીઞાણે ઠત્વા ધમ્મન્વયેન નયગ્ગાહેન જાનામીતિ અત્તનો સીહનાદસ્સ અનુયોગો દિન્નો હોતિ.

૧૪૪. ઇધાહં, ભન્તે, યેન ભગવાતિ ઇમં દેસનં કસ્મા આરભિ ? સાવકપારમીઞાણસ્સ નિપ્ફત્તિદસ્સનત્થં. અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો, ભગવા અહં સાવકપારમીઞાણં પટિલભન્તો પઞ્ચનવુતિપાસણ્ડે ન અઞ્ઞં એકમ્પિ સમણં વા બ્રાહ્મણં વા ઉપસઙ્કમિત્વા સાવકપારમીઞાણમ્પિ પટિલભિં, તુમ્હેયેવ ઉપસઙ્કમિત્વા તુમ્હે પયિરુપાસન્તો પટિલભિન્તિ. તત્થ **ઇધા**તિ નિપાતમત્તં. **ઉપસઙ્કમિં ધમ્મસવનાયા**તિ તુમ્હે ઉપસઙ્કમન્તો પનાહં ન ચીવરાદિહેતુ ઉપસઙ્કમન્તો, ધમ્મસવનત્થાય ઉપસઙ્કમન્તો. એવં ઉપસઙ્કમિત્વા સાવકપારમીઞાણં પટિલભિં. કદા પન થેરો ધમ્મસવનત્થાય ઉપસઙ્કમન્તોતિ. સૂકરખતલેણે ભાગિનેય્યદીઘનખપરિબ્બાજકસ્સ વેદનાપરિગ્ગહસુત્તન્તકથનદિવસે (મ॰ નિ॰ ૨.૨૦૫) ઉપસઙ્કમન્તો, તદાયેવ સાવકપારમીઞાણં પટિલભીતિ. તંદિવસઞ્હિ થેરો તાલવણ્ટં ગહેત્વા ભગવન્તં બીજમાનો ઠિતો તં દેસનં સુત્વા તત્થેવ સાવકપારમીઞાણં હત્થગતં અકાસિ. **ઉત્તરુત્તરં પણીતપણીત**ન્તિ ઉત્તરુત્તરઞ્ચેવ પણીતપણીતઞ્ચ કત્વા દેસેસિ. **કણ્હસુક્કસપ્પટિભાગ**ન્તિ કણ્હઞ્ચેવ સુક્કઞ્ચ. તઞ્ચ ખો સપ્પટિભાગં સવિપક્ખં કત્વા. કણ્હં પટિબાહિત્વા સુક્કં, સુક્કં પટિબાહિત્વા કણ્હન્તિ એવં સપ્પટિભાગં કત્વા કણ્હસુક્કં દેસેસિ, કણ્હં દેસેન્તોપિ ચ સઉસ્સાહં સવિપાકં દેસેસિ, સુક્કં દેસેન્તોપિ સઉસ્સાહં સવિપાકં દેસેસિ.

તસ્મિં ધમ્મે અભિઞ્ઞા ઇધેકચ્ચં ધમ્મં ધમ્મેસુ નિટ્ઠમગમન્તિ તસ્મિં દેસિતે ધમ્મે એકચ્ચં ધમ્મં નામ સાવકપારમીઞાણં સઞ્જાનિત્વા ધમ્મેસુ નિટ્ઠમગમં. કતમેસુ ધમ્મેસૂતિ? ચતુસચ્ચધમ્મેસુ. એત્થાયં થેરસલ્લાપો, કાળવલ્લવાસી સુમત્થેરો તાવ વદતિ ''ચતુસચ્ચધમ્મેસુ ઇદાનિ નિટ્ઠગમનકારણં નત્થિ. અસ્સજિમહાસાવકસ્સ હિ દિટ્ઠદિવસેયેવ સો પઠમમગ્ગેન ચતુસચ્ચધમ્મેસુ નિટ્ઠં ગતો, અપરભાગે સૂકરખતલેણદ્વારે ઉપરિ તીહિ મગ્ગેહિ ચતુસચ્ચધમ્મેસુ નિટ્ઠં ગતો, ઇમસ્મિં પન ઠાને 'ધમ્મેસૂ'તિ બુદ્ધગુણેસુ નિટ્ઠં ગતો''તિ. લોકન્તરવાસી ચૂળસીવત્થેરો પન ''સબ્બં તથેવ વત્વા ઇમસ્મિં પન ઠાને 'ધમ્મેસૂ'તિ અરહત્તે નિટ્ઠં ગતો''તિ આહ. દીઘભાણકતિપિટકમહાસીવત્થેરો પન ''તથેવ પુરિમવાદં વત્વા ઇમસ્મિં પન ઠાને 'ધમ્મેસૂ'તિ સાવકપારમીઞાણે નિટ્ઠં ગતો''તિ વત્વા ''બુદ્ધગુણા પન નયતો આગતા''તિ આહ.

સત્થરિ પસીદિન્તિ એવં સાવકપારમીઞાણધમ્મેસુ નિટ્ઠં ગન્ત્વા ભિય્યોસોમત્તાય ''સમ્માસમ્બુદ્ધો વત સો ભગવા''તિ સત્થરિ પસીદિં. **સ્વાક્ખાતો ભગવતા ધમ્મો**તિ સુટ્ઠુ અક્ખાતો સુકથિતો નિય્યાનિકો મગ્ગો ફલત્થાય નિય્યાતિ રાગદોસમોહનિમ્મદનસમત્થો.

સુપ્પટિપન્નો સઙ્ઘોતિ બુદ્ધસ્સ ભગવતો સાવકસઙ્ઘોપિ વઙ્કાદિદોસવિરહિતં સમ્માપટિપદં પટિપન્નત્તા સુપ્પટિપન્નોતિ પસન્નોમ્હિ ભગવતીતિ દસ્સેતિ.

કુસલધમ્મદેસનાવણ્ણના

૧૪૫. ઇદાનિ દિવાટ્ઠાને નિસીદિત્વા સમાપજ્જિતે સોળસ અપરાપરિયધમ્મે દસ્સેતું **અપરં પન ભન્તે એતદાનુત્તરિય**ન્તિ દેસનં આરભિ. તત્થ **અનુત્તરિય**ન્તિ અનુત્તરભાવો. **યથા ભગવા ધમ્મં દેસેતી**તિ યથા

યેનાકારેન યાય દેસનાય ભગવા ધમ્મં દેસેતિ, સા તુમ્હાકં દેસના અનુત્તરાતિ વદતિ. **કુસલેસુ ધમ્મેસૂ**તિ તાય દેસનાય દેસિતેસુ કુસલેસુ ધમ્મેસુપિ ભગવાવ અનુત્તરોતિ દીપેતિ. યા વા સા દેસના, તસ્સા ભૂમિં દસ્સેન્તોપિ ''કુસલેસુ ધમ્મેસૂ''તિ આહ. **તત્રિમે કુસલા ધમ્મા**તિ તત્ર કુસલેસુ ધમ્મેસૂતિ વુત્તપદે ઇમે કુસલા ધમ્મા નામાતિ વેદિતબ્બા. તત્થ આરોગ્યટ્ઠેન, અનવજ્જટ્ઠેન, કોસલ્લસમ્ભૂતટ્ઠેન, નિદ્દરથટ્ઠેન, સુખવિપાકટ્ઠેનાતિ પઞ્ચધા કુસલં વેદિતબ્બં. તેસુ જાતકપરિયાયં પત્વા આરોગ્યટ્ઠેન કુસલં વટ્ટતિ. સુત્તન્તપરિયાયં પત્વા અનવજ્જટ્ઠેન. અભિધમ્મપરિયાયં પત્વા કોસલ્લસમ્ભૂતનિદ્દરથસુખવિપાકટ્ઠેન. ઇમસ્મિં પન ઠાને બાહિતિકસુત્તન્તપરિયાયેન (મ॰ નિ॰ ૨.૩૫૮) અનવજ્જટ્ઠેન કુસલં દટ્ઠબ્બં.

ચત્તારો સતિપટ્ઠાનાતિ ચુદ્દસવિધેન કાયાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનં, નવવિધેન વેદનાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનં , સોળસવિધેન ચિત્તાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનં, પઞ્ચવિધેન ધમ્માનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનન્તિ એવં નાનાનયેહિ વિભજિત્વા સમથવિપસ્સનામગ્ગવસેન લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકા ચત્તારો સતિપટ્ઠાના દેસિતા. ફલસતિપટ્ઠાનં પન ઇધ અનધિપ્પેતં. **ચત્તારો સમ્મપ્પધાના**તિ પગ્ગહટ્ઠેન એકલક્ખણા, કિચ્ચવસેન નાનાકિચ્ચા. ''ઇધ ભિક્ખુ અનુપ્પન્નાનં પાપકાનં અકુસલાનં ધમ્માનં અનુપ્પાદાયા''તિઆદિના નયેન સમથવિપસ્સનામગ્ગવસેન લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકાવ ચત્તારો સમ્મપ્પધાના દેસિતા. **ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા**તિ ઇજ્ઝનટ્ઠેન એકસઙ્ગહા, છન્દાદિવસેન નાનાસભાવા. ''ઇધ ભિક્ખુ છન્દસમાધિપધાનસઙ્ખારસમન્નાગતં ઇદ્ધિપાદં ભાવેતી''તિઆદિના નયેન સમથવિપસ્સનામગ્ગવસેન લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકાવ ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા દેસિતા.

પઞ્ચિન્દ્રિયાનીતિ આધિપતેય્યટ્ઠેન એકલક્ખણાનિ, અધિમોક્ખાદિસભાવવસેન નાનાસભાવાનિ. સમથવિપસ્સનામગ્ગવસેનેવ ચ લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકાનિ સદ્ધાદીનિ પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ દેસિતાનિ. **પઞ્ચ બલાની**તિ ઉપત્થમ્ભનટ્ઠેન અકમ્પિયટ્ઠેન વા એકસઙ્ગહાનિ, સલક્ખણેન નાનાસભાવાનિ . સમથવિપસ્સનામગ્ગવસેનેવ લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકાનિ સદ્ધાદીનિ પઞ્ચ બલાનિ દેસિતાનિ. **સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા**તિ નિય્યાનટ્ઠેન એકસઙ્ગહા, ઉપટ્ઠાનાદિના સલક્ખણેન નાનાસભાવા. સમથવિપસ્સના મગ્ગવસેનેવ લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકા સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા દેસિતા.

અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગોતિ હેતુટ્ઠેન એકસઙ્ગહો, દસ્સનાદિના સલક્ખણેન નાનાસભાવો. સમથવિપસ્સનામગ્ગવસેનેવ લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકો અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો દેસિતોતિ અત્થો.

ઇધ, ભન્તે, ભિક્ખુ આસવાનં ખયાતિ ઇદં કિમત્થં આરદ્ધં? સાસનસ્સ પરિયોસાનદસ્સનત્થં. સાસનસ્સ હિ ન કેવલં મગ્ગેનેવ પરિયોસાનં હોતિ, અરહત્તફલેન પન હોતિ. તસ્મા તં દસ્સેતું ઇદમારદ્ધન્તિ વેદિતબ્બં. **એતદાનુત્તરિયં, ભન્તે, કુસલેસુ ધમ્મેસૂ**તિ ભન્તે યા અયં કુસલેસુ ધમ્મેસુ એવંદેસના, એતદાનુત્તરિયં. **તં ભગવા**તિ તં દેસનં ભગવા અસેસં સકલં અભિજાનાતિ. **તં ભગવતો**તિ તં દેસનં ભગવતો અસેસં અભિજાનતો. **ઉત્તરિ અભિઞ્ઞેય્યં નત્થી**તિ તદુત્તરિ અભિજાનિતબ્બં નત્થિ, અયં નામ ઇતો અઞ્ઞો ધમ્મો વા પુગ્ગલો વા યં ભગવા ન જાનાતીતિ ઇદં નત્થિ. **યદભિજાનં અઞ્ઞો સમણો વા**તિ યં તુમ્હેહિ અનભિઞ્ઞાતં, તં અઞ્ઞો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા અભિજાનન્તો ભગવતા ભિય્યોભિઞ્ઞતરો અસ્સ, અધિકતરપઞ્ઞો ભવેય્ય. **યદિદં કુસલેસુ ધમ્મેસૂ**તિ એત્થ **યદિદ**ન્તિ નિપાતમત્તં, કુસલેસુ ધમ્મેસુ ભગવતા ઉત્તરિતરો નત્થીતિ અયમેત્થત્થો. ઇતિ ભગવાવ કુસલેસુ ધમ્મેસુ અનુત્તરોતિ દસ્સેન્તો ''ઇમિનાપિ કારણેન એવંપસન્નો અહં, ભન્તે, ભગવતી''તિ દીપેતિ. ઇતો પરેસુ **અપરં પના**તિઆદીસુ વિસેસમત્તમેવ વણ્ણયિસ્સામ. પુરિમવારસદિસં પન વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

આયતનપણ્ણત્તિદેસનાવણ્ણના

૧૪૬. **આયતનપણ્ણત્તીસૂ**તિ આયતનપઞ્ઞાપનાસુ. ઇદાનિ તા આયતનપઞ્ઞત્તિયો દસ્સેન્તો **છયિમાનિ**, **ભન્તે**તિઆદિમાહ. આયતનકથા પનેસા વિસુદ્ધિમગ્ગે વિત્થારેન કથિતા, તેન ન તં વિત્થારયિસ્સામ, તસ્મા તત્થ વુત્તનયેનેવ સા વિત્થારતો વેદિતબ્બા.

એતદાનુત્તરિયં , **ભન્તે**, **આયતનપણ્ણત્તીસૂ**તિ યાયં આયતનપણ્ણત્તીસુ અજ્ઝત્તિકબાહિરવવત્થાનાદિવસેન એવં દેસના, એતદાનુત્તરિયં. સેસં વુત્તનયમેવ.

ગબ્ભાવક્કન્તિદેસનાવણ્ણના

૧૪૭. **ગબ્ભાવક્કન્તીસૂ**તિ ગબ્ભોક્કમનેસુ. તા ગબ્ભાવક્કન્તિયો દસ્સેન્તો **ચતસ્સો ઇમા**, **ભન્તે**તિઆદિમાહ. તત્થ **અસમ્પજાનો**તિ અજાનન્તો સમ્મૂળ્હો હુત્વા. **માતુકુચ્છિં ઓક્કમતી**તિ પટિસન્ધિવસેન પવિસતિ. **ઠાતી**તિ વસતિ. **નિક્ખમતી**તિ નિક્ખમન્તોપિ અસમ્પજાનો સમ્મૂળ્હોવ નિક્ખમતિ. **અયં પઠમા**તિ અયં પકતિલોકિયમનુસ્સાનં પઠમા ગબ્ભાવક્કન્તિ.

સમ્પજાનો માતુકુચ્છિં ઓક્કમતીતિ ઓક્કમન્તો સમ્પજાનો અસમ્મૂળ્હો હુત્વા ઓક્કમતિ.

અયં દુતિયાતિ અયં અસીતિમહાથેરાનં સાવકાનં દુતિયા ગબ્ભાવક્કન્તિ. તે હિ પવિસન્તાવ જાનન્તિ, વસન્તા ચ નિક્ખમન્તા ચ ન જાનન્તિ.

અયં તતિયાતિ અયં દ્વિન્નઞ્ચ અગ્ગસાવકાનં પચ્ચેકબોધિસત્તાનઞ્ચ તતિયા ગબ્ભાવક્કન્તિ. તે કિર કમ્મજેહિ વાતેહિ અધોસિરા ઉદ્ધંપાદા અનેકસતપોરિસે પપાતે વિય યોનિમુખે ખિત્તા તાળચ્છિગ્ગળેન હત્થી વિય સમ્બાધેન યોનિમુખેન નિક્ખમમાના અનન્તં દુક્ખં પાપુણન્તિ. તેન નેસં ''મયં નિક્ખમમ્હા''તિ સમ્પજાનતા ન હોતિ. એવં પૂરિતપારમીનમ્પિ ચ સત્તાનં એવરૂપે ઠાને મહન્તં દુક્ખં ઉપ્પજ્જતીતિ અલમેવ ગબ્ભાવાસે નિબ્બિન્દિતું અલં વિરજ્જિતું.

અયં ચતુત્થાતિ અયં સબ્બઞ્ઞુબોધિસત્તાનં વસેન ચતુત્થા ગબ્ભાવક્કન્તિ. સબ્બઞ્ઞુબોધિસત્તા હિ માતુકુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગણ્હન્તાપિ જાનન્તિ, તત્થ વસન્તાપિ જાનન્તિ, નિક્ખમન્તાપિ જાનન્તિ, નિક્ખમનકાલેપિ ચ તે કમ્મજવાતા ઉદ્ધંપાદે અધોસિરે કત્વા ખિપિતું ન સક્કોન્તિ, દ્વે હત્થે પસારેત્વા અક્ખીનિ ઉમ્મીલેત્વા ઠિતકાવ નિક્ખમન્તિ. ભવગ્ગં ઉપાદાય અવીચિઅન્તરે અઞ્ઞો તીસુ કાલેસુ સમ્પજાનો નામ નત્થિ ઠપેત્વા સબ્બઞ્ઞુબોધિસત્તે. તેનેવ નેસં માતુકુચ્છિં ઓક્કમનકાલે ચ નિક્ખમનકાલે ચ દસસહસ્સિલોકધાતુ કમ્પતીતિ. સેસમેત્થ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

આદેસનવિધાદેસનાવણ્ણના

૧૪૮. **આદેસનવિધાસૂ**તિ આદેસનકોટ્ઠાસેસુ. ઇદાનિ તા આદેસનવિધા દસ્સેન્તો **ચતસ્સો ઇમા**તિઆદિમાહ. **નિમિત્તેન આદિસતી**તિ આગતનિમિત્તેન ગતનિમિત્તેન ઠિતનિમિત્તેન વા ઇદં નામ ભવિસ્સતીતિ કથેતિ.

તત્રિદં વત્થુ – એકો રાજા તિસ્સો મુત્તા ગહેત્વા પુરોહિતં પુચ્છિ ''કિં મે, આચરિય, હત્થે''તિ? સો ઇતો ચિતો ચ ઓલોકેસિ. તેન ચ સમયેન એકા સરબૂ ''મક્ખિકં ગહેસ્સામી''તિ પક્ખન્દિ, ગહણકાલે મક્ખિકા પલાતા, સો મક્ખિકાય મુત્તત્તા ''મુત્તા મહારાજા''તિ આહ. મુત્તા તાવ હોતુ, કતિ મુત્તાતિ? સો પુન નિમિત્તં ઓલોકેસિ. અથ અવિદૂરે કુક્કુટો તિક્ખત્તું સદ્દં નિચ્છારેસિ. બ્રાહ્મણો ''તિસ્સો મહારાજા''તિ આહ. એવં એકચ્ચો આગતનિમિત્તેન કથેતિ. એતેનુપાયેન ગતઠિતનિ મિત્તેહિપિ કથનં વેદિતબ્બં.

અમનુસ્સાનન્તિ યક્ખપિસાચાદીનં. **દેવતાન**ન્તિ ચાતુમહારાજિકાદીનં. **સદ્દં સુત્વા**તિ અઞ્ઞસ્સ ચિત્તં ઞત્વા કથેન્તાનં સદ્દં સુત્વા. **વિતક્કવિપ્ફારસદ્દ**ન્તિ વિતક્કવિપ્ફારવસેન ઉપ્પન્નં વિપ્પલપન્તાનં સુત્તપમત્તાદીનં સદ્દં. **સુત્વા**તિ તં સદ્દં સુત્વા. યં વિતક્કયતો તસ્સ સો સદ્દો ઉપ્પન્નો, તસ્સ વસેન ''એવમ્પિ તે મનો''તિ આદિસતિ. **મનોસઙ્ખારા પણિહિતા**તિ ચિત્તસઙ્ખારા સુટ્ઠપિતા. **વિતક્કેસ્સતી**તિ વિતક્કયિસ્સતિ પવત્તેસ્સતીતિ પજાનાતિ. જાનન્તો ચ આગમનેન જાનાતિ, પુબ્બભાગેન જાનાતિ, અન્તોસમાપત્તિયં ચિત્તં ઓલોકેત્વા જાનાતિ. **આગમનેન જાનાતિ** નામ કસિણપરિકમ્મકાલેયેવ યેનાકારેન એસ કસિણભાવનં આરદ્ધો પઠમજ્ઝાનં વા…પે॰… ચતુત્થજ્ઝાનં વા અટ્ઠસમાપત્તિયો વા નિબ્બત્તેસ્સતીતિ જાનાતિ. **પુબ્બભાગેન જાનાતિ** નામ સમથવિપસ્સનાય આરદ્ધાયેવ જાનાતિ, યેનાકારેન એસ વિપસ્સનં આરદ્ધો સોતાપત્તિમગ્ગં વા નિબ્બત્તેસ્સતિ, સકદાગામિમગ્ગં વા નિબ્બત્તેસ્સતિ, અનાગામિમગ્ગં વા નિબ્બત્તેસ્સતિ, અરહત્તમગ્ગં વા નિબ્બત્તેસ્સતીતિ જાનાતિ. **અન્તોસમાપત્તિયં ચિત્તં ઓલોકેત્વા જાનાતિ** નામ યેનાકારેન ઇમસ્સ મનોસઙ્ખારા સુટ્ઠપિતા, ઇમસ્સ નામ ચિત્તસ્સ અનન્તરા ઇમં નામ વિતક્કં વિતક્કેસ્સતિ. ઇતો વુટ્ઠિતસ્સ એતસ્સ હાનભાગિયો વા સમાધિ ભવિસ્સતિ, ઠિતિભાગિયો વા વિસેસભાગિયો વા નિબ્બેધભાગિયો વા અભિઞ્ઞાયો વા નિબ્બત્તેસ્સતીતિ જાનાતિ.

તત્થ પુથુજ્જનો ચેતોપરિયઞાણલાભી પુથુજ્જનાનંયેવ ચિત્તં જાનાતિ, ન અરિયાનં. અરિયેસુપિ હેટ્ઠિમો હેટ્ઠિમો ઉપરિમસ્સ ઉપરિમસ્સ ચિત્તં ન જાનાતિ, ઉપરિમો પન હેટ્ઠિમસ્સ જાનાતિ. એતેસુ ચ સોતાપન્નો સોતાપત્તિફલસમાપત્તિં સમાપજ્જતિ. સકદાગામી, અનાગામી, અરહા, અરહત્તફલસમાપત્તિં સમાપજ્જતિ. ઉપરિમો હેટ્ઠિમં ન સમાપજ્જતિ. તેસઞ્હિ હેટ્ઠિમા હેટ્ઠિમા સમાપત્તિ તત્રૂપપત્તિયેવ હોતિ. **તથેવ તં હોતી**તિ ઇદં એકંસેન તથેવ હોતિ. ચેતોપરિયઞાણવસેન ઞાતઞ્હિ અઞ્ઞથાભાવી નામ નત્થિ. સેસં પુરિમનયેનેવ યોજેતબ્બં.

દસ્સનસમાપત્તિદેસનાવણ્ણના

૧૪૯. **આતપ્પમન્વાયા**તિઆદિ બ્રહ્મજાલે વિત્થારિતમેવ. અયં પનેત્થ સઙ્ખેપો, **આતપ્પ**ન્તિ વીરિયં. તદેવ પદહિતબ્બતો **પધાનં**. અનુયુઞ્જિતબ્બતો **અનુયોગો**. **અપ્પમાદ**ન્તિ સતિઅવિપ્પવાસં. **સમ્મામનસિકાર**ન્તિ અનિચ્ચે અનિચ્ચન્તિઆદિવસેન પવત્તં ઉપાયમનસિકારં. **ચેતોસમાધિ**ન્તિ પઠમજ્ઝાનસમાધિં. **અયં પઠમા દસ્સનસમાપત્તી**તિ અયં દ્વત્તિં સાકારં પટિક્કૂલતો મનસિકત્વા પટિક્કૂલદસ્સનવસેન ઉપ્પાદિતા પઠમજ્ઝાનસમાપત્તિ પઠમા દસ્સનસમાપત્તિ નામ, સચે પન તં ઝાનં પાદકં કત્વા સોતાપન્નો હોતિ, અયં નિપ્પરિયાયેનેવ પઠમા દસ્સનસમાપત્તિ.

અતિક્કમ્મ ચાતિ અતિક્કમિત્વા ચ. **છવિમંસલોહિત**ન્તિ છવિઞ્ચ મંસઞ્ચ લોહિતઞ્ચ. **અટ્ઠિં પચ્ચવેક્ખતી**તિ અટ્ઠિ અટ્ઠીતિ પચ્ચવેક્ખતિ. અટ્ઠિ અટ્ઠીતિ પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉપ્પાદિતા અટ્ઠિઆરમ્મણા દિબ્બચક્ખુપાદકજ્ઝાનસમાપત્તિ

દુતિયા દસ્સનસમાપત્તિ નામ. સચે પન તં ઝાનં પાદકં કત્વા સકદાગામિમગ્ગં નિબ્બત્તેતિ. અયં નિપ્પરિયાયેન દુતિયા દસ્સનસમાપત્તિ. કાળવલ્લવાસી સુમત્થેરો પન ''યાવ તતિયમગ્ગા વટ્ટતી''તિ આહ.

વિઞ્ઞાણસોતન્તિ વિઞ્ઞાણમેવ. **ઉભયતો અબ્બોચ્છિન્ન**ન્તિ દ્વીહિપિ ભાગેહિ અચ્છિન્નં. **ઇધ લોકે પતિટ્ઠિતઞ્ચા**તિ છન્દરાગવસેન ઇમસ્મિઞ્ચ લોકે પતિટ્ઠિતં. દુતિયપદેપિ એસેવ નયો. કમ્મં વા કમ્મતો ઉપગચ્છન્તં ઇધ લોકે પતિટ્ઠિતં નામ. કમ્મભવં આકડ્ઢન્તં પરલોકે પતિટ્ઠિતં નામ. ઇમિના કિં કથિતં? સેક્ખપુથુજ્જનાનં ચેતોપરિયઞાણં કથિતં. સેક્ખપુથુજ્જનાનઞ્હિ ચેતોપરિયઞાણં તતિયા દસ્સનસમાપત્તિ નામ.

ઇધ લોકે અપ્પતિટ્ઠિતઞ્ચાતિ નિચ્છન્દરાગત્તા ઇધલોકે ચ અપ્પતિટ્ઠિતં. દુતિયપદેપિ એસેવ નયો. કમ્મં વા કમ્મતો ન ઉપગચ્છન્તં ઇધ લોકે અપ્પતિટ્ઠિતં નામ. કમ્મભવં અનાકડ્ઢન્તં પરલોકે અપ્પતિટ્ઠિતં નામ. ઇમિના કિં કથિતં? ખીણાસવસ્સ ચેતોપરિયઞાણં કથિતં. ખીણાસવસ્સ હિ ચેતોપરિયઞાણં ચતુત્થા દસ્સનસમાપત્તિ નામ.

અપિચ દ્વત્તિંસાકારે આરદ્ધવિપસ્સનાપિ પઠમા દસ્સનસમાપત્તિ. અટ્ઠિઆરમ્મણે આરદ્ધવિપસ્સના દુતિયા દસ્સનસમાપત્તિ. સેક્ખપુથુજ્જનાનં ચેતોપરિયઞાણં ખીણાસવસ્સ ચેતોપરિયઞાણન્તિ ઇદં પદદ્વયં નિચ્ચલમેવ. અપરો નયો પઠમજ્ઝાનં પઠમા દસ્સનસમાપત્તિ . દુતિયજ્ઝાનં દુતિયા. તતિયજ્ઝાનં તતિયા. ચતુત્થજ્ઝાનં ચતુત્થા દસ્સનસમાપત્તિ. તથા પઠમમગ્ગો પઠમા દસ્સનસમાપત્તિ. દુતિયમગ્ગો દુતિયા. તતિયમગ્ગો તતિયા. ચતુત્થમગ્ગો ચતુત્થા દસ્સનસમાપત્તીતિ. સેસમેત્થ પુરિમનયેનેવ યોજેતબ્બં.

પુગ્ગલપણ્ણત્તિદેસનાવણ્ણના

૧૫૦. પુગ્ગલપણ્ણત્તીસૂતિ લોકવોહારવસેન ''સત્તો પુગ્ગલો નરો પોસો''તિ એવં પઞ્ઞાપેતબ્બાસુ લોકપઞ્ઞત્તીસુ. બુદ્ધાનઞ્હિ દ્વે કથા સમ્મુતિકથા, પરમત્થકથાતિ પોટ્ઠપાદસુત્તે (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૪૩૯-૪૪૩) વિત્થારિતા.

તત્થ પુગ્ગલપણ્ણત્તીસૂતિ અયં સમ્મુતિકથા. ઇદાનિ યે પુગ્ગલે પઞ્ઞપેન્તો પુગ્ગલપણ્ણત્તીસુ ભગવા અનુત્તરો હોતિ, તે દસ્સેન્તો **સત્તિમે ભન્તે પુગ્ગલા. ઉભતોભાગવિમુત્તો**તિઆદિમાહ. તત્થ **ઉભતોભાગવિમુત્તો**તિ દ્વીહિ ભાગેહિ વિમુત્તો, અરૂપસમાપત્તિયા રૂપકાયતો વિમુત્તો, મગ્ગેન નામકાયતો. સો ચતુન્નં અરૂપસમાપત્તીનં એકેકતો વુટ્ઠાય સઙ્ખારે સમ્મસિત્વા અરહત્તપ્પત્તાનં, ચતુન્નં, નિરોધા વુટ્ઠાય અરહત્તપ્પત્તઅનાગામિનો ચ વસેન પઞ્ચવિધો હોતિ.

પાળિ પનેત્થ ''કતમો ચ પુગ્ગલો ઉભતોભાગવિમુત્તો? ઇધેકચ્ચો પુગ્ગલો અટ્ઠવિમોક્ખે કાયેન ફુસિત્વા વિહરતિ, પઞ્ઞાય ચસ્સ દિસ્વા આસવા પરિક્ખીણા હોન્તી''તિ (ધાતુ॰ ૨૪) એવં અટ્ઠવિમોક્ખલાભિનો વસેન આગતા. પઞ્ઞાય વિમુત્તોતિ **પઞ્ઞાવિમુત્તો**. સો સુક્ખવિપસ્સકો ચ, ચતૂહિ ઝાનેહિ વુટ્ઠાય અરહત્તં પત્તા ચત્તારો ચાતિ ઇમેસં વસેન પઞ્ચવિધોવ હોતિ.

પાળિ પનેત્થ અટ્ઠવિમોક્ખપટિક્ખેપવસેનેવ આગતા. યથાહ ''ન હેવ ખો અટ્ઠ વિમોક્ખે કાયેન ફુસિત્વા વિહરતિ. પઞ્ઞાય ચસ્સ દિસ્વા આસવા પરિક્ખીણા હોન્તિ. અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો પઞ્ઞાવિમુત્તો''તિ (ધાતુ॰ ૨૫).

કુકન્તં સચ્છિ કરોતીતિ **કાયસક્ખિ**. સો ઝાનફસ્સં પઠમં ફુસતિ, પચ્છા નિરોધં નિબ્બાનં સચ્છિકરોતિ, સો સોતાપત્તિફલટ્ઠં આદિં કત્વા યાવ અરહત્તમગ્ગટ્ઠા છબ્બિધો હોતીતિ વેદિતબ્બો. તેનેવાહ ''ઇધેકચ્ચો પુગ્ગલો અટ્ઠ વિમોક્ખે કાયેન ફુસિત્વા વિહરતિ, પઞ્ઞાય ચસ્સ દિસ્વા એકચ્ચે આસવા પરિક્ખીણા હોન્તિ. અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો કાયસક્ખી''તિ (ધાતુ॰ ૨૬).

દિટ્ઠન્તં પત્તોતિ **દિટ્ઠિપ્પત્તો**. તત્રિદં સઙ્ખેપલક્ખણં, દુક્ખા સઙ્ખારા સુખો નિરોધોતિ ઞાતં હોતિ દિટ્ઠં વિદિતં સચ્છિકતં પસ્સિતં પઞ્ઞાયાતિ **દિટ્ઠિપ્પત્તો**. વિત્થારતો પનેસોપિ કાયસક્ખિ વિય છબ્બિધો હોતિ. તેનેવાહ – ''ઇધેકચ્ચો પુગ્ગલો ઇદં દુક્ખન્તિ યથાભૂતં પજાનાતિ...પે॰... અયં દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદાતિ યથાભૂતં પજાનાતિ, તથાગતપ્પવેદિતા ચસ્સ ધમ્મા પઞ્ઞાય વોદિટ્ઠા હોન્તિ વોચરિતા, પઞ્ઞાય ચસ્સ દિસ્વા એકચ્ચે આસવા પરિક્ખીણા હોન્તિ. અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો દિટ્ઠિપ્પત્તો''તિ (ધાતુ॰ ૨૭).

સદ્ધાય વિમુત્તોતિ **સદ્ધાવિમુત્તો**. સોપિ વુત્તનયેનેવ છબ્બિધો હોતિ. તેનેવાહ – ''ઇધેકચ્ચો પુગ્ગલો ઇદં દુક્ખન્તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, અયં દુક્ખસમુદયોતિ યથાભૂતં પજાનાતિ, અયં દુક્ખનિરોધોતિ યથાભૂતં પજાનાતિ, અયં દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદાતિ યથાભૂતં પજાનાતિ, તથાગતપ્પવેદિતા ચસ્સ ધમ્મા પઞ્ઞાય વોદિટ્ઠા હોન્તિ વોચરિતા, પઞ્ઞાય ચસ્સ દિસ્વા એકચ્ચે આસવા પરિક્ખીણા હોન્તિ નો ચ ખો યથા દિટ્ઠિપ્પત્તસ્સ. અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો સદ્ધાવિમુત્તો''તિ (ધાતુ॰ ૨૮). એતેસુ હિ સદ્ધાવિમુત્તસ્સ પુબ્બભાગમગ્ગક્ખણે સદ્દહન્તસ્સ વિય, ઓકપ્પેન્તસ્સ વિય, અધિમુચ્ચન્તસ્સ વિય ચ કિલેસક્ખયો હોતિ. દિટ્ઠિપ્પત્તસ્સ પુબ્બભાગમગ્ગક્ખણે કિલેસચ્છેદકં ઞાણં અદન્ધં તિખિણં સૂરં હુત્વા વહતિ. તસ્મા યથા નામ નાતિતિખિણેન અસિના કદલિં છિન્દન્તસ્સ છિન્નટ્ઠાનં ન મટ્ઠં હોતિ, અસિ ન સીઘં વહતિ, સદ્દો સુય્યતિ, બલવતરો વાયામો કાતબ્બો હોતિ, એવરૂપા સદ્ધાવિમુત્તસ્સ પુબ્બભાગમગ્ગભાવના. યથા પન અતિનિસિતેન અસિના કદલિં છિન્દન્તસ્સ છિન્નટ્ઠાનં મટ્ઠં હોતિ, અસિ સીઘં વહતિ, સદ્દો ન સુય્યતિ, બલવતરં વાયામકિચ્ચં ન હોતિ, એવરૂપા પઞ્ઞાવિમુત્તસ્સ પુબ્બભાગમગ્ગભાવના વેદિતબ્બા.

ધમ્મં અનુસ્સરતીતિ **ધમ્માનુસારી**. **ધમ્મો**તિ પઞ્ઞા, પઞ્ઞાપુબ્બઙ્ગમં મગ્ગં ભાવેતીતિ અત્થો. **સદ્ધાનુસારિમ્હિપિ** એસેવ નયો, ઉભોપેતે સોતાપત્તિમગ્ગટ્ઠાયેવ. વુત્તમ્પિ ચેતં ''યસ્સ પુગ્ગલસ્સ સોતાપત્તિફલસચ્છિકિરિયાય પટિપન્નસ્સ પઞ્ઞિન્દ્રિયં અધિમત્તં હોતિ, પઞ્ઞાવાહિં પઞ્ઞાપુબ્બઙ્ગમં અરિયમગ્ગં ભાવેતિ. અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો ધમ્માનુસારી''તિ.

તથા ''યસ્સ પુગ્ગલસ્સ સોતાપત્તિફલસચ્છિકિરિયાય પટિપન્નસ્સ સદ્ધિન્દ્રિયં અધિમત્તં હોતિ , સદ્ધાવાહિં સદ્ધાપુબ્બઙ્ગમં અરિયમગ્ગં ભાવેતિ. અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો સદ્ધાનુસારી''તિ. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારતો પનેસા ઉભતોભાગવિમુત્તાદિકથા વિસુદ્ધિમગ્ગે પઞ્ઞાભાવનાધિકારે વુત્તા. તસ્મા તત્થ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા. સેસમિધાપિ પુરિમનયેનેવ યોજેતબ્બં.

પધાનદેસનાવણ્ણના

૧૫૧. પધાનેસૂતિ ઇધ પદહનવસેન ''સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા પધાના''તિ વુત્તા. તેસં વિત્થારકથા મહાસતિપટ્ઠાને વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા. સેસમિધાપિ પુરિમનયેનેવ યોજેતબ્બં.

પટિપદાદેસનાવણ્ણના

૧૫૨. દુક્ખપટિપદાદીસુ અયં વિત્થારનયો – ''તત્થ કતમા દુક્ખપટિપદા દન્ધાભિઞ્ઞા પઞ્ઞા? દુક્ખેન કસિરેન સમાધિં ઉપ્પાદેન્તસ્સ દન્ધં તં ઠાનં અભિજાનન્તસ્સ યા પઞ્ઞા પજાનના...પે॰... અમોહો ધમ્મવિચયો સમ્માદિટ્ઠિ, અયં વુચ્ચતિ દુક્ખપટિપદા દન્ધાભિઞ્ઞા પઞ્ઞા. તત્થ કતમા દુક્ખપટિપદા ખિપ્પાભિઞ્ઞા પઞ્ઞા? દુક્ખેન કસિરેન સમાધિં ઉપ્પાદેન્તસ્સ ખિપ્પં તં ઠાનં અભિજાનન્તસ્સ યા પઞ્ઞા પજાનના...પે॰... સમ્માદિટ્ઠિ, અયં વુચ્ચતિ દુક્ખપટિપદા ખિપ્પાભિઞ્ઞા પઞ્ઞા. તત્થ કતમા સુખપટિપદા દન્ધાભિઞ્ઞા પઞ્ઞા? અકિચ્છેન અકસિરેન સમાધિં ઉપ્પાદેન્તસ્સ દન્ધં તં ઠાનં અભિજાનન્તસ્સ યા પઞ્ઞા પજાનના...પે॰... સમ્માદિટ્ઠિ, અયં વુચ્ચતિ સુખપટિપદા દન્ધાભિઞ્ઞા પઞ્ઞા. તત્થ કતમા સુખપટિપદા ખિપ્પાભિઞ્ઞા પઞ્ઞા? અકિચ્છેન અકસિરેન સમાધિં ઉપ્પાદેન્તસ્સ ખિપ્પં તં ઠાનં અભિજાનન્તસ્સ યા પઞ્ઞા પજાનના...પે॰... સમ્માદિટ્ઠિ, અયં વુચ્ચતિ સુખપટિપદા ખિપ્પાભિઞ્ઞા પઞ્ઞા''તિ (વિભ॰ ૮૦૧). અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પન વિસુદ્ધિમગ્ગે વુત્તો. સેસમિધાપિ પુરિમનયેનેવ યોજેતબ્બં.

ભસ્સસમાચારાદિવણ્ણના

૧૫૩. ન ચેવ મુસાવાદૂપસઞ્હિતન્તિ ભસ્સસમાચારે ઠિતોપિ કથામગ્ગં અનુપચ્છિન્દિત્વા કથેન્તોપિ ઇધેકચ્ચો ભિક્ખુ ન ચેવ મુસાવાદૂપસઞ્હિતં ભાસતિ. અટ્ઠ અનરિયવોહારે વજ્જેત્વા અટ્ઠ અરિયવોહારયુત્તમેવ ભાસતિ. **ન ચ વેભૂતિય**ન્તિ ભસ્સસમાચારે ઠિતોપિ ભેદકરવાચં ન ભાસતિ. **ન ચ પેસુણિય**ન્તિ તસ્સાયેવેતં વેવચનં. વેભૂતિયવાચા હિ પિયભાવસ્સ સુઞ્ઞકરણતો ''પેસુણિય''ન્તિ વુચ્ચતિ. નામમેવસ્સા એતન્તિ મહાસીવત્થેરો અવોચ. **ન ચ સારમ્ભજ**ન્તિ સારમ્ભજા ચ યા વાચા, તઞ્ચ ન ભાસતિ. ''ત્વં દુસ્સીલો''તિ વુત્તે, ''ત્વં દુસ્સીલો તવાચરિયો દુસ્સીલો''તિ વા, ''તુય્હં આપત્તી''તિ વુત્તે, ''અહં પિણ્ડાય ચરિત્વા પાટલિપુત્તં ગતો''તિઆદિના નયેન બહિદ્ધા વિક્ખેપકથાપવત્તં વા કરણુત્તરિયવાચં ન ભાસતિ. **જયાપેક્ખો**તિ જયપુરેક્ખારો હુત્વા, યથા હત્થકો સક્યપુત્તો તિત્થિયા નામ ધમ્મેનપિ અધમ્મેનપિ જેતબ્બાતિ સચ્ચાલિકં યંકિઞ્ચિ ભાસતિ, એવં જયાપેક્ખો જયપુરેક્ખારો હુત્વા ન ભાસતીતિ અત્થો. **મન્તા મન્તા ચ વાચં ભાસતી**તિ એત્થ મન્તાતિ વુચ્ચતિ પઞ્ઞા, મન્તાય પઞ્ઞાય. પુન મન્તાતિ ઉપપરિક્ખિત્વા. ઇદં વુત્તં હોતિ, ભસ્સસમાચારે ઠિતો દિવસભાગમ્પિ કથેન્તો પઞ્ઞાય ઉપપરિક્ખિત્વા યુત્તકથમેવ કથેતીતિ. **નિધાનવતિ**ન્તિ હદયેપિ નિદહિતબ્બયુત્તં. **કાલેના**તિ યુત્તપત્તકાલેન.

એવં ભાસિતા હિ વાચા અમુસા ચેવ હોતિ અપિસુણા ચ અફરુસા ચ અસઠા ચ અસમ્ફપ્પલાપા ચ. એવરૂપા ચ અયં વાચા ચતુસચ્ચનિસ્સિતાતિપિ સિક્ખત્તયનિસ્સિતાતિપિ દસકથાવત્થુનિસ્સિતાતિપિ તેરસધુતઙ્ગનિસ્સિતાતિપિ સત્તત્તિંસબોધિપક્ખિયધમ્મનિસ્સિતાતિપિ મગ્ગનિસ્સિતાતિપિ વુચ્ચતિ. તેનાહ **એતદાનુત્તરિયં, ભન્તે, ભસ્સસમાચારે**તિ તં પુરિમનયેનેવ યોજેતબ્બં.

સચ્ચો ચસ્સ સદ્ધો ચાતિ સીલાચારે ઠિતો ભિક્ખુ સચ્ચો ચ ભવેય્ય સચ્ચકથો સદ્ધો ચ સદ્ધાસમ્પન્નો. નનુ હેટ્ઠા સચ્ચં કથિતમેવ, ઇધ કસ્મા પુન વુત્તન્તિ? હેટ્ઠા વાચાસચ્ચં કથિતં. સીલાચારે ઠિતો પન ભિક્ખુ અન્તમસો હસનકથાયપિ મુસાવાદં ન કરોતીતિ દસ્સેતું ઇધ વુત્તં. ઇદાનિ સો ધમ્મેન સમેન જીવિતં કપ્પેતીતિ દસ્સનત્થં **ન ચ કુહકો**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ ''કુહકો''તિઆદીનિ બ્રહ્મજાલે વિત્થારિતાનિ.

ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારો, ભોજને મત્તઞ્ઞૂતિ છસુ ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારો ભોજનેપિ પમાણઞ્ઞૂ. **સમકારી**તિ સમચારી, કાયેન વાચાય મનસા ચ કાયવઙ્કાદીનિ પહાય સમં ચરતીતિ અત્થો. **જાગરિયાનુયોગમનુયુત્તો**તિ રત્તિન્દિવં છ કોટ્ઠાસે કત્વા ''દિવસં ચઙ્કમેન નિસજ્જાયા''તિ વુત્તનયેનેવ જાગરિયાનુયોગં યુત્તપ્પયુત્તો વિહરતિ. **અતન્દિતો**તિ નિત્તન્દી કાયાલસિયવિરહિતો. **આરદ્ધવીરિયો**તિ કાયિકવીરિયેનાપિ આરદ્ધવીરિયો હોતિ, ગણસઙ્ગણિકં વિનોદેત્વા ચતૂસુ ઇરિયાપથેસુ અટ્ઠઆરબ્ભવત્થુવસેન એકવિહારી. ચેતસિકવીરિયેનાપિ આરદ્ધવીરિયો હોતિ, કિલેસસઙ્ગણિકં પહાય વિનોદેત્વા અટ્ઠસમાપત્તિવસેન એકવિહારી. અપિ ચ યથા તથા કિલેસુપ્પત્તિં નિવારેન્તો ચેતસિકવીરિયેન આરદ્ધવીરિયો હોતિ. **ઝાયી**તિ આરમ્મણલક્ખણૂપનિજ્ઝાનવસેન ઝાયી. **સતિમા**તિ ચિરકતાદિઅનુસ્સરણસમત્થાય સતિયા સમન્નાગતો.

કલ્યાણપટિભાનોતિ વાક્કરણસમ્પન્નો ચેવ હોતિ પટિભાનસમ્પન્નો ચ. યુત્તપટિભાનો ખો પન હોતિ નો મુત્તપટિભાનો. સીલસમાચારસ્મિઞ્હિ ઠિતભિક્ખુ મુત્તપટિભાનો ન હોતિ, યુત્તપટિભાનો પન હોતિ વઙ્ગીસત્થેરો વિય. **ગતિમા**તિ ગમનસમત્થાય પઞ્ઞાય સમન્નાગતો. **ધિતિમા**તિ ધારણસમત્થાય પઞ્ઞાય સમન્નાગતો. **મતિમા**તિ એત્થ પન મતીતિ પઞ્ઞાય નામમેવ, તસ્મા પઞ્ઞવાતિ અત્થો. ઇતિ તીહિપિ ઇમેહિ પદેહિ પઞ્ઞાવ કથિતા. તત્થ હેટ્ઠા સમણધમ્મકરણવીરિયં કથિતં, ઇધ બુદ્ધવચનગણ્હનવીરિયં. તથા હેટ્ઠા વિપસ્સનાપઞ્ઞા કથિતા, ઇધ બુદ્ધવચનગણ્હનપઞ્ઞા. **ન ચ કામેસુ ગિદ્ધો**તિ વત્થુકામકિલેસકામેસુ અગિદ્ધો. **સતો ચ નિપકો ચા**તિ અભિક્કન્તપટિક્કન્તાદીસુ સત્તસુ ઠાનેસુ સતિયા ચેવ ઞાણેન ચ સમન્નાગતો ચરતીતિ અત્થો. નેપક્કન્તિ પઞ્ઞા, તાય સમન્નાગતત્તા નિપકોતિ વુત્તો. સેસમિધાપિ પુરિમનયેનેવ યોજેતબ્બં.

અનુસાસનવિધાદિવણ્ણના

૧૫૪. પચ્ચત્તં યોનિસો મનસિકારાતિ અત્તનો ઉપાયમનસિકારેન. **યથાનુસિટ્ઠં તથા પટિપજ્જમાનો**તિ યથા મયા અનુસિટ્ઠં અનુસાસની દિન્ના, તથા પટિપજ્જમાનો. **તિણ્ણં સંયોજનાનં પરિક્ખયા**તિઆદિ વુત્તત્થમેવ. સેસમિધાપિ પુરિમનયેનેવ યોજેતબ્બં.

૧૫૫. પરપુગ્ગલવિમુત્તિઞાણેતિ સોતાપન્નાદીનં પરપુગ્ગલાનં તેન તેન મગ્ગેન કિલેસવિમુત્તિઞાણે. સેસમિધાપિ પુરિમનયેનેવ યોજેતબ્બં.

૧૫૬. અમુત્રાસિં એવંનામોતિ એકો પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરન્તો નામગોત્તં પરિયાદિયમાનો ગચ્છતિ. એકો સુદ્ધખન્ધેયેવ અનુસ્સરતિ, એકો હિ સક્કોતિ, એકો ન સક્કોતિ. તત્થ યો સક્કોતિ, તસ્સ વસેન અગ્ગહેત્વા અસક્કોન્તસ્સ વસેન ગહિતં. અસક્કોન્તો પન કિં કરોતિ? સુદ્ધખન્ધેયેવ અનુસ્સરન્તો ગન્ત્વા અનેકજાતિસતસહસ્સમત્થકે ઠત્વા નામગોત્તં પરિયાદિયમાનો ઓતરતિ. તં દસ્સેન્તો **એવંનામો**તિઆદિમાહ . **સો એવમાહા**તિ સો દિટ્ઠિગતિકો એવમાહ. તત્થ કિઞ્ચાપિ સસ્સતોતિ વત્વા ''તે ચ સત્તા સંસરન્તી''તિ વદન્તસ્સ વચનં પુબ્બાપરવિરુદ્ધં હોતિ. દિટ્ઠિગતિકત્તા પનેસ એતં ન સલ્લક્ખેસિ. દિટ્ઠિગતિકસ્સ હિ ઠાનં વા નિયમો વા નત્થિ. ઇમં ગહેત્વા ઇમં વિસ્સજ્જેતિ, ઇમં વિસ્સજ્જેત્વા ઇમં ગણ્હાતીતિ બ્રહ્મજાલે વિત્થારિતમેવેતં. **અયં તતિયો સસ્સતવાદો**તિ થેરો લાભિસ્સેવ વસેન તયો સસ્સતવાદે આહ. ભગવતા પન તક્કીવાદમ્પિ ગહેત્વા બ્રહ્મજાલે ચત્તારો વુત્તા. એતેસં પન તિણ્ણં વાદાનં વિત્થારકથા બ્રહ્મજાલે (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૩૦) વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા. સેસમિધાપિ પુરિમનયેનેવ વિત્થારેતબ્બં.

૧૫૭. ગણનાય વાતિ પિણ્ડગણનાય. **સઞ્ઞાનેનાતિ** અચ્છિદ્દકવસેન મનોગણનાય. ઉભયથાપિ પિણ્ડગણનમેવ દસ્સેતિ. ઇદં વુત્તં હોતિ, વસ્સાનં સતવસેન સહસ્સવસેન સતસહસ્સવસેન કોટિવસેન પિણ્ડં કત્વાપિ એત્તકાનિ વસ્સસતાનીતિ વા એત્તકા વસ્સકોટિયોતિ વા એવં સઞ્ઞાતું ન સક્કા. તુમ્હે પન અત્તનો દસન્નં પારમીનં પૂરિતત્તા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ સુપ્પટિવિદ્ધત્તા યસ્મા વો અનાવરણઞાણં સૂરં વહતિ. તસ્મા દેસનાઞાણકુસલતં પુરક્ખત્વા વસ્સગણનાયપિ પરિયન્તિકં કત્વા કપ્પગણનાયપિ પરિચ્છિન્દિત્વા એત્તકન્તિ દસ્સેથાતિ દીપેતિ. પાળિયત્થો પનેત્થ વુત્તનયોયેવ. સેસમિધાપિ પુરિમનયેનેવ યોજેતબ્બં.

૧૫૮. એતદાનુત્તરિયં, ભન્તે, સત્તાનં ચુતૂપપાતઞાણેતિ ભન્તે યાપિ અયં સત્તાનં ચુતિપટિસન્ધિવસેન ઞાણદેસના, સાપિ તુમ્હાકંયેવ અનુત્તરા. અતીતબુદ્ધાપિ એવમેવ દેસેસું. અનાગતાપિ એવમેવ દેસેસ્સન્તિ. તુમ્હે તેસં અતીતાનાગતબુદ્ધાનં ઞાણેન સંસન્દિત્વાવ દેસયિત્થ. ‘‘ઇમિનાપિ કારણેન એવંપસન્નો અહં ભન્તે ભગવતી’’તિ દીપેતિ. પાળિયત્થો પનેત્થ વિત્થારિતોયેવ.

૧૫૯. સાસવા સઉપધિકાતિ સદોસા સઉપારમ્ભા. **નો અરિયાતિ વુચ્ચતીતિ** અરિયિદ્ધીતિ ન વુચ્ચતિ. **અનાસવા અનુપધિકાતિ** નિદ્દોસા અનુપારમ્ભા. **અરિયાતિ વુચ્ચતીતિ** અરિયિદ્ધીતિ વુચ્ચતિ. **અપ્પટિકૂલસઞ્ઞી તત્થ વિહરતીતિ** કથં અપ્પટિકૂલસઞ્ઞી તત્થ વિહરતીતિ? પટિકૂલે સત્તે મેત્તં ફરતિ, સઙ્ખારે ધાતુસઞ્ઞં ઉપસંહરતિ. યથાહ ‘‘કથં પટિકૂલે અપ્પટિકૂલસઞ્ઞી વિહરતિ (પટિ॰ મ॰ ૩.૯૭)? અનિટ્ઠસ્મિં વત્થુસ્મિં મેત્તાય વા ફરતિ, ધાતુતો વા ઉપસંહરતી’’તિ. **પટિકૂલસઞ્ઞી તત્થ વિહરતીતિ** અપ્પટિકૂલે સત્તે અસુભસઞ્ઞં ફરતિ, સઙ્ખારે અનિચ્ચસઞ્ઞં ઉપસંહરતિ. યથાહ ‘‘કથં અપ્પટિકૂલે પટિકૂલસઞ્ઞી વિહરતિ? ઇટ્ઠસ્મિં વત્થુસ્મિં અસુભાય વા ફરતિ, અનિચ્ચતો વા ઉપસંહરતી’’તિ. એવં સેસપદેસુપિ અત્થો વેદિતબ્બો.

ઉપેક્ખકો તત્થ વિહરતીતિ ઇટ્ઠે અરજ્જન્તો અનિટ્ઠે અદુસ્સન્તો યથા અઞ્ઞે અસમપેક્ખનેન મોહં ઉપ્પાદેન્તિ, એવં અનુપ્પાદેન્તો છસુ આરમ્મણેસુ છળઙ્ગુપેક્ખાય ઉપેક્ખકો વિહરતિ. **એતદાનુત્તરિયં, ભન્તે, ઇદ્ધિવિધાસૂતિ**, ભન્તે, યા અયં દ્વીસુ ઇદ્ધીસુ એવંદેસના, એતદાનુત્તરિયં. **તં ભગવાતિ** તં દેસનં ભગવા અસેસં સકલં અભિજાનાતિ. **તં ભગવતોતિ** તં દેસનં ભગવતો અસેસં અભિજાનતો. **ઉત્તરિ અભિઞ્ઞેય્યં નત્થીતિ** ઉત્તરિ અભિજાનિતબ્બં નત્થિ. અયં નામ ઇતો અઞ્ઞો ધમ્મો વા પુગ્ગલો વા યં ભગવા ન જાનાતિ ઇદં નત્થિ. **યદભિજાનં અઞ્ઞો સમણો વા બ્રાહ્મણો વાતિ** યં તુમ્હેહિ અનભિઞ્ઞાતં અઞ્ઞો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા અભિજાનન્તો ભગવતા ભિય્યોભિઞ્ઞતરો અસ્સ, અધિકતરપઞ્ઞો ભવેય્ય. **યદિદં ઇદ્ધિવિધાસૂતિ** એત્થ **યદિદન્તિ** નિપાતમત્તં. ઇદ્ધિવિધાસુ ભગવતા ઉત્તરિતરો નત્થિ. અતીતબુદ્ધાપિ હિ ઇમા દ્વે ઇદ્ધિયો દેસેસું, અનાગતાપિ ઇમાવ દેસેસ્સન્તિ. તુમ્હેપિ તેસં ઞાણેન સંસન્દિત્વા ઇમાવ દેસયિત્થ. ઇતિ ભગવા ઇદ્ધિવિધાસુ અનુત્તરોતિ દસ્સેન્તો ‘‘ઇમિનાપિ કારણેન એવંપસન્નો અહં, ભન્તે, ભગવતી’’તિ દીપેતિ. એત્તાવતા યે ધમ્મસેનાપતિ દિવાટ્ઠાને નિસીદિત્વા સોળસ અપરમ્પરિયધમ્મે સમ્મસિ, તેવ દસ્સિતા હોન્તિ.

અઞ્ઞથાસત્થુગુણદસ્સનાદિવણ્ણના

૧૬૦. ઇદાનિ અપરેનપિ આકારેન ભગવતો ગુણે દસ્સેન્તો **યં તં ભન્તેતિ**આદિમાહ. તત્થ **સદ્ધેન કુલપુત્તેનાતિ** સદ્ધા કુલપુત્તા નામ અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્ના બોધિસત્તા. તસ્મા યં સબ્બઞ્ઞુબોધિસત્તેન પત્તબ્બન્તિ વુત્તં હોતિ. કિં પન તેન પત્તબ્બં? નવ લોકુત્તરધમ્મા. **આરદ્ધવીરિયેનાતિ**આદીસુ ‘‘વીરિયં

થામો''તિઆદીનિ સબ્બાનેવ વીરિયવેવચનાનિ. તત્થ **આરદ્ધવીરિયેના**તિ પગ્ગહિતવીરિયેન. **થામવતા**તિ થામસમ્પન્નેન થિરવીરિયેન. **પુરિસથામેના**તિ તેન થામવતા યં પુરિસથામેન પત્તબ્બન્તિ વુત્તં હોતિ. અનન્તરપદદ્વયેપિ એસેવ નયો. **પુરિસધોરય્હેના**તિ યા અસમધુરેહિ બુદ્ધેહિ વહિતબ્બા ધુરા, તં ધુરં વહનસમત્થેન મહાપુરિસેન. **અનુપ્પત્તં તં ભગવતા**તિ તં સબ્બં અતીતાનાગતબુદ્ધેહિ પત્તબ્બં, સબ્બમેવ અનુપ્પત્તં, ભગવતો એકગુણોપિ ઊનો નત્થીતિ દસ્સેતિ. **કામેસુ કામસુખલ્લિકાનુયોગ**ન્તિ વત્થુકામેસુ કામસુખલ્લિકાનુયોગં. યથા અઞ્ઞે કેણિયજટિલાદયો સમણબ્રાહ્મણા ''કો જાનાતિ પરલોકં . સુખો ઇમિસ્સા પરિબ્બાજિકાય મુદુકાય લોમસાય બાહાય સમ્ફસ્સો''તિ મોળિબન્ધાહિ પરિબ્બાજિકાહિ પરિચારેન્તિ સમ્પત્તં સમ્પત્તં રૂપાદિઆરમ્મણં અનુભવમાના કામસુખમનુયુત્તા, ન એવમનુયુત્તોતિ દસ્સેતિ.

હીનન્તિ લામકં. **ગમ્મ**ન્તિ ગામવાસીનં ધમ્મં. **પોથુજ્જનિક**ન્તિ પુથુજ્જનેહિ સેવિતબ્બં. **અનરિય**ન્તિ ન નિદ્દોસં. ન વા અરિયેહિ સેવિતબ્બં. **અનત્થસઞ્હિત**ન્તિ અનત્થસંયુત્તં. **અત્તકિલમથાનુયોગ**ન્તિ અત્તનો આતાપનપરિતાપનાનુયોગં. **દુક્ખ**ન્તિ દુક્ખયુત્તં, દુક્ખમં વા. યથા એકે સમણબ્રાહ્મણા કામસુખલ્લિકાનુયોગં પરિવજ્જેસ્સામાતિ કાયકિલમથં અનુધાવન્તિ, તતો મુઞ્ચિસ્સામાતિ કામસુખં અનુધાવન્તિ, ન એવં ભગવા. ભગવા પન ઉભો એતે અન્તે વજ્જેત્વા યા સા ''અત્થિ, ભિક્ખવે, મજ્ઝિમા પટિપદા તથાગતેન અભિસમ્બુદ્ધા ચક્ખુકરણી''તિ એવં વુત્તા સમ્માપટિપત્તિ, તમેવ પટિપન્નો. તસ્મા ''ન ચ અત્તકિલમથાનુયોગ''ન્તિઆદિમાહ.

આભિચેતસિકાનન્તિ અભિચેતસિકાનં, કામાવચરચિત્તાનિ અતિક્કમિત્વા ઠિતાનન્તિ અત્થો. **દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારાન**ન્તિ ઇમસ્મિંયેવ અત્તભાવે સુખવિહારાનં. **પોટ્ઠપાદસુત્તન્ત**સ્મિઞ્હિ સપ્પીતિકદુતિયજ્ઝાનફલસમાપત્તિ કથિતા (દી॰ નિ॰ ૧.૪૩૨). **પાસાદિકસુત્તન્તે** સહ મગ્ગેન વિપસ્સનાપાદકજ્ઝાનં. દસુત્તરસુત્તન્તે ચતુત્થજ્ઝાનિકફલસમાપત્તિ. ઇમસ્મિં સમ્પસાદનીયે દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારજ્ઝાનાનિ કથિતાનિ. **નિકામલાભી**તિ યથાકામલાભી. **અકિચ્છલાભી**તિ અદુક્ખલાભી. **અકસિરલાભી**તિ વિપુલલાભી.

અનુયોગદાનપ્પકારવણ્ણના

૧૬૧. એકિસ્સા લોકધાતુયાતિ દસસહસ્સિલોકધાતુયા. તીણિ હિ ખેત્તાનિ – જાતિખેત્તં આણાખેત્તં વિસયખેત્તં. તત્થ **જાતિખેત્તં** નામ દસસહસ્સી લોકધાતુ. સા હિ તથાગતસ્સ માતુકુચ્છિં ઓક્કમનકાલે નિક્ખમનકાલે સમ્બોધિકાલે ધમ્મચક્કપ્પવત્તને આયુસઙ્ખારોસ્સજ્જને પરિનિબ્બાને ચ કમ્પતિ. કોટિસતસહસ્સચક્કવાળં પન **આણાખેત્તં** નામ. આટાનાટિયમોરપરિત્તધજગ્ગપરિત્તરતનપરિત્તાદીનઞ્હિ એત્થ આણા વત્તતિ. **વિસયખેત્તસ્સ** પન પરિમાણં નત્થિ, બુદ્ધાનઞ્હિ ''યાવતકં ઞાણં, તાવતકં ઞેય્યં, યાવતકં ઞેય્યં તાવતકં ઞાણં, ઞાણપરિયન્તિકં ઞેય્યં, ઞેય્યપરિયન્તિકં ઞાણ''ન્તિ (મહાનિ॰ ૫૫) વચનતો અવિસયો નામ નત્થિ.

ઇમેસુ પન તીસુ ખેત્તેસુ ઠપેત્વા ઇમં ચક્કવાળં અઞ્ઞસ્મિં ચક્કવાળે બુદ્ધા ઉપ્પજ્જન્તીતિ સુત્તં નત્થિ, નુપ્પજ્જન્તીતિ પન અત્થિ. તીણિ પિટકાનિ વિનયપિટકં, સુત્તન્તપિટકં અભિધમ્મપિટકં. તિસ્સો સઙ્ગીતિયો મહાકસ્સપત્થેરસ્સ સઙ્ગીતિ, યસત્થેરસ્સ સઙ્ગીતિ, મોગ્ગલિપુત્તતિસ્સત્થેરસ્સ સઙ્ગીતીતિ. ઇમા તિસ્સો સઙ્ગીતિયો આરુળ્હે તેપિટકે બુદ્ધવચને ''ઇમં ચક્કવાળં મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞત્થ બુદ્ધા ઉપ્પજ્જન્તી''તિ સુત્તં નત્થિ, નુપ્પજ્જન્તીતિ પન અત્થિ.

અપુબ્બં અચરિમન્તિ અપુરે અપચ્છા એકતો નુપ્પજ્જન્તિ, પુરે વા પચ્છા વા ઉપ્પજ્જન્તીતિ વુત્તં હોતિ. તત્થ બોધિપલ્લઙ્કે "બોધિં અપત્વા ન ઉટ્ઠહિસ્સામી"તિ નિસિન્નકાલતો પટ્ઠાય યાવ માતુકુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિગ્ગહણં, તાવ પુબ્બેતિ ન વેદિતબ્બં. બોધિસત્તસ્સ હિ પટિસન્ધિગ્ગહણે દસસહસ્સચક્કવાળકમ્પનેનેવ ખેત્તપરિગ્ગહો કતો. અઞ્ઞસ્સ બુદ્ધસ્સ ઉપ્પત્તિપિ નિવારિતા હોતિ. પરિનિબ્બાનતો પટ્ઠાય ચ યાવ સાસપમત્તાપિ ધાતુયો તિટ્ઠન્તિ, તાવ પચ્છાતિ ન વેદિતબ્બં. ધાતૂસુ હિ ઠિતાસુ બુદ્ધાપિ ઠિતાવ હોન્તિ. તસ્મા એત્થન્તરે અઞ્ઞસ્સ બુદ્ધસ્સ ઉપ્પત્તિ નિવારિતાવ હોતિ. ધાતુપરિનિબ્બાને પન જાતે અઞ્ઞસ્સ બુદ્ધસ્સ ઉપ્પત્તિ ન નિવારિતા.

તિપિટકઅન્તરધાનકથા

તીણિ અન્તરધાનાનિ નામ પરિયત્તિઅન્તરધાનં, પટિવેધઅન્તરધાનં, પટિપત્તિઅન્તરધાનન્તિ. તત્થ **પરિયત્તી**તિ તીણિ પિટકાનિ. **પટિવેધો**તિ સચ્ચપ્પટિવેધો. **પટિપત્તી**તિ પટિપદા. તત્થ પટિવેધો ચ પટિપત્તિ ચ હોતિપિ ન હોતિપિ. એકસ્મિઞ્હિ કાલે પટિવેધકરા ભિક્ખૂ બહૂ હોન્તિ, એસ ભિક્ખુ પુથુજ્જનોતિ અઙ્ગુલિં પસારેત્વા દસ્સેતબ્બો હોતિ. ઇમસ્મિંયેવ દીપે એકવારં પુથુજ્જનભિક્ખુ નામ નાહોસિ. પટિપત્તિપૂરકાપિ કદાચિ બહૂ હોન્તિ, કદાચિ અપ્પા. ઇતિ પટિવેધો ચ પટિપત્તિ ચ હોતિપિ ન હોતિપિ. સાસનટ્ઠિતિયા પન પરિયત્તિ પમાણં. પણ્ડિતો હિ તેપિટકં સુત્વા દ્વેપિ પૂરેતિ.

યથા અમ્હાકં બોધિસત્તો આળારસ્સ સન્તિકે પઞ્ચાભિઞ્ઞા સત્ત ચ સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેત્વા નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા પરિકમ્મં પુચ્છિ, સો ન જાનામીતિ આહ. તતો ઉદકસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા અધિગતવિસેસં સંસન્દિત્વા નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસ્સ પરિકમ્મં પુચ્છિ, સો આચિક્ખિ, તસ્સ વચનસમનન્તરમેવ મહાસત્તો તં ઝાનં સમ્પાદેસિ, એવમેવ પઞ્ઞવા ભિક્ખુ પરિયત્તિં સુત્વા દ્વેપિ પૂરેતિ. તસ્મા પરિયત્તિયા ઠિતાય સાસનં ઠિતં હોતિ. યદા પન સા અન્તરધાયતિ, તદા પઠમં અભિધમ્મપિટકં નસ્સતિ. તત્થ પટ્ઠાનં સબ્બપઠમં અન્તરધાયતિ. અનુક્કમેન પચ્છા ધમ્મસઙ્ગહો , તસ્મિં અન્તરહિતે ઇતરેસુ દ્વીસુ પિટકેસુ ઠિતેસુપિ સાસનં ઠિતમેવ હોતિ.

તત્થ સુત્તન્તપિટકે અન્તરધાયમાને પઠમં અઙ્ગુત્તરનિકાયો એકાદસકતો પટ્ઠાય યાવ એકકા અન્તરધાયતિ, તદનન્તરં સંયુત્તનિકાયો ચક્કપેય્યાલતો પટ્ઠાય યાવ ઓઘતરણા અન્તરધાયતિ. તદનન્તરં મજ્ઝિમનિકાયો ઇન્દ્રિયભાવનતો પટ્ઠાય યાવ મૂલપરિયાયા અન્તરધાયતિ. તદનન્તરં દીઘનિકાયો દસુત્તરતો પટ્ઠાય યાવ બ્રહ્મજાલા અન્તરધાયતિ. એકિસ્સાપિ દ્વિન્નમ્પિ ગાથાનં પુચ્છા અદ્ધાનં ગચ્છતિ, સાસનં ધારેતું ન સક્કોતિ, સભિયપુચ્છા આળવકપુચ્છા વિય ચ. એતા કિર કસ્સપબુદ્ધકાલિકા અન્તરા સાસનં ધારેતું નાસક્ખિંસુ.

દ્વીસુ પન પિટકેસુ અન્તરહિતેસુપિ વિનયપિટકે ઠિતે સાસનં તિટ્ઠતિ. પરિવારક્ખન્ધકેસુ અન્તરહિતેસુ ઉભતોવિભઙ્ગે ઠિતે ઠિતમેવ હોતિ. ઉભતોવિભઙ્ગે અન્તરહિતે માતિકાયપિ ઠિતાય ઠિતમેવ હોતિ. માતિકાય અન્તરહિતાય પાતિમોક્ખપબ્બજ્જાઉપસમ્પદાસુ ઠિતાસુ સાસનં તિટ્ઠતિ. લિઙ્ગં અદ્ધાનં ગચ્છતિ. સેતવત્થસમણવંસો પન કસ્સપબુદ્ધકાલતો પટ્ઠાય સાસનં ધારેતું નાસક્ખિ. **પટિસમ્ભિદાપત્તેહિ** વસ્સસહસ્સં અટ્ઠાસિ. **છળભિઞ્ઞેહિ** વસ્સસહસ્સં. **તેવિજ્જેહિ** વસ્સસહસ્સં. **સુક્ખવિપસ્સકેહિ** વસ્સસહસ્સં. **પાતિમોક્ખેહિ** વસ્સસહસ્સં અટ્ઠાસિ. પચ્છિમકસ્સ પન સચ્ચપ્પટિવેધતો પચ્છિમકસ્સ સીલભેદતો પટ્ઠાય સાસનં ઓસક્કિતં નામ હોતિ. તતો પટ્ઠાય અઞ્ઞસ્સ બુદ્ધસ્સ ઉપ્પત્તિ ન નિવારિતા.

સાસનઅન્તરહિતવણ્ણના

તીણિ પરિનિબ્બાનાનિ નામ કિલેસપરિનિબ્બાનં ખન્ધપરિનિબ્બાનં ધાતુપરિનિબ્બાનન્તિ. તત્થ કિલેસપરિનિબ્બાનં બોધિપલ્લઙ્કે અહોસિ. ખન્ધપરિનિબ્બાનં કુસિનારાયં. ધાતુપરિનિબ્બાનં અનાગતે ભવિસ્સતિ. સાસનસ્સ કિર ઓસક્કનકાલે ઇમસ્મિં તમ્બપણ્ણિદીપે ધાતુયો સન્નિપતિત્વા મહાચેતિયં ગમિસ્સન્તિ. મહાચેતિયતો નાગદીપે રાજાયતનચેતિયં. તતો મહાબોધિપલ્લઙ્કં ગમિસ્સન્તિ. નાગભવનતોપિ દેવલોકતોપિ બ્રહ્મલોકતોપિ ધાતુયો મહાબોધિપલ્લઙ્કમેવ ગમિસ્સન્તિ. સાસપમત્તાપિ ધાતુયો ન અન્તરા નસ્સિસ્સન્તિ. સબ્બધાતુયો મહાબોધિપલ્લઙ્કે રાસિભૂતા સુવણ્ણક્ખન્ધો વિય એકગ્ઘના હુત્વા છબ્બણ્ણરસ્મિયો વિસ્સજ્જેસ્સન્તિ.

તા દસસહસ્સિલોકધાતું ફરિસ્સન્તિ, તતો દસસહસ્સચક્કવાળદેવતા સન્નિપતિત્વા ''અજ્જ સત્થા પરિનિબ્બાતિ, અજ્જ સાસનં ઓસક્કતિ, પચ્છિમદસ્સનં દાનિ ઇદં અમ્હાક''ન્તિ દસબલસ્સ પરિનિબ્બુતદિવસતો મહન્તતરં કારુઞ્ઞં કરિસ્સન્તિ. ઠપેત્વા અનાગામિખીણાસવે અવસેસા સકભાવેન સન્ધારેતું ન સક્ખિસ્સન્તિ. ધાતૂસુ તેજોધાતુ ઉટ્ઠહિત્વા યાવ બ્રહ્મલોકા ઉગ્ગચ્છિસ્સતિ. સાસપમત્તાયપિ ધાતુયા સતિ એકજાલા ભવિસ્સતિ. ધાતૂસુ પરિયાદાનં ગતાસુ ઉપચ્છિજ્જિસ્સતિ. એવં મહન્તં આનુભાવં દસ્સેત્વા ધાતૂસુ અન્તરહિતાસુ સાસનં અન્તરહિતં નામ હોતિ.

યાવ ન એવં અન્તરધાયતિ, તાવ અચરિમં નામ હોતિ. એવં અપુબ્બં અચરિમં ઉપ્પજ્જેય્યું, નેતં ઠાનં વિજ્જતિ. કસ્મા પન અપુબ્બં અચરિમં નુપ્પજ્જન્તીતિ? અનચ્છરિયત્તા. બુદ્ધા હિ અચ્છરિયમનુસ્સા. યથાહ – ''એકપુગ્ગલો, ભિક્ખવે, લોકે ઉપ્પજ્જમાનો ઉપ્પજ્જતિ અચ્છરિયમનુસ્સો. કતમો એકપુગ્ગલો? તથાગતો અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો''તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૧૭૨). યદિ ચ દ્વે વા ચત્તારો વા અટ્ઠ વા સોળસ વા એકતો ઉપ્પજ્જેય્યું, અનચ્છરિયા ભવેય્યું. એકસ્મિઞ્હિ વિહારે દ્વિન્નં ચેતિયાનમ્પિ લાભસક્કારો ઉળારો ન હોતિ. ભિક્ખૂપિ બહુતાય ન અચ્છરિયા જાતા, એવં બુદ્ધાપિ ભવેય્યું, તસ્મા નુપ્પજ્જન્તિ. દેસનાય ચ વિસેસાભાવતો. યઞ્હિ સતિપટ્ઠાનાદિભેદં ધમ્મં એકો દેસેતિ. અઞ્ઞેન ઉપ્પજ્જિત્વાપિ સોવ દેસેતબ્બો સિયા, તતો અનચ્છરિયો સિયા. એકસ્મિં પન ધમ્મં દેસેન્તે દેસનાપિ અચ્છરિયા હોતિ, વિવાદભાવતો ચ. બહૂસુ હિ બુદ્ધેસુ ઉપ્પન્નેસુ બહૂનં આચરિયાનં અન્તેવાસિકા વિય અમ્હાકં બુદ્ધો પાસાદિકો, અમ્હાકં બુદ્ધો મધુરસ્સરો લાભી પુઞ્ઞવાતિ વિવદેય્યું. તસ્માપિ એવં નુપ્પજ્જન્તિ. અપિ ચેતં કારણં મિલિન્દરઞ્ઞાપિ પુટ્ઠેન નાગસેનત્થેરેન વિત્થારિતમેવ. વુત્તઞ્હિ તત્થ –

> ભન્તે, નાગસેન, ભાસિતમ્પિ હેતં ભગવતા ''અટ્ઠાનમેતં, ભિક્ખવે, અનવકાસો, યં એકિસ્સા લોકધાતુયા દ્વે અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા અપુબ્બં અચરિમં ઉપ્પજ્જેય્યું, નેતં ઠાનં વિજ્જતી''તિ. દેસયન્તા ચ, ભન્તે નાગસેન, સબ્બેપિ તથાગતા સત્તતિંસ બોધિપક્ખિયે ધમ્મે દેસેન્તિ, કથયમાના ચ ચત્તારિ અરિયસચ્ચાનિ કથેન્તિ, સિક્ખાપેન્તા ચ તીસુ સિક્ખાસુ સિક્ખાપેન્તિ, અનુસાસમાના ચ અપ્પમાદપ્પટિપત્તિયં અનુસાસન્તિ. યદિ, ભન્તે નાગસેન, સબ્બેસમ્પિ તથાગતાનં એકા દેસના એકા કથા એકસિક્ખા એકાનુસાસની, કેન કારણેન દ્વે તથાગતા એકક્ખણે નુપ્પજ્જન્તિ. એકેનપિ તાવ બુદ્ધુપ્પાદેન અયં લોકો ઓભાસજાતો, યદિ દુતિયો બુદ્ધો ભવેય્ય, દ્વિન્નં પભાય અયં લોકો ભિય્યોસોમત્તાય ઓભાસજાતો ભવેય્ય, ઓવદમાના ચ દ્વે તથાગતા સુખં ઓવદેય્યું, અનુસાસમાના ચ સુખં અનુસાસેય્યું, તત્થ મે કારણં દેસેહિ, યથાહં નિસ્સંસયો ભવેય્ય''ન્તિ.

અયં, મહારાજ, દસસહસ્સી લોકધાતુ એકબુદ્ધધારણી, એકસ્સેવ તથાગતસ્સ ગુણં ધારેતિ, યદિ દુતિયો બુદ્ધો ઉપ્પજ્જેય્ય, નાયં દસસહસ્સી લોકધાતુ ધારેય્ય, ચલેય્ય, કમ્પેય્ય, નમેય્ય, ઓણમેય્ય, વિનમેય્ય, વિકિરેય્ય, વિધમેય્ય, વિદ્ધંસેય્ય, ન ઠાનમુપગચ્છેય્ય.

યથા, મહારાજ, નાવા એકપુરિસસન્ધારણી ભવેય્ય, એકપુરિસે અભિરૂળ્હે સા નાવા સમુપાદિકા ભવેય્ય, અથ દુતિયો પુરિસો આગચ્છેય્ય તાદિસો આયુના વણ્ણેન વયેન પમાણેન કિસથૂલેન સબ્બઙ્ગપચ્ચઙ્ગેન, સો તં નાવં અભિરૂહેય્ય, અપિ નુ સા, મહારાજ, નાવા દ્વિન્નમ્પિ ધારેય્યાતિ? ન હિ, ભન્તે, ચલેય્ય, કમ્પેય્ય, નમેય્ય, ઓણમેય્ય, વિનમેય્ય, વિકિરેય્ય, વિધમેય્ય, વિદ્ધંસેય્ય, ન ઠાનમુપગચ્છેય્ય ઓસીદેય્ય ઉદકેતિ. એવમેવ ખો, મહારાજ, અયં દસસહસ્સી લોકધાતુ એકબુદ્ધધારણી, એકસ્સેવ તથાગતસ્સ ગુણં ધારેતિ, યદિ દુતિયો બુદ્ધો ઉપ્પજ્જેય્ય, નાયં દસસહસ્સી લોકધાતુ ધારેય્ય...પે॰... ન ઠાનમુપગચ્છેય્ય.

યથા વા પન, મહારાજ, પુરિસો યાવદત્થં ભોજનં ભુઞ્જેય્ય છાદેન્તં યાવ કણ્ઠમભિપૂરયિત્વા, સો ધાતો પીણિતો પરિપુણ્ણો નિરન્તરો તન્દીકતો અનોણમિતદણ્ડજાતો પુનદેવ તાવતકં ભોજનં ભુઞ્જેય્ય, અપિ નુ ખો સો, મહારાજ, પુરિસો સુખિતો ભવેય્યાતિ? ન હિ, ભન્તે , સકિં ભુત્તોવ મરેય્યાતિ; એવમેવ ખો, મહારાજ, અયં દસસહસ્સી લોકધાતુ એકબુદ્ધધારણી ...પે॰... ન ઠાનમુપગચ્છેય્યાતિ.

કિં નુ ખો, ભન્તે નાગસેન, અતિધમ્મભારેન પથવી ચલતીતિ? ઇધ, મહારાજ, દ્વે સકટા રતનપૂરિતા ભવેય્યું યાવ મુખસમા, એકસ્મા સકટતો રતનં ગહેત્વા એકસ્મિં સકટે આકિરેય્યું, અપિ નુ ખો તં, મહારાજ, સકટં દ્વિન્નમ્પિ સકટાનં રતનં ધારેય્યાતિ? ન હિ, ભન્તે, નાભિપિ તસ્સ ફલેય્ય, અરાપિ તસ્સ ભિજ્જેય્યું, નેમિપિ તસ્સ ઓપતેય્ય, અક્ખોપિ તસ્સ ભિજ્જેય્યાતિ. કિં નુ ખો, મહારાજ, અતિરતનભારેન સકટં ભિજ્જતીતિ? આમ, ભન્તે,તિ. એવમેવ ખો, મહારાજ, અતિધમ્મભારેન પથવી ચલતિ.

અપિચ, મહારાજ, ઇમં કારણં બુદ્ધબલપરિદીપનાય ઓસારિતં અઞ્ઞમ્પિ તત્થ અતિરૂપં કારણં સુણોહિ, યેન કારણેન દ્વે સમ્માસમ્બુદ્ધા એકક્ખણે નુપ્પજ્જન્તિ. યદિ, મહારાજ, દ્વે સમ્માસમ્બુદ્ધા એકક્ખણે ઉપ્પજ્જેય્યું, તેસં પરિસાય વિવાદો ઉપ્પજ્જેય્ય ''તુમ્હાકં બુદ્ધો અમ્હાકં બુદ્ધો''તિ, ઉભતો પક્ખજાતા ભવેય્યું. યથા, મહારાજ, દ્વિન્નં બલવામચ્ચાનં પરિસાય વિવાદો ઉપ્પજ્જેય્ય ''તુમ્હાકં અમચ્ચો અમ્હાકં અમચ્ચો''તિ, ઉભતો પક્ખજાતા હોન્તિ; એવમેવ ખો, મહારાજ, યદિ દ્વે સમ્માસમ્બુદ્ધા એકક્ખણે ઉપ્પજ્જેય્યું, તેસં પરિસાય વિવાદો ઉપ્પજ્જેય્ય ''તુમ્હાકં બુદ્ધો, અમ્હાકં બુદ્ધો''તિ, ઉભતો પક્ખજાતા ભવેય્યું, ઇદં તાવ, મહારાજ, એકં કારણં, યેન કારણેન દ્વે સમ્માસમ્બુદ્ધા એકક્ખણે નુપ્પજ્જન્તિ.

અપરમ્પિ, મહારાજ, ઉત્તરિં કારણં સુણોહિ, યેન કારણેન દ્વે સમ્માસમ્બુદ્ધા એકક્ખણે નુપ્પજ્જન્તિ. યદિ, મહારાજ, દ્વે સમ્માસમ્બુદ્ધા એકક્ખણે ઉપ્પજ્જેય્યું, ''અગ્ગો બુદ્ધો''તિ યં વચનં, તં મિચ્છા ભવેય્ય, ''જેટ્ઠો બુદ્ધો''તિ, સેટ્ઠો બુદ્ધોતિ, વિસિટ્ઠો બુદ્ધોતિ, ઉત્તમો બુદ્ધોતિ, પવરો બુદ્ધોતિ, અસમો બુદ્ધોતિ , અસમસમો બુદ્ધોતિ, અપ્પટિમો બુદ્ધોતિ, અપ્પટિભાગો બુદ્ધોતિ, અપ્પટિપુગ્ગલો બુદ્ધોતિ યં વચનં, તં મિચ્છા ભવેય્ય. ઇમમ્પિ ખો ત્વં, મહારાજ, કારણં અત્થતો સમ્પટિચ્છ, યેન કારણેન દ્વે સમ્માસમ્બુદ્ધા એકક્ખણે નુપ્પજ્જન્તિ.

> અપિચ ખો, મહારાજ, બુદ્ધાનં ભગવન્તાનં સભાવપકતિ એસા, યં એકોયેવ બુદ્ધો લોકે ઉપ્પજ્જતિ. કસ્મા કારણા? મહન્તતાય સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધગુણાનં, યં અઞ્ઞમ્પિ, મહારાજ, મહન્તં હોતિ, તં એકંયેવ હોતિ. પથવી, મહારાજ, મહન્તી, સા એકાયેવ. સાગરો મહન્તો, સો એકોયેવ. સિનેરુ ગિરિરાજા મહન્તો, સો એકોયેવ. આકાસો મહન્તો, સો એકોયેવ. સક્કો મહન્તો, સો એકોયેવ. મારો મહન્તો , સો એકોયેવ. મહાબ્રહ્મા મહન્તો, સો એકોયેવ. તથાગતો અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો મહન્તો, સો એકોયેવ લોકસ્મિં. યત્થ તે ઉપ્પજ્જન્તિ, તત્થ અઞ્ઞેસં ઓકાસો ન હોતિ. તસ્મા, મહારાજ, તથાગતો અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો એકોયેવ લોકે ઉપ્પજ્જતીતિ. સુકથિતો, ભન્તે નાગસેન, પઞ્હો ઓપમ્મેહિ કારણેહીતિ (મિ॰ પ॰ ૫.૧.૧).

ધમ્મસ્સ ચાનુધમ્મન્તિ નવવિધસ્સ લોકુત્તરધમ્મસ્સ અનુધમ્મં પુબ્બભાગપ્પટિપદં. **સહધમ્મિકો**તિ સકારણો. **વાદાનુવાદો**તિ વાદોયેવ.

અચ્છરિયઅબ્ભુતવણ્ણના

૧૬૨. આયસ્મા ઉદાયીતિ તયો થેરા ઉદાયી નામ – લાળુદાયી, કાળુદાયી, મહાઉદાયીતિ. ઇધ મહાઉદાયી અધિપ્પેતો. તસ્સ કિર ઇમં સુત્તં આદિતો પટ્ઠાય યાવ પરિયોસાના સુણન્તસ્સ અબ્ભન્તરે પઞ્ચવણ્ણા પીતિ ઉપ્પજ્જિત્વા પાદપિટ્ઠિતો સીસમત્થકં ગચ્છતિ, સીસમત્થકતો પાદપિટ્ઠિં આગચ્છતિ, ઉભતો પટ્ઠાય મજ્ઝં ઓતરતિ, મજ્ઝતો પટ્ઠાય ઉભતો ગચ્છતિ. સો નિરન્તરં પીતિયા ફુટસરીરો બલવસોમનસ્સેન દસબલસ્સ ગુણં કથેન્તો **અચ્છરિયં ભન્તે**તિઆદિમાહ. **અપ્પિચ્છતા**તિ નિત્તણ્હતા. **સન્તુટ્ઠિતા**તિ ચતૂસુ પચ્ચયેસુ તીહાકારેહિ સન્તોસો. **સલ્લેખતા**તિ સબ્બકિલેસાનં સલ્લિખિતભાવો. **યત્ર હિ નામા**તિ યો નામ. **ન અત્તાનં પાતુકરિસ્સતી**તિ અત્તનો ગુણે ન આવિ કરિસ્સતિ. **પટાકં પરિહરેય્યુ**ન્તિ ''કો અમ્હેહિ સદિસો અત્થી''તિ વદન્તા પટાકં ઉક્ખિપિત્વા નાળન્દં વિચરેય્યું.

પસ્સ ખો ત્વં, ઉદાયિ, તથાગતસ્સ અપ્પિચ્છતાતિ પસ્સ ઉદાયિ યાદિસી તથાગતસ્સ અપ્પિચ્છતાતિ થેરસ્સ વચનં સમ્પટિચ્છન્તો આહ. કિં પન ભગવા નેવ અત્તાનં પાતુકરોતિ, ન અત્તનો ગુણં કથેતીતિ ચે? ન, ન કથેતિ. અપ્પિચ્છતાદીહિ કથેતબ્બં, ચીવરાદિહેતું ન કથેતિ. તેનેવાહ – ''પસ્સ ખો ત્વં, ઉદાયિ, તથાગતસ્સ અપ્પિચ્છતા''તિઆદિ. બુજ્ઝનકસત્તં પન આગમ્મ વેનેય્યવસેન કથેતિ. યથાહ –

> ''ન મે આચરિયો અત્થિ, સદિસો મે ન વિજ્જતિ;
> સદેવકસ્મિં લોકસ્મિં, નત્થિ મે પટિપુગ્ગલો''તિ. (મહાવ॰ ૧૧);

એવં તથાગતસ્સ ગુણદીપિકા બહૂ ગાથાપિ સુત્તન્તાપિ વિત્થારેતબ્બા.

૧૬૩. અભિક્ખણં ભાસેય્યાસીતિ પુનપ્પુનં ભાસેય્યાસિ. પુબ્બણ્હસમયે મે કથિતન્તિ મા મજ્ઝન્હિકાદીસુ ન કથયિત્થ. અજ્જ વા મે કથિતન્તિ મા પરદિવસાદીસુ ન કથયિત્થાતિ અત્થો. **પવેદેસી**તિ કથેસિ. **ઇમસ્સ વેય્યાકરણસ્સા**તિ નિગ્ગાથકત્તા ઇદં સુત્તં ''વેય્યાકરણ''ન્તિ વુત્તં. **અધિવચન**ન્તિ નામં. ઇદં પન ''ઇતિ હિદ''ન્તિ પટ્ઠાય પદં સઙ્ગીતિકારેહિ ઠપિતં. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

સુમઙ્ગલવિલાસિનિયા દીઘનિકાયટ્ઠકથાય

સમ્પસાદનીયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. પાસાદિકસુત્તવણ્ણના

નિગણ્ઠનાટપુત્તકાલઙ્કિરિયવણ્ણના

૧૬૪. એવં મે સુતન્તિ પાસાદિકસુત્તં. તત્રાયમનુત્તાનપદવણ્ણના – **વેધઞ્ઞા નામ સક્યા**તિ ધનુમ્હિ કતસિક્ખા વેધઞ્ઞનામકા એકે સક્યા. **તેસં અમ્બવને પાસાદે**તિ તેસં અમ્બવને સિપ્પં ઉગ્ગણ્હત્થાય કતો દીઘપાસાદો અત્થિ, તત્થ વિહરતિ. **અધુના કાલઙ્કતો**તિ સમ્પતિ કાલઙ્કતો. **દ્વેધિકજાતા**તિ દ્વેજ્ઝજાતા, દ્વેભાગા જાતા. **ભણ્ડનાદીસુ** ભણ્ડનં પુબ્બભાગકલહો, તં દણ્ડાદાનાદિવસેન પણ્ણત્તિવીતિક્કમવસેન ચ વડ્ઢિતં **કલહો**. ''ન ત્વં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનાસી''તિઆદિના નયેન વિરુદ્ધવચનં **વિવાદો**. **વિતુદન્તા**તિ વિજ્ઝન્તા. **સહિતં મે**તિ મમ વચનં અત્થસઞ્હિતં. **અધિચિણ્ણં તે વિપરાવત્ત**ન્તિ યં તવ અધિચિણ્ણં ચિરકાલાસેવનવસેન પગુણં, તં મમ વાદં આગમ્મ નિવત્તં. **આરોપિતો તે વાદો**તિ તુય્હં ઉપરિ મયા દોસો આરોપિતો. **ચર વાદપ્પમોક્ખાયા**તિ ભત્તપુટં આદાય તં તં ઉપસઙ્કમિત્વા વાદપ્પમોક્ખત્થાય ઉત્તરિ પરિયેસમાનો વિચર. **નિબ્બેઠેહિ વા**તિ અથ વા મયા આરોપિતદોસતો અત્તાનં મોચેહિ. **સચે પહોસી**તિ સચે સક્કોસિ. **વધોયેવા**તિ મરણમેવ. **નાટપુત્તિયેસૂ**તિ નાટપુત્તસ્સ અન્તેવાસિકેસુ. **નિબ્બિન્નરૂપા**તિ ઉક્કણ્ઠિતસભાવા અભિવાદનાદીનિપિ ન કરોન્તિ. **વિરત્તરૂપા**તિ વિગતપેમા. **પટિવાનરૂપા**તિ તેસં સક્કચ્ચકિરિયતો નિવત્તનસભાવા. **યથા ત**ન્તિ યથા દુરક્ખાતાદિસભાવે ધમ્મવિનયે નિબ્બિન્નવિરત્તપ્પટિવાનરૂપેહિ ભવિતબ્બં, તથેવ જાતાતિ અત્થો. **દુરક્ખાતે**તિ દુક્કથિતે. **દુપ્પવેદિતે**તિ દુવિઞ્ઞાપિતે. **અનુપસમસંવત્તનિકે**તિ રાગાદીનં ઉપસમં કાતું અસમત્થે. **ભિન્નથૂપે**તિ ભિન્દપ્પતિટ્ઠે. એત્થ હિ નાટપુત્તોવ નેસં પતિટ્ઠટ્ઠેન થૂપો. સો પન ભિન્નો મતો. તેન વુત્તં ''ભિન્નથૂપે''તિ. **અપ્પટિસરણે**તિ તસ્સેવ અભાવેન પટિસરણવિરહિતે.

નનુ ચાયં નાટપુત્તો નાળન્દવાસિકો, સો કસ્મા પાવાયં કાલઙ્કતોતિ? સો કિર ઉપાલિના ગહપતિના પટિવિદ્ધસચ્ચેન દસહિ ગાથાહિ ભાસિતે બુદ્ધગુણે સુત્વા ઉણ્હં લોહિતં છડ્ડેસિ. અથ નં અફાસુકં ગહેત્વા પાવં અગમંસુ. સો તત્થ કાલમકાસિ. કાલં કુરુમાનો ચ ચિન્તેસિ – ''મમ લદ્ધિ અનિય્યાનિકા સારવિરહિતા, મયં તાવ નટ્ઠા, અવસેસજનોપિ મા અપાયપૂરકો અહોસિ, સચે પનાહં 'મમ સાસનં અનિય્યાનિક'ન્તિ વક્ખામિ, ન સદ્દહિસ્સન્તિ, યંનૂનાહં દ્વેપિ જને ન એકનીહારેન ઉગ્ગણ્હાપેય્યં, તે મમચ્ચયેન અઞ્ઞમઞ્ઞં વિવદિસ્સન્તિ, સત્થા તં વિવાદં પટિચ્ચ એકં ધમ્મકથં કથેસ્સતિ, તતો તે સાસનસ્સ મહન્તભાવં જાનિસ્સન્તી''તિ.

અથ નં એકો અન્તેવાસિકો ઉપસઙ્કમિત્વા આહ – ''ભન્તે તુમ્હે દુબ્બલા, મય્હમ્પિ ઇમસ્મિં ધમ્મે સારં આચિક્ખથ, આચરિયપ્પમાણ''ન્તિ. ''આવુસો, ત્વં મમચ્ચયેન સસ્સતન્તિ ગણ્હેય્યાસી''તિ. અપરોપિ ઉપસઙ્કમિ, તં ઉચ્છેદં ગણ્હાપેસિ. એવં દ્વેપિ જને એકલદ્ધિકે અકત્વા બહૂ નાનાનીહારેન ઉગ્ગણ્હાપેત્વા કાલમકાસિ. તે તસ્સ સરીરકિચ્ચં કત્વા સન્નિપતિત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞં પુચ્છિંસુ – ''કસ્સાવુસો, આચરિયો સારં આચિક્ખી''તિ? એકો ઉટ્ઠહિત્વા મય્હન્તિ આહ. કિં આચિક્ખીતિ? સસ્સતન્તિ. અપરો તં પટિબાહિત્વા ''મય્હં સારં આચિક્ખી''તિ આહ. એવં સબ્બે ''મય્હં સારં આચિક્ખિ, અહં જેટ્ઠકો''તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં વિવાદં વડ્ઢેત્વા અક્કોસે ચેવ પરિભાસે ચ હત્થપાદપ્પહારાદીનિ ચ પવત્તેત્વા એકમગ્ગેન દ્વે અગચ્છન્તા નાનાદિસાસુ પક્કમિંસુ.

૧૬૫. અથ ખો ચુન્દો સમણુદ્દેસોતિ અયં થેરો ધમ્મસેનાપતિસ્સ કનિટ્ઠભાતિકો. તં ભિક્ખૂ અનુપસમ્પન્નકાલે ''ચુન્દો સમણુદ્દેસો''તિ સમુદાચરિત્વા થેરકાલેપિ તથેવ સમુદાચરિંસુ. તેન વુત્તં – ''ચુન્દો સમણુદ્દેસો''તિ.

''પાવાયં વસ્સંવુટ્ઠો યેન સામગામો, યેનાયસ્મા આનન્દો તેનુપસઙ્કમી''તિ કસ્મા ઉપસઙ્કમિ? નાટપુત્તે કિર કાલઙ્કતે જમ્બુદીપે મનુસ્સા તત્થ તત્થ કથં પવત્તયિંસુ ''નિગણ્ઠો નાટપુત્તો એકો સત્થાતિ પઞ્ઞાયિત્થ, તસ્સ કાલઙ્કિરિયાય સાવકાનં એવરૂપો વિવાદો જાતો. સમણો પન ગોતમો જમ્બુદીપે ચન્દો વિય સૂરિયો વિય ચ પાકટો, સાવકાપિસ્સ પાકટાયેવ. કીદિસો નુ ખો સમણે ગોતમે પરિનિબ્બુતે સાવકાનં વિવાદો ભવિસ્સતી''તિ . થેરો તં કથં સુત્વા ચિન્તેસિ – ''ઇમં કથં ગહેત્વા દસબલસ્સ આરોચેસ્સામિ, સત્થા એતં અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા એકં દેસનં કથેસ્સતી''તિ. સો નિક્ખમિત્વા યેન સામગામો, યેનાયસ્મા આનન્દો તેનુપસઙ્કમિ.

સામગામોતિ સામાકાનં ઉસ્સન્નત્તા તસ્સ ગામસ્સ નામં. **યેનાયસ્મા આનન્દો**તિ ઉજુમેવ ભગવતો સન્તિકં અગન્ત્વા યેનસ્સ ઉપજ્ઝાયો આયસ્મા આનન્દો તેનુપસઙ્કમિ.

બુદ્ધકાલે કિર સારિપુત્તત્થેરો ચ આનન્દત્થેરો ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં મમાયિંસુ. સારિપુત્તત્થેરો ''મયા કાતબ્બં સત્થુ ઉપટ્ઠાનં કરોતી''તિ આનન્દત્થેરં મમાયિ. આનન્દત્થેરો ''ભગવતો સાવકાનં અગ્ગો''તિ સારિપુત્તત્થેરં મમાયિ. કુલદારકે ચ પબ્બાજેત્વા સારિપુત્તત્થેરસ્સ સન્તિકે ઉપજ્ઝં ગણ્હાપેસિ. સારિપુત્તત્થેરોપિ તથેવ અકાસિ. એવં એકમેકેન અત્તનો પત્તચીવરં દત્વા પબ્બાજેત્વા ઉપજ્ઝં ગણ્હાપિતાનિ પઞ્ચ પઞ્ચ ભિક્ખુસતાનિ અહેસું. આયસ્મા આનન્દો પણીતાનિ ચીવરાદીનિપિ લભિત્વા થેરસ્સ અદાસિ.

ધમ્મરતનપૂજા

એકો કિર બ્રાહ્મણો ચિન્તેસિ – ''બુદ્ધરતનસ્સ ચ સઙ્ઘરતનસ્સ ચ પૂજા પઞ્ઞાયતિ, કથં નુ ખો ધમ્મરતનં પૂજિતં હોતી''તિ? સો ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા એતમત્થં પુચ્છિ. ભગવા આહ – ''સચેપિ બ્રાહ્મણ ધમ્મરતનં પૂજેતુકામો, એકં બહુસ્સુતં પૂજેહી''તિ. બહુસ્સુતં, ભન્તે, આચિક્ખથાતિ. ભિક્ખુસઙ્ઘં પુચ્છાતિ. સો ભિક્ખુસઙ્ઘં ઉપસઙ્કમિત્વા ''બહુસ્સુતં, ભન્તે, આચિક્ખથા''તિ આહ. આનન્દત્થેરો બ્રાહ્મણાતિ. બ્રાહ્મણો થેરં સહસ્સગ્ઘનિકેન તિચીવરેન પૂજેસિ. થેરો તં ગહેત્વા ભગવતો સન્તિકં અગમાસિ. ભગવા ''કુતો, આનન્દ, લદ્ધ''ન્તિ આહ? એકેન, ભન્તે, બ્રાહ્મણેન દિન્નં, ઇદં પનાહં આયસ્મતો સારિપુત્તસ્સ દાતુકામોતિ. દેહિ, આનન્દાતિ. ચારિકં પક્કન્તો ભન્તેતિ. આગતકાલે દેહીતિ, સિક્ખાપદં ભન્તે, પઞ્ઞત્તન્તિ. કદા પન સારિપુત્તો આગમિસ્સતીતિ? દસાહમત્તેન ભન્તેતિ. ''અનુજાનામિ, આનન્દ, દસાહપરમં અતિરેકચીવરં નિક્ખિપિતુ''ન્તિ સિક્ખાપદં પઞ્ઞાપેસિ.

સારિપુત્તત્થેરોપિ તથેવ યંકિઞ્ચિ મનાપં લભતિ, તં આનન્દત્થેરસ્સ દેતિ. સો ઇમમ્પિ અત્તનો કનિટ્ઠભાતિકં થેરસ્સેવ સદ્ધિવિહારિકં અદાસિ. તેન વુત્તં – ''યેનસ્સ ઉપજ્ઝાયો આયસ્મા આનન્દો તેનુપસઙ્કમી''તિ. એવં કિરસ્સ અહોસિ – ''ઉપજ્ઝાયો મે મહાપઞ્ઞો, સો ઇમં કથં સત્થુ આરોચેસ્સતિ, અથ સત્થા તદનુરૂપં ધમ્મં દેસેસ્સતી''તિ. **કથાપાભત**ન્તિ કથાય મૂલં. મૂલઞ્હિ ''પાભત''ન્તિ વુચ્ચતિ. યથાહ –

> ''અપ્પકેનાપિ મેધાવી, પાભતેન વિચક્ખણો;
> સમુટ્ઠાપેતિ અત્તાનં, અણું અગ્ગિંવ સન્ધમ''ન્તિ. (જા॰ ૧.૧.૪);

ભગવન્તં દસ્સનાયાતિ ભગવન્તં દસ્સનત્થાય. કિં પનાનેન ભગવા ન દિટ્ઠપુબ્બોતિ? નો ન દિટ્ઠપુબ્બો. અયઞ્હિ આયસ્મા દિવા નવ વારે, રત્તિં નવ વારેતિ એકાહં અટ્ઠારસ વારે ઉપટ્ઠાનમેવ ગચ્છતિ. દિવસસ્સ પન સતવારં વા સહસ્સવારં વા ગન્તુકામો સમાનોપિ ન અકારણા ગચ્છતિ, એકં પઞ્હુદ્ધારં ગહેત્વાવ ગચ્છતિ. સો તં દિવસં તેન કથાપાભતેન ગન્તુકામો એવમાહ.

અસમ્માસમ્બુદ્ધપ્પવેદિતધમ્મવિનયવણ્ણના

૧૬૬. **એવઞ્હેતં, ચુન્દ, હોતી**તિ ભગવા આનન્દત્થેરેન આરોચિતેપિ યસ્મા ન આનન્દત્થેરો ઇમિસ્સા કથાય સામિકો, ચુન્દત્થેરો પન સામિકો. સોવ તસ્સા આદિમજ્ઝપરિયોસાનં જાનાતિ. તસ્મા ભગવા તેન સદ્ધિં કથેન્તો ''એવઞ્હેતં, ચુન્દ, હોતી''તિઆદિમાહ . તસ્સત્થો – ચુન્દ એવઞ્હેતં હોતિ દુરક્ખાતાદિસભાવે ધમ્મવિનયે સાવકા દ્વેધિકજાતા ભણ્ડનાદીનિ કત્વા મુખસત્તીહિ વિતુદન્તા વિહરન્તિ.

ઇદાનિ યસ્મા અનિય્યાનિકસાસનેનેવ નિય્યાનિકસાસનં પાકટં હોતિ, તસ્મા આદિતો અનિય્યાનિકસાસનમેવ દસ્સેન્તો **ઇધ ચુન્દ સત્થા ચ હોતિ અસમ્માસમ્બુદ્ધો**તિઆદિમાહ. તત્થ **વોક્કમ્મ ચ તમ્હા ધમ્મા વત્તતી**તિ ન નિરન્તરં પૂરેતિ, ઓક્કમિત્વા ઓક્કમિત્વા અન્તરન્તરં કત્વા વત્તતીતિ અત્થો. **તસ્સ તે, આવુસો, લાભા**તિ તસ્સ તુય્હં એતે ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપત્તિઆદયો લાભા. **સુલદ્ધ**ન્તિ મનુસ્સત્તમ્પિ તે સુલદ્ધં. **તથા પટિપજ્જતૂ**તિ એવં પટિપજ્જતુ. **યથા તે સત્થારા ધમ્મો દેસિતો**તિ યેન તે આકારેન સત્થારા ધમ્મો કથિતો. **યો ચ સમાદપેતી**તિ યો ચ આચરિયો સમાદપેતિ. **યઞ્ચ સમાદપેતી**તિ યં અન્તેવાસિં સમાદપેતિ. **યો ચ સમાદપિતો**તિ યો ચ એવં સમાદપિતો અન્તેવાસિકો. યથા આચરિયેન સમાદપિતં, તથત્થાય પટિપજ્જતિ. **સબ્બે તે**તિ તયોપિ તે. એત્થ હિ આચરિયો સમાદપિતત્તા અપુઞ્ઞં પસવતિ, સમાદિન્નન્તેવાસિકો સમાદિન્નત્તા, પટિપન્નકો પટિપન્નત્તા. તેન વુત્તં – ''સબ્બે તે બહું અપુઞ્ઞં પસવન્તી''તિ. એતેનુપાયેન સબ્બવારેસુ અત્થો વેદિતબ્બો.

૧૬૭. અપિચેત્થ **ઞાયપ્પટિપન્નો**તિ કારણપ્પટિપન્નો. **ઞાયમારાધેસ્સતી**તિ કારણં નિપ્ફાદેસ્સતિ. **વીરિયં આરભતી**તિ અત્તનો દુક્ખનિબ્બત્તકં વીરિયં કરોતિ. વુત્તઞ્હેતં ''દુરક્ખાતે, ભિક્ખવે, ધમ્મવિનયે યો આરદ્ધવીરિયો, સો દુક્ખં વિહરતિ. યો કુસીતો, સો સુખં વિહરતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૩૧૮).

સમ્માસમ્બુદ્ધપ્પવેદિતધમ્મવિનયાદિવણ્ણના

૧૬૮. એવં અનિય્યાનિકસાસનં દસ્સેત્વા ઇદાનિ નિય્યાનિકસાસનં દસ્સેન્તો **ઇધ પન, ચુન્દ, સત્થા ચ હોતિ સમ્માસમ્બુદ્ધો**તિઆદિમાહ. તત્થ **નિય્યાનિકો**તિ મગ્ગત્થાય ફલત્થાય ચ નિય્યાતિ.

૧૬૯. **વીરિયં આરભતી**તિ અત્તનો સુખનિપ્ફાદકં વીરિયં આરભતિ. વુત્તઞ્હેતં ''સ્વાક્ખાતે, ભિક્ખવે, ધમ્મવિનયે યો કુસીતો, સો દુક્ખં વિહરતિ. યો આરદ્ધવીરિયો, સો સુખં વિહરતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૩૧૯).

૧૭૦. ઇતિ ભગવા નિય્યાનિકસાસને સમ્માપટિપન્નસ્સ કુલપુત્તસ્સ પસંસં દસ્સેત્વા પુન દેસનં વડ્ઢેન્તો **ઇધ, ચુન્દ, સત્થા ચ લોકે ઉદપાદી**તિઆદિમાહ. તત્થ **અવિઞ્ઞાપિતત્થા**તિ અબોધિતત્થા. **સબ્બસઙ્ગાહપદકત**ન્તિ સબ્બસઙ્ગહપદેહિ કતં, સબ્બસઙ્ગાહિકં કતં ન હોતીતિ અત્થો. ''સબ્બસઙ્ગાહપદગત''ન્તિપિ પાઠો, ન સબ્બસઙ્ગાહપદેસુ ગતં, ન એકસઙ્ગહજાતન્તિ અત્થો. **સપ્પાટિહીરકત**ન્તિ નિય્યાનિકં. **યાવ દેવમનુસ્સેહી**તિ

દેવલોકતો યાવ મનુસ્સલોકા સુપ્પકાસિતં. **અનુતપ્પો હોતી**તિ અનુતાપકરો હોતિ. **સત્થા ચ નો લોકે**તિ ઇદં તેસં અનુતાપકારદસ્સનત્થં વુત્તં. **નાનુતપ્પો હોતી**તિ સત્થારં આગમ્મ સાવકેહિ યં પત્તબ્બં, તસ્સ પત્તત્તા અનુતાપકરો ન હોતિ.

૧૭૨. થેરોતિ થિરો થેરકારકેહિ ધમ્મેહિ સમન્નાગતો. ''રત્તઞ્ઞૂ''તિઆદીનિ વુત્તત્થાનેવ. **એતેહિ ચે પી**તિ એતેહિ હેટ્ઠા વુત્તેહિ.

૧૭૩. પત્તયોગક્ખેમાતિ ચતૂહિ યોગેહિ ખેમત્તા અરહત્તં ઇધ યોગક્ખેમં નામ, તં પત્તાતિ અત્થો. **અલં સમક્ખાતું સદ્ધમ્મસ્સા**તિ સમ્મુખા ગહિતત્તા અસ્સ સદ્ધમ્મં સમ્મા આચિક્ખિતું સમત્થા.

૧૭૪. બ્રહ્મચારિનોતિ બ્રહ્મચરિયવાસં વસમાના અરિયસાવકા. **કામભોગિનો**તિ ગિહિસોતાપન્ના. ''ઇદ્ધઞ્ચેવા''તિઆદીનિ મહાપરિનિબ્બાને વિત્થારિતાનેવ. **લાભગ્ગયસગ્ગપત્ત**ન્તિ લાભગ્ગઞ્ચેવ યસગ્ગઞ્ચ પત્તં.

૧૭૫. સન્તિ ખો પન મે, ચુન્દ, એતરહિ થેરા ભિક્ખૂ સાવકાતિ સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનાદયો થેરા. **ભિક્ખુનિયો**તિ ખેમાથેરીઉપ્પલવણ્ણથેરીઆદયો. **ઉપાસકા સાવકા ગિહી ઓદાતવત્થવસના બ્રહ્મચારિનો**તિ ચિત્તગહપતિહત્થકઆળવકાદયો. **કામભોગિનો**તિ ચૂળઅનાથપિણ્ડિકમહાઅનાથપિણ્ડિકાદયો. **બ્રહ્મચારિનિયો**તિ નન્દમાતાદયો. **કામભોગિનિયો**તિ ખુજ્જુત્તરાદયો.

૧૭૬. સબ્બાકારસમ્પન્નન્તિ સબ્બકારણસમ્પન્નં. **ઇદમેવ ત**ન્તિ ઇદમેવ બ્રહ્મચરિયં, ઇમમેવ ધમ્મં સમ્મા હેતુના નયેન વદમાનો વદેય્ય. **ઉદકાસ્સુદ**ન્તિ **ઉદકો સુદં. પસ્સં ન પસ્સતી**તિ પસ્સન્તો ન પસ્સતિ. સો કિર ઇમં પઞ્હં મહાજનં પુચ્છિ. તેહિ ''ન જાનામ, આચરિય, કથેહિ નો''તિ વુત્તો સો આહ – ''ગમ્ભીરો અયં પઞ્હો આહારસપ્પાયે સતિ થોકં ચિન્તેત્વા સક્કા કથેતુ''ન્તિ. તતો તેહિ ચત્તારો માસે મહાસક્કારે કતે તં પઞ્હં કથેન્તો **કિઞ્ચ પસ્સં ન પસ્સતી**તિઆદિમાહ. તત્થ **સાધુનિસિતસ્સા**તિ સુટ્ઠુનિસિતસ્સ તિખિણસ્સ, સુનિસિતખુરસ્સ કિર તલં પઞ્ઞાયતિ, ધારા ન પઞ્ઞાયતીતિ અયમેત્થ અત્થો.

સઙ્ગાયિતબ્બધમ્માદિવણ્ણના

૧૭૭. સઙ્ગમ્મ સમાગમ્માતિ સઙ્ગન્ત્વા સમાગન્ત્વા. **અત્થેન અત્થં, બ્યઞ્જનેન બ્યઞ્જન**ન્તિ અત્થેન સહ અત્થં, બ્યઞ્જનેનપિ સહ બ્યઞ્જનં સમાનેન્તેહીતિ અત્થો. **સઙ્ગાયિતબ્બ**ન્તિ વાચેતબ્બં સજ્ઝાયિતબ્બં. **યથયિદં બ્રહ્મચરિય**ન્તિ યથા ઇદં સકલં સાસનબ્રહ્મચરિયં.

૧૭૮. તત્ર ચેતિ તત્ર સઙ્ઘમજ્ઝે, તસ્સ વા ભાસિતે. **અત્થઞ્ચેવ મિચ્છા ગણ્હાતિ, બ્યઞ્જનાનિ ચ મિચ્છા રોપેતી**તિ ''ચત્તારો સતિપટ્ઠાના''તિ એત્થ આરમ્મણં ''સતિપટ્ઠાન''ન્તિ અત્થં ગણ્હાતિ. ''સતિપટ્ઠાનાની''તિ બ્યઞ્જનં રોપેતિ. **ઇમસ્સ નુ ખો, આવુસો, અત્થસ્સા**તિ ''સતિયેવ સતિપટ્ઠાન''ન્તિ. અત્થસ્સ ''ચત્તારો સતિપટ્ઠાના''તિ કિં નુ ખો ઇમાનિ બ્યઞ્જનાનિ, ઉદાહુ ચત્તારિ સતિપટ્ઠાનાની''તિ એતાનિ વા બ્યઞ્જનાનિ. **કતમાનિ ઓપાયિકતરાની**તિ ઇમસ્સ અત્થસ્સ કતમાનિ બ્યઞ્જનાનિ ઉપપન્નતરાનિ અલ્લીનતરાનિ. **ઇમેસઞ્ચ બ્યઞ્જનાન**ન્તિ ''ચત્તારો સતિપટ્ઠાના''તિ બ્યઞ્જનાનં ''સતિયેવ સતિપટ્ઠાન''ન્તિ કિં નુ ખો અયં અત્થો, ઉદાહુ ''આરમ્મણં સતિપટ્ઠાન''ન્તિ એસો અત્થોતિ? **ઇમસ્સ ખો, આવુસો, અત્થસ્સા**તિ ''આરમ્મણં સતિપટ્ઠાન''ન્તિ ઇમસ્સ અત્થસ્સ. **યા ચેવ**

એતાનીતિ યાનિ ચેવ એતાનિ મયા વુત્તાનિ. **યા ચેવ એસો**તિ યો ચેવ એસ મયા વુત્તો. **સો નેવ ઉસ્સાદેતબ્બો**તિ તુમ્હેહિ તાવ સમ્મા અત્થે ચ સમ્મા બ્યઞ્જને ચ ઠાતબ્બં. સો પન નેવ ઉસ્સાદેતબ્બો, ન અપસાદેતબ્બો. **સઞ્ઞાપેતબ્બો**તિ જાનાપેતબ્બો. **તસ્સ ચ અત્થસ્સા**તિ ''સતિયેવ સતિપટ્ઠાન''ન્તિ અત્થસ્સ ચ. **તેસઞ્ચ બ્યઞ્જનાન**ન્તિ ''સતિપટ્ઠાના''તિ બ્યઞ્જનાનં. **નિસન્તિયા**તિ નિસામનત્થં ધારણત્થં. ઇમિના નયેન સબ્બવારેસુ અત્થો વેદિતબ્બો.

૧૮૧. **તાદિસ**ન્તિ તુમ્હાદિસં. **અત્થુપેત**ન્તિ અત્થેન ઉપેતં અત્થસ્સ વિઞ્ઞાતારં. **બ્યઞ્જનુપેત**ન્તિ બ્યઞ્જનેહિ ઉપેતં બ્યઞ્જનાનં વિઞ્ઞાતારં. એવં એતં ભિક્ખું પસંસથ. એસો હિ ભિક્ખુ ન તુમ્હાકં સાવકો નામ, બુદ્ધો નામ એસ ચુન્દાતિ. ઇતિ ભગવા બહુસ્સુતં ભિક્ખું અત્તનો ઠાને ઠપેસિ.

પચ્ચયાનુઞ્ઞાતકારણાદિવણ્ણના

૧૮૨. ઇદાનિ તતોપિ ઉત્તરિતરં દેસનં વડ્ઢેન્તો **ન વો અહં, ચુન્દા**તિઆદિમાહ. તત્થ દિટ્ઠધમ્મિકા આસવા નામ ઇધલોકે પચ્ચયહેતુ ઉપ્પજ્જનકા આસવા. સમ્પરાયિકા આસવા નામ પરલોકે ભણ્ડનહેતુ ઉપ્પજ્જનકા આસવા. **સંવરાયા**તિ યથા તે ન પવિસન્તિ, એવં પિદહનાય. **પટિઘાતાયા**તિ મૂલઘાતેન પટિહનનાય. **અલં વો તં યાવદેવ સીતસ્સ પટિઘાતાયા**તિ તં તુમ્હાકં સીતસ્સ પટિઘાતાય સમત્થં. ઇદં વુત્તં હોતિ, યં વો મયા ચીવરં અનુઞ્ઞાતં, તં પારુપિત્વા દપ્પં વા માનં વા કુરુમાના વિહરિસ્સથાતિ ન અનુઞ્ઞાતં, તં પન પારુપિત્વા સીતપ્પટિઘાતાદીનિ કત્વા સુખં સમણધમ્મં યોનિસો મનસિકારં કરિસ્સથાતિ અનુઞ્ઞાતં. યથા ચ ચીવરં, એવં પિણ્ડપાતાદયોપિ. અનુપદસંવણ્ણના પનેત્થ વિસુદ્ધિમગ્ગે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા.

સુખલ્લિકાનુયોગાદિવણ્ણના

૧૮૩. **સુખલ્લિકાનુયોગ**ન્તિ સુખલ્લિયનાનુયોગં, સુખસેવનાધિમુત્તન્તિ અત્થો. **સુખેતી**તિ સુખિતં કરોતિ. **પીણેતી**તિ પીણિતં થૂલં કરોતિ.

૧૮૬. **અટ્ઠિતધમ્મા**તિ નટ્ઠિતસભાવા. જિવ્હા નો અત્થીતિ યં યં ઇચ્છન્તિ, તં તં કથેન્તિ, કદાચિ મગ્ગં કથેન્તિ, કદાચિ ફલં કદાચિ નિબ્બાનન્તિ અધિપ્પાયો. **જાનતા**તિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન જાનન્તેન. **પસ્સતા**તિ પઞ્ચહિ ચક્ખૂહિ પસ્સન્તેન. **ગમ્ભીરનેમો**તિ ગમ્ભીરભૂમિં અનુપવિટ્ઠો. **સુનિખાતો**તિ સુટ્ઠુ નિખાતો. **એવમેવ ખો, આવુસો**તિ એવં ખીણાસવો અભબ્બો નવ ઠાનાનિ અજ્ઝાચરિતું. તસ્મિં અનજ્ઝાચારો અચલો અસમ્પવેધી. તત્થ સઞ્ચિચ્ચ પાણં જીવિતા વોરોપનાદીસુ સોતાપન્નાદયોપિ અભબ્બા. **સન્નિધિકારકં કામે પરિભુઞ્જિતુ**ન્તિ વત્થુકામે ચ કિલેસકામે ચ સન્નિધિં કત્વા પરિભુઞ્જિતું. **સેય્યથાપિ પુબ્બે અગારિકભૂતો**તિ યથા પુબ્બે ગિહિભૂતો પરિભુઞ્જતિ, એવં પરિભુઞ્જિતું અભબ્બો.

પઞ્હબ્યાકરણવણ્ણના

૧૮૭. અગારમજ્ઝે વસન્તા હિ સોતાપન્નાદયો યાવજીવં ગિહિબ્યઞ્જનેન તિટ્ઠન્તિ. ખીણાસવો પન અરહત્તં પત્વાવ મનુસ્સભૂતો પરિનિબ્બાતિ વા પબ્બજતિ વા. ચાતુમહારાજિકાદીસુ કામાવચરદેવેસુ મુહુત્તમ્પિ ન તિટ્ઠતિ. કસ્મા? વિવેકટ્ઠાનસ્સ અભાવા. ભુમ્મદેવત્તભાવે પન ઠિતો અરહત્તં પત્વાપિ તિટ્ઠતિ. તસ્સ વસેન અયં પઞ્હો

આગતો. ભિન્નદોસત્તા પનસ્સ ભિક્ખુભાવો વેદિતબ્બો. **અતીરકન્તિ** અતીરં અપરિચ્છેદં મહન્તં. **નો ચ ખો અનાગતન્તિ** અનાગતં પન અદ્ધાનં આરબ્ભ એવં ન પઞ્ઞપેતિ, અતીતમેવ મઞ્ઞે સમણો ગોતમો જાનાતિ, ન અનાગતં. તથા હિસ્સ અતીતે અટ્ઠછટ્ઠસતજાતકાનુસ્સરણં પઞ્ઞાયતિ. અનાગતે એવં બહું અનુસ્સરણં ન પઞ્ઞાયતીતિ ઇમમત્થં મઞ્ઞમાના એવં વદેય્યું. **તયિદં કિં સૂતિ** અનાગતે અપઞ્ઞાપનં કિં નુ ખો? **કથંસૂતિ** કેન નુ ખો કારણેન અજાનન્તોયેવ નુ ખો અનાગતં નાનુસ્સરતિ, અનનુસ્સરિતુકામતાય નાનુસ્સરતીતિ. **અઞ્ઞવિહિતકેન ઞાણદસ્સનેનાતિ** પચ્ચક્ખં વિય કત્વા દસ્સનસમત્થતાય દસ્સનભૂતેન ઞાણેન અઞ્ઞત્થવિહિતકેન ઞાણેન અઞ્ઞં આરબ્ભ પવત્તેન, અઞ્ઞવિહિતકં અઞ્ઞં આરબ્ભ પવત્તમાનં ઞાણદસ્સનં સઞ્ઞાપેતબ્બં પઞ્ઞાપેતબ્બં મઞ્ઞન્તિ. તે હિ ચરતો ચ તિટ્ઠતો ચ સુત્તસ્સ ચ જાગરસ્સ ચ સતતં સમિતં ઞાણદસ્સનં પચ્ચુપટ્ઠિતં મઞ્ઞન્તિ, તાદિસઞ્ચ ઞાણં નામ નત્થિ. તસ્મા યથરિવ બાલા અબ્યત્તા, એવં મઞ્ઞન્તીતિ વેદિતબ્બો.

સતાનુસારીતિ પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિસમ્પયુત્તકં. **યાવતકં આકઙ્ખતીતિ** યત્તકં ઞાતું ઇચ્છતિ, તત્તકં જાનિસ્સામીતિ ઞાણં પેસેસિ. અથસ્સ દુબ્બલપત્તપુટે પક્ખન્દનારાચો વિય અપ્પટિહતં અનિવારિતં ઞાણં ગચ્છતિ, તેન યાવતકં આકઙ્ખતિ તાવતકં અનુસ્સરતિ. **બોધિજન્તિ** બોધિમૂલે જાતં. **ઞાણં ઉપ્પજ્જતીતિ** ચતુમગ્ગઞાણં ઉપ્પજ્જતિ. **અયમન્તિમા જાતીતિ** તેન ઞાણેન જાતિમૂલસ્સ પહીનત્તા પુન અયમન્તિમા જાતિ. **નત્થિદાનિ પુનબ્ભવોતિ** અપરમ્પિ ઞાણં ઉપ્પજ્જતિ. **અનત્થસંહિતન્તિ** ન ઇધલોકત્થં વા પરલોકત્થં વા નિસ્સિતં. **ન તં તથાગતો બ્યાકરોતીતિ** તં ભારતયુદ્ધસીતાહરણસદિસં અનિય્યાનિકકથં તથાગતો ન કથેતિ. **ભૂતં તચ્છં અનત્થસંહિતન્તિ** રાજકથાદિતિરચ્છાનકથં. **કાલઞ્ઞૂ તથાગતો હોતીતિ** કાલં જાનાતિ. સહેતુકં સકારણં કત્વા યુત્તપત્તકાલેયેવ કથેતિ.

૧૮૮. **તસ્મા તથાગતોતિ વુચ્ચતીતિ** યથા યથા ગદિતબ્બં, તથા તથેવ ગદનતો દકારસ્સ તકારં કત્વા તથાગતોતિ વુચ્ચતીતિ અત્થો. **દિટ્ઠન્તિ** રૂપાયતનં. **સુતન્તિ** સદ્દાયતનં. **મુતન્તિ** મુત્વા પત્વા ગહેતબ્બતો ગન્ધાયતનં રસાયતનં ફોટ્ઠબ્બાયતનં. **વિઞ્ઞાતન્તિ** સુખદુક્ખાદિધમ્માયતનં. **પત્તન્તિ** પરિયેસિત્વા વા અપરિયેસિત્વા વા પત્તં. **પરિયેસિતન્તિ** પત્તં વા અપત્તં વા પરિયેસિતં. **અનુવિચરિતં મનસાતિ** ચિત્તેન અનુસઞ્ચરિતં. ''તથાગતેન અભિસમ્બુદ્ધ''ન્તિ ઇમિના એતં દસ્સેતિ, યઞ્હિ અપરિમાણાસુ લોકધાતૂસુ ઇમસ્સ સદેવકસ્સ લોકસ્સ નીલં પીતકન્તિઆદિ રૂપારમ્મણં ચક્ખુદ્વારે આપાથમાગચ્છતિ, ''અયં સત્તો ઇમસ્મિં ખણે ઇમં નામ રૂપારમ્મણં દિસ્વા સુમનો વા દુમ્મનો વા મજ્ઝત્તો વા જાતો''તિ સબ્બં તં તથાગતસ્સ એવં અભિસમ્બુદ્ધં . તથા યં અપરિમાણાસુ લોકધાતૂસુ ઇમસ્સ સદેવકસ્સ લોકસ્સ ભેરિસદ્દો મુદિઙ્ગસદ્દોતિઆદિ સદ્દારમ્મણં સોતદ્વારે આપાથમાગચ્છતિ. મૂલગન્ધો તચગન્ધોતિઆદિ ગન્ધારમ્મણં ઘાનદ્વારે આપાથમાગચ્છતિ. મૂલરસો ખન્ધરસોતિઆદિ રસારમ્મણં જિવ્હાદ્વારે આપાથમાગચ્છતિ. કક્ખળં મુદુકન્તિઆદિ પથવીધાતુતેજોધાતુવાયોધાતુભેદં ફોટ્ઠબ્બારમ્મણં કાયદ્વારે આપાથમાગચ્છતિ. ''અયં સત્તો ઇમસ્મિં ખણે ઇમં નામ ફોટ્ઠબ્બારમ્મણં ફુસિત્વા સુમનો વા દુમ્મનો વા મજ્ઝત્તો વા જાતો''તિ સબ્બં તં તથાગતસ્સ એવં અભિસમ્બુદ્ધં. તથા યં અપરિમાણાસુ લોકધાતૂસુ ઇમસ્સ સદેવકસ્સ લોકસ્સ સુખદુક્ખાદિભેદં ધમ્મારમ્મણં મનોદ્વારસ્સ આપાથમાગચ્છતિ, ''અયં સત્તો ઇમસ્મિં ખણે ઇદં નામ ધમ્મારમ્મણં વિજાનિત્વા સુમનો વા દુમ્મનો વા મજ્ઝત્તો વા જાતો''તિ સબ્બં તં તથાગતસ્સ એવં અભિસમ્બુદ્ધં.

યઞ્હિ , ચુન્દ, ઇમેસં સત્તાનં દિટ્ઠં સુતં મુતં વિઞ્ઞાતં તત્થ તથાગતેન અદિટ્ઠં વા અસુતં વા અમુતં વા અવિઞ્ઞાતં વા નત્થિ. ઇમસ્સ મહાજનસ્સ પરિયેસિત્વા પત્તમ્પિ અત્થિ, પરિયેસિત્વા અપ્પત્તમ્પિ અત્થિ. અપરિયેસિત્વા પત્તમ્પિ અત્થિ, અપરિયેસિત્વા અપ્પત્તમ્પિ અત્થિ. સબ્બમ્પિ તં તથાગતસ્સ અપ્પત્તં નામ નત્થિ, ઞાણેન અસચ્છિકતં નામ. ''તસ્મા તથાગતોતિ વુચ્ચતી''તિ. યં યથા લોકેન ગતં તસ્સ તથેવ ગતત્તા ''તથાગતો''તિ વુચ્ચતિ. પાળિયં પન અભિસમ્બુદ્ધન્તિ વુત્તં, તં ગતસદ્દેન એકત્થં. ઇમિના નયેન સબ્બવારેસુ ''તથાગતો''તિ નિગમનસ્સ અત્થો વેદિતબ્બો, તસ્સ યુત્તિ **બ્રહ્મજાલે** તથાગતસદ્દવિત્થારે વુત્તાયેવ.

અબ્યાકતટ્ઠાનવણ્ણના

૧૮૯. એવં અત્તનો અસમતં અનુત્તરતં સબ્બઞ્ઞુતં ધમ્મરાજભાવં કથેત્વા ઇદાનિ ''પુથુસમણબ્રાહ્મણાનં લદ્ધીસુ મયા અઞ્ઞાતં અદિટ્ઠં નામ નત્થિ, સબ્બં મમ ઞાણસ્સ અન્તોયેવ પરિવત્તતી''તિ સીહનાદં નદન્તો **ઠાનં ખો પનેતં, ચુન્દ, વિજ્જતી**તિઆદિમાહ. તત્થ **તથાગતો**તિ સત્તો. **ન હેતં, આવુસો, અત્થસંહિત**ન્તિ ઇધલોકપરલોકઅત્થસંહિતં ન હોતિ. **ન ચ ધમ્મસંહિત**ન્તિ નવલોકુત્તરધમ્મનિસ્સિતં ન હોતિ. **ન આદિબ્રહ્મચરિયક**ન્તિ સિક્ખત્તયસઙ્ગહિતસ્સ સકલસાસનબ્રહ્મચરિયસ્સ આદિભૂતં ન હોતિ.

૧૯૦. ઇદં દુક્ખન્તિ ખોતિઆદીસુ તણ્હં ઠપેત્વા અવસેસા તેભુમ્મકા ધમ્મા ઇદં દુક્ખન્તિ બ્યાકતં. તસ્સેવ દુક્ખસ્સ પભાવિકા જનિકા તણ્હા **દુક્ખસમુદયો**તિ બ્યાકતં. ઉભિન્નં અપ્પવત્તિ **દુક્ખનિરોધો**તિ બ્યાકતં. દુક્ખપરિજાનનો સમુદયપજહનો નિરોધસચ્છિકરણો અરિયમગ્ગો **દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદા**તિ બ્યાકતં. ''એતઞ્હિ, આવુસો, અત્થસંહિત''ન્તિઆદીસુ એતં ઇધલોકપરલોકઅત્થનિસ્સિતં નવલોકુત્તરધમ્મનિસ્સિતં સકલસાસનબ્રહ્મચરિયસ્સ આદિ પધાનં પુબ્બઙ્ગમન્તિ અયમત્થો.

પુબ્બન્તસહગતદિટ્ઠિનિસ્સયવણ્ણના

૧૯૧. ઇદાનિ યં તં મયા ન બ્યાકતં, તં અજાનન્તેન ન બ્યાકતન્તિ મા એવં સઞ્ઞમકંસુ. જાનન્તોવ અહં એવં ''એતસ્મિં બ્યાકતેપિ અત્થો નત્થી''તિ ન બ્યાકરિં. યં પન યથા બ્યાકાતબ્બં, તં મયા બ્યાકતમેવાતિ સીહનાદં નદન્તો પુન **યેપિ તે, ચુન્દા**તિઆદિમાહ. તત્થ દિટ્ઠિયોવ **દિટ્ઠિનિસ્સયા**, દિટ્ઠિનિસ્સિતકા દિટ્ઠિગતિકાતિ અત્થો. **ઇદમેવ સચ્ચ**ન્તિ ઇદમેવ દસ્સનં સચ્ચં. **મોઘમઞ્ઞ**ન્તિ અઞ્ઞેસં વચનં મોઘં. **અસયંકારો**તિ અસયં કતો.

૧૯૨. તત્રાતિ તેસુ સમણબ્રાહ્મણેસુ. **અત્થિ નુ ખો ઇદં આવુસો વુચ્ચતી**તિ, આવુસો, યં તુમ્હેહિ સસ્સતો અત્તા ચ લોકો ચાતિ વુચ્ચતિ, ઇદમત્થિ નુ ખો ઉદાહુ નત્થીતિ એવમહં તે પુચ્છામીતિ અત્થો. **યઞ્ચ ખો તે એવમાહંસૂ**તિ યં પન તે ''ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ વદન્તિ, તં તેસં નાનુજાનામિ. **પઞ્ઞત્તિયા**તિ દિટ્ઠિપઞ્ઞત્તિયા. **સમસમ**ન્તિ સમેન ઞાણેન સમં. **યદિદં અધિપઞ્ઞત્તી**તિ યા અયં અધિપઞ્ઞત્તિ નામ. એત્થ અહમેવ ભિય્યો ઉત્તરિતરો ન મયા સમો અત્થિ. તત્થ યઞ્ચ વુત્તં ''પઞ્ઞત્તિયાતિ યઞ્ચ અધિપઞ્ઞત્તી''તિ ઉભયમેતં અત્થતો એકં. ભેદતો હિ પઞ્ઞત્તિ અધિપઞ્ઞત્તીતિ દ્વયં હોતિ. તત્થ પઞ્ઞત્તિ નામ દિટ્ઠિપઞ્ઞત્તિ. અધિપઞ્ઞત્તિ નામ ખન્ધપઞ્ઞત્તિ ધાતુપઞ્ઞત્તિ આયતનપઞ્ઞત્તિ ઇન્દ્રિયપઞ્ઞત્તિ સચ્ચપઞ્ઞત્તિ પુગ્ગલપઞ્ઞત્તીતિ એવં વુત્તા છ પઞ્ઞત્તિયો. ઇધ પન પઞ્ઞત્તિયાતિ એત્થાપિ પઞ્ઞત્તિ ચેવ અધિપઞ્ઞત્તિ ચ અધિપ્પેતા, અધિપઞ્ઞત્તીતિ એત્થાપિ. ભગવા હિ પઞ્ઞત્તિયાપિ અનુત્તરો, અધિપઞ્ઞત્તિયાપિ અનુત્તરો. તેનાહ – ''અહમેવ તત્થ ભિય્યો યદિદં અધિપઞ્ઞત્તી''તિ.

૧૯૬. પહાનાયાતિ પજહનત્થં. **સમતિક્કમાયાતિ** તસ્સેવ વેવચનં. **દેસિતાતિ** કથિતા. **પઞ્ઞત્તાતિ** ઠપિતા. સતિપટ્ઠાનભાવનાય હિ ઘનવિનિબ્ભોગં કત્વા સબ્બધમ્મેસુ યાથાવતો દિટ્ઠેસુ ''સુદ્ધસઙ્ખારપુઞ્જોયં નયિધ સત્તૂપલબ્ભતી''તિ સન્નિટ્ઠાનતો સબ્બદિટ્ઠિનિસ્સયાનં પહાનં હોતીતિ. તેન વુત્તં. દિટ્ઠિનિસ્સયાનં પહાનાય સમતિક્કમાય એવં મયા ઇમે ચત્તારો સતિપટ્ઠાના દેસિતા પઞ્ઞત્તા''તિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

સુમઙ્ગલવિલાસિનિયા દીઘનિકાયટ્ઠકથાય

પાસાદિકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. લક્ખણસુત્તવણ્ણના

દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણવણ્ણના

૧૯૯. એવં મે સુતન્તિ લક્ખણસુત્તં. તત્રાયમનુત્તાનપદવણ્ણના. **દ્વત્તિંસિમાની**તિ દ્વત્તિંસ ઇમાનિ. **મહાપુરિસલક્ખણાની**તિ મહાપુરિસબ્યઞ્જનાનિ મહાપુરિસનિમિત્તાનિ ‘‘અયં મહાપુરિસો’’તિ સઞ્જાનનકારણાનિ. ‘‘યેહિ સમન્નાગતસ્સ મહાપુરિસસ્સા’’તિઆદિ મહાપદાને વિત્થારિતનયેનેવ વેદિતબ્બં.

‘‘બાહિરકાપિ ઇસયો ધારેન્તિ, નો ચ ખો જાનન્તિ ‘ઇમસ્સ કમ્મસ્સ કતત્તા ઇમં લક્ખણં પટિલભતી’તિ’’ કસ્મા આહ? અટ્ઠુપ્પત્તિયા અનુરૂપત્તા. ઇદઞ્હિ સુત્તં સઅટ્ઠુપ્પત્તિકં. સા પનસ્સ અટ્ઠુપ્પત્તિ કત્થ સમુટ્ઠિતા? અન્તોગામે મનુસ્સાનં અન્તરે. તદા કિર સાવત્થિવાસિનો અત્તનો અત્તનો ગેહેસુ ચ ગેહદ્વારેસુ ચ સન્થાગારાદીસુ ચ નિસીદિત્વા કથં સમુટ્ઠાપેસું – ‘‘ભગવતો અસીતિઅનુબ્યઞ્જનાનિ બ્યામપ્પભા દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણાનિ, યેહિ ચ ભગવતો કાયો, સબ્બફાલિફુલ્લો વિય પારિચ્છત્તકો, વિકસિતમિવ કમલવનં, નાનારતનવિચિત્તં વિય સુવણ્ણતોરણં, તારામરિચિવિરોચમિવ ગગનતલં, ઇતો ચિતો ચ વિધાવમાના વિપ્ફન્દમાના છબ્બણ્ણરસ્મિયો મુઞ્ચન્તો અતિવિય સોભતિ. ભગવતો ચ ઇમિના નામ કમ્મેન ઇદં લક્ખણં નિબ્બત્તન્તિ કથિતં નત્થિ, યાગુઉળુઙ્કમત્તમ્પિ પન કટચ્છુભત્તમત્તં વા પુબ્બે દિન્નપચ્ચયા એવં ઉપ્પજ્જતીતિ ભગવતા વુત્તં. કિં નુ ખો સત્થા કમ્મં અકાસિ, યેનસ્સ ઇમાનિ લક્ખણાનિ નિબ્બત્તન્તી’’તિ.

અથાયસ્મા આનન્દો અન્તોગામે ચરન્તો ઇમં કથાસલ્લાપં સુત્વા કતભત્તકિચ્ચો વિહારં આગન્ત્વા સત્થુ વત્તં કત્વા વન્દિત્વા ઠિતો ‘‘મયા, ભન્તે, અન્તોગામે એકા કથા સુતા’’તિ આહ. તતો ભગવતા ‘‘કિં તે, આનન્દ, સુત’’ન્તિ વુત્તે સબ્બં આરોચેસિ. સત્થા થેરસ્સ વચનં સુત્વા પરિવારેત્વા નિસિન્ને ભિક્ખૂ આમન્તેત્વા ‘‘દ્વત્તિંસિમાનિ, ભિક્ખવે, મહાપુરિસસ્સ મહાપુરિસલક્ખણાની’’તિ પટિપાટિયા લક્ખણાનિ દસ્સેત્વા યેન કમ્મેન યં નિબ્બત્તં, તસ્સ દસ્સનત્થં એવમાહ.

સુપ્પતિટ્ઠિતપાદતાલક્ખણવણ્ણના

૨૦૧. પુરિમં જાતિન્તિઆદીસુ પુબ્બે નિવુત્થક્ખન્ધા જાતવસેન ‘‘જાતી’’તિ વુત્તા. તથા ભવનવસેન ‘‘ભવો’’તિ, નિવુત્થવસેન આલયટ્ઠેન વા ‘‘નિકેતો’’તિ. તિણ્ણમ્પિ પદાનં પુબ્બે નિવુત્થક્ખન્ધસન્તાને ઠિતોતિ અત્થો. ઇદાનિ યસ્મા તં ખન્ધસન્તાનં દેવલોકાદીસુપિ વત્તતિ. લક્ખણનિબ્બત્તનસમત્થં પન કુસલકમ્મં તત્થ ન સુકરં, મનુસ્સભૂતસ્સેવ સુકરં. તસ્મા યથાભૂતેન યં કમ્મં કતં, તં દસ્સેન્તો **પુબ્બે મનુસ્સભૂતો સમાનો**તિ આહ. અકારણં વા એતં. હત્થિઅસ્સમિગમહિંસવાનરાદિભૂતોપિ મહાપુરિસો પારમિયો પૂરેતિયેવ. યસ્મા પન એવરૂપે અત્તભાવે ઠિતેન કતકમ્મં ન સક્કા સુખેન દીપેતું, મનુસ્સભાવે ઠિતેન કતકમ્મં પન સક્કા સુખેન દીપેતું. તસ્મા ‘‘પુબ્બે મનુસ્સભૂતો સમાનો’’તિ આહ.

દળ્હસમાદાનોતિ થિરગહણો. **કુસલેસુ ધમ્મેસૂ**તિ દસકુસલકમ્મપથેસુ. **અવત્થિતસમાદાનો**તિ નિચ્ચલગહણો અનિવત્તિતગહણો. મહાસત્તસ્સ હિ અકુસલકમ્મતો અગ્ગિં પત્વા કુક્કુટપત્તં વિય ચિત્તં પટિકુટતિ, કુસલં પત્વા

વિતાનં વિય પસારિયતિ. તસ્મા દળ્હસમાદાનો હોતિ અવત્થિતસમાદાનો. ન સક્કા કેનચિ સમણેન વા બ્રાહ્મણેન વા દેવેન વા મારેન વા બ્રહ્મુના વા કુસલસમાદાનં વિસ્સજ્જાપેતું.

તત્રિમાનિ વત્થૂનિ – પુબ્બે કિર મહાપુરિસો કલન્દકયોનિયં નિબ્બત્તિ. અથ દેવે વુટ્ઠે ઓઘો આગન્ત્વા કુલાવકં ગહેત્વા સમુદ્દમેવ પવેસેસિ. મહાપુરિસો ''પુત્તકે નીહરિસ્સામી''તિ નઙ્ગુટ્ઠં તેમેત્વા તેમેત્વા સમુદ્દતો ઉદકં બહિ ખિપિ. સત્તમે દિવસે સક્કો આવજ્જિત્વા તત્થ આગમ્મ ''કિં કરોસી''તિ પુચ્છિ? સો તસ્સ આરોચેસિ. સક્કો મહાસમુદ્દતો ઉદકસ્સ દુન્નીહરણીયભાવં કથેસિ. બોધિસત્તો તાદિસેન કુસીતેન સદ્ધિં કથેતુમ્પિ ન વટ્ટતિ. ''મા ઇધ તિટ્ઠા''તિ અપસારેસિ. સક્કો ''અનોમપુરિસેન ગહિતગહણં ન સક્કા વિસ્સજ્જાપેતુ''ન્તિ તુટ્ઠો તસ્સ પુત્તકે આનેત્વા અદાસિ. મહાજનકકાલેપિ મહાસમુદ્દં તરમાનો ''કસ્મા મહાસમુદ્દં તરસી''તિ દેવતાય પુટ્ઠો ''પારં ગન્ત્વા કુલસન્તકે રટ્ઠે રજ્જં ગહેત્વા દાનં દાતું તરામી''તિ આહ. તતો દેવતાય – ''અયં મહાસમુદ્દો ગમ્ભીરો ચેવ પુથુલો ચ, કદા નં તરિસ્સતી''તિ વુત્તે સો આહ ''તવેસો મહાસમુદ્દસદિસો, મય્હં પન અજ્ઝાસયં આગમ્મ ખુદ્દકમાતિકા વિય ખાયતિ. ત્વંયેવ મં દક્ખિસ્સસિ સમુદ્દં તરિત્વા સમુદ્દપારતો ધનં આહરિત્વા કુલસન્તકં રજ્જં ગહેત્વા દાનં દદમાન''ન્તિ. દેવતા ''અનોમપુરિસેન ગહિતગહણં ન સક્કા વિસ્સજ્જાપેતુ''ન્તિ બોધિસત્તં આલિઙ્ગિત્વા હરિત્વા ઉય્યાને નિપજ્જાપેસિ. સો છત્તં ઉસ્સાપેત્વા દિવસે દિવસે પઞ્ચસતસહસ્સપરિચ્ચાગં કત્વા અપરભાગે નિક્ખમ્મ પબ્બજિતો. એવં મહાસત્તો ન સક્કા કેનચિ સમણેન વા…પે॰… બ્રહ્મુના વા કુસલસમાદાનં વિસ્સજ્જાપેતું. તેન વુત્તં – ''દળ્હસમાદાનો અહોસિ કુસલેસુ ધમ્મેસુ અવત્થિતસમાદાનો''તિ.

ઇદાનિ યેસુ કુસલેસુ ધમ્મેસુ અવત્થિતસમાદાનો અહોસિ, તે દસ્સેતું **કાયસુચરિતે**તિઆદિમાહ. **દાનસંવિભાગે**તિ એત્થ ચ દાનમેવ દિય્યનવસેન દાનં, સંવિભાગકરણવસેન સંવિભાગો. **સીલસમાદાને**તિ પઞ્ચસીલદસસીલચતુપારિસુદ્ધિસીલપૂરણકાલે. **ઉપોસથૂપવાસે**તિ ચાતુદ્દસિકાદિભેદસ્સ ઉપોસથસ્સ ઉપવસનકાલે. **મત્તેય્યતાયા**તિ માતુકાતબ્બવત્તે. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો. **અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેસુ ચા**તિ અઞ્ઞેસુ ચ એવરૂપેસુ. **અધિકુસલેસૂ**તિ એત્થ અત્થિ કુસલા, અત્થિ અધિકુસલા. સબ્બેપિ કામાવચરા કુસલા કુસલા નામ, રૂપાવચરા અધિકુસલા. ઉભોપિ તે કુસલા નામ, અરૂપાવચરા અધિકુસલા. સબ્બેપિ તે કુસલા નામ, સાવકપારમીપટિલાભપચ્ચયા કુસલા અધિકુસલા નામ. તેપિ કુસલા નામ, પચ્ચેકબોધિપટિલાભપચ્ચયા કુસલા અધિકુસલા. તેપિ કુસલા નામ, સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણપ્પટિલાભપચ્ચયા પન કુસલા ઇધ ''અધિકુસલા''તિ અધિપ્પેતા. તેસુ અધિકુસલેસુ ધમ્મેસુ દળ્હસમાદાનો અહોસિ અવત્થિતસમાદાનો.

કટત્તા ઉપચિતત્તાતિ એત્થ સકિમ્પિ કતં કતમેવ, અભિણ્હકરણેન પન ઉપચિતં હોતિ. **ઉસ્સન્નત્તા**તિ પિણ્ડીકતં રાસીકતં કમ્મં ઉસ્સન્નન્તિ વુચ્ચતિ. તસ્મા ''ઉસ્સન્નત્તા''તિ વદન્તો મયા કતકમ્મસ્સ ચક્કવાળં અતિસમ્બાધં, ભવગ્ગં અતિનીચં, એવં મે ઉસ્સન્નં કમ્મન્તિ દસ્સેતિ. **વિપુલત્તા**તિ અપ્પમાણત્તા. ઇમિના ''અનન્તં અપરિમાણં મયા કતં કમ્મ''ન્તિ દસ્સેતિ. **અધિગ્ગણ્હાતી**તિ અધિભવતિ, અઞ્ઞેહિ દેવેહિ અતિરેકં લભતીતિ અત્થો. **પટિલભતી**તિ અધિગચ્છતિ.

સબ્બાવન્તેહિ પાદતલેહીતિ ઇદં ''સમં પાદં ભૂમિયં નિક્ખિપતી''તિ એતસ્સ વિત્થારવચનં. તત્થ સબ્બાવન્તેહીતિ સબ્બપદેસવન્તેહિ, ન એકેન પદેસેન પઠમં ફુસતિ, ન એકેન પચ્છા, સબ્બેહેવ પાદતલેહિ સમં ફુસતિ, સમં ઉદ્ધરતિ. સચેપિ હિ તથાગતો ''અનેકસતપોરિસં નરકં અક્કમિસ્સામી''તિ પાદં અભિનીહરતિ. તાવદેવ નિન્નટ્ઠાનં વાતપૂરિતા વિય કમ્મારભસ્તા ઉન્નમિત્વા પથવિસમં હોતિ. ઉન્નતટ્ઠાનમ્પિ અન્તો પવિસતિ.

‘‘દૂરે અક્કમિસ્સામી’’તિ અભિનીહરન્તસ્સ સિનેરુપ્પમાણોપિ પબ્બતો સુસેદિતવેત્તઙ્કુરો વિય ઓનમિત્વા પાદસમીપં આગચ્છતિ. તથા હિસ્સ યમકપાટિહારિયં કત્વા ‘‘યુગન્ધરપબ્બતં અક્કમિસ્સામી’’તિ પાદે અભિનીહટે પબ્બતો ઓનમિત્વા પાદસમીપં આગતો. સોપિ તં અક્કમિત્વા દુતિયપાદેન તાવતિંસભવનં અક્કમિ. ન હિ ચક્કલક્ખણેન પતિટ્ઠાતબ્બટ્ઠાનં વિસમં ભવિતું સક્કોતિ. ખાણુ વા કણ્ટકો વા સક્ખરા વા કથલા વા ઉચ્ચારપસ્સાવખેળસિઙ્ઘાણિકાદીનિ વા પુરિમતરં વા અપગચ્છન્તિ, તત્થ તત્થેવ વા પથવિં પવિસન્તિ. તથાગતસ્સ હિ સીલતેજેન પુઞ્ઞતેજેન ધમ્મતેજેન દસન્નં પારમીનં આનુભાવેન અયં મહાપથવી સમ્મા મુદુપુપ્ફાભિકિણ્ણા હોતિ.

૨૦૨. **સાગરપરિયન્ત**ન્તિ સાગરસીમં. ન હિ તસ્સ રજ્જં કરોન્તસ્સ અન્તરા રુક્ખો વા પબ્બતો વા નદી વા સીમા હોતિ મહાસમુદ્દોવ સીમા. તેન વુત્તં ‘‘સાગરપરિયન્ત’’ન્તિ. **અખિલમનિમિત્તમકણ્ટક**ન્તિ નિચ્ચોરં. ચોરા હિ ખરસમ્ફસ્સટ્ઠેન ખિલા, ઉપદ્દવપચ્ચયટ્ઠેન નિમિત્તા, વિજ્ઝનટ્ઠેન કણ્ટકાતિ વુચ્ચન્તિ. **ઇદ્ધ**ન્તિ સમિદ્ધં. **ફીત**ન્તિ સબ્બસમ્પત્તિફાલિફુલ્લં. **ખેમ**ન્તિ નિબ્ભયં. **સિવ**ન્તિ નિરુપદ્દવં. **નિરબ્બુદ**ન્તિ અબ્બુદવિરહિતં, ગુમ્બં ગુમ્બં હુત્વા ચરન્તેહિ ચોરેહિ વિરહિતન્તિ અત્થો. **અક્ખમ્ભિયો**તિ અવિક્ખમ્ભનીયો. ન નં કોચિ ઠાનતો ચાલેતું સક્કોતિ. **પચ્ચત્થિકેના**તિ પટિપક્ખં ઇચ્છન્તેન. **પચ્ચામિત્તેના**તિ પટિવિરુદ્ધેન અમિત્તેન. ઉભયમ્પેતં સપત્તવેવચનં. **અબ્ભન્તરેહી**તિ અન્તો ઉટ્ઠિતેહિ રાગાદીહિ.

બાહિરેહીતિ સમણાદીહિ. તથા હિ નં બાહિરા દેવદત્તકોકાલિકાદયો સમણાપિ સોણદણ્ડકૂટદણ્ડાદયો બ્રાહ્મણાપિ સક્કસદિસા દેવતાપિ સત્ત વસ્સાનિ અનુબન્ધમાનો મારોપિ બકાદયો બ્રહ્માનોપિ વિક્ખમ્ભેતું નાસક્ખિંસુ.

એત્તાવતા ભગવતા કમ્મઞ્ચ કમ્મસરિક્ખકઞ્ચ લક્ખણઞ્ચ લક્ખણાનિસંસો ચ વુત્તો હોતિ. **કમ્મં** નામ સતસહસ્સકપ્પાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ દળ્હવીરિયેન હુત્વા કતં કમ્મં. **કમ્મસરિક્ખકં** નામ દળ્હેન હુત્વા કતભાવં સદેવકો લોકો જાનાતૂતિ સુપ્પતિટ્ઠિતપાદમહાપુરિસલક્ખણં. **લક્ખણં** નામ સુપ્પતિટ્ઠિતપાદતા. **લક્ખણાનિસંસો** નામ પચ્ચત્થિકેહિ અવિક્ખમ્ભનીયતા.

૨૦૩. **તત્થેતં વુચ્ચતી**તિ તત્થ વુત્તે કમ્માદિભેદે અપરમ્પિ ઇદં વુચ્ચતિ, ગાથાબન્ધં સન્ધાય વુત્તં. એતા પન ગાથા પોરાણકત્થેરા ‘‘આનન્દત્થેરેન ઠપિતા વણ્ણનાગાથા’’તિ વત્વા ગતા. અપરભાગે થેરા ‘‘એકપદિકો અત્થુદ્ધારો’’તિ આહંસુ.

તત્થ **સચ્ચે**તિ વચીસચ્ચે. **ધમ્મે**તિ દસકુસલકમ્મપથધમ્મે. **દમે**તિ ઇન્દ્રિયદમને. **સંયમે**તિ સીલસંયમે. ‘‘**સોચેય્યસીલાલયુપોસથેસુ ચા**’’તિ એત્થ કાયસોચેય્યાદિ તિવિધં **સોચેય્યં**. આલયભૂતં સીલમેવ **સીલાલયો**. ઉપોસથકમ્મં **ઉપોસથો**. **અહિંસાયા**તિ અવિહિંસાય. **સમત્તમાચરી**તિ સકલં અચરિ.

અન્વભીતિ અનુભવિ. **વેય્યઞ્જનિકા**તિ લક્ખણપાઠકા. **પરાભિભૂ**તિ પરે અભિભવનસમત્થો. **સત્તુભી**તિ સપત્તેહિ અક્ખમ્ભિયો હોતિ.

ન સો ગચ્છતિ જાતુ ખમ્ભનન્તિ સો એકંસેનેવ અઞ્ઞપુગ્ગલો વિક્ખમ્ભેતબ્બતં ન ગચ્છતિ. **એસા હિ તસ્સ ધમ્મતા**તિ તસ્સ હિ એસા ધમ્મતા અયં સભાવો.

૨૦૪. ઉબ્બેગઉત્તાસભયન્તિ ઉબ્બેગભયઞ્ચેવ ઉત્તાસભયઞ્ચ. તત્થ ચોરતો વા રાજતો વા પચ્ચત્થિકતો વા વિલોપનબન્ધનાદિનિસ્સયં ભયં **ઉબ્બેગો** નામ, તંમુહુત્તિકં ચણ્ડહત્થિઅસ્સાદીનિ વા અહિયક્ખાદયો વા પટિચ્ચ લોમહંસનકરં ભયં **ઉત્તાસભયં** નામ. તં સબ્બં અપનુદિતા વૂપસમેતા. **સંવિધાતા**તિ સંવિદહિતા. કથં સંવિદહતિ? અટવિયં સાસઙ્કટ્ઠાનેસુ દાનસાલં કારેત્વા તત્થ આગતે ભોજેત્વા મનુસ્સે દત્વા અતિવાહેતિ, તં ઠાનં પવિસિતું અસક્કોન્તાનં મનુસ્સે પેસેત્વા પવેસેતિ. નગરાદીસુપિ તેસુ તેસુ ઠાનેસુ આરક્ખં ઠપેતિ, એવં સંવિદહતિ. **સપરિવારઞ્ચ દાનં અદાસી**તિ અન્નં પાનન્તિ દસવિધં દાનવત્થું.

તત્થ **અન્ન**ન્તિ યાગુભત્તં. તં દદન્તો ન દ્વારે ઠપેત્વા અદાસિ, અથ ખો અન્તોનિવેસને હરિતુપલિત્તટ્ઠાને લાજા ચેવ પુપ્ફાનિ ચ વિકિરિત્વા આસનં પઞ્ઞપેત્વા વિતાનં બન્ધિત્વા ગન્ધધૂમાદીહિ સક્કારં કત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં નિસીદાપેત્વા યાગું અદાસિ. યાગું દેન્તો ચ સબ્યઞ્જનં અદાસિ. યાગુપાનાવસાને પાદે ધોવિત્વા તેલેન મક્ખેત્વા નાનપ્પકારકં અનન્તં ખજ્જકં દત્વા પરિયોસાને અનેકસૂપં અનેકબ્યઞ્જનં પણીતભોજનં અદાસિ . પાનં દેન્તો અમ્બપાનાદિઅટ્ઠવિધં પાનં અદાસિ, તમ્પિ યાગુભત્તં દત્વા. વત્થં દેન્તો ન સુદ્ધવત્થમેવ અદાસિ, એકપટ્ટદુપટ્ટાદિપહોનકં પન દત્વા સુચિમ્પિ અદાસિ, સુત્તમ્પિ અદાસિ, સુત્તં વટ્ટેસિ, સૂચિકમ્મકરણટ્ઠાને ભિક્ખૂનં આસનાનિ, યાગુભત્તં, પાદમક્ખનં, પિટ્ઠિમક્ખનં, રજનં, પણ્ડુપલાસં, રજનદોણિકં, અન્તમસો ચીવરરજનકં કપ્પિયકારકમ્પિ અદાસિ.

યાનન્તિ ઉપાહનં. તં દદન્તોપિ ઉપાહનત્થવિકં ઉપાહનદણ્ડકં મક્ખનતેલં હેટ્ઠા વુત્તાનિ ચ અન્નાદીનિ તસ્સેવ પરિવારં કત્વા અદાસિ. **માલં** દેન્તોપિ ન સુદ્ધમાલમેવ અદાસિ, અથ ખો નં ગન્ધેહિ મિસ્સેત્વા હેટ્ઠિમાનિ ચત્તારિ તસ્સેવ પરિવારં કત્વા અદાસિ. બોધિચેતિયઆસનપોત્થકાદિપૂજનત્થાય ચેવ ચેતિયઘરધૂપનત્થાય ચ **ગન્ધં** દેન્તોપિ ન સુદ્ધગન્ધમેવ અદાસિ, ગન્ધપિસનકનિસદાય ચેવ પક્ખિપનકભાજનેન ચ સદ્ધિં હેટ્ઠિમાનિ પઞ્ચ તસ્સ પરિવારં કત્વા અદાસિ. ચેતિયપૂજાદીનં અત્થાય હરિતાલમનોસિલાચીનપિટ્ઠાદિ**વિલેપનં** દેન્તોપિ ન સુદ્ધવિલેપનમેવ અદાસિ, વિલેપનભાજનેન સદ્ધિં હેટ્ઠિમાનિ છ તસ્સ પરિવારં કત્વા અદાસિ. **સેય્યા**તિ મઞ્ચપીઠં. તં દેન્તોપિ ન સુદ્ધકમેવ અદાસિ, કોજવકમ્બલપચ્ચત્થરણમઞ્ચપ્પટિપાદકેહિ સદ્ધિં અન્તમસો મઙ્ગુલસોધનદણ્ડકં હેટ્ઠિમાનિ ચ સત્ત તસ્સ પરિવારં કત્વા અદાસિ. **આવસથં** દેન્તોપિ ન ગેહમત્તમેવ અદાસિ, અથ ખો નં માલાકમ્મલતાકમ્મપટિમણ્ડિતં સુપઞ્ઞત્તં મઞ્ચપીઠં કારેત્વા હેટ્ઠિમાનિ અટ્ઠ તસ્સ પરિવારં કત્વા અદાસિ. **પદીપેય્ય**ન્તિ પદીપતેલં. તં દેન્તો ચેતિયઙ્ગણે બોધિયઙ્ગણે ધમ્મસ્સવનગ્ગે વસનગેહે પોત્થકવાચનટ્ઠાને ઇમિના દીપં જાલાપેથાતિ ન સુદ્ધતેલમેવ અદાસિ, વટ્ટિ કપલ્લકતેલભાજનાદીહિ સદ્ધિં હેટ્ઠિમાનિ નવ તસ્સ પરિવારં કત્વા અદાસિ. **સુવિભત્તન્તરાની**તિ સુવિભત્તઅન્તરાનિ.

રાજાનોતિ અભિસિત્તા. **ભોગિયા**તિ ભોજકા **કુમારા**તિ રાજકુમારા. ઇધ **કમ્મં** નામ સપરિવારં દાનં. **કમ્મસરિક્ખકં** નામ સપરિવારં કત્વા દાનં અદાસીતિ ઇમિના કારણેન સદેવકો લોકો જાનાતૂતિ નિબ્બત્તં ચક્કલક્ખણં. **લક્ખણં** નામ તદેવ ચક્કલક્ખણં. **આનિસંસો** મહાપરિવારતા.

૨૦૫. તત્થેતં વુચ્ચતીતિ ઇમા તદત્થપરિદીપના ગાથા વુચ્ચન્તિ. દુવિધા હિ ગાથા હોન્તિ – તદત્થપરિદીપના ચ વિસેસત્થપરિદીપના ચ. તત્થ પાળિઆગતમેવ અત્થં પરિદીપના **તદત્થપરિદીપના** નામ.

પાળિયં અનાગતં પરિદીપના **વિસેસત્થપરિદીપના** નામ. ઇમા પન તદત્થપરિદીપના. તત્થ **પુરે**તિ પુબ્બે. **પુરત્થા**તિ તસ્સેવ વેવચનં. **પુરિમાસુ જાતીસૂ**તિ ઇમિસ્સા જાતિયા પુબ્બેકતકમ્મપટિક્ખેપદીપનં. **ઉબ્બેગઉત્તાસભયાપનૂદનો**તિ ઉબ્બેગભયસ્સ ચ ઉત્તાસભયસ્સ ચ અપનૂદનો. **ઉસ્સુકો**તિ અધિમુત્તો.

સતપુઞ્ઞલક્ખણન્તિ સતેન સતેન પુઞ્ઞકમ્મેન નિબ્બત્તં એકેકં લક્ખણં. એવં સન્તે યો કોચિ બુદ્ધો ભવેય્યાતિ ન રોચયિંસુ, અનન્તેસુ પન ચક્કવાળેસુ સબ્બે સત્તા એકેકં કમ્મં સતક્ખત્તું કરેય્યું, એત્તકેહિ જનેહિ કતં કમ્મં બોધિસત્તો એકોવ એકેકં સતગુણં કત્વા નિબ્બત્તો. તસ્મા ''સતપુઞ્ઞલક્ખણો''તિ ઇમમત્થં રોચયિંસુ. **મનુસ્સાસુરસક્કરક્ખસા**તિ મનુસ્સા ચ અસુરા ચ સક્કા ચ રક્ખસા ચ.

આયતપણ્હિતાદિતિલક્ખણવણ્ણના

૨૦૬. **અન્તરા**તિ પટિસન્ધિતો સરસચુતિયા અન્તરે. ઇધ **કમ્મં** નામ પાણાતિપાતા વિરતિ. **કમ્મસરિક્ખકં** નામ પાણાતિપાતં કરોન્તો પદસદ્દસવનભયા અગ્ગગ્ગપાદેહિ અક્કમન્તા ગન્ત્વા પરં પાતેન્તિ. અથ તે ઇમિના કારણેન તેસં તં કમ્મં જનો જાનાતૂતિ અન્તોવઙ્કપાદા વા બહિવઙ્કપાદા વા ઉક્કુટિકપાદા વા અગ્ગકોણ્ડા વા પણ્હિકોણ્ડા વા ભવન્તિ. અગ્ગપાદેહિ ગન્ત્વા પરસ્સ અમારિતભાવં પન તથાગતસ્સ સદેવકો લોકો ઇમિના કારણેન જાનાતૂતિ **આયતપણ્હિ** મહાપુરિસલક્ખણં નિબ્બત્તતિ . તથા પરં ઘાતેન્તા ઉન્નતકાયેન ગચ્છન્તા અઞ્ઞે પસ્સિસ્સન્તીતિ ઓનતા ગન્ત્વા પરં ઘાતેન્તિ. અથ તે એવમિમે ગન્ત્વા પરં ઘાતયિંસૂતિ નેસં તં કમ્મં ઇમિના કારણેન પરો જાનાતૂતિ ખુજ્જા વા વામના વા પીઠસપ્પિ વા ભવન્તિ. તથાગતસ્સ પન એવં ગન્ત્વા પરેસં અઘાતિતભાવં ઇમિના કારણેન સદેવકો લોકો જાનાતૂતિ **બ્રહ્મુજુગત્ત**મહાપુરિસલક્ખણં નિબ્બત્તતિ. તથા પરં ઘાતેન્તા આવુધં વા મુગ્ગરં વા ગણ્હિત્વા મુટ્ઠિકતહત્થા પરં ઘાતેન્તિ. તે એવં તેસં પરસ્સ ઘાતિતભાવં ઇમિના કારણેન જનો જાનાતૂતિ રસ્સઙ્ગુલી વા રસ્સહત્થા વા વઙ્કઙ્ગુલી વા કુણહત્થકા વા ભવન્તિ. તથાગતસ્સ પન એવં પરેસં અઘાતિતભાવં સદેવકો લોકો ઇમિના કારણેન જાનાતૂતિ **દીઘઙ્ગુલિ**મહાપુરિસલક્ખણં નિબ્બત્તતિ. ઇદમેત્થ **કમ્મસરિક્ખકં**. ઇદમેવ પન લક્ખણત્તયં **લક્ખણં** નામ. દીઘાયુકભાવો **લક્ખણાનિસંસો**.

૨૦૭. **મરણવધભયત્તનો**તિ એત્થ મરણસઙ્ખાતો વધો મરણવધો, મરણવધતો ભયં **મરણવધભયં**, તં અત્તનો જાનિત્વા. **પટિવિરતો પરંમારણાયા**તિ યથા મય્હં મરણતો ભયં મમ જીવિતં પિયં, એવં પરેસમ્પીતિ ઞત્વા પરં મારણતો પટિવિરતો અહોસિ. **સુચરિતેના**તિ સુચિણ્ણેન. **સગ્ગમગમા**તિ સગ્ગં ગતો.

ચવિય પુનરિધાગતોતિ ચવિત્વા પુન ઇધાગતો. **દીઘપાસણ્હિકો**તિ દીઘપણ્હિકો. **બ્રહ્માવ સુજૂ**તિ બ્રહ્મા વિય સુટ્ઠુ ઉજુ.

સુભુજોતિ સુન્દરભુજો. **સુસૂ**તિ મહલ્લકકાલેપિ તરુણરૂપો. **સુસણ્ઠિતો**તિ સુસણ્ઠાનસમ્પન્નો. **મુદુતલુનઙ્ગુલિયસ્સા**તિ મુદૂ ચ તલુના ચ અઙ્ગુલિયો અસ્સ. **તીભી**તિ તીહિ. **પુરિસવરગ્ગલક્ખણેહી**તિ પુરિસવરસ્સ અગ્ગલક્ખણેહિ. **ચિરયપનાયા**તિ ચિરં યાપનાય, દીઘાયુકભાવાય.

ચિરં યપેતીતિ ચિરં યાપેતિ. **ચિરતરં પબ્બજતિ યદિ તતો**તિ તતો ચિરતરં યાપેતિ, યદિ પબ્બજતીતિ અત્થો. **યાપયતિ ચ વસિદ્ધિભાવનાયા**તિ વસિપ્પત્તો હુત્વા ઇદ્ધિભાવનાય યાપેતિ.

સત્તુસ્સદતાલક્ખણવણ્ણના

૨૦૮. **રસિતાન**ન્તિ રસસમ્પન્નાનં. ''ખાદનીયાન''ન્તિઆદીસુ **ખાદનીયાનિ** નામ પિટ્ઠખજ્જકાદીનિ. **ભોજનીયાની**તિ પઞ્ચ ભોજનાનિ. **સાયનીયાની**તિ સાયિતબ્બાનિ સપ્પિનવનીતાદીનિ. **લેહનીયાની**તિ નિલ્લેહિતબ્બાનિ પિટ્ઠપાયાસાદીનિ. **પાનાની**તિ અટ્ઠ પાનકાનિ.

ઇધ **કમ્મં** નામ કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ દિન્નં ઇદં પણીતભોજનદાનં. **કમ્મસરિક્ખકં** નામ લૂખભોજને કુચ્છિગતે લોહિતં સુસ્સતિ, મંસં મિલાયતિ. તસ્મા લૂખદાયકા સત્તા ઇમિના કારણેન નેસં લૂખભોજનસ્સ દિન્નભાવં જનો જાનાતૂતિ અપ્પમંસા અપ્પલોહિતા મનુસ્સપેતા વિય દુલ્લભન્નપાના ભવન્તિ. પણીતભોજને પન કુચ્છિગતે મંસલોહિતં વડ્ઢતિ, પરિપુણ્ણકાયા પાસાદિકા અભિરૂપદસ્સના હોન્તિ. તસ્મા તથાગતસ્સ દીઘરત્તં પણીતભોજનદાયકત્તં સદેવકો લોકો ઇમિના કારણેન જાનાતૂતિ સત્તુસ્સદમહાપુરિસલક્ખણં નિબ્બત્તતિ. **લક્ખણં** નામ સત્તુસ્સદલક્ખણમેવ. પણીતલાભિતા **આનિસંસો**.

૨૦૯. **ખજ્જભોજ્જમથલેય્યસાયિત**ન્તિ ખજ્જકઞ્ચ ભોજનઞ્ચ લેહનીયઞ્ચ સાયનીયઞ્ચ. **ઉત્તમગ્ગરસદાયકો**તિ ઉત્તમો અગ્ગરસદાયકો, ઉત્તમાનં વા અગ્ગરસાનં દાયકો.

સત્ત ચુસ્સદેતિ સત્ત ચ ઉસ્સદે. **તદત્થજોતક**ન્તિ ખજ્જભોજ્જાદિજોતકં, તેસં લાભસંવત્તનિકન્તિ અત્થો. **પબ્બજમ્પિ ચા**તિ પબ્બજમાનોપિ ચ. **તદાધિગચ્છતી**તિ તં અધિગચ્છતિ. **લાભિરુત્તમ**ન્તિ લાભિ ઉત્તમં.

કરચરણાદિલક્ખણવણ્ણના

૨૧૦. **દાનેના**તિઆદીસુ એકચ્ચો દાનેનેવ સઙ્ગણ્હિતબ્બો હોતિ, તં દાનેન સઙ્ગહેસિ. પબ્બજિતાનં પબ્બજિતપરિક્ખારં, ગિહીનં ગિહિપરિક્ખારં અદાસિ.

પેય્યવજ્જેનાતિ એકચ્ચો હિ ''અયં દાતબ્બં નામ દેતિ, એકેન પન વચનેન સબ્બં મક્ખેત્વા નાસેતિ, કિં એતસ્સ દાન''ન્તિ વત્તા હોતિ. એકચ્ચો ''અયં કિઞ્ચાપિ દાનં ન દેતિ, કથેન્તો પન તેલેન વિય મક્ખેતિ. એસો દેતુ વા મા વા, વચનમેવ તસ્સ સહસ્સં અગ્ઘતી''તિ વત્તા હોતિ. એવરૂપો પુગ્ગલો દાનં ન પચ્ચાસીસતિ, પિયવચનમેવ પચ્ચાસીસતિ. તં પિયવચનેન સઙ્ગહેસિ.

અત્થચરિયાયાતિ અત્થસંવડ્ઢનકથાય. એકચ્ચો હિ નેવ દાનં, ન પિયવચનં પચ્ચાસીસતિ. અત્તનો હિતકથં વડ્ઢિતકથમેવ પચ્ચાસીસતિ. એવરૂપં પુગ્ગલં ''ઇદં તે કાતબ્બં, ઇદં તે ન કાતબ્બં. એવરૂપો પુગ્ગલો સેવિતબ્બો, એવરૂપો પુગ્ગલો ન સેવિતબ્બો''તિ એવં અત્થચરિયાય સઙ્ગહેસિ.

સમાનત્તતાયાતિ સમાનસુખદુક્ખભાવેન. એકચ્ચો હિ દાનાદીસુ એકમ્પિ ન પચ્ચાસીસતિ, એકાસને નિસજ્જં, એકપલ્લઙ્કે સયનં, એકતો ભોજનન્તિ એવં સમાનસુખદુક્ખતં પચ્ચાસીસતિ. તત્થ જાતિયા હીનો ભોગેન અધિકો દુસ્સઙ્ગહો હોતિ. ન હિ સક્કા તેન સદ્ધિં એકપરિભોગો કાતું, તથા અકરિયમાને ચ સો કુજ્ઝતિ. ભોગેન હીનો જાતિયા અધિકોપિ દુસ્સઙ્ગહો હોતિ. સો હિ ''અહં જાતિમા''તિ ભોગસમ્પન્નેન સદ્ધિં એકપરિભોગં ન ઇચ્છતિ, તસ્મિં અકરિયમાને કુજ્ઝતિ. ઉભોહિપિ હીનો પન સુસઙ્ગહો હોતિ. ન હિ સો ઇતરેન સદ્ધિં એકપરિભોગં ઇચ્છતિ, ન અકરિયમાને ચ કુજ્ઝતિ. ઉભોહિ સદિસોપિ સુસઙ્ગહોયેવ. ભિક્ખૂસુ દુસ્સીલો દુસ્સઙ્ગહો હોતિ. ન હિ સક્કા તેન સદ્ધિં

એકપરિભોગો કાતું, તથા અકરિયમાને ચ કુજ્ઝતિ. સીલવા સુસઙ્ગહો હોતિ. સીલવા હિ અદીયમાનેપિ અકરિયમાનેપિ ન કુજ્ઝતિ. અઞ્ઞં અત્તના સદ્ધિં પરિભોગં અકરોન્તમ્પિ ન પાપકેન ચિત્તેન પસ્સતિ. પરિભોગોપિ તેન સદ્ધિં સુકરો હોતિ. તસ્મા એવરૂપં પુગ્ગલં એવં સમાનત્તતાય સઙ્ગહેસિ.

સુસઙ્ગહિતાસ્સ હોન્તીતિ સુસઙ્ગહિતા અસ્સ હોન્તિ. દેતુ વા મા વા દેતુ, કરોતુ વા મા વા કરોતુ, સુસઙ્ગહિતાવ હોન્તિ, ન ભિજ્જન્તિ. ‘‘યદાસ્સ દાતબ્બં હોતિ, તદા દેતિ. ઇદાનિ મઞ્ઞે નત્થિ, તેન ન દેતિ. કિં મયં દદમાનમેવ ઉપટ્ઠહામ? અદેન્તં અકરોન્તં ન ઉપટ્ઠહામા’’તિ એવં ચિન્તેન્તિ.

ઇધ **કમ્મં** નામ દીઘરત્તં કતં દાનાદિસઙ્ગહકમ્મં. **કમ્મસરિક્ખકં** નામ યો એવં અસઙ્ગાહકો હોતિ, સો ઇમિના કારણેનસ્સ અસઙ્ગાહકભાવં જનો જાનાતૂતિ થદ્ધહત્થપાદો ચેવ હોતિ, વિસમટ્ઠિતાવયવલક્ખણો ચ. તથાગતસ્સ પન દીઘરત્તં સઙ્ગાહકભાવં સદેવકો લોકો ઇમિના કારણેન જાનાતૂતિ ઇમાનિ દ્વે લક્ખણાનિ નિબ્બત્તન્તિ. **લક્ખણં** નામ ઇદમેવ લક્ખણદ્વયં. સુસઙ્ગહિતપરિજનતા **આનિસંસો**.

૨૧૧. કરિયાતિ કરિત્વા. **ચરિયા**તિ ચરિત્વા. **અનવમતેના**તિ અનવઞ્ઞાતેન. ‘‘અનપમોદેના’’તિપિ પાઠો, ન અપ્પમોદેન, ન દીનેન ન ગબ્ભિતેનાતિ અત્થો.

ચવિયાતિ ચવિત્વા. **અતિરુચિર સુવગ્ગુ દસ્સનેય્ય**ન્તિ અતિરુચિરઞ્ચ સુપાસાદિકં સુવગ્ગુ ચ સુટ્ઠુ છેકં દસ્સનેય્યઞ્ચ દટ્ઠબ્બયુત્તં. **સુસુ કુમારો**તિ સુટ્ઠુ સુકુમારો.

પરિજનસ્સવોતિ પરિજનો અસ્સવો વચનકરો. **વિધેય્યો**તિ કત્તબ્બાકત્તબ્બેસુ યથારુચિ વિધાતબ્બો. **મહિમ**ન્તિ મહિં ઇમં. **પિયવદૂ હિતસુખતં જિગીસમાનો**તિ પિયવદો હુત્વા હિતઞ્ચ સુખઞ્ચ પરિયેસમાનો. **વચનપટિકરસ્સા ભિપ્પસન્ના**તિ વચનપટિકરા અસ્સ અભિપ્પસન્ના. **ધમ્માનુધમ્મ**ન્તિ ધમ્મઞ્ચ અનુધમ્મઞ્ચ.

ઉસ્સઙ્ખપાદાદિલક્ખણવણ્ણના

૨૧૨. અત્થૂપસંહિતન્તિ ઇધલોકપરલોકત્થનિસ્સિતં. **ધમ્મૂપસંહિત**ન્તિ દસકુસલકમ્મપથનિસ્સિતં. **બહુજનં નિદંસેસી**તિ બહુજનસ્સ નિદંસનકથં કથેસિ. **પાણીન**ન્તિ સત્તાનં. ‘‘અગ્ગો’’તિઆદીનિ સબ્બાનિ અઞ્ઞમઞ્ઞવેવચનાનિ. ઇધ **કમ્મં** નામ દીઘરત્તં ભાસિતા ઉદ્ધઙ્ગમનીયા અત્થૂપસંહિતા વાચા. **કમ્મસરિક્ખકં** નામ યો એવરૂપં ઉગ્ગતવાચં ન ભાસતિ, સો ઇમિના કારણેન ઉગ્ગતવાચાય અભાસનં જનો જાનાતૂતિ અધોસઙ્ખપાદો ચ હોતિ અધોનતલોમો ચ. તથાગતસ્સ પન દીઘરત્તં એવરૂપાય ઉગ્ગતવાચાય ભાસિતભાવં સદેવકો લોકો ઇમિના કારણેન જાનાતૂતિ **ઉસ્સઙ્ખપાદલક્ખણઞ્ચ ઉદ્ધગ્ગલોમલક્ખણઞ્ચ** નિબ્બત્તતિ. **લક્ખણં** નામ ઇદમેવ લક્ખણદ્વયં. ઉત્તમભાવો **આનિસંસો**.

૨૧૩. એરયન્તિ ભણન્તો. **બહુજનં નિદંસયી**તિ બહુજનસ્સ હિતં દસ્સેતિ. **ધમ્મયાગ**ન્તિ ધમ્મદાનયઞ્ઞં.

ઉબ્ભમુપ્પતિતલોમવા સસોતિ સો એસ ઉદ્ધગ્ગતલોમવા હોતિ. **પાદગણ્ઠિરહૂ**તિ પાદગોપ્ફકા અહેસું. **સાધુસણ્ઠિતા**તિ સુટ્ઠુ સણ્ઠિતા. **મંસલોહિતાચિતા**તિ મંસેન ચ લોહિતેન ચ આચિતા. **તચોત્થતા**તિ તચેન પરિયોનદ્ધા નિગુળ્હા. **વજતી**તિ ગચ્છતિ. **અનોમનિક્કમો**તિ અનોમવિહારી સેટ્ઠવિહારી.

એણિજઙ્ઘલક્ખણવણ્ણના

૨૧૪. સિપ્પં વાતિઆદીસુ સિપ્પં નામ દ્વે સિપ્પાનિ – હીનઞ્ચ સિપ્પં, ઉક્કટ્ઠઞ્ચ સિપ્પં. હીનં નામ સિપ્પં નળકારસિપ્પં, કુમ્ભકારસિપ્પં પેસકારસિપ્પં નહાપિતસિપ્પં. ઉક્કટ્ઠં નામ સિપ્પં લેખા મુદ્દા ગણના. **વિજ્જા**તિ અહિવિજ્જાદિઅનેકવિધા. **ચરણ**ન્તિ પઞ્ચસીલં દસસીલં પાતિમોક્ખસંવરસીલં. **કમ્મ**ન્તિ કમ્મસ્સકતાજાનનપઞ્ઞા. **કિલિસ્સેય્યુ**ન્તિ કિલમેય્યું. અન્તેવાસિકવત્તં નામ દુક્ખં, તં નેસં મા ચિરમહોસીતિ ચિન્તેસિ.

રાજારહાનીતિ રઞ્ઞો અનુરૂપાનિ હત્થિઅસ્સાદીનિ, તાનિયેવ રઞ્ઞો સેનાય અઙ્ગભૂતત્તા **રાજઙ્ગાની**તિ વુચ્ચન્તિ. **રાજૂપભોગાની**તિ રઞ્ઞો ઉપભોગપરિભોગભણ્ડાનિ, તાનિ ચેવ સત્તરતનાનિ ચ. **રાજાનુચ્છવિકાની**તિ રઞ્ઞો અનુચ્છવિકાનિ. તેસંયેવ સબ્બેસં ઇદં ગહણં. **સમણારહાની**તિ સમણાનં અનુરૂપાનિ ચીવરાદીનિ. **સમણઙ્ગાની**તિ સમણાનં કોટ્ઠાસભૂતા ચતસ્સો પરિસા. **સમણૂપભોગાની**તિ સમણાનં ઉપભોગપરિક્ખારા. **સમણાનુચ્છવિકાની**તિ તેસંયેવ અધિવચનં.

ઇધ પન **કમ્મં** નામ દીઘરત્તં સક્કચ્ચં સિપ્પાદિવાચનં. **કમ્મસરિક્ખકં** નામ યો એવં સક્કચ્ચં સિપ્પં અવાચેન્તો અન્તેવાસિકે ઉક્કુટિકાસનજઙ્ઘપેસનિકાદીહિ કિલમેતિ, તસ્સ જઙ્ઘમંસં લિખિત્વા પાતિતં વિય હોતિ. તથાગતસ્સ પન સક્કચ્ચં વાચિતભાવં સદેવકો લોકો ઇમિના કારણેન જાનાતૂતિ અનુપુબ્બઉગ્ગતવટ્ટિતં **એણિજઙ્ઘલક્ખણં** નિબ્બત્તતિ. **લક્ખણં** નામ ઇદમેવ લક્ખણં. અનુચ્છવિકલાભિતા **આનિસંસો**.

૨૧૫. યદૂપઘાતાયાતિ યં સિપ્પં કસ્સચિ ઉપઘાતાય ન હોતિ. **કિલિસ્સતી**તિ કિલમિસ્સતિ. **સુખુમત્તચોત્થતા**તિ સુખુમત્તચેન પરિયોનદ્ધા. કિં પન અઞ્ઞેન કમ્મેન અઞ્ઞં લક્ખણં નિબ્બત્તતીતિ? ન નિબ્બત્તતિ. યં પન નિબ્બત્તતિ, તં અનુબ્યઞ્જનં હોતિ, તસ્મા ઇધ વુત્તં.

સુખુમચ્છવિલક્ખણવણ્ણના

૨૧૬. સમણં વાતિ સમિતપાપટ્ઠેન સમણં. **બ્રાહ્મણં વા**તિ બાહિતપાપટ્ઠેન બ્રાહ્મણં.

મહાપઞ્ઞોતિઆદીસુ મહાપઞ્ઞાદીહિ સમન્નાગતો હોતીતિ અત્થો. તત્રિદં મહાપઞ્ઞાદીનં નાનત્તં.

તત્થ કતમા **મહાપઞ્ઞા?** મહન્તે સીલક્ખન્ધે પરિગ્ગણ્હાતીતિ **મહાપઞ્ઞા**, મહન્તે સમાધિક્ખન્ધે પઞ્ઞાક્ખન્ધે વિમુત્તિક્ખન્ધે વિમુત્તિઞાણદસ્સનક્ખન્ધે પરિગ્ગણ્હાતીતિ મહાપઞ્ઞા. મહન્તાનિ ઠાનાઠાનાનિ મહન્તા વિહારસમાપત્તિયો મહન્તાનિ અરિયસચ્ચાનિ મહન્તે સતિપટ્ઠાને સમ્મપ્પધાને ઇદ્ધિપાદે મહન્તાનિ ઇન્દ્રિયાનિ બલાનિ મહન્તે બોજ્ઝઙ્ગે મહન્તે અરિયમગ્ગે મહન્તાનિ સામઞ્ઞફલાનિ મહન્તા અભિઞ્ઞાયો મહન્તં પરમત્થં નિબ્બાનં પરિગ્ગણ્હાતીતિ મહાપઞ્ઞા.

કતમા **પુથુપઞ્ઞા?** પુથુનાનાખન્ધેસુ ઞાણં પવત્તતીતિ **પુથુપઞ્ઞા**. પુથુનાનાધાતૂસુ પુથુનાનાઆયતનેસુ પુથુનાનાપટિચ્ચસમુપ્પાદેસુ પુથુનાનાસુઞ્ઞતમનુપલબ્ભેસુ પુથુનાનાઅત્થેસુ ધમ્મેસુ નિરુત્તીસુ પટિભાનેસુ. પુથુનાનાસીલક્ખન્ધેસુ પુથુનાનાસમાધિપઞ્ઞાવિમુત્તિવિમુત્તિઞાદસ્સનક્ખન્ધેસુ પુથુનાનાઠાનાઠાનેસુ પુથુનાનાવિહારસમાપત્તીસુ પુથુનાનાઅરિયસચ્ચેસુ પુથુનાનાસતિપટ્ઠાનેસુ સમ્મપ્પધાનેસુ ઇદ્ધિપાદેસુ ઇન્દ્રિયેસુ

બલેસુ બોજ્ઝઙ્ગેસુ પુથુનાનાઅરિયમગ્ગેસુ સામઞ્ઞફલેસુ અભિઞ્ઞાસુ પુથુજ્જનસાધારણે ધમ્મે સમતિક્કમ્મ પરમત્થે નિબ્બાને ઞાણં પવત્તતીતિ પુથુપઞ્ઞા.

કતમા **હાસપઞ્ઞા?** ઇધેકચ્ચો હાસબહુલો વેદબહુલો તુટ્ઠિબહુલો પામોજ્જબહુલો સીલં પરિપૂરેતિ ઇન્દ્રિયસંવરં પરિપૂરેતિ ભોજને મત્તઞ્ઞુતં જાગરિયાનુયોગં સીલક્ખન્ધં સમાધિક્ખન્ધં પઞ્ઞાક્ખન્ધં વિમુત્તિક્ખન્ધં વિમુત્તિઞાણદસ્સનક્ખન્ધં પરિપૂરેતીતિ હાસપઞ્ઞા. હાસબહુલો...પે॰... પામોજ્જબહુલો ઠાનાઠાનં પટિવિજ્ઝતીતિ હાસપઞ્ઞા. હાસબહુલો વિહારસમાપત્તિયો પરિપૂરેતીતિ હાસપઞ્ઞા. હાસબહુલો અરિયસચ્ચાનિ પટિવિજ્ઝતીતિ હાસપઞ્ઞા. સતિપટ્ઠાને સમ્મપ્પધાને ઇદ્ધિપાદે ઇન્દ્રિયાનિ બલાનિ બોજ્ઝઙ્ગે અરિયમગ્ગં ભાવેતીતિ હાસપઞ્ઞા. હાસબહુલો સામઞ્ઞફલાનિ સચ્છિકરોતીતિ હાસપઞ્ઞા. અભિઞ્ઞાયો પટિવિજ્ઝતીતિ હાસપઞ્ઞા. હાસબહુલો વેદતુટ્ઠિપામોજ્જબહુલો પરમત્થં નિબ્બાનં સચ્છિકરોતીતિ હાસપઞ્ઞા.

કતમા **જવનપઞ્ઞા?** યંકિઞ્ચિ રૂપં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં યં દૂરે સન્તિકે વા, સબ્બં તં રૂપં અનિચ્ચતો ખિપ્પં જવતીતિ જવનપઞ્ઞા. દુક્ખતો ખિપ્પં અનત્તતો ખિપ્પં જવતીતિ જવનપઞ્ઞા. યા કાચિ વેદના...પે॰... યંકિઞ્ચિ વિઞ્ઞાણં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં, સબ્બં તં વિઞ્ઞાણં અનિચ્ચતો દુક્ખતો અનત્તતો ખિપ્પં જવતીતિ જવનપઞ્ઞા. ચક્ખુ...પે॰... જરામરણં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં અનિચ્ચતો દુક્ખતો અનત્તતો ખિપ્પં જવતીતિ જવનપઞ્ઞા. રૂપં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં અનિચ્ચં ખયટ્ઠેન દુક્ખં ભયટ્ઠેન અનત્તા અસારકટ્ઠેનાતિ તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા રૂપનિરોધે નિબ્બાને ખિપ્પં જવતીતિ જવનપઞ્ઞા. વેદના સઞ્ઞા સઙ્ખારા વિઞ્ઞાણં ચક્ખુ...પે॰... જરામરણં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં અનિચ્ચં ખયટ્ઠેન...પે॰... વિભૂતં કત્વા જરામરણનિરોધે નિબ્બાને ખિપ્પં જવતીતિ જવનપઞ્ઞા. રૂપં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં . ચક્ખું...પે॰... જરામરણં અનિચ્ચં સઙ્ખતં પટિચ્ચસમુપ્પન્નં ખયધમ્મં વયધમ્મં વિરાગધમ્મં નિરોધધમ્મન્તિ તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા જરામરણનિરોધે નિબ્બાને ખિપ્પં જવતીતિ જવનપઞ્ઞા.

કતમા **તિક્ખપઞ્ઞા?** ખિપ્પં કિલેસે છિન્દતીતિ તિક્ખપઞ્ઞા. ઉપ્પન્નં કામવિતક્કં નાધિવાસેતિ, ઉપ્પન્નં બ્યાપાદવિતક્કં, ઉપ્પન્નં વિહિંસાવિતક્કં, ઉપ્પન્નુપ્પન્ને પાપકે અકુસલે ધમ્મે ઉપ્પન્નં રાગં દોસં મોહં કોધં ઉપનાહં મક્ખં પળાસં ઇસ્સં મચ્છરિયં માયં સાઠેય્યં થમ્ભં સારમ્ભં માનં અતિમાનં મદં પમાદં સબ્બે કિલેસે સબ્બે દુચ્ચરિતે સબ્બે અભિસઙ્ખારે સબ્બે ભવગામિકમ્મે નાધિવાસેતિ પજહતિ વિનોદેતિ બ્યન્તી કરોતિ અનભાવં ગમેતીતિ તિક્ખપઞ્ઞા. એકસ્મિં આસને ચત્તારો અરિયમગ્ગા ચત્તારિ સામઞ્ઞફલાનિ ચતસ્સો પટિસમ્ભિદાયો છ અભિઞ્ઞાયો અધિગતા હોન્તિ સચ્છિકતા ફસ્સિતા પઞ્ઞાયાતિ તિક્ખપઞ્ઞા.

કતમા **નિબ્બેધિકપઞ્ઞા?** ઇધેકચ્ચો સબ્બસઙ્ખારેસુ ઉબ્બેગબહુલો હોતિ ઉત્તાસબહુલો ઉક્કણ્ઠનબહુલો અરતિબહુલો અનભિરતિબહુલો બહિમુખો ન રમતિ સબ્બસઙ્ખારેસુ, અનિબ્બિદ્ધપુબ્બં અપદાલિતપુબ્બં લોભક્ખન્ધં નિબ્બિજ્ઝતિ પદાલેતીતિ નિબ્બેધિકપઞ્ઞા. અનિબ્બિદ્ધપુબ્બં અપદાલિતપુબ્બં દોસક્ખન્ધં મોહક્ખન્ધં કોધં ઉપનાહં...પે॰... સબ્બે ભવગામિકમ્મે નિબ્બિજ્ઝતિ પદાલેતીતિ નિબ્બેધિકપઞ્ઞાતિ (પટિ॰ મ॰ ૩.૩).

૨૧૭. પબ્બજિતં ઉપાસિતાતિ પણ્ડિતં પબ્બજિતં ઉપસઙ્કમિત્વા પયિરુપાસિતા. **અત્થન્તરો**તિ યથા એકે રન્ધગવેસિનો ઉપારમ્ભચિત્તતાય દોસં અબ્ભન્તરં કરિત્વા નિસામયન્તિ, એવં અનિસામેત્વા અત્થં અબ્ભન્તરં કત્વા અત્થયુત્તં કથં નિસામયિ ઉપધારયિ.

પટિલાભગતેનાતિ પટિલાભત્થાય ગતેન. **ઉપ્પાદનિમિત્તકોવિદા**તિ ઉપ્પાદે ચ નિમિત્તે ચ છેકા. **અવેચ્ચ દક્ખિતી**તિ ઞત્વા પસ્સિસ્સતિ.

અત્થાનુસિટ્ઠીસુ પરિગ્ગહેસુ ચાતિ યે અત્થાનુસાસનેસુ પરિગ્ગહા અત્થાનત્થં પરિગ્ગાહકાનિ ઞાણાનિ, તેસૂતિ અત્થો.

સુવણ્ણવણ્ણલક્ખણવણ્ણના

૨૧૮. અક્કોધનોતિ ન અનાગામિમગ્ગેન કોધસ્સ પહીનત્તા, અથ ખો સચેપિ મે કોધો ઉપ્પજ્જેય્ય, ખિપ્પમેવ નં પટિવિનોદેય્યન્તિ એવં અક્કોધવસિકત્તા. **નાભિસજ્જી**તિ કુટિલકણ્ટકો વિય તત્થ તત્થ મમ્મં તુદન્તો વિય ન લગ્ગિ. **ન કુપ્પિ ન બ્યાપજ્જી**તિઆદીસુ પુબ્બુપ્પત્તિકો **કોપો**. તતો બલવતરો **બ્યાપાદો**. તતો બલવતરા **પતિત્થિયના**. તં સબ્બં અકરોન્તો ન કુપ્પિ ન બ્યાપજ્જિ ન પતિત્થિયિ. **અપ્પચ્ચયન્તિ** દોમનસ્સં. **ન પાત્વાકાસી**તિ ન કાયવિકારેન વા વચીવિકારેન વા પાકટમકાસિ.

ઇધ કમ્મં નામ દીઘરત્તં અક્કોધનતા ચેવ સુખુમત્થરણાદિદાનઞ્ચ. **કમ્મસરિક્ખકં** નામ કોધનસ્સ છવિવણ્ણો આવિલો હોતિ મુખં દુદ્દસિયં વત્થચ્છાદનસદિસઞ્ચ મણ્ડનં નામ નત્થિ. તસ્મા યો કોધનો ચેવ વત્થચ્છાદનાનઞ્ચ અદાતા, સો ઇમિના કારણેનસ્સ જનો કોધનાદિભાવં જાનાતૂતિ દુબ્બણ્ણો હોતિ દુસ્સણ્ઠાનો. અક્કોધનસ્સ પન મુખં વિરોચતિ, છવિવણ્ણો વિપ્પસીદતિ. સત્તા હિ ચતૂહિ કારણેહિ પાસાદિકા હોન્તિ આમિસદાનેન વા વત્થદાનેન વા સમ્મજ્જનેન વા અક્કોધનતાય વા. ઇમાનિ ચત્તારિપિ કારણાનિ દીઘરત્તં તથાગતેન કતાનેવ. તેનસ્સ ઇમેસં કતભાવં સદેવકો લોકો ઇમિના કારણેન જાનાતૂતિ સુવણ્ણવણ્ણં મહાપુરિસલક્ખણં નિબ્બત્તતિ. **લક્ખણં** નામ ઇદમેવ લક્ખણં. સુખુમત્થરણાદિલાભિતા **આનિસંસો**.

૨૧૯. અભિવિસ્સજીતિ અભિવિસ્સજ્જેસિ. **મહિમિવ સુરો અભિવસ્સન્તિ** સુરો વુચ્ચતિ દેવો, મહાપથવિં અભિવસ્સન્તો દેવો વિય.

સુરવરતરોરિવ ઇન્દોતિ સુરાનં વરતરો ઇન્દો વિય.

અપબ્બજ્જમિચ્છન્તિ અપબ્બજ્જં ગિહિભાવં ઇચ્છન્તો. **મહતિમહિ**ન્તિ મહન્તિં પથવિં.

અચ્છાદનવત્થમોક્ખપાવુરણાનન્તિ અચ્છાદનાનઞ્ચેવ વત્થાનઞ્ચ ઉત્તમપાવુરણાનઞ્ચ. **પનાસો**તિ વિનાસો.

કોસોહિતવત્થગુય્હલક્ખણવણ્ણના

૨૨૦. માતરમ્પિ પુત્તેન સમાનેતા અહોસીતિ ઇમં કમ્મં રજ્જે પતિટ્ઠિતેન સક્કા કાતું. તસ્મા બોધિસત્તોપિ રજ્જં કારયમાનો અન્તોનગરે ચતુક્કાદીસુ ચતૂસુ નગરદ્વારેસુ બહિનગરે ચતૂસુ દિસાસુ ઇમં કમ્મં કરોથાતિ મનુસ્સે ઠપેસિ. તે માતરં કુહિં મે પુત્તો પુત્તં ન પસ્સામીતિ વિલપન્તિં પરિયેસમાનં દિસ્વા એહિ, અમ્મ, પુત્તં દક્ખસીતિ તં આદાય ગન્ત્વા નહાપેત્વા ભોજેત્વા પુત્તમસ્સા પરિયેસિત્વા દસ્સેન્તિ. એસ નયો સબ્બત્થ.

ઇધ **કમ્મં** નામ દીઘરત્તં ઞાતીનં સમઙ્ગિભાવકરણં. **કમ્મસરિક્ખકં** નામ ઞાતયો હિ સમઙ્ગીભૂતા અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ વજ્જં પટિચ્છાદેન્તિ. કિઞ્ચાપિ હિ તે કલહકાલે કલહં કરોન્તિ, એકસ્સ પન દોસે ઉપ્પન્ને અઞ્ઞં જાનાપેતું ન ઇચ્છન્તિ. અયં નામ એતસ્સ દોસોતિ વુત્તે સબ્બે ઉટ્ઠહિત્વા કેન દિટ્ઠં કેન સુતં, અમ્હાકં ઞાતીસુ એવરૂપં કત્તા નામ નત્થીતિ. તથાગતેન ચ તં ઞાતિસઙ્ગહં કરોન્તેન દીઘરત્તં ઇદં વજ્જપ્પટિચ્છાદનકમ્મં નામ કતં હોતિ. અથસ્સ સદેવકો લોકો ઇમિના કારણેન એવરૂપસ્સ કમ્મસ્સ કતભાવં જાનાતૂતિ કોસોહિતવત્થગુય્હલક્ખણં નિબ્બત્તતિ. **લક્ખણં** નામ ઇદમેવ લક્ખણં. પહૂતપુત્તતા **આનિસંસો**.

૨૨૧. વત્થછાદિયન્તિ વત્થેન છાદેતબ્બં વત્થગુય્હં.

અમિત્તતાપનાતિ અમિત્તાનં પતાપના. **ગિહિસ્સ પીતિં જનના**તિ ગિહિભૂતસ્સ સતો પીતિજનના.

પરિમણ્ડલાદિલક્ખણવણ્ણના

૨૨૨. સમં જાનાતીતિ ''અયં તારુક્ખસમો અયં પોક્ખરસાતિસમો''તિ એવં તેન તેન સમં જાનાતિ. **સામં જાનાતી**તિ સયં જાનાતિ. **પુરિસં જાનાતી**તિ ''અયં સેટ્ઠસમ્મતો''તિ પુરિસં જાનાતિ. **પુરિસવિસેસં જાનાતી**તિ મુઞ્ઞં માસેન સમં અકત્વા ગુણવિસિટ્ઠસ્સ વિસેસં જાનાતિ. **અયમિદમરહતી**તિ અયં પુરિસો ઇદં નામ દાનસક્કારં અરહતિ . **પુરિસવિસેસકરો અહોસી**તિ પુરિસવિસેસં ઞત્વા કારકો અહોસિ. યો યં અરહતિ, તસ્સેવ તં અદાસિ. યો હિ કહાપણારહસ્સ અડ્ઢં દેતિ, સો પરસ્સ અડ્ઢં નાસેતિ. યો દ્વે કહાપણે દેતિ, સો અત્તનો કહાપણં નાસેતિ. તસ્મા ઇદં ઉભયમ્પિ અકત્વા યો યં અરહતિ, તસ્સ તદેવ અદાસિ. **સદ્ધાધનન્તિ**આદીસુ સમ્પત્તિપટિલાભટ્ઠેન સદ્ધાદીનં ધનભાવો વેદિતબ્બો.

ઇધ **કમ્મં** નામ દીઘરત્તં પુરિસવિસેસં ઞત્વા કતં સમસઙ્ગહકમ્મં. **કમ્મસરિક્ખકં** નામ તદસ્સ કમ્મં સદેવકો લોકો ઇમિના કારણેન જાનાતૂતિ ઇમાનિ દ્વે લક્ખણાનિ નિબ્બત્તન્તિ. **લક્ખણં** નામ ઇદમેવ લક્ખણદ્વયં. ધનસમ્પત્તિ **આનિસંસો**.

૨૨૩. તુલિયાતિ તુલયિત્વા. **પટિવિચયા**તિ પટિવિચિનિત્વા. **મહાજનસઙ્ગાહકન્તિ** મહાજનસઙ્ગહણં. **સમેક્ખમાનો**તિ સમં પેક્ખમાનો. **અતિનિપુણા મનુજા**તિ અતિનિપુણા સુખુમપઞ્ઞા લક્ખણપાઠકમનુસ્સા. **બહુવિવિધા ગિહીનં અરહાની**તિ બહૂ વિવિધાનિ ગિહીનં અનુચ્છવિકાનિ પટિલભતિ. **દહરો સુસુ કુમારો** ''અયં દહરો કુમારો પટિલભિસ્સતી''તિ બ્યાકંસુ **મહીપતિસ્સા**તિ રઞ્ઞો.

સીહપુબ્બદ્ધકાયાદિલક્ખણવણ્ણના

૨૨૪. યોગક્ખેમકામોતિ યોગતો ખેમકામો. **પઞ્ઞાયા**તિ કમ્મસ્સકતપઞ્ઞાય. ઇધ **કમ્મં** નામ મહાજનસ્સ અત્થકામતા. **કમ્મસરિક્ખકં** નામ તં મહાજનસ્સ અત્થકામતાય વડ્ઢિમેવ પચ્ચાસીસિતભાવં સદેવકો લોકો ઇમિના કારણેન જાનાતૂતિ ઇમાનિ સમન્તપરિપૂરાનિ અપરિહીનાનિ તીણિ લક્ખણાનિ નિબ્બત્તન્તિ. **લક્ખણં** નામ ઇદમેવ લક્ખણત્તયં. ધનાદીહિ ચેવ સદ્ધાદીહિ ચ અપરિહાનિ **આનિસંસો**.

૨૨૫. સદ્ધાયાતિ ઓકપ્પનસદ્ધાય પસાદસદ્ધાય. **સીલેના**તિ પઞ્ચસીલેન દસસીલેન. **સુતેના**તિ પરિયત્તિસવનેન. **બુદ્ધિયા**તિ એતેસં બુદ્ધિયા , ''કિન્તિ એતેહિ વડ્ઢેય્યુ''ન્તિ એવં ચિન્તેસીતિ અત્થો. **ધમ્મેના**તિ

લોકિયધમ્મેન. **બહૂહિ સાધૂહીતિ** અઞ્ઞેહિપિ બહૂહિ ઉત્તમગુણેહિ. **અસહાનધમ્મતન્તિ** અપરિહીનધમ્મં.

રસગ્ગસગ્ગિતાલક્ખણવણ્ણના

૨૨૬. **સમાભિવાહિનિયોતિ** યથા તિલફલમત્તમ્પિ જિવ્હગ્ગે ઠપિતં સબ્બત્થ ફરતિ, એવં સમા હુત્વા વહન્તિ. ઇધ **કમ્મં** નામ અવિહેઠનકમ્મં. **કમ્મસરિક્ખકં** નામ પાણિઆદીહિ પહારં લદ્ધસ્સ તત્થ તત્થ લોહિતં સણ્ઠાતિ, ગણ્ઠિ ગણ્ઠિ હુત્વા અન્તોવ પુબ્બં ગણ્હાતિ, અન્તોવ ભિજ્જતિ, એવં સો બહુરોગો હોતિ. તથાગતેન પન દીઘરત્તં ઇમં આરોગ્યકરણકમ્મં કતં. તદસ્સ સદેવકો લોકો ઇમિના કારણેન જાનાતૂતિ આરોગ્યકરં રસગ્ગસગ્ગિલક્ખણં નિબ્બત્તતિ. **લક્ખણં** નામ ઇદમેવ લક્ખણં. અપ્પાબાધતા **આનિસંસો**.

૨૨૭. **મરણવધેનાતિ** ''એતં મારેથ એતં ઘાતેથા''તિ એવં આણત્તેન મરણવધેન. **ઉબ્બાધનાયાતિ** બન્ધનાગારપ્પવેસનેન.

અભિનીલનેત્તાદિલક્ખણવણ્ણના

૨૨૮. **ન ચ વિસટન્તિ** કક્કટકો વિય અક્ખીનિ નીહરિત્વા ન કોધવસેન પેક્ખિતા અહોસિ. **ન ચ વિસાચીતિ** વઙ્કક્ખિકોટિયા પેક્ખિતાપિ નાહોસિ. **ન ચ પન વિચેય્ય પેક્ખિતાતિ** વિચેય્ય પેક્ખિતા નામ યો કુજ્ઝિત્વા યદા નં પરો ઓલોકેતિ, તદા નિમ્મીલેતિ ન ઓલોકેતિ, પુન ગચ્છન્તં કુજ્ઝિત્વા ઓલોકેતિ, એવરૂપો નાહોસિ. ''વિનેય્યપેક્ખિતા''તિપિ પાઠો, અયમેવત્થો. **ઉજું તથા પસટમુજુમનોતિ** ઉજુમનો હુત્વા ઉજુ પેક્ખિતા હોતિ, યથા ચ ઉજું, તથા પસટં વિપુલં વિત્થતં પેક્ખિતા હોતિ. **પિયદસ્સનોતિ** પિયાયમાનેહિ પસ્સિતબ્બો.

ઇધ **કમ્મં** નામ દીઘરત્તં મહાજનસ્સ પિયચક્ખુના ઓલોકનકમ્મં. **કમ્મસરિક્ખકં** નામ કુજ્ઝિત્વા ઓલોકેન્તો કાણો વિય કાકક્ખિ વિય હોતિ, વઙ્કક્ખિ પન આવિલક્ખિ ચ હોતિયેવ. પસન્નચિત્તસ્સ પન ઓલોકયતો અક્ખીનં પઞ્ચવણ્ણો પસાદો પઞ્ઞાયતિ. તથાગતો ચ તથા ઓલોકેસિ. અથસ્સ તં દીઘરત્તં પિયચક્ખુના ઓલોકિતભાવં સદેવકો લોકો ઇમિના કારણેન જાનાતૂતિ ઇમાનિ નેત્તસમ્પત્તિકરાનિ દ્વે મહાપુરિસલક્ખણાનિ નિબ્બત્તન્તિ. **લક્ખણં** નામ ઇદમેવ લક્ખણદ્વયં. પિયદસ્સનતા **આનિસંસો**. **અભિયોગિનોતિ** લક્ખણસત્થે યુત્તા.

ઉણ્હીસસીસલક્ખણવણ્ણના

૨૩૦. **બહુજનપુબ્બઙ્ગમો અહોસીતિ** બહુજનસ્સ પુબ્બઙ્ગમો અહોસિ ગણજેટ્ઠકો. તસ્સ દિટ્ઠાનુગતિં અઞ્ઞે આપજ્જિંસુ. ઇધ **કમ્મં** નામ પુબ્બઙ્ગમતા. **કમ્મસરિક્ખકં** નામ યો પુબ્બઙ્ગમો હુત્વા દાનાદીનિ કુસલકમ્માનિ કરોતિ, સો અમઙ્કુભૂતો સીસં ઉક્ખિપિત્વા પીતિપામોજ્જેન પરિપુણ્ણસીસો વિચરતિ, મહાપુરિસો ચ હોતિ. તથાગતો ચ તથા અકાસિ. અથસ્સ સદેવકો લોકો ઇમિના કારણેન ઇદં પુબ્બઙ્ગમકમ્મં જાનાતૂતિ ઉણ્હીસસીસલક્ખણં નિબ્બત્તતિ. **લક્ખણં** નામ ઇદમેવ લક્ખણં. મહાજનાનુવત્તનતા **આનિસંસો**.

૨૩૧. **બહુજનં હેસ્સતીતિ** બહુજનસ્સ ભવિસ્સતિ. **પટિભોગિયાતિ** વેય્યાવચ્ચકરા, એતસ્સ બહૂ વેય્યાવચ્ચકરા ભવિસ્સન્તીતિ અત્થો. **અભિહરન્તિ તદાતિ** દહરકાલેયેવ તદા એવં બ્યાકરોન્તિ. **પટિહારકન્તિ** વેય્યાવચ્ચકરભાવં. **વિસવીતિ** ચિણ્ણવસી.

એકેકલોમતાદિલક્ખણવણ્ણના

૨૩૨. ઉપવત્તતીતિ અજ્ઝાસયં અનુવત્તતિ, ઇધ **કમ્મં** નામ દીઘરત્તં સચ્ચકથનં. **કમ્મસરિક્ખકં** નામ દીઘરત્તં અદ્વેજ્ઝકથાય પરિસુદ્ધકથાય કથિતભાવમસ્સ સદેવકો લોકો ઇમિના કારણેન જાનાતૂતિ એકેકલોમલક્ખણઞ્ચ ઉણ્ણાલક્ખણઞ્ચ નિબ્બત્તતિ. **લક્ખણં** નામ ઇદમેવ લક્ખણદ્વયં. મહાજનસ્સ અજ્ઝાસયાનુકૂલેન અનુવત્તનતા **આનિસંસો. એકેકલોમૂપચિતઙ્ગવા**તિ એકેકેહિ લોમેહિ ઉપચિતસરીરો.

ચત્તાલીસાદિલક્ખણવણ્ણના

૨૩૪. અભેજ્જપરિસોતિ અભિન્દિતબ્બપરિસો. ઇધ **કમ્મં** નામ દીઘરત્તં અપિસુણવાચાય કથનં. **કમ્મસરિક્ખકં** નામ પિસુણવાચસ્સ કિર સમગ્ગભાવં ભિન્દનતો દન્તા અપરિપુણ્ણા ચેવ હોન્તિ વિરળા ચ. તથાગતસ્સ પન દીઘરત્તં અપિસુણવાચતં સદેવકો લોકો ઇમિના કારણેન જાનાતૂતિ ઇદં લક્ખણદ્વયં નિબ્બત્તતિ. **લક્ખણં** નામ ઇદમેવ લક્ખણદ્વયં. અભેજ્જપરિસતા **આનિસંસો. ચતુરો દસા**તિ ચત્તારો દસ ચત્તાલીસં.

પહૂતજિવ્હાદિલક્ખણવણ્ણના

૨૩૬. આદેય્યવાચો હોતીતિ ગહેતબ્બવચનો હોતિ. ઇધ **કમ્મં** નામ દીઘરત્તં અફરુસવાદિતા. **કમ્મસરિક્ખકં** નામ યે ફરુસવાચા હોન્તિ, તે ઇમિના કારણેન નેસં જિવ્હં પરિવત્તેત્વા પરિવત્તેત્વા ફરુસવાચાય કથિતભાવં જનો જાનાતૂતિ બદ્ધજિવ્હા વા હોન્તિ, ગૂળ્હજિવ્હા વા દ્વિજિવ્હા વા મમ્મના વા. યે પન જિવ્હં પરિવત્તેત્વા પરિવત્તેત્વા ફરુસવાચં ન વદન્તિ, તે બદ્ધજિવ્હા ગૂળ્હજિવ્હા દ્વિજિવ્હા ન હોન્તિ. મુદુ નેસં જિવ્હા હોતિ રત્તકમ્બલવણ્ણા. તસ્મા તથાગતસ્સ દીઘરત્તં જિવ્હં પરિવત્તેત્વા ફરુસાય વાચાય અકથિતભાવં સદેવકો લોકો ઇમિના કારણેન જાનાતૂતિ પહૂતજિવ્હાલક્ખણં નિબ્બત્તતિ. ફરુસવાચં કથેન્તાનઞ્ચ સદ્દો ભિજ્જતિ. તે સદ્દભેદં કત્વા ફરુસવાચાય કથિતભાવં જનો જાનાતૂતિ છિન્નસ્સરા વા હોન્તિ ભિન્નસ્સરા વા કાકસ્સરા વા. યે પન સરભેદકરં ફરુસવાચં ન કથેન્તિ, તેસં સદ્દો મધુરો ચ હોતિ પેમનીયો. તસ્મા તથાગતસ્સ દીઘરત્તં સરભેદકરાય ફરુસવાચાય અકથિતભાવં સદેવકો લોકો ઇમિના કારણેન જાનાતૂતિ બ્રહ્મસ્સરલક્ખણં નિબ્બત્તતિ. **લક્ખણં** નામ ઇદમેવ લક્ખણદ્વયં. આદેય્યવચનતા **આનિસંસો**.

૨૩૭. ઉબ્બાધિકન્તિ અક્કોસયુત્તત્તા આબાધકરિં **બહુજનપ્પમદ્દન**ન્તિ બહુજનાનં પમદ્દનિં **અબાળ્હં ગિરં સો ન ભણિ ફરુસ**ન્તિ એત્થ અકારો પરતો ભણિસદ્દેન યોજેતબ્બો. **બાળ્હ**ન્તિ બલવં અતિફરુસં. **બાળ્હં ગિરં સો ન અભણી**તિ અયમેત્થ અત્થો. **સુસંહિત**ન્તિ સુટ્ઠુ પેમસઞ્હિતં. **સખિલ**ન્તિ મુદુકં. **વાચા**તિ વાચાયો. **કણ્ણસુખા**તિ કણ્ણસુખાયો. ‘‘કણ્ણસુખ’’ન્તિપિ પાઠો, યથા કણ્ણાનં સુખં હોતિ, એવં એરયતીતિ અત્થો. **વેદયથા**તિ વેદયિત્થ. **બ્રહ્મસ્સરત્ત**ન્તિ બ્રહ્મસ્સરતં. **બહુનો બહુ**ન્તિ બહુજનસ્સ બહું. ‘‘બહૂનં બહુન્તિ’’પિ પાઠો, બહુજનાનં બહુન્તિ અત્થો.

સીહહનુલક્ખણવણ્ણના

૨૩૮. અપ્પધંસિકો હોતીતિ ગુણતો વા ઠાનતો વા પધંસેતું ચાવેતું અસક્કુણેય્યો. ઇધ **કમ્મં** નામ પલાપકથાય અકથનં. **કમ્મસરિક્ખકં** નામ યે તં કથેન્તિ, તે ઇમિના કારણેન નેસં હનુકં ચાલેત્વા ચાલેત્વા પલાપકથાય કથિતભાવં જનો જાનાતૂતિ અન્તોપવિટ્ઠહનુકા વા વઙ્કહનુકા વા પબ્ભારહનુકા વા હોન્તિ. તથાગતો

પન તથા ન કથેસિ. તેનસ્સ હનુકં ચાલેત્વા ચાલેત્વા દીઘરત્તં પલાપકથાય અકથિતભાવં સદેવકો લોકો ઇમિના કારણેન જાનાતૂતિ સીહહનુલક્ખણં નિબ્બત્તતિ. **લક્ખણં** નામ ઇદમેવ લક્ખણં. અપ્પધંસિકતા **આનિસંસો**.

૨૩૯. **અવિકિણ્ણવચનબ્યપ્પથો ચા**તિ અવિકિણ્ણવચનાનં વિય પુરિમબોધિસત્તાનં વચનપથો અસ્સાતિ અવિકિણ્ણવચનબ્યપ્પથો. **દ્વિદુગમવરતરહનુત્તમલત્થા**તિ દ્વીહિ દ્વીહિ ગચ્છતીતિ દ્વિદુગમો, દ્વીહિ દ્વીહીતિ ચતૂહિ, ચતુપ્પદાનં વરતરસ્સ સીહસ્સેવ હનુભાવં અલત્થાતિ અત્થો. **મનુજાધિપતી**તિ મનુજાનં અધિપતિ. **તથત્તો**તિ તથસભાવો.

સમદન્તાદિલક્ખણવણ્ણના

૨૪૦. **સુચિપરિવારો**તિ પરિસુદ્ધપરિવારો. ઇધ **કમ્મં** નામ સમ્માજીવતા. **કમ્મસરિક્ખકં** નામ યો વિસમેન સંકિલિટ્ઠાજીવેન જીવિતં કપ્પેતિ, તસ્સ દન્તાપિ વિસમા હોન્તિ દાઠાપિ કિલિટ્ઠા. તથાગતસ્સ પન સમેન સુદ્ધાજીવેન જીવિતં કપ્પિતભાવં સદેવકો લોકો ઇમિના કારણેન જાનાતૂતિ સમદન્તલક્ખણઞ્ચ સુસુક્કદાઠાલક્ખણઞ્ચ નિબ્બત્તતિ. **લક્ખણં** નામ ઇદમેવ લક્ખણદ્વયં. સુચિપરિવારતા **આનિસંસો**.

૨૪૧. **અવસ્સજી**તિ પહાસિ **તિદિવપુરવરસમો**તિ તિદિવપુરવરેન સક્કેન સમો. **લપનજ**ન્તિ મુખજં, દન્તન્તિ અત્થો. **દિજસમસુક્કસુચિસોભનદન્તો**તિ દ્વે વારે જાતત્તા દિજનામકા સુક્કા સુચિ સોભના ચ દન્તા અસ્સાતિ દિજસમસુક્કસુચિસોભનદન્તો. **ન ચ જનપદતુદન**ન્તિ યો તસ્સ ચક્કવાળપરિચ્છિન્નો જનપદો, તસ્સ અઞ્ઞેન તુદનં પીળા વા આબાધો વા નત્થિ. **હિતમપિ ચ બહુજન સુખઞ્ચ ચરન્તી**તિ બહુજના સમાનસુખદુક્ખા હુત્વા તસ્મિં જનપદે અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ હિતઞ્ચેવ સુખઞ્ચ ચરન્તિ. **વિપાપો**તિ વિગતપાપો. **વિગતદરથકિલમથો**તિ વિગતકાયિકદરથકિલમથો. **મલખિલકલિકિલેસે પનુદેહી**તિ રાગાદિમલાનઞ્ચેવ રાગાદિખિલાનઞ્ચ દોસકલીનઞ્ચ સબ્બકિલેસાનઞ્ચ અપનુદેહિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

સુમઙ્ગલવિલાસિનિયા દીઘનિકાયટ્ઠકથાય

લક્ખણસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. સિઙ્ગાલસુત્તવણ્ણના

નિદાનવણ્ણના

૨૪૨. એવં મે સુતન્તિ સિઙ્ગાલસુત્તં. તત્રાયમનુત્તાનપદવણ્ણના – **વેળુવને કલન્દકનિવાપે**તિ વેળુવનન્તિ તસ્સ ઉય્યાનસ્સ નામં. તં કિર વેળૂહિ પરિક્ખિત્તં અહોસિ અટ્ઠારસહત્થેન ચ પાકારેન ગોપુરટ્ટાલકયુત્તં નીલોભાસં મનોરમં, તેન વેળુવનન્તિ વુચ્ચતિ. કલન્દકાનઞ્ચેત્થ નિવાપં અદંસુ, તેન કલન્દકનિવાપોતિ વુચ્ચતિ.

પુબ્બે કિર અઞ્ઞતરો રાજા તત્થ ઉય્યાનકીળનત્થં આગતો સુરામદેન મત્તો દિવા નિદ્દં ઓક્કમિ. પરિજનોપિસ્સ ''સુત્તો રાજા''તિ પુપ્ફફલાદીહિ પલોભિયમાનો ઇતો ચિતો ચ પક્કામિ. અથ સુરાગન્ધેન અઞ્ઞતરસ્મા સુસિરરુક્ખા કણ્હસપ્પો નિક્ખમિત્વા રઞ્ઞો અભિમુખો આગચ્છતિ, તં દિસ્વા રુક્ખદેવતા ''રઞ્ઞો જીવિતં દમ્મી''તિ કાળકવેસેન આગન્ત્વા કણ્ણમૂલે સદ્દમકાસિ. રાજા પટિબુજ્ઝિ. કણ્હસપ્પો નિવત્તો. સો તં દિસ્વા ''ઇમાય કાળકાય મમ જીવિતં દિન્ન''ન્તિ કાળકાનં તત્થ નિવાપં પટ્ઠપેસિ, અભયઘોસઞ્ચ ઘોસાપેસિ. તસ્મા તં તતો પભુતિ ''કલન્દકનિવાપો''તિ સઙ્ખ્યં ગતં. **કલન્દકા**તિ હિ કાળકાનં એતં નામં.

તેન ખો પન સમયેનાતિ યસ્મિં સમયે ભગવા રાજગહં ગોચરગામં કત્વા વેળુવને કલન્દકનિવાપે વિહરતિ, તેન સમયેન. **સિઙ્ગાલકો ગહપતિપુત્તો**તિ સિઙ્ગાલકોતિ તસ્સ નામં. **ગહપતિપુત્તો**તિ ગહપતિસ્સ પુત્તો ગહપતિપુત્તો. તસ્સ કિર પિતા ગહપતિમહાસાલો, નિદહિત્વા ઠપિતા યસ્સ ગેહે ચત્તાલીસ ધનકોટિયો અત્થિ. સો ભગવતિ નિટ્ઠઙ્ગતો ઉપાસકો સોતાપન્નો, ભરિયાપિસ્સ સોતાપન્નાયેવ. પુત્તો પનસ્સ અસ્સદ્ધો અપ્પસન્નો. અથ નં માતાપિતરો અભિક્ખણં એવં ઓવદન્તિ – ''તાત સત્થારં ઉપસઙ્કમ, ધમ્મસેનાપતિં મહામોગ્ગલ્લાનં મહાકસ્સપં અસીતિમહાસાવકે ઉપસઙ્કમા''તિ. સો એવમાહ – ''નત્થિ મમ તુમ્હાકં સમણાનં ઉપસઙ્કમનકિચ્ચં, સમણાનં સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિતબ્બં હોતિ, ઓનમિત્વા વન્દન્તસ્સ પિટ્ઠિ રુજ્જતિ, જાણુકાનિ ખરાનિ હોન્તિ, ભૂમિયં નિસીદિતબ્બં હોતિ, તત્થ નિસિન્નસ્સ વત્થાનિ કિલિસ્સન્તિ જીરન્તિ, સમીપે નિસિન્નકાલતો પટ્ઠાય કથાસલ્લાપો હોતિ, તસ્મિં સતિ વિસ્સાસો ઉપ્પજ્જતિ, તતો નિમન્તેત્વા ચીવરપિણ્ડપાતાદીનિ દાતબ્બાનિ હોન્તિ. એવં સન્તે અત્થો પરિહાયતિ, નત્થિ મય્હં તુમ્હાકં સમણાનં ઉપસઙ્કમનકિચ્ચ''ન્તિ. ઇતિ નં યાવજીવં ઓવદન્તાપિ માતાપિતરો સાસને ઉપનેતું નાસક્ખિંસુ.

અથસ્સ પિતા મરણમઞ્ચે નિપન્નો ''મમ પુત્તસ્સ ઓવાદં દાતું વટ્ટતી''તિ ચિન્તેત્વા પુન ચિન્તેસિ – ''દિસા તાત નમસ્સાહી''તિ એવમસ્સ ઓવાદં દસ્સામિ, સો અત્થં અજાનન્તો દિસા નમસ્સિસ્સતિ, અથ નં સત્થા વા સાવકા વા પસ્સિત્વા ''કિં કરોસી''તિ પુચ્છિસ્સન્તિ. તતો ''મય્હં પિતા દિસા નમસ્સનં કરોહીતિ મં ઓવદી''તિ વક્ખતિ. અથસ્સ તે ''ન તુય્હં પિતા એતા દિસા નમસ્સાપેતિ, ઇમા પન દિસા નમસ્સાપેતી''તિ ધમ્મં દેસેસ્સન્તિ. સો બુદ્ધસાસને ગુણં ઞત્વા ''પુઞ્ઞકમ્મં કરિસ્સતી''તિ. અથ નં આમન્તાપેત્વા ''તાત, પાતોવ ઉટ્ઠાય છ દિસા નમસ્સેય્યાસી''તિ આહ. મરણમઞ્ચે નિપન્નસ્સ કથા નામ યાવજીવં અનુસ્સરણીયા હોતિ. તસ્મા સો ગહપતિપુત્તો તં પિતુવચનં અનુસ્સરન્તો તથા અકાસિ. તસ્મા ''કાલસ્સેવ ઉટ્ઠાય રાજગહા નિક્ખમિત્વા''તિઆદિ વુત્તં.

૨૪૩. પુથુદિસાતિ બહુદિસા. ઇદાનિ તા દસ્સેન્તો **પુરત્થિમં દિસ**ન્તિઆદિમાહ. **પાવિસી**તિ ન તાવ પવિટ્ઠો, પવિસિસ્સામીતિ નિક્ખન્તત્તા પન અન્તરામગ્ગે વત્તમાનોપિ એવં વુચ્ચતિ. **અદ્દસા ખો ભગવા**તિ ન ઇદાનેવ

અદ્દસ, પચ્ચૂસસમયેપિ બુદ્ધચક્ખુના લોકં વોલોકેન્તો એતં દિસા નમસ્સમાનં દિસ્વા ‘‘અજ્જ અહં સિઙ્ગાલસ્સ ગહપતિપુત્તસ્સ ગિહિવિનયં સિઙ્ગાલસુત્તન્તં કથેસ્સામિ, મહાજનસ્સ સા કથા સફલા ભવિસ્સતિ, ગન્તબ્બં મયા એત્થા’’તિ. તસ્મા પાતોવ નિક્ખમિત્વા રાજગહં પિણ્ડાય પાવિસિ, પવિસન્તો ચ નં તથેવ અદ્દસ. તેન વુત્તં – ‘‘અદ્દસા ખો ભગવા’’તિ. **એતદવોચા**તિ સો કિર અવિદૂરે ઠિતમ્પિ સત્થારં ન પસ્સતિ, દિસાયેવ નમસ્સતિ. અથ નં ભગવા સૂરિયરસ્મિસમ્ફસ્સેન વિકસમાનં મહાપદુમં વિય મુખં વિવરિત્વા ‘‘કિં નુ ખો ત્વં, ગહપતિપુત્તા’’તિઆદિકં એતદવોચ.

છદિસાદિવણ્ણના

૨૪૪. યથા કથં પન, ભન્તેતિ સો કિર તં ભગવતો વચનં સુત્વાવ ચિન્તેસિ ‘‘યા કિર મમ પિતરા છ દિસા નમસ્સિતબ્બા’’તિ વુત્તા, ન કિર તા એતા, અઞ્ઞા કિર અરિયસાવકેન છ દિસા નમસ્સિતબ્બા. હન્દાહં અરિયસાવકેન નમસ્સિતબ્બા દિસાયેવ પુચ્છિત્વા નમસ્સામીતિ. સો તા પુચ્છન્તો **યથા કથં પન, ભન્તે**તિઆદિમાહ. તત્થ **યથા**તિ નિપાતમત્તં. **કથં પના**તિ ઇદમેવ પુચ્છાપદં. **કમ્મકિલેસા**તિ તેહિ કમ્મેહિ સત્તા કિલિસ્સન્તિ, તસ્મા કમ્મકિલેસાતિ વુચ્ચન્તિ. **ઠાનેહી**તિ કારણેહિ. **અપાયમુખાની**તિ વિનાસમુખાનિ. **સો**તિ સો સોતાપન્નો અરિયસાવકો. **ચુદ્દસ પાપકાપગતો**તિ એતેહિ ચુદ્દસહિ પાપકેહિ લામકેહિ અપગતો. **છદ્દિસાપટિચ્છાદી**તિ છ દિસા પટિચ્છાદેન્તો. **ઉભોલોકવિજયાયા**તિ ઉભિન્નં ઇધલોકપરલોકાનં વિજિનનત્થાય. **અયઞ્ચેવ લોકો આરદ્ધો હોતી**તિ એવરૂપસ્સ હિ ઇધ લોકે પઞ્ચ વેરાનિ ન હોન્તિ, તેનસ્સ અયઞ્ચેવ લોકો આરદ્ધો હોતિ પરિતોસિતો ચેવ નિપ્ફાદિતો ચ. પરલોકેપિ પઞ્ચ વેરાનિ ન હોન્તિ, તેનસ્સ પરો ચ લોકો આરાધિતો હોતિ. તસ્મા સો કાયસ્સ ભેદા પરમ્મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ.

૨૪૫. ઇતિ ભગવા સઙ્ખેપેન માતિકં ઠપેત્વા ઇદાનિ તમેવ વિત્થારેન્તો **કતમસ્સ ચત્તારો કમ્મકિલેસા**તિઆદિમાહ. **કમ્મકિલેસો**તિ કમ્મઞ્ચ તં કિલેસસમ્પયુત્તત્તા કિલેસો ચાતિ કમ્મકિલેસો. સકિલેસોયેવ હિ પાણં હનતિ, નિક્કિલેસો ન હનતિ, તસ્મા પાણાતિપાતો ‘‘કમ્મકિલેસો’’તિ વુત્તો. **અદિન્નાદાનાદીસુ**પિ એસેવ નયો. **અથાપર**ન્તિ અપરમ્પિ એતદત્થપરિદીપકમેવ ગાથાબન્ધં અવોચાતિ અત્થો.

ચતુઠાનાદિવણ્ણના

૨૪૬. પાપકમ્મં કરોતીતિ ઇદં ભગવા યસ્મા કારકે દસ્સિતે અકારકો પાકટો હોતિ, તસ્મા ‘‘પાપકમ્મં ન કરોતી’’તિ માતિકં ઠપેત્વાપિ દેસનાકુસલતાય પઠમતરં કારકં દસ્સેન્તો આહ . તત્થ **છન્દાગતિં ગચ્છન્તો**તિ છન્દેન પેમેન અગતિં ગચ્છન્તો અકત્તબ્બં કરોન્તો. પરપદેસુપિ એસેવ નયો. તત્થ યો ‘‘અયં મે મિત્તો વા સમ્ભત્તો વા સન્દિટ્ઠો વા ઞાતકો વા લઞ્જં વા પન મે દેતી’’તિ છન્દવસેન અસ્સામિકં સામિકં કરોતિ, અયં છન્દાગતિં ગચ્છન્તો પાપકમ્મં કરોતિ નામ. યો ‘‘અયં મે વેરી’’તિ પકતિવેરવસેન તઙ્ખણુપ્પન્નકોધવસેન વા સામિકં અસ્સામિકં કરોતિ, અયં દોસાગતિં ગચ્છન્તો પાપકમ્મં કરોતિ નામ. યો પન મન્દત્તા મોમૂહત્તા યં વા તં વા વત્વા અસ્સામિકં સામિકં કરોતિ, અયં મોહાગતિં ગચ્છન્તો પાપકમ્મં કરોતિ નામ. યો પન ‘‘અયં રાજવલ્લભો વા વિસમનિસ્સિતો વા અનત્થમ્પિ મે કરેય્યા’’તિ ભીતો અસ્સામિકં સામિકં કરોતિ, અયં ભયાગતિં ગચ્છન્તો પાપકમ્મં કરોતિ નામ. યો પન યંકિઞ્ચિ ભાજેન્તો ‘‘અયં મે સન્દિટ્ઠો વા સમ્ભત્તો વા’’તિ પેમવસેન અતિરેકં દેતિ, ‘‘અયં મે વેરી’’તિ દોસવસેન ઊનકં દેતિ, મોમૂહત્તા દિન્નાદિન્નં અજાનમાનો કસ્સચિ ઊનં કસ્સચિ અધિકં દેતિ,

‘‘અયં ઇમસ્મિં અદિય્યમાને મય્હં અનત્થમ્પિ કરેય્યા’’તિ ભીતો કસ્સચિ અતિરેકં દેતિ, સો ચતુબ્બિધોપિ યથાનુક્કમેન છન્દાગતિઆદીનિ ગચ્છન્તો પાપકમ્મં કરોતિ નામ.

અરિયસાવકો પન જીવિતક્ખયં પાપુણન્તોપિ છન્દાગતિઆદીનિ ન ગચ્છતિ. તેન વુત્તં – ‘‘ઇમેહિ ચતૂહિ ઠાનેહિ પાપકમ્મં ન કરોતી’’તિ.

નિહીયતિ યસો તસ્સાતિ તસ્સ અગતિગામિનો કિત્તિયસોપિ પરિવારયસોપિ નિહીયતિ પરિહાયતિ.

છઅપાયમુખાદિવણ્ણના

૨૪૭. **સુરામેરયમજ્જપ્પમાદટ્ઠાનાનુયોગો**તિ એત્થ **સુરા**તિ પિટ્ઠસુરા પૂવસુરા ઓદનસુરા કિણ્ણપક્ખિત્તા સમ્ભારસંયુત્તાતિ પઞ્ચ સુરા. **મેરય**ન્તિ પુપ્ફાસવો ફલાસવો મધ્વાસવો ગુળાસવો સમ્ભારસંયુત્તોતિ પઞ્ચ આસવા. તં સબ્બમ્પિ મદકરણવસેન **મજ્જં. પમાદટ્ઠાન**ન્તિ પમાદકારણં. યાય ચેતનાય તં મજ્જં પિવતિ, તસ્સ એતં અધિવચનં. **અનુયોગો**તિ તસ્સ સુરામેરયમજ્જપ્પમાદટ્ઠાનસ્સ અનુઅનુયોગો પુનપ્પુનં કરણં. યસ્મા પનેતં અનુયુત્તસ્સ ઉપ્પન્ના ચેવ ભોગા પરિહાયન્તિ, અનુપ્પન્ના ચ નુપ્પજ્જન્તિ, તસ્મા ‘‘ભોગાનં અપાયમુખ’’ન્તિ વુત્તં. **વિકાલવિસિખાચરિયાનુયોગો**તિ અવેલાય વિસિખાસુ ચરિયાનુયુત્તતા.

સમજ્જાભિચરણન્તિ નચ્ચાદિદસ્સનવસેન સમજ્જાગમનં. **આલસ્યાનુયોગો**તિ કાયાલસિયતાય યુત્તપ્પયુત્તતા.

સુરામેરયસ્સ છઆદીનવાદિવણ્ણના

૨૪૮. એવં છન્નં અપાયમુખાનં માતિકં ઠપેત્વા ઇદાનિ તાનિ વિભજન્તો **છ ખો મે, ગહપતિપુત્ત આદીનવા**તિઆદિમાહ. તત્થ **સન્દિટ્ઠિકા**તિ સામં પસ્સિતબ્બા, ઇધલોકભાવિની. **ધનજાની**તિ ધનહાનિ. **કલહપ્પવડ્ઢની**તિ વાચાકલહસ્સ ચેવ હત્થપરામાસાદિકાયકલહસ્સ ચ વડ્ઢની. **રોગાનં આયતન**ન્તિ તેસં તેસં અક્ખિરોગાદીનં ખેત્તં. **અકિત્તિસઞ્જનની**તિ સુરં પિવિત્વા હિ માતરમ્પિ પહરન્તિ પિતરમ્પિ, અઞ્ઞં બહુમ્પિ અવત્તબ્બં વદન્તિ, અકત્તબ્બં કરોન્તિ. તેન ગરહમ્પિ દણ્ડમ્પિ હત્થપાદાદિછેદમ્પિ પાપુણન્તિ, ઇધલોકેપિ પરલોકેપિ અકિત્તિં પાપુણન્તિ, ઇતિ તેસં સા સુરા અકિત્તિસઞ્જનની નામ હોતિ. **કોપીનનિદંસની**તિ ગુય્હટ્ઠાનઞ્હિ વિવરિયમાનં હિરિં કોપેતિ વિનાસેતિ, તસ્મા ‘‘કોપીન’’ન્તિ વુચ્ચતિ, સુરામદમત્તા ચ તં તં અઙ્ગં વિવરિત્વા વિચરન્તિ, તેન નેસં સા સુરા કોપીનસ્સ નિદંસનતો ‘‘કોપીનનિદંસની’’તિ વુચ્ચતિ. **પઞ્ઞાય દુબ્બલિકરણી**તિ સાગતત્થેરસ્સ વિય કમ્મસ્સકતપઞ્ઞં દુબ્બલં કરોતિ, તસ્મા ‘‘પઞ્ઞાય દુબ્બલિકરણી’’તિ વુચ્ચતિ. મગ્ગપઞ્ઞં પન દુબ્બલં કાતું ન સક્કોતિ. અધિગતમગ્ગાનઞ્હિ સા અન્તોમુખમેવ ન પવિસતિ. **છટ્ઠં પદ**ન્તિ છટ્ઠં કારણં.

૨૪૯. **અત્તાપિસ્સ અગુત્તો અરક્ખિતો હોતી**તિ અવેલાય ચરન્તો હિ ખાણુકણ્ટકાદીનિપિ અક્કમતિ, અહિનાપિ યક્ખાદીહિપિ સમાગચ્છતિ, તં તં ઠાનં ગચ્છતીતિ ઞત્વા વેરિનોપિ નં નિલીયિત્વા ગણ્હન્તિ વા હનન્તિ વા. એવં અત્તાપિસ્સ અગુત્તો હોતિ અરક્ખિતો. પુત્તદારાપિ ‘‘અમ્હાકં પિતા અમ્હાકં સામિ રત્તિં વિચરતિ, કિમઙ્ગં પન મય’’ન્તિ ઇતિસ્સ પુત્તધીતરોપિ ભરિયાપિ બહિ પત્થનં કત્વા રત્તિં ચરન્તા અનયબ્યસનં પાપુણન્તિ. એવં **પુત્તદારોપિસ્સ અગુત્તો અરક્ખિતો હોતિ. સાપતેય્ય**ન્તિ તસ્સ પુત્તદારપરિજનસ્સ રત્તિં ચરણકભાવં ઞત્વા ચોરા

સુઞ્ઞં ગેહં પવિસિત્વા યં ઇચ્છન્તિ, તં હરન્તિ. એવં **સાપતેય્યમ્પિસ્સ અગુત્તં અરક્ખિતં હોતિ. સઙ્કિયો ચ હોતી**તિ અઞ્ઞેહિ કતપાપકમ્મેસુપિ ''ઇમિના કતં ભવિસ્સતી''તિ સઙ્કિતબ્બો હોતિ. યસ્સ યસ્સ ઘરદ્વારેન યાતિ, તત્થ યં અઞ્ઞેન ચોરકમ્મં પરદારિકકમ્મં વા કતં, તં ''ઇમિના કત''ન્તિ વુત્તે અભૂતં અસન્તમ્પિ તસ્મિં રૂહતિ પતિટ્ઠાતિ. **બહૂનઞ્ચ દુક્ખધમ્માન**ન્તિ એત્તકં દુક્ખં, એત્તકં દોમનસ્સન્તિ વત્તું ન સક્કા, અઞ્ઞસ્મિં પુગ્ગલે અસતિ સબ્બં વિકાલચારિમ્હિ આહરિતબ્બં હોતિ, ઇતિ સો બહૂનં દુક્ખધમ્માનં પુરક્ખતો પુરેગામી હોતિ.

૨૫૦. **ક્વ નચ્ચ**ન્તિ ''કસ્મિં ઠાને નટનાટકાદિનચ્ચં અત્થી''તિ પુચ્છિત્વા યસ્મિં ગામે વા નિગમે વા તં અત્થિ, તત્થ ગન્તબ્બં હોતિ, તસ્સ ''સ્વે નચ્ચદસ્સનં ગમિસ્સામી''તિ અજ્જ વત્થગન્ધમાલાદીનિ પટિયાદેન્તસ્સેવ સકલદિવસમ્પિ કમ્મચ્છેદો હોતિ, નચ્ચદસ્સનેન એકાહમ્પિ દ્વીહમ્પિ તીહમ્પિ તત્થેવ હોતિ, અથ વુટ્ઠિસમ્પત્તિયાદીનિ લભિત્વાપિ વપ્પાદિકાલે વપ્પાદીનિ અકરોન્તસ્સ અનુપ્પન્ના ભોગા નુપ્પજ્જન્તિ, તસ્સ બહિ ગતભાવં ઞત્વા અનારક્ખે ગેહે ચોરા યં ઇચ્છન્તિ, તં કરોન્તિ, તેનસ્સ ઉપ્પન્નાપિ ભોગા વિનસ્સન્તિ. **ક્વ ગીત**ન્તિઆદીસુપિ એસેવ નયો. તેસં નાનાકરણં બ્રહ્મજાલે વુત્તમેવ.

૨૫૧. **જયં વેર**ન્તિ ''જિતં મયા''તિ પરિસમજ્ઝે પરસ્સ સાટકં વા વેઠનં વા ગણ્હાતિ, સો ''પરિસમજ્ઝે મે અવમાનં કરોસિ, હોતુ, સિક્ખાપેસ્સામિ ન''ન્તિ તત્થ વેરં બન્ધતિ, એવં જિનન્તો સયં વેરં પસવતિ. **જિનો**તિ અઞ્ઞેન જિતો સમાનો યં તેન તસ્સ વેઠનં વા સાટકો વા અઞ્ઞં વા પન હિરઞ્ઞસુવણ્ણાદિવિત્તં ગહિતં, તં અનુસોચતિ ''અહોસિ વત મે, તં તં વત મે નત્થી''તિ તપ્પચ્ચયા સોચતિ. એવં સો જિનો વિત્તં અનુસોચતિ. **સભાગતસ્સ વચનં ન રૂહતી**તિ વિનિચ્છયટ્ઠાને સક્ખિપુટ્ઠસ્સ સતો વચનં ન રૂહતિ, ન પતિટ્ઠાતિ, ''અયં અક્ખસોણ્ડો જૂતકરો, મા તસ્સ વચનં ગણ્હિત્થા''તિ વત્તારો ભવન્તિ. **મિત્તામચ્ચાનં પરિભૂતો હોતી**તિ તસ્મિં મિતામચ્ચા એવં વદન્તિ – ''સમ્મ, ત્વમ્પિ નામ કુલપુત્તો જૂતકરો છિન્નભિન્નકો હુત્વા વિચરસિ, ન તે ઇદં જાતિગોત્તાનં અનુરૂપં, ઇતો પટ્ઠાય મા એવં કરેય્યાસી''તિ. સો એવં વુત્તોપિ તેસં વચનં ન કરોતિ. તતો તેન સદ્ધિં એકતો ન તિટ્ઠન્તિ ન નિસીદન્તિ. તસ્સ કારણા સક્ખિપુટ્ઠાપિ ન કથેન્તિ. એવં મિત્તામચ્ચાનં પરિભૂતો હોતિ.

આવાહવિવાહકાનન્તિ આવાહકા નામ યે તસ્સ ઘરતો દારિકં ગહેતુકામા. વિવાહકા નામ યે તસ્સ ગેહે દારિકં દાતુકામા. **અપત્થિતો હોતી**તિ અનિચ્છિતો હોતિ. **નાલં દારભરણાયા**તિ દારભરણાય ન સમત્થો. એતસ્સ ગેહે દારિકા દિન્નાપિ એતસ્સ ગેહતો આગતાપિ અમ્હેહિ એવ પોસિતબ્બા ભવિસ્સતિયેવ.

પાપમિત્તતાય છઆદીનવાદિવણ્ણના

૨૫૨. **ધુત્તા**તિ અક્ખધુત્તા. **સોણ્ડા**તિ ઇત્થિસોણ્ડા ભત્તસોણ્ડા પૂવસોણ્ડા મૂલકસોણ્ડા. **પિપાસા**તિ પાનસોણ્ડા. **નેકતિકા**તિ પતિરૂપકેન વઞ્ચનકા. **વઞ્ચનિકા**તિ સમ્મુખાવઞ્ચનાહિ વઞ્ચનિકા. **સાહસિકા**તિ એકાગારિકાદિસાહસિકકમ્મકારિનો. **ત્યાસ્સ મિત્તા હોન્તી**તિ તે અસ્સ મિત્તા હોન્તિ. અઞ્ઞેહિ સપ્પુરિસેહિ સદ્ધિં ન રમતિ ગન્ધમાલાદીહિ અલઙ્કરિત્વા વરસયનં આરોપિતસૂકરો ગૂથકૂપમિવ, તે પાપમિત્તેયેવ ઉપસઙ્કમતિ. તસ્મા દિટ્ઠે ચેવ ધમ્મે સમ્પરાયઞ્ચ બહું અનત્થં નિગચ્છતિ.

૨૫૩. **અતિસીતન્તિ કમ્મં ન કરોતી**તિ મનુસ્સેહિ કાલસ્સેવ વુટ્ઠાય ''એથ ભો કમ્મન્તં ગચ્છામા''તિ વુત્તો ''અતિસીતં તાવ, અટ્ઠીનિ ભિજ્જન્તિ વિય, ગચ્છથ તુમ્હે પચ્છા જાનિસ્સામી''તિ અગ્ગિં તપન્તો નિસીદતિ. તે ગન્ત્વા કમ્મં કરોન્તિ. ઇતરસ્સ કમ્મં પરિહાયતિ. **અતિઉણ્હ**ન્તિઆદીસુપિ એસેવ નયો.

હોતિ પાનસખા નામાતિ એકચ્ચો પાનટ્ઠાને સુરાગેહેયેવ સહાયો હોતિ. ‘‘પન્નસખા’’તિપિ પાઠો, અયમેવત્થો. **સમ્મિયસમ્મિયો**તિ સમ્મ સમ્માતિ વદન્તો સમ્મુખેયેવ સહાયો હોતિ, પરમ્મુખે વેરીસદિસો ઓતારમેવ ગવેસતિ. **અત્થેસુ જાતેસૂ**તિ તથારૂપેસુ કિચ્ચેસુ સમુપ્પન્નેસુ. **વેરપ્પસવો**તિ વેરબહુલતા. **અનત્થતા**તિ અનત્થકારિતા. **સુકદરિયતા**તિ સુટ્ઠુ કદરિયતા થદ્ધમચ્છરિયભાવો . **ઉદકમિવ ઇણં વિગાહતી**તિ પાસાણો ઉદકં વિય સંસીદન્તો ઇણં વિગાહતિ.

રત્તિનુટ્ઠાનદેસ્સિનાતિ રત્તિં અનુટ્ઠાનસીલેન. **અતિસાયમિદં અહૂ**તિ ઇદં અતિસાયં જાતન્તિ યે એવં વત્વા કમ્મં ન કરોન્તિ. **ઇતિ વિસ્સટ્ઠકમ્મન્તે**તિ એવં વત્વા પરિચ્ચત્તકમ્મન્તે. **અત્થા અચ્ચેન્તિ માણવે**તિ એવરૂપે પુગ્ગલે અત્થા અતિક્કમન્તિ, તેસુ ન તિટ્ઠન્તિ.

તિણા ભિય્યોતિ તિણતોપિ ઉત્તરિ. **સો સુખં ન વિહાયતી**તિ સો પુરિસો સુખં ન જહાતિ, સુખસમઙ્ગીયેવ હોતિ. ઇમિના કથામગ્ગેન ઇમમત્થં દસ્સેતિ ‘‘ગિહિભૂતેન સતા એત્તકં કમ્મં ન કાતબ્બં, કરોન્તસ્સ વડ્ઢિ નામ નત્થિ. ઇધલોકે પરલોકે ગરહમેવ પાપુણાતી’’તિ.

મિત્તપતિરૂપકાદિવણ્ણના

૨૫૪. ઇદાનિ યો એવં કરોતો અનત્થો ઉપ્પજ્જતિ, અઞ્ઞાનિ વા પન યાનિ કાનિચિ ભયાનિ યેકેચિ ઉપદ્દવા યેકેચિ ઉપસગ્ગા, સબ્બે તે બાલં નિસ્સાય ઉપ્પજ્જન્તિ. તસ્મા ‘‘એવરૂપા બાલા ન સેવિતબ્બા’’તિ બાલે મિત્તપતિરૂપકે અમિત્તે દસ્સેતું **ચત્તારોમે, ગહપતિપુત્ત અમિત્તા**તિઆદિમાહ. તત્થ **અઞ્ઞદત્થુહરો**તિ સયં તુચ્છહત્થો આગન્ત્વા એકંસેન યંકિઞ્ચિ હરતિયેવ. **વચીપરમો**તિ વચનપરમો વચનમત્તેનેવ દાયકો કારકો વિય હોતિ. **અનુપ્પિયભાણી**તિ અનુપ્પિયં ભણતિ. **અપાયસહાયો**તિ ભોગાનં અપાયેસુ સહાયો હોતિ.

૨૫૫. એવં ચત્તારો અમિત્તે દસ્સેત્વા પુન તત્થ એકેકં ચતૂહિ કારણેહિ વિભજન્તો **ચતૂહિ ખો, ગહપતિપુત્તા**તિઆદિમાહ. તત્થ **અઞ્ઞદત્થુહરો હોતી**તિ એકંસેન હારકોયેવ હોતિ. સહાયસ્સ ગેહં રિત્તહત્થો આગન્ત્વા નિવત્થસાટકાદીનં વણ્ણં ભાસતિ, સો ‘‘અતિવિય ત્વં સમ્મ ઇમસ્સ વણ્ણં ભાસસી’’તિ અઞ્ઞં નિવાસેત્વા તં દેતિ. **અપ્પેન બહુમિચ્છતી**તિ યંકિઞ્ચિ અપ્પકં દત્વા તસ્સ સન્તિકા બહું પત્થેતિ. **ભયસ્સ કિચ્ચં કરોતી**તિ અત્તનો ભયે ઉપ્પન્ને તસ્સ દાસો વિય હુત્વા તં તં કિચ્ચં કરોતિ, અયં સબ્બદા ન કરોતિ, ભયે ઉપ્પન્ને કરોતિ, ન પેમેનાતિ અમિત્તો નામ જાતો. **સેવતિ અત્થકારણા**તિ મિત્તસન્થવવસેન ન સેવતિ, અત્તનો અત્થમેવ પચ્ચાસીસન્તો સેવતિ.

૨૫૬. **અતીતેન પટિસન્થરતી**તિ સહાયે આગતે ‘‘હિય્યો વા પરે વા ન આગતોસિ, અમ્હાકં ઇમસ્મિં વારે સસ્સં અતિવિય નિપ્ફન્નં, બહૂનિ સાલિયવબીજાદીનિ ઠપેત્વા મગ્ગં ઓલોકેન્તા નિસીદિમ્હ, અજ્જ પન સબ્બં ખીણ’’ન્તિ એવં અતીતેન સઙ્ગણ્હાતિ. **અનાગતેના**તિ ‘‘ઇમસ્મિં વારે અમ્હાકં સસ્સં મનાપં ભવિસ્સતિ, ફલભારભરિતા સાલિઆદયો, સસ્સસઙ્ગહે કતે તુમ્હાકં સઙ્ગહં કાતું સમત્થા ભવિસ્સામા’’તિ એવં અનાગતેન સઙ્ગણ્હાતિ. **નિરત્થકેના**તિ હત્થિક્ખન્ધે વા અસ્સપિટ્ઠે વા નિસિન્નો સહાયં દિસ્વા ‘‘એહિ, ભો, ઇધ નિસીદા’’તિ વદતિ. મનાપં સાટકં નિવાસેત્વા ‘‘સહાયકસ્સ વત મે અનુચ્છવિકો અઞ્ઞો પન મય્હં નત્થી’’તિ વદતિ, એવં નિરત્થકેન સઙ્ગણ્હાતિ નામ. **પચ્ચુપ્પન્નેસુ કિચ્ચેસુ બ્યસનં દસ્સેતી**તિ ‘‘સકટેન મે અત્થો’’તિ વુત્તે ‘‘ચક્કમસ્સ ભિન્નં, અક્ખો છિન્નો’’તિઆદીનિ વદતિ.

૨૫૭. પાપકમ્પિસ્સ અનુજાનાતીતિ પાણાતિપાતાદીસુ યંકિઞ્ચિ કરોમાતિ વુત્તે ‘‘સાધુ સમ્મ કરોમા’’તિ અનુજાનાતિ. કલ્યાણેપિ એસેવ નયો. **સહાયો હોતી**તિ ‘‘અસુકટ્ઠાને સુરં પિવન્તિ, એહિ તત્થ ગચ્છામા’’તિ વુત્તે સાધૂતિ ગચ્છતિ. એસ નયો સબ્બત્થ. **ઇતિ વિઞ્ઞાયા**તિ ‘‘મિત્તપતિરૂપકા એતે’’તિ એવં જાનિત્વા.

સુહદમિત્તાદિવણ્ણના

૨૬૦. એવં ન સેવિતબ્બે પાપમિત્તે દસ્સેત્વા ઇદાનિ સેવિતબ્બે કલ્યાણમિત્તે દસ્સેન્તો પુન **ચત્તારોમે, ગહપતિપુત્તા**તિઆદિમાહ. તત્થ **સુહદા**તિ સુન્દરહદયા.

૨૬૧. પમત્તં રક્ખતીતિ મજ્જં પિવિત્વા ગામમજ્ઝે વા ગામદ્વારે વા મગ્ગે વા નિપન્નં દિસ્વા ‘‘એવંનિપન્નસ્સ કોચિદેવ નિવાસનપારુપનમ્પિ હરેય્યા’’તિ સમીપે નિસીદિત્વા પબુદ્ધકાલે ગહેત્વા ગચ્છતિ. **પમત્તસ્સ સાપતેય્ય**ન્તિ સહાયો બહિગતો વા હોતિ સુરં પિવિત્વા વા પમત્તો, ગેહં અનારક્ખં ‘‘કોચિદેવ યંકિઞ્ચિ હરેય્યા’’તિ ગેહં પવિસિત્વા તસ્સ ધનં રક્ખતિ. **ભીતસ્સા**તિ કિસ્મિઞ્ચિદેવ ભયે ઉપ્પન્ને ‘‘મા ભાયિ, માદિસે સહાયે ઠિતે કિં ભાયસી’’તિ તં ભયં હરન્તો પટિસરણં હોતિ. **તદ્દિગુણં ભોગ**ન્તિ કિચ્ચકરણીયે ઉપ્પન્ને સહાયં અત્તનો સન્તિકં આગતં દિસ્વા વદતિ ‘‘કસ્મા આગતોસી’’તિ? રાજકુલે કમ્મં અત્થીતિ. કિં લદ્ધું વટ્ટતીતિ? એકો કહાપણોતિ. ‘‘નગરે કમ્મં નામ ન એકકહાપણેન નિપ્ફજ્જતિ, દ્વે ગણ્હાહી’’તિ એવં યત્તકં વદતિ, તતો દિગુણં દેતિ.

૨૬૨. ગુય્હમસ્સ આચિક્ખતીતિ અત્તનો ગુય્હં નિગૂહિતું યુત્તકથં અઞ્ઞસ્સ અકથેત્વા તસ્સેવ આચિક્ખતિ. **ગુય્હમસ્સ પરિગૂહતી**તિ તેન કથિતં ગુય્હં યથા અઞ્ઞો ન જાનાતિ, એવં રક્ખતિ. **આપદાસુ ન વિજહતી**તિ ઉપ્પન્ને ભયે ન પરિચ્ચજતિ. **જીવિતમ્પિસ્સ અત્થાયા**તિ અત્તનો જીવિતમ્પિ તસ્સ સહાયસ્સ અત્થાય પરિચ્ચત્તમેવ હોતિ, અત્તનો જીવિતં અગણેત્વાપિ તસ્સ કમ્મં કરોતિયેવ.

૨૬૩. પાપા નિવારેતીતિ અમ્હેસુ પસ્સન્તેસુ પસ્સન્તેસુ ત્વં એવં કાતું ન લભસિ, પઞ્ચ વેરાનિ દસ અકુસલકમ્મપથે મા કરોહીતિ નિવારેતિ. **કલ્યાણે નિવેસેતી**તિ કલ્યાણકમ્મે તીસુ સરણેસુ પઞ્ચસીલેસુ દસકુસલકમ્મપથેસુ વત્તસ્સુ, દાનં દેહિ પુઞ્ઞં કરોહિ ધમ્મં સુણાહીતિ એવં કલ્યાણે નિયોજેતિ. **અસ્સુતં સાવેતી**તિ અસ્સુતપુબ્બં સુખુમં નિપુણં કારણં સાવેતિ. **સગ્ગસ્સ મગ્ગ**ન્તિ ઇદં કમ્મં કત્વા સગ્ગે નિબ્બત્તન્તીતિ એવં સગ્ગસ્સ મગ્ગં આચિક્ખતિ.

૨૬૪. અભવેનસ્સ ન નન્દતીતિ તસ્સ અભવેન અવુડ્ઢિયા પુત્તદારસ્સ વા પરિજનસ્સ વા તથારૂપં પારિજુઞ્ઞં દિસ્વા વા સુત્વા વા ન નન્દતિ, અનત્તમનો હોતિ. **ભવેના**તિ વુડ્ઢિયા તથારૂપસ્સ સમ્પત્તિં વા ઇસ્સરિયપ્પટિલાભં વા દિસ્વા વા સુત્વા વા નન્દતિ, અત્તમનો હોતિ. **અવણ્ણં ભણમાનં નિવારેતી**તિ ‘‘અસુકો વિરૂપો ન પાસાદિકો દુજ્જાતિકો દુસ્સીલો’’તિ વા વુત્તે ‘‘એવં મા ભણિ, રૂપવા ચ સો પાસાદિકો ચ સુજાતો ચ સીલસમ્પન્નો ચા’’તિઆદીહિ વચનેહિ પરં અત્તનો સહાયસ્સ અવણ્ણં ભણમાનં નિવારેતિ. **વણ્ણં ભણમાનં પસંસતી**તિ ‘‘અસુકો રૂપવા પાસાદિકો સુજાતો સીલસમ્પન્નો’’તિ વુત્તે ‘‘અહો સુટ્ઠુ વદસિ, સુભાસિતં તયા, એવમેતં, એસ પુરિસો રૂપવા પાસાદિકો સુજાતો સીલસમ્પન્નો’’તિ એવં અત્તનો સહાયકસ્સ પરં વણ્ણં ભણમાનં પસંસતિ.

૨૬૫. જલં અગ્ગીવ ભાસતીતિ રત્તિં પબ્બતમત્થકે જલમાનો અગ્ગિ વિય વિરોચતિ.

ભોગે સંહરમાનસ્સાતિ અત્તાનમ્પિ પરમ્પિ અપીળેત્વા ધમ્મેન સમેન ભોગે સમ્પિણ્ડેન્તસ્સ રાસિં કરોન્તસ્સ. **ભમરસ્સેવ ઇરીયતો**તિ યથા ભમરો પુપ્ફાનં વણ્ણગન્ધં અપોથયં તુણ્ડેનપિ પક્ખેહિપિ રસં આહરિત્વા અનુપુબ્બેન ચક્કપ્પમાણં મધુપટલં કરોતિ, એવં અનુપુબ્બેન મહન્તં ભોગરાસિં કરોન્તસ્સ. **ભોગા સન્નિચયં યન્તી**તિ તસ્સ ભોગા નિચયં ગચ્છન્તિ. કથં? અનુપુબ્બેન ઉપચિકાહિ સંવડ્ઢિયમાનો વમ્મિકો વિય. તેનાહ ''વમ્મિકોવુપચીયતી''તિ. યથા વમ્મિકો ઉપચિયતિ, એવં નિચયં યન્તીતિ અત્થો.

સમાહત્વાતિ સમાહરિત્વા. **અલમત્થો**તિ યુત્તસભાવો સમત્થો વા પરિયત્તરૂપો ઘરાવાસં સણ્ઠાપેતું.

ઇદાનિ યથા વા ઘરાવાસો સણ્ઠપેતબ્બો, તથા ઓવદન્તો **ચતુધા વિભજે ભોગે**તિઆદિમાહ. તત્થ **સ વે મિત્તાનિ ગન્થતી**તિ સો એવં વિભજન્તો મિત્તાનિ ગન્થતિ નામ અભેજ્જમાનાનિ ઠપેતિ. યસ્સ હિ ભોગા સન્તિ, સો એવ મિત્તે ઠપેતું સક્કોતિ, ન ઇતરો.

એકેન ભોગે ભુઞ્જેય્યાતિ એકેન કોટ્ઠાસેન ભોગે ભુઞ્જેય્ય. **દ્વીહિ કમ્મં પયોજયે**તિ દ્વીહિ કોટ્ઠાસેહિ કસિવાણિજ્જાદિકમ્મં પયોજેય્ય. **ચતુત્થઞ્ચ નિધાપેય્યા**તિ ચતુત્થં કોટ્ઠાસં નિધાપેત્વા ઠપેય્ય. **આપદાસુ ભવિસ્સતી**તિ કુલાનઞ્હિ ન સબ્બકાલં એકસદિસં વત્તતિ, કદાચિ રાજાદિવસેન આપદાપિ ઉપ્પજ્જન્તિ, તસ્મા એવં આપદાસુ ઉપ્પન્નાસુ ભવિસ્સતીતિ ''એકં કોટ્ઠાસં નિધાપેય્યા''તિ આહ . ઇમેસુ પન ચતૂસુ કોટ્ઠાસેસુ કતરકોટ્ઠાસં ગહેત્વા કુસલં કાતબ્બન્તિ? ''ભોગે ભુઞ્જેય્યા''તિ વુત્તકોટ્ઠાસં. તતો ગહેત્વા ભિક્ખૂનમ્પિ કપણદ્ધિકાદીનમ્પિ દાતબ્બં, પેસકારન્હાપિતાદીનમ્પિ વેતનં દાતબ્બં.

છદ્દિસાપટિચ્છાદનકણ્ડવણ્ણના

૨૬૬. ઇતિ ભગવા એત્તકેન કથામગ્ગેન એવં ગહપતિપુત્તસ્સ અરિયસાવકો ચતૂહિ કારણેહિ અકુસલં પહાય છહિ કારણેહિ ભોગાનં અપાયમુખં વજ્જેત્વા સોળસ મિત્તાનિ સેવન્તો ઘરાવાસં સણ્ઠપેત્વા દારભરણં કરોન્તો ધમ્મિકેન આજીવેન જીવતિ, દેવમનુસ્સાનઞ્ચ અન્તરે અગ્ગિક્ખન્ધો વિય વિરોચતીતિ વજ્જનીયધમ્મવજ્જનત્થં સેવિતબ્બધમ્મસેવનત્થઞ્ચ ઓવાદં દત્વા ઇદાનિ નમસ્સિતબ્બા છ દિસા દસ્સેન્તો **કથઞ્ચ ગહપતિપુત્તા**તિઆદિમાહ.

તત્થ **છદ્દિસાપટિચ્છાદી**તિ યથા છહિ દિસાહિ આગમનભયં ન આગચ્છતિ, ખેમં હોતિ નિબ્ભયં એવં વિહરન્તો ''છદ્દિસાપટિચ્છાદી''તિ વુચ્ચતિ. ''પુરત્થિમા દિસા માતાપિતરો વેદિતબ્બા''તિઆદીસુ **માતાપિતરો** પુબ્બુપકારિતાય **પુરત્થિમા દિસા**તિ વેદિતબ્બા. **આચરિયા** દક્ખિણેય્યતાય **દક્ખિણા દિસા**તિ. **પુત્તદારા** પિટ્ઠિતો અનુબન્ધનવસેન **પચ્છિમા દિસા**તિ. **મિત્તામચ્ચા** યસ્મા સો મિત્તામચ્ચે નિસ્સાય તે તે દુક્ખવિસેસે ઉત્તરતિ, તસ્મા **ઉત્તરા દિસા**તિ. **દાસકમ્મકરા** પાદમૂલે પતિટ્ઠાનવસેન **હેટ્ઠિમા દિસા**તિ. **સમણબ્રાહ્મણા** ગુણેહિ ઉપરિ ઠિતભાવેન **ઉપરિમા દિસા**તિ વેદિતબ્બા.

૨૬૭. ભતો ને ભરિસ્સામીતિ અહં માતાપિતૂહિ થઞ્ઞં પાયેત્વા હત્થપાદે વડ્ઢેત્વા મુખેન સિઙ્ઘાણિકં અપનેત્વા ન્હાપેત્વા મણ્ડેત્વા ભતો ભરિતો જગ્ગિતો, સ્વાહં અજ્જ તે મહલ્લકે પાદધોવનન્હાપનયાગુભત્તદાનાદીહિ ભરિસ્સામિ.

કિચ્ચં નેસં કરિસ્સામીતિ અત્તનો કમ્મં ઠપેત્વા માતાપિતૂનં રાજકુલાદીસુ ઉપ્પન્નં કિચ્ચં ગન્ત્વા કરિસ્સામિ. **કુલવંસં સણ્ઠપેસ્સામી**તિ માતાપિતૂનં સન્તકં ખેત્તવત્થુહિરઞ્ઞસુવણ્ણાદિં અવિનાસેત્વા રક્ખન્તોપિ કુલવંસં સણ્ઠપેતિ નામ. માતાપિતરો અધમ્મિકવંસતો હારેત્વા ધમ્મિકવંસે ઠપેન્તોપિ, કુલવંસેન આગતાનિ સલાકભત્તાદીનિ અનુપચ્છિન્દિત્વા પવત્તેન્તોપિ કુલવંસં સણ્ઠપેતિ નામ. ઇદં સન્ધાય વુત્તં – ''કુલવંસં સણ્ઠપેસ્સામી''તિ.

દાયજ્જં પટિપજ્જામીતિ માતાપિતરો અત્તનો ઓવાદે અવત્તમાને મિચ્છાપટિપન્ને દારકે વિનિચ્છયં પત્વા અપુત્તે કરોન્તિ, તે દાયજ્જારહા ન હોન્તિ. ઓવાદે વત્તમાને પન કુલસન્તકસ્સ સામિકે કરોન્તિ, અહં એવં વત્તિસ્સામીતિ અધિપ્પાયેન ''દાયજ્જં પટિપજ્જામી''તિ વુત્તં.

દક્ખિણં અનુપ્પદસ્સામીતિ તેસં પત્તિદાનં કત્વા તતિયદિવસતો પટ્ઠાય દાનં અનુપ્પદસ્સામિ. **પાપા નિવારેન્તી**તિ પાણાતિપાતાદીનં દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકં આદીનવં વત્વા, ''તાત, મા એવરૂપં કરી''તિ નિવારેન્તિ, કતમ્પિ ગરહન્તિ. **કલ્યાણે નિવેસેન્તી**તિ અનાથપિણ્ડિકો વિય લઞ્જં દત્વાપિ સીલસમાદાનાદીસુ નિવેસેન્તિ. **સિપ્પં સિક્ખાપેન્તી**તિ અત્તનો ઓવાદે ઠિતભાવં ઞત્વા વંસાનુગતં મુદ્દાગણનાદિસિપ્પં સિક્ખાપેન્તિ. **પતિરૂપેના**તિ કુલસીલરૂપાદીહિ અનુરૂપેન.

સમયે દાયજ્જં નિય્યાદેન્તીતિ સમયે ધનં દેન્તિ. તત્થ નિચ્ચસમયો કાલસમયોતિ દ્વે સમયા. **નિચ્ચસમયે** દેન્તિ નામ ''ઉટ્ઠાય સમુટ્ઠાય ઇમં ગણ્હિતબ્બં ગણ્હ, અયં તે પરિબ્બયો હોતુ, ઇમિના કુસલં કરોહી''તિ દેન્તિ. **કાલસમયે** દેન્તિ નામ સિખાઠપનઆવાહવિવાહાદિસમયે દેન્તિ. અપિચ પચ્છિમે કાલે મરણમઞ્ચે નિપન્નસ્સ ''ઇમિના કુસલં કરોહી''તિ દેન્તાપિ સમયે દેન્તિ નામ. **પટિચ્છન્ના હોતી**તિ યં પુરત્થિમદિસતો ભયં આગચ્છેય્ય, યથા તં નાગચ્છતિ, એવં પિહિતા હોતિ. સચે હિ પુત્તા વિપ્પટિપન્ના, અસ્સુ, માતાપિતરો દહરકાલતો પટ્ઠાય જગ્ગનાદીહિ સમ્મા પટિપન્ના, એતે દારકા, માતાપિતૂનં અપ્પતિરૂપાતિ એતં ભયં આગચ્છેય્ય. પુત્તા સમ્મા પટિપન્ના, માતાપિતરો વિપ્પટિપન્ના, માતાપિતરો પુત્તાનં નાનુરૂપાતિ એતં ભયં આગચ્છેય્ય. ઉભોસુ વિપ્પટિપન્નેસુ દુવિધમ્પિ તં ભયં હોતિ. સમ્મા પટિપન્નેસુ સબ્બં ન હોતિ. તેન વુત્તં – ''પટિચ્છન્ના હોતિ ખેમા અપ્પટિભયા''તિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા ભગવા સિઙ્ગાલકં એતદવોચ – ''ન ખો તે, ગહપતિપુત્ત, પિતા લોકસમ્મતં પુરત્થિમં દિસં નમસ્સાપેતિ. માતાપિતરો પન પુરત્થિમદિસાસદિસે કત્વા નમસ્સાપેતિ. અયઞ્હિ તે પિતરા પુરત્થિમા દિસા અક્ખાતા, નો અઞ્ઞા''તિ.

૨૬૮. **ઉટ્ઠાનેના**તિ આસના ઉટ્ઠાનેન. અન્તેવાસિકેન હિ આચરિયં દૂરતોવ આગચ્છન્તં દિસ્વા આસના વુટ્ઠાય પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા હત્થતો ભણ્ડકં ગહેત્વા આસનં પઞ્ઞપેત્વા નિસીદાપેત્વા બીજનપાદધોવનપાદમક્ખનાનિ કાતબ્બાનિ. તં સન્ધાય વુત્તં ''ઉટ્ઠાનેના''તિ. **ઉપટ્ઠાનેના**તિ દિવસસ્સ તિક્ખત્તું ઉપટ્ઠાનગમનેન. સિપ્પુગ્ગહણકાલે પન અવસ્સકમેવ ગન્તબ્બં હોતિ. **સુસ્સૂસાયા**તિ સદ્દહિત્વા સવનેન. અસદ્દહિત્વા સુણન્તો હિ વિસેસં નાધિગચ્છતિ. **પારિચરિયાયા**તિ અવસેસખુદ્દકપારિચરિયાય. અન્તેવાસિકેન હિ આચરિયસ્સ પાતોવ વુટ્ઠાય મુખોદકદન્તકટ્ઠં દત્વા ભત્તકિચ્ચકાલેપિ પાનીયં ગહેત્વા પચ્ચુપટ્ઠાનાદીનિ કત્વા વન્દિત્વા ગન્તબ્બં. કિલિટ્ઠવત્થાદીનિ ધોવિતબ્બાનિ, સાયં નહાનોદકં પચ્ચુપટ્ઠપેતબ્બં. અફાસુકાલે ઉપટ્ઠાતબ્બં. પબ્બજિતેનપિ સબ્બં અન્તેવાસિકવત્તં

કાતબ્બં. ઇદં સન્ધાય વુત્તં – ‘‘પારિચરિયાયા’’તિ. **સક્કચ્ચં સિપ્પપટિગ્ગહણેના**તિ સક્કચ્ચં પટિગ્ગહણં નામ થોકં ગહેત્વા બહુવારે સજ્ઝાયકરણં, એકપદમ્પિ વિસુદ્ધમેવ ગહેતબ્બં.

સુવિનીતં વિનેન્તીતિ ‘‘એવં તે નિસીદિતબ્બં, એવં ઠાતબ્બં, એવં ખાદિતબ્બં, એવં ભુઞ્જિતબ્બં, પાપમિત્તા વજ્જેતબ્બા, કલ્યાણમિત્તા સેવિતબ્બા’’તિ એવં આચારં સિક્ખાપેન્તિ વિનેન્તિ. **સુગ્ગહિતં ગાહાપેન્તી**તિ યથા સુગ્ગહિતં ગણ્હાતિ, એવં અત્થઞ્ચ બ્યઞ્જનઞ્ચ સોધેત્વા પયોગં દસ્સેત્વા ગણ્હાપેન્તિ. **મિત્તામચ્ચેસુ પટિયાદેન્તી**તિ ‘‘અયં અમ્હાકં અન્તેવાસિકો બ્યત્તો બહુસ્સુતો મયા સમસમો, એતં સલ્લક્ખેય્યાથા’’તિ એવં ગુણં કથેત્વા મિત્તામચ્ચેસુ પતિટ્ઠપેન્તિ.

દિસાસુ પરિત્તાણં કરોન્તીતિ સિપ્પસિક્ખાપનેનેવસ્સ સબ્બદિસાસુ રક્ખં કરોન્તિ. ઉગ્ગહિતસિપ્પો હિ યં યં દિસં ગન્ત્વા સિપ્પં દસ્સેતિ, તત્થ તત્થસ્સ લાભસક્કારો ઉપ્પજ્જતિ. સો આચરિયેન કતો નામ હોતિ, ગુણં કથેન્તોપિસ્સ મહાજનો આચરિયપાદે ધોવિત્વા વસિતઅન્તેવાસિકો વત અયન્તિ પઠમં આચરિયસ્સેવ ગુણં કથેન્તિ, બ્રહ્મલોકપ્પમાણોપિસ્સ લાભો ઉપ્પજ્જમાનો આચરિયસન્તકોવ હોતિ. અપિચ યં વિજ્જં પરિજપ્પિત્વા ગચ્છન્તં અટવિયં ચોરા ન પસ્સન્તિ, અમનુસ્સા વા દીઘજાતિઆદયો વા ન વિહેઠેન્તિ, તં સિક્ખાપેન્તાપિ દિસાસુ પરિત્તાણં કરોન્તિ. યં વા સો દિસં ગતો હોતિ, તતો કઞ્ચિ ઉપ્પાદેત્વા અત્તનો સન્તિકં આગતમનુસ્સે ‘‘એતિસ્સં દિસાયં અમ્હાકં અન્તેવાસિકો વસતિ, તસ્સ ચ મય્હઞ્ચ ઇમસ્મિં સિપ્પે નાનાકરણં નત્થિ, ગચ્છથ તમેવ પુચ્છથા’’તિ એવં અન્તેવાસિકં પગ્ગણ્હન્તાપિ તસ્સ તત્થ લાભસક્કારુપ્પત્તિયા પરિત્તાણં કરોન્તિ નામ, પતિટ્ઠં કરોન્તીતિ અત્થો. સેસમેત્થ પુરિમનયેનેવ યોજેતબ્બં.

૨૬૯. તતિયદિસાવારે **સમ્માનનાયા**તિ દેવમાતે તિસ્સમાતેતિ એવં સમ્ભાવિતકથાકથનેન. **અનવમાનનાયા**તિ યથા દાસકમ્મકરાદયો પોથેત્વા વિહેઠેત્વા કથેન્તિ, એવં હીળેત્વા વિમાનેત્વા અકથનેન. **અનતિચરિયાયા**તિ તં અતિક્કમિત્વા બહિ અઞ્ઞાય ઇત્થિયા સદ્ધિં પરિચરન્તો તં અતિચરતિ નામ, તથા અકરણેન. **ઇસ્સરિયવોસ્સગ્ગેના**તિ ઇત્થિયો હિ મહાલતાસદિસમ્પિ આભરણં લભિત્વા ભત્તં વિચારેતું અલભમાના કુજ્ઝન્તિ, કટચ્છું હત્થે ઠપેત્વા તવ રુચિયા કરોહીતિ ભત્તગેહે વિસ્સટ્ઠે સબ્બં ઇસ્સરિયં વિસ્સટ્ઠં નામ હોતિ, એવં કરણેનાતિ અત્થો. **અલઙ્કારાનુપ્પદાનેના**તિ અત્તનો વિભવાનુરૂપેન અલઙ્કારદાનેન. **સુસંવિહિતકમ્મન્તા**તિ યાગુભત્તપચનકાલાદીનિ અનતિક્કમિત્વા તસ્સ તસ્સ સાધુકં કરણેન સુટ્ઠુ સંવિહિતકમ્મન્તા. **સઙ્ગહિતપરિજના**તિ સમ્માનનાદીહિ ચેવ પહેણકપેસનાદીહિ ચ સઙ્ગહિતપરિજના. ઇધ પરિજનો નામ સામિકસ્સ ચેવ અત્તનો ચ ઞાતિજનો. **અનતિચારિની**તિ સામિકં મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞં મનસાપિ ન પત્થેતિ. **સમ્ભત**ન્તિ કસિવાણિજ્જાદીનિ કત્વા આભતધનં. **દક્ખા ચ હોતી**તિ યાગુભત્તસમ્પાદનાદીસુ છેકા નિપુણા હોતિ. **અનલસા**તિ નિક્કોસજ્જા. યથા અઞ્ઞા કુસીતા નિસિન્નટ્ઠાને નિસિન્નાવ હોન્તિ ઠિતટ્ઠાને ઠિતાવ, એવં અહુત્વા વિપ્ફારિતેન ચિત્તેન સબ્બકિચ્ચાનિ નિપ્ફાદેતિ. સેસમિધાપિ પુરિમનયેનેવ યોજેતબ્બં.

૨૭૦. ચતુત્થદિસાવારે **અવિસંવાદનતાયા**તિ યસ્સ યસ્સ નામં ગણ્હાતિ, તં તં અવિસંવાદેત્વા ઇદમ્પિ અમ્હાકં ગેહે અત્થિ, ઇદમ્પિ અત્થિ, ગહેત્વા ગચ્છાહીતિ એવં અવિસંવાદેત્વા દાનેન. **અપરપજા ચસ્સ પટિપૂજેન્તી**તિ સહાયસ્સ પુત્તધીતરો પજા નામ, તેસં પન પુત્તધીતરો ચ નત્તુપનત્તકા ચ અપરપજા નામ. તે પટિપૂજેન્તિ કેળાયન્તિ મમાયન્તિ મઙ્ગલકાલાદીસુ તેસં મઙ્ગલાદીનિ કરોન્તિ. સેસમિધાપિ પુરિમનયેનેવ વેદિતબ્બં.

૨૭૧. યથાબલં કમ્મન્તસંવિધાનેનાતિ દહરેહિ કાતબ્બં મહલ્લકેહિ, મહલ્લકેહિ વા કાતબ્બં દહરેહિ, ઇત્થીહિ કાતબ્બં પુરિસેહિ, પુરિસેહિ વા કાતબ્બં ઇત્થીહિ અકારેત્વા તસ્સ તસ્સ બલાનુરૂપેનેવ કમ્મન્તસંવિધાનેન. **ભત્તવેતનાનુપ્પદાનેના**તિ અયં ખુદ્દકપુત્તો, અયં એકવિહારીતિ તસ્સ તસ્સ અનુરૂપં સલ્લક્ખેત્વા ભત્તદાનેન ચેવ પરિબ્બયદાનેન ચ. **ગિલાનુપટ્ઠાનેના**તિ અફાસુકકાલે કમ્મં અકારેત્વા સપ્પાયભેસજ્જાદીનિ દત્વા પટિજગ્ગનેન. **અચ્છરિયાનં રસાનં સંવિભાગેના**તિ અચ્છરિયે મધુરરસે લભિત્વા સયમેવ અખાદિત્વા તેસમ્પિ તતો સંવિભાગકરણેન. **સમયે વોસ્સગ્ગેના**તિ નિચ્ચસમયે ચ કાલસમયે ચ વોસ્સજ્જનેન. **નિચ્ચસમયે** વોસ્સજ્જનં નામ સકલદિવસં કમ્મં કરોન્તા કિલમન્તિ. તસ્મા યથા ન કિલમન્તિ, એવં વેલં ઞત્વા વિસ્સજ્જનં. **કાલસમયે** વોસ્સગ્ગો નામ છણનક્ખત્તકીળાદીસુ અલઙ્કારભણ્ડખાદનીયભોજનીયાદીનિ દત્વા વિસ્સજ્જનં. **દિન્નાદાયિનો**તિ ચોરિકાય કિઞ્ચિ અગહેત્વા સામિકેહિ દિન્નસ્સેવ આદાયિનો. **સુકતકમ્મકરા**તિ ‘‘કિં એતસ્સ કમ્મેન કતેન, ન મયં કિઞ્ચિ લભામા’’તિ અનુજ્ઝાયિત્વા તુટ્ઠહદયા યથા તં કમ્મં સુકતં હોતિ, એવં કારકા. **કિત્તિવણ્ણહરા**તિ પરિસમજ્ઝે કથાય સમ્પત્તાય ‘‘કો અમ્હાકં સામિકેહિ સદિસો અત્થિ, મયં અત્તનો દાસભાવમ્પિ ન જાનામ, તેસં સામિકભાવમ્પિ ન જાનામ, એવં નો અનુકમ્પન્તી’’તિ ગુણકથાહારકા. સેસમિધાપિ પુરિમનયેનેવ યોજેતબ્બં.

૨૭૨. મેત્તેન કાયકમ્મેનાતિઆદીસુ મેત્તચિત્તં પચ્ચુપટ્ઠપેત્વા કતાનિ કાયકમ્માદીનિ મેત્તાનિ નામ વુચ્ચન્તિ. તત્થ ભિક્ખૂ નિમન્તેસ્સામીતિ વિહારગમનં , ધમકરણં ગહેત્વા ઉદકપરિસ્સાવનં, પિટ્ઠિપરિકમ્મપાદપરિકમ્માદિકરણઞ્ચ મેત્તં **કાયકમ્મં** નામ. ભિક્ખૂ પિણ્ડાય પવિટ્ઠે દિસ્વા ‘‘સક્કચ્ચં યાગું દેથ, ભત્તં દેથા’’તિઆદિવચનઞ્ચેવ, સાધુકારં દત્વા ધમ્મસવનઞ્ચ સક્કચ્ચં પટિસન્થારકરણાદીનિ ચ મેત્તં **વચીકમ્મં** નામ. ‘‘અમ્હાકં કુલૂપકત્થેરા અવેરા હોન્તુ અબ્યાપજ્જા’’તિ એવં ચિન્તનં મેત્તં **મનોકમ્મં** નામ. **અનાવટદ્વારતાયા**તિ અપિહિતદ્વારતાય. તત્થ સબ્બદ્વારાનિ વિવરિત્વાપિ સીલવન્તાનં અદાયકો અકારકો પિહિતદ્વારોયેવ. સબ્બદ્વારાનિ પન પિદહિત્વાપિ તેસં દાયકો કારકો વિવટદ્વારોયેવ. ઇતિ સીલવન્તેસુ ગેહદ્વારં આગતેસુ સન્તંયેવ નત્થીતિ અવત્વા દાતબ્બં. એવં અનાવટદ્વારતા નામ હોતિ.

આમિસાનુપ્પદાનેનાતિ પુરેભત્તં પરિભુઞ્જિતબ્બકં આમિસં નામ, તસ્મા સીલવન્તાનં યાગુભત્તસમ્પદાનેનાતિ અત્થો. **કલ્યાણેન મનસા અનુકમ્પન્તી**તિ ‘‘સબ્બે સત્તા સુખિતા હોન્તુ અવેરા અરોગા અબ્યાપજ્જા’’તિ એવં હિતફરણેન. અપિચ ઉપટ્ઠાકાનં ગેહં અઞ્ઞે સીલવન્તે સબ્રહ્મચારી ગહેત્વા પવિસન્તાપિ કલ્યાણેન ચેતસા અનુકમ્પન્તિ નામ. **સુતં પરિયોદાપેન્તી**તિ યં તેસં પકતિયા સુતં અત્થિ, તસ્સ અત્થં કથેત્વા કઙ્ખં વિનોદેન્તિ, તથત્તાય વા પટિપજ્જાપેન્તિ. સેસમિધાપિ પુરિમનયેનેવ યોજેતબ્બં.

૨૭૩. અલમત્તોતિ પુત્તદારભરણં કત્વા અગારં અજ્ઝાવસનસમત્થો. **પણ્ડિતો**તિ દિસાનમસ્સનટ્ઠાને પણ્ડિતો હુત્વા. **સણ્હો**તિ સુખુમત્થદસ્સનેન સણ્હવાચાભણનેન વા સણ્હો હુત્વા. **પટિભાનવા**તિ દિસાનમસ્સનટ્ઠાને પટિભાનવા હુત્વા **નિવાતવુત્તી**તિ નીચવુત્તિ. **અત્થદ્ધો**તિ થમ્ભરહિતો. **ઉટ્ઠાનકો**તિ ઉટ્ઠાનવીરિયસમ્પન્નો. **અનલસો**તિ નિક્કોસજ્જો. **અચ્છિન્નવુત્તી**તિ નિરન્તરકરણવસેન અખણ્ડવુત્તિ. **મેધાવી**તિ ઠાનુપ્પત્તિયા પઞ્ઞાય સમન્નાગતો.

સઙ્ગાહકોતિ ચતૂહિ સઙ્ગહવત્થૂહિ સઙ્ગહકરો. **મિત્તકરો**તિ મિત્તગવેસનો. **વદઞ્ઞૂ**તિ પુબ્બકારિના, વુત્તવચનં જાનાતિ. સહાયકસ્સ ઘરં ગતકાલે ‘‘મય્હં સહાયકસ્સ વેઠનં દેથ, સાટકં દેથ, મનુસ્સાનં ભત્તવેતનં દેથા’’તિ વુત્તવચનમનુસ્સરન્તો તસ્સ અત્તનો ગેહં આગતસ્સ તત્તકં વા તતો અતિરેકં વા પટિકત્તાતિ અત્થો. અપિચ સહાયકસ્સ ઘરં ગન્ત્વા ઇમં નામ ગણ્હિસ્સામીતિ આગતં સહાયકં લજ્જાય ગણ્હિતું અસક્કોન્તં અનિચ્છારિતમ્પિ

તસ્સ વાચં ગત્વા યેન અત્થેન સો આગતો, તં નિપ્ફાદેન્તો વદઞ્ઞૂ નામ. યેન યેન વા પન સહાયકસ્સ ઊનં હોતિ, ઓલોકેત્વા તં તં દેન્તોપિ વદઞ્ઞૂયેવ. **નેતા**તિ તં તં અત્થં દસ્સેન્તો પઞ્ઞાય નેતા. વિવિધાનિ કારણાનિ દસ્સેન્તો નેતીતિ **વિનેતા**. પુનપ્પુનં નેતીતિ **અનુનેતા**.

તત્થ તત્થાતિ તસ્મિં તસ્મિં પુગ્ગલે. **રથસ્સાણીવ યાયતો**તિ યથા આણિયા સતિયેવ રથો યાતિ, અસતિ ન યાતિ, એવં ઇમેસુ સઙ્ગહેસુ સતિયેવ લોકો વત્તતિ, અસતિ ન વત્તતિ. તેન વુત્તં – ''એતે ખો સઙ્ગહા લોકે, રથસ્સાણીવ યાયતો''તિ.

ન માતા પુત્તકારણાતિ યદિ માતા એતે સઙ્ગહે પુત્તસ્સ ન કરેય્ય, પુત્તકારણા માનં વા પૂજં વા ન લભેય્ય.

સઙ્ગહા એતેતિ ઉપયોગવચને પચ્ચત્તં. ''સઙ્ગહે એતે''તિ વા પાઠો. **સમ્મપેક્ખન્તી**તિ સમ્મા પેક્ખન્તિ. **પાસંસા ચ ભવન્તી**તિ પસંસનીયા ચ ભવન્તિ.

૨૭૪. ઇતિ ભગવા યા દિસા સન્ધાય તે ગહપતિપુત્ત પિતા આહ ''દિસા નમસ્સેય્યાસી''તિ, ઇમા તા છ દિસા. યદિ ત્વં પિતુ વચનં કરોસિ, ઇમા દિસા નમસ્સાતિ દસ્સેન્તો સિઙ્ગાલસ્સ પુચ્છાય ઠત્વા દેસનં મત્થકં પાપેત્વા રાજગહં પિણ્ડાય પાવિસિ . સિઙ્ગાલકોપિ સરણેસુ પતિટ્ઠાય ચત્તાલીસકોટિધનં બુદ્ધસાસને વિકિરિત્વા પુઞ્ઞકમ્મં કત્વા સગ્ગપરાયણો અહોસિ. ઇમસ્મિઞ્ચ પન સુત્તે યં ગિહીહિ કત્તબ્બં કમ્મં નામ, તં અકથિતં નત્થિ, **ગિહિવિનયો નામાયં સુત્તન્તો**. તસ્મા ઇમં સુત્વા યથાનુસિટ્ઠં પટિપજ્જમાનસ્સ વુદ્ધિયેવ પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાનીતિ.

સુમઙ્ગલવિલાસિનિયા દીઘનિકાયટ્ઠકથાય

સિઙ્ગાલસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. આટાનાટિયસુત્તવણ્ણના

પઠમભાણવારવણ્ણના

૨૭૫. એવં મે સુતન્તિ આટાનાટિયસુત્તં. તત્રાયમપુબ્બપદવણ્ણના – **ચતુદ્દિસં રક્ખં ઠપેત્વા**તિ અસુરસેનાય નિવારણત્થં સક્કસ્સ દેવાનમિન્દસ્સ ચતૂસુ દિસાસુ આરક્ખં ઠપેત્વા. **ગુમ્બં ઠપેત્વા**તિ બલગુમ્બં ઠપેત્વા. **ઓવરણં ઠપેત્વા**તિ ચતૂસુ દિસાસુ આરક્ખકે ઠપેત્વા. એવં સક્કસ્સ દેવાનમિન્દસ્સ આરક્ખં સુસંવિહિતં કત્વા આટાનાટનગરે નિસિન્ના સત્ત બુદ્ધે આરબ્ભ ઇમં પરિત્તં બન્ધિત્વા ‘‘યે સત્થુ ધમ્મઆણં અમ્હાકઞ્ચ રાજઆણં ન સુણન્તિ, તેસં ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કરિસ્સામા’’તિ સાવનં કત્વા અત્તનોપિ ચતૂસુ દિસાસુ મહતિયા ચ યક્ખસેનાયાતિઆદીહિ ચતૂહિ સેનાહિ આરક્ખં સંવિદહિત્વા અભિક્કન્તાય રત્તિયા…પે॰… એકમન્તં નિસીદિંસુ.

અભિક્કન્તાય રત્તિયાતિ એત્થ અભિક્કન્તસદ્દો ખયસુન્દરાભિરૂપઅબ્ભનુમોદનાદીસુ દિસ્સતિ. તત્થ ‘‘અભિક્કન્તા, ભન્તે રત્તિ, નિક્ખન્તો પઠમો યામો, ચિરનિસિન્નો ભિક્ખુસઙ્ઘો ઉદ્દિસતુ, ભન્તે, ભગવા ભિક્ખૂનં પાતિમોક્ખ’’ન્તિ (અ॰ નિ॰ ૮.૨૦) એવમાદીસુ ખયે દિસ્સતિ. ‘‘અયં ઇમેસં ચતુન્નં પુગ્ગલાનં અભિક્કન્તતરો પણીતતરો ચા’’તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૧૦૦) એવમાદીસુ સુન્દરે.

> ‘‘કો મે વન્દતિ પાદાનિ, ઇદ્ધિયા યસસા જલં;
> અભિક્કન્તેન વણ્ણેન, સબ્બા ઓભાસયં દિસા’’તિ. (વિ॰ વ॰ ૮૫૭);

એવમાદીસુ અભિરૂપે. ‘‘અભિક્કન્તં, ભો ગોતમાતિ (પારા॰ ૧૫) એવમાદીસુ અબ્ભનુમોદને . ઇધ પન ખયે. તેન અભિક્કન્તાય રત્તિયા, પરિક્ખીણાય રત્તિયાતિ વુત્તં હોતિ.

અભિક્કન્તવણ્ણાતિ ઇધ અભિક્કન્તસદ્દો અભિરૂપે. વણ્ણસદ્દો પન છવિથુતિકુલવગ્ગકારણસણ્ઠાનપમાણરૂપાયતનાદીસુ દિસ્સતિ. તત્થ ‘‘સુવણ્ણવણ્ણોસિ ભગવા’’તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૩૯૯) એવમાદીસુ છવિયં. ‘‘કદા સઞ્ઞૂળ્હા પન તે, ગહપતિ, ઇમે સમણસ્સ ગોતમસ્સ વણ્ણા’’તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૭૭) એવમાદીસુ થુતિયં. ‘‘ચત્તારોમે , ભો ગોતમ, વણ્ણા’’તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૬૬) એવમાદીસુ કુલવગ્ગે. ‘‘અથ કેન નુ વણ્ણેન ગન્ધથેનોતિ વુચ્ચતી’’તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૧.૨૩૪) કારણે. ‘‘મહન્તં હત્થિરાજવણ્ણં અભિનિમ્મિનિત્વા’’તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૩૮) એવમાદીસુ સણ્ઠાને. ‘‘તયો પત્તસ્સ વણ્ણા’’તિ (પારા॰ ૬૦૨) એવમાદીસુ પમાણે. ‘‘વણ્ણો ગન્ધો રસો ઓજા’’તિ એવમાદીસુ રૂપાયતને. સો ઇધ છવિયં દટ્ઠબ્બો. તેન ‘‘અભિક્કન્તવણ્ણા અભિરૂપચ્છવી’’તિ વુત્તં હોતિ.

કેવલકપ્પન્તિ એત્થ કેવલસદ્દો અનવસેસયેભુય્યઅબ્યામિસ્સાનતિરેકદળ્હત્થવિસંયોગાદિઅનેકત્થો. તથા હિસ્સ ‘‘કેવલપરિપુણ્ણં પરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિય’’ન્તિ (પારા॰ ૧) એવમાદીસુ અનવસેસતા અત્થો. ‘‘કેવલકપ્પા ચ અઙ્ગમાગધા પહૂતં ખાદનીયં ભોજનીયં આદાય અભિક્કમિતુકામા હોન્તી’’તિ (મહાવ॰ ૪૩) એવમાદીસુ યેભુય્યતા. ‘‘કેવલસ્સ દુક્ખક્ખન્ધસ્સ સમુદયો હોતી’’તિ (મહાવ॰ ૧) એવમાદીસુ અબ્યામિસ્સતા. ‘‘કેવલં સદ્ધામત્તકં નૂન અયમાયસ્મા’’તિ (અ॰ નિ॰ ૬.૫૫) એવમાદીસુ અનતિરેકતા. ‘‘આયસ્મતો, ભન્તે, અનુરુદ્ધસ્સ બાહિકો નામ

સદ્ધિવિહારિકો કેવલકપ્પં સઙ્ઘભેદાય ઠિતો''તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૨૪૩) એવમાદીસુ દળ્હત્થતા. ''કેવલી વુસિતવા ઉત્તમપુરિસોતિ વુચ્ચતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૧૦.૧૨) એવમાદીસુ વિસંયોગો. ઇધ પનસ્સ અનવસેસત્થો અધિપ્પેતો.

કપ્પસદ્દો પનાયં અભિસદ્દહનવોહારકાલપઞ્ઞત્તિછેદનવિકપ્પલેસસમન્તભાવાદિઅનેકત્થો. તથા હિસ્સ ''ઓકપ્પનિયમેતં ભોતો ગોતમસ્સ. યથા તં અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સા''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૮૭) એવમાદીસુ અભિસદ્દહનમત્થો. ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, પઞ્ચહિ સમણકપ્પેહિ ફલં પરિભુઞ્જિતુ''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૨૫૦) એવમાદીસુ વોહારો. ''યેન સુદં નિચ્ચકપ્પં વિહરામી''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૮૭) એવમાદીસુ કાલો. ''ઇચ્ચાયસ્મા કપ્પો''તિ (સુ॰ નિ॰ ૧૦૯૮) એવમાદીસુ પઞ્ઞત્તિ. ''અલઙ્કતો કપ્પિતકેસમસ્સૂ''તિ (વિ॰ વ॰ ૧૦૯૪) એવમાદીસુ છેદનં. ''કપ્પતિ દ્વઙ્ગુલકપ્પો''તિ (ચૂળવ॰ ૪૪૬) એવમાદીસુ વિકપ્પો, અત્થિ કપ્પો નિપજ્જિતુ''ન્તિ (અ॰ નિ॰ ૮.૮૦) એવમાદીસુ લેસો. ''કેવલકપ્પં વેળુવનં ઓભાસેત્વા''તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૯૪) એવમાદીસુ સમન્તભાવો. ઇધ પન સમન્તભાવો અત્થો અધિપ્પેતો. તસ્મા ''કેવલકપ્પં ગિજ્ઝકૂટ''ન્તિ એત્થ અનવસેસં સમન્તતો ગિજ્ઝકૂટન્તિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો.

ઓભાસેત્વાતિ વત્થમાલાલઙ્કારસરીરસમુટ્ઠિતાય આભાય ફરિત્વા, ચન્દિમા વિય સૂરિયો વિય ચ એકોભાસં એકપજ્જોતં કરિત્વાતિ અત્થો. **એકમન્તં નિસીદિંસૂ**તિ દેવતાનં દસબલસ્સ સન્તિકે નિસિન્નટ્ઠાનં નામ ન બહુ, ઇમસ્મિં પન સુત્તે પરિત્તગારવવસેન નિસીદિંસુ.

૨૭૬. વેસ્સવણોતિ કિઞ્ચાપિ ચત્તારો મહારાજાનો આગતા, વેસ્સવણો પન દસબલસ્સ વિસ્સાસિકો કથાપવત્તને બ્યત્તો સુસિક્ખિતો, તસ્મા વેસ્સવણો મહારાજા ભગવન્તં એતદવોચ. **ઉળારા**તિ મહેસક્ખાનુભાવસમ્પન્ના. **પાણાતિપાતા વેરમણિયા**તિ પાણાતિપાતે દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકં આદીનવં દસ્સેત્વા તતો વેરમણિયા ધમ્મં દેસેતિ. સેસેસુપિ એસેવ નયો. **તત્થ સન્તિ ઉળારા યક્ખા નિવાસિનો**તિ તેસુ સેનાસનેસુ સન્તિ ઉળારા યક્ખા નિબદ્ધવાસિનો. **આટાનાટિયન્તિ** આટાનાટનગરે બદ્ધત્તા એવંનામં. કિં પન ભગવતો અપચ્ચક્ખધમ્મો નામ અત્થીતિ, નત્થિ. અથ કસ્મા વેસ્સવણો ''ઉગ્ગણ્હાતુ, ભન્તે, ભગવા''તિઆદિમાહ? ઓકાસકરણત્થં. સો હિ ભગવન્તં ઇમં પરિત્તં સાવેતું ઓકાસં કારેન્તો એવમાહ. સત્થુ કથિતે ઇમં પરિત્તં ગરુ ભવિસ્સતીતિપિ આહ. **ફાસુવિહારાયા**તિ ગમનટ્ઠાનાદીસુ ચતૂસુ ઇરિયાપથેસુ સુખવિહારાય.

૨૭૭. ચક્ખુમન્તસ્સાતિ ન વિપસ્સીયેવ ચક્ખુમા, સત્તપિ બુદ્ધા ચક્ખુમન્તો, તસ્મા એકેકસ્સ બુદ્ધસ્સ એતાનિ સત્ત સત્ત નામાનિ હોન્તિ. સબ્બેપિ બુદ્ધા ચક્ખુમન્તો, સબ્બે સબ્બભૂતાનુકમ્પિનો, સબ્બે ન્હાતકિલેસત્તા ન્હાતકા. સબ્બે મારસેનાપમદ્દિનો, સબ્બે વુસિતવન્તો, સબ્બે વિમુત્તા, સબ્બે અઙ્ગતો રસ્મીનં નિક્ખન્તત્તા અઙ્ગીરસા. ન કેવલઞ્ચ બુદ્ધાનં એતાનેવ સત્ત નામાનિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ નામાનિ સગુણેન મહેસિનોતિ વુત્તં.

વેસ્સવણો પન અત્તનો પાકટનામવસેન એવમાહ. **તે જના**તિ ઇધ ખીણાસવા જનાતિ અધિપ્પેતા. **અપિસુણાથા**તિ દેસનાસીસમત્તમેતં, અમુસા અપિસુણા અફરુસા મન્તભાણિનોતિ અત્થો . **મહત્તા**તિ મહન્તભાવં પત્તા. ''મહન્તા''તિપિ પાઠો, મહન્તાતિ અત્થો. **વીતસારદા**તિ નિસ્સારદા વિગતલોમહંસા.

હિતન્તિ મેત્તાફરણેન હિતં. **યં નમસ્સન્તી**તિ એત્થ યન્તિ નિપાતમત્તં. **મહત્ત**ન્તિ મહન્તં. અયમેવ વા પાઠો, ઇદં વુત્તં હોતિ ''યે ચાપિ લોકે કિલેસનિબ્બાનેન નિબ્બુતા યથાભૂતં વિપસ્સિસું, વિજ્જાદિગુણસમ્પન્નઞ્ચ હિતં દેવમનુસ્સાનં ગોતમં નમસ્સન્તિ, તે જના અપિસુણા, તેસમ્પિ નમત્થૂ''તિ. અટ્ઠકથાયં પન તે જના અપિસુણાતિ

તે બુદ્ધા અપિસુણાતિ એવં પઠમગાથાય બુદ્ધાનંયેવ વણ્ણો કથિતો, તસ્મા પઠમગાથા સત્તન્નં બુદ્ધાનં વસેન વુત્તા. દુતિયગાથાય ''ગોતમ''ન્તિ દેસનામુખમત્તમેતં. અયમ્પિ હિ સત્તન્નંયેવ વસેન વુત્તાતિ વેદિતબ્બા. અયઞ્હેત્થ અત્થો – લોકે પણ્ડિતા દેવમનુસ્સા યં નમસ્સન્તિ ગોતમં, તસ્સ ચ તતો પુરિમાનઞ્ચ બુદ્ધાનં નમત્થૂતિ.

૨૭૮. **યતો ઉગ્ગચ્છતી**તિ યતો ઠાનતો ઉદેતિ. **આદિચ્ચો**તિ અદિતિયા પુત્તો, વેવચનમત્તં વા એતં સૂરિયસદ્દસ્સ. મહન્તં મણ્ડલં અસ્સાતિ **મણ્ડલીમહા. યસ્સ ચુગ્ગચ્છમાનસ્સા**તિ યમ્હિ ઉગ્ગચ્છમાને. **સંવરીપિ નિરુજ્ઝતી**તિ રત્તિ અન્તરધાયતિ. **યસ્સ ચુગ્ગતે**તિ યસ્મિં ઉગ્ગતે.

રહદોતિ ઉદકરહદો. **તત્થા**તિ યતો ઉગ્ગચ્છતિ સૂરિયો, તસ્મિં ઠાને. **સમુદ્દો**તિ યો સો રહદોતિ વુત્તો, સો ન અઞ્ઞો, અથ ખો સમુદ્દો. **સરિતોદકો**તિ વિસટોદકો, સરિતા નાનપ્પકારા નદિયો અસ્સ ઉદકે પવિટ્ઠાતિ વા **સરિતોદકો. એવં તં તત્થ જાનન્તી**તિ તં રહદં તત્થ એવં જાનન્તિ . કિન્તિ જાનન્તિ? સમુદ્દો સરિતોદકોતિ એવં જાનન્તિ.

ઇતોતિ સિનેરુતો વા તેસં નિસિન્નટ્ઠાનતો વા. **જનો**તિ અયં મહાજનો. **એકનામા**તિ ઇન્દનામેન એકનામા. સબ્બેસં કિર તેસં સક્કસ્સ દેવરઞ્ઞો નામમેવ નામમકંસુ. **અસીતિ દસ એકો ચા**તિ એકનવુતિજના. **ઇન્દનામા**તિ ઇન્દોતિ એવંનામા. **બુદ્ધં આદિચ્ચબન્ધુન**ન્તિ કિલેસનિદ્દાપગમનેનાપિ બુદ્ધં. આદિચ્ચેન સમાનગોત્તતાયપિ આદિચ્ચબન્ધુનં. **કુસલેન સમેક્ખસી**તિ અનવજ્જેન નિપુણેન વા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન મહાજનં ઓલોકેસિ. **અમનુસ્સાપિ તં વન્દન્તી**તિ અમનુસ્સાપિ તં ''સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન મહાજનં ઓલોકેસી''તિ વત્વા વન્દન્તિ. **સુતં નેતં અભિણ્હસો**તિ એતં અમ્હેહિ અભિક્ખણં સુતં. **જિનં વન્દથ ગોતમં, જિનં વન્દામ ગોતમ**ન્તિ અમ્હેહિ પુટ્ઠા જિનં વન્દામ ગોતમન્તિ વદન્તિ.

૨૭૯. **યેન પેતા પવુચ્ચન્તી**તિ પેતા નામ કાલઙ્કતા, તે યેન દિસાભાગેન નીહરિયન્તૂતિ વુચ્ચન્તિ. **પિસુણા પિટ્ઠિમંસિકા**તિ પિસુણાવાચા ચેવ પિટ્ઠિમંસં ખાદન્તા વિય પરમ્મુખા ગરહકા ચ. એતે ચ યેન નીહરિયન્તૂતિ વુચ્ચન્તિ, સબ્બેપિ હેતે દક્ખિણદ્વારેન નીહરિત્વા દક્ખિણતો નગરસ્સ ડય્હન્તુ વા છિજ્જન્તુ વા હઞ્ઞન્તુ વાતિ એવં વુચ્ચન્તિ. **ઇતો સા દક્ખિણા દિસા**તિ યેન દિસાભાગેન તે પેતા ચ પિસુણાદિકા ચ નીહરિયન્તૂતિ વુચ્ચન્તિ, ઇતો સા દક્ખિણા દિસા. **ઇતો**તિ સિનેરુતો વા તેસં નિસિન્નટ્ઠાનતો વા. **કુમ્ભણ્ડાન**ન્તિ તે કિર દેવા મહોદરા હોન્તિ, રહસ્સઙ્ગમ્પિ ચ નેસં કુમ્ભો વિય મહન્તં હોતિ. તસ્મા કુમ્ભણ્ડાતિ વુચ્ચન્તિ.

૨૮૦. **યત્થ ચોગ્ગચ્છતિ સૂરિયો**તિ યસ્મિં દિસાભાગે સૂરિયો અત્થં ગચ્છતિ.

૨૮૧. **યેના**તિ યેન દિસાભાગેન. **મહાનેરૂ**તિ મહાસિનેરુ પબ્બતરાજા. **સુદસ્સનો**તિ સોવણ્ણમયત્તા સુન્દરદસ્સનો. સિનેરુસ્સ હિ પાચીનપસ્સં રજતમયં, દક્ખિણપસ્સં મણિમયં , પચ્છિમપસ્સં ફલિકમયં, ઉત્તરપસ્સં સોવણ્ણમયં, તં મનુઞ્ઞદસ્સનં હોતિ. તસ્મા યેન દિસાભાગેન સિનેરુ સુદસ્સનોતિ અયમેત્થત્થો. **મનુસ્સા તત્થ જાયન્તી**તિ તત્થ ઉત્તરકુરુમ્હિ મનુસ્સા જાયન્તિ. **અમમા**તિ વત્થાભરણપાનભોજનાદીસુપિ મમત્તવિરહિતા. **અપરિગ્ગહા**તિ ઇત્થિપરિગ્ગહેન અપરિગ્ગહા. તેસં કિર ''અયં મય્હં ભરિયા''તિ મમત્તં ન હોતિ, માતરં વા ભગિનિં વા દિસ્વા છન્દરાગો નુપ્પજ્જતિ.

નપિ નીયન્તિ નઙ્ગલાતિ નઙ્ગલાનિપિ તત્થ ''કસિકમ્મં કરિસ્સામા''તિ ન ખેત્તં નીયન્તિ. **અકટ્ઠપાકિમન્તિ** અકટ્ઠે ભૂમિભાગે અરઞ્ઞે સયમેવ જાતં. **તણ્ડુલપ્ફલન્તિ** તણ્ડુલાવ તસ્સ ફલં હોતિ.

તુણ્ડિકીરે પચિત્વાનાતિ ઉક્ખલિયં આકિરિત્વા નિદ્ધુમઙ્ગારેન અગ્ગિના પચિત્વા. તત્થ કિર જોતિકપાસાણા નામ હોન્તિ. અથ ખો તે તયો પાસાણે ઠપેત્વા તં ઉક્ખલિં આરોપેન્તિ. પાસાણેહિ તેજો સમુટ્ઠહિત્વા તં પચતિ. **તતો ભુઞ્જન્તિ ભોજનન્તિ** તતો ઉક્ખલિતો ભોજનમેવ ભુઞ્જન્તિ, અઞ્ઞો સૂપો વા બ્યઞ્જનં વા ન હોતિ, ભુઞ્જન્તાનં ચિત્તાનુકૂલોયેવસ્સ રસો હોતિ. તે તં ઠાનં સમ્પત્તાનં દેન્તિયેવ, મચ્છરિયચિત્તં નામ ન હોતિ. બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધાદયોપિ મહિદ્ધિકા તત્થ ગન્ત્વા પિણ્ડપાતં ગણ્હન્તિ.

ગાવિં એકખુરં કત્વાતિ ગાવિં ગહેત્વા એકખુરં વાહનમેવ કત્વા. તં અભિરુય્હ વેસ્સવણસ્સ પરિચારકા યક્ખા. **અનુયન્તિ દિસોદિસન્તિ** તાય તાય દિસાય ચરન્તિ. **પસું એકખુરં કત્વાતિ** ઠપેત્વા ગાવિં અવસેસચતુપ્પદજાતિકં પસું એકખુરં વાહનમેવ કત્વા દિસોદિસં અનુયન્તિ.

ઇત્થિં વા વાહનં કત્વાતિ યેભુય્યેન ગબ્ભિનિં માતુગામં વાહનં કરિત્વા. તસ્સા પિટ્ઠિયા નિસીદિત્વા ચરન્તિ. તસ્સા કિર પિટ્ઠિ ઓનમિતું સહતિ. ઇતરા પન ઇત્થિયો યાને યોજેન્તિ. **પુરિસં વાહનં કત્વાતિ** પુરિસે ગહેત્વા યાને યોજેન્તિ. ગણ્હન્તા ચ સમ્માદિટ્ઠિકે ગહેતું ન સક્કોન્તિ. યેભુય્યેન પચ્ચન્તિમમિલક્ખુવાસિકે ગણ્હન્તિ. અઞ્ઞતરો કિરેત્થ જાનપદો એકસ્સ થેરસ્સ સમીપે નિસીદિત્વા નિદ્દાયતિ, થેરો ''ઉપાસક અતિવિય નિદ્દાયસી''તિ પુચ્છિ. ''અજ્જ, ભન્તે, સબ્બરત્તિં વેસ્સવણદાસેહિ કિલમિતોમ્હી''તિ આહ.

કુમારિં વાહનં કત્વાતિ કુમારિયો ગહેત્વા એકખુરં વાહનં કત્વા રથે યોજેન્તિ. **કુમારવાહનેપિ** એસેવ નયો. **પચારા તસ્સ રાજિનોતિ** તસ્સ રઞ્ઞો પરિચારિકા. **હત્થિયાનં અસ્સયાનન્તિ** ન કેવલં ગોયાનાદીનિયેવ, હત્થિઅસ્સયાનાદીનિપિ અભિરુહિત્વા વિચરન્તિ. **દિબ્બં યાનન્તિ** અઞ્ઞમ્પિ નેસં બહુવિધં દિબ્બયાનં ઉપટ્ઠિતમેવ હોતિ, એતાનિ તાવ નેસં ઉપકપ્પનયાનાનિ. તે પન પાસાદે વરસયનમ્હિ નિપન્નાપિ પીઠસિવિકાદીસુ ચ નિસિન્નાપિ વિચરન્તિ. તેન વુત્તં ''પાસાદા સિવિકા ચેવા''તિ. **મહારાજસ્સ યસસ્સિનોતિ** એવં આનુભાવસમ્પન્નસ્સ યસસ્સિનો મહારાજસ્સ એતાનિ યાનાનિ નિબ્બત્તન્તિ.

તસ્સ ચ નગરા અહુ અન્તલિક્ખે સુમાપિતાતિ તસ્સ રઞ્ઞો આકાસે સુટ્ઠુ માપિતા એતે આટાનાટાદિકા નગરા અહેસું, નગરાનિ ભવિંસૂતિ અત્થો. એકસ્મિંસ્સ નગરં આટાનાટા નામ આસિ, એકં કુસિનાટા નામ, એકં પરકુસિનાટા નામ, એકં નાટસૂરિયા નામ, એકં પરકુસિટનાટા નામ.

ઉત્તરેન કસિવન્તોતિ તસ્મિં ઠત્વા ઉજું ઉત્તરદિસાય કસિવન્તો નામ અઞ્ઞં નગરં. **જનોઘમપરેન ચાતિ** એતસ્સ અપરભાગે જનોઘં નામ અઞ્ઞં નગરં. **નવનવતિયોતિ** અઞ્ઞમ્પિ નવનવતિયો નામ એકં નગરં. અપરં અમ્બરઅમ્બરવતિયો નામ. **આળકમન્દાતિ** અપરમ્પિ આળકમન્દા નામ રાજધાની.

તસ્મા કુવેરો મહારાજાતિ અયં કિર અનુપ્પન્ને બુદ્ધે કુવેરો નામ બ્રાહ્મણો હુત્વા ઉચ્છુવપ્પં કારેત્વા સત્ત યન્તાનિ યોજેસિ. એકિસ્સાય યન્તસાલાય ઉટ્ઠિતં આયં આગતાગતસ્સ મહાજનસ્સ દત્વા પુઞ્ઞં અકાસિ. અવસેસસાલાહિ તત્થેવ બહુતરો આયો ઉટ્ઠાસિ, સો તેન પસીદિત્વા અવસેસસાલાસુપિ ઉપ્પજ્જનકં ગહેત્વા

વીસતિ વસ્સસહસ્સાનિ દાનં અદાસિ. સો કાલં કત્વા ચાતુમહારાજિકેસુ કુવેરો નામ દેવપુત્તો જાતો. અપરભાગે વિસાણાય રાજધાનિયા રજ્જં કારેસિ. તતો પટ્ઠાય વેસ્સવણોતિ વુચ્ચતિ.

પચ્ચેસન્તો પકાસેન્તીતિ પટિએસન્તો વિસું વિસું અત્થે ઉપપરિક્ખમાના અનુસાસમાના અઞ્ઞે દ્વાદસ યક્ખરક્ખિકા પકાસેન્તિ. તે કિર યક્ખરક્ખિકા સાસનં ગહેત્વા દ્વાદસન્નં યક્ખદોવારિકાનં નિવેદેન્તિ. યક્ખદોવારિકા તં સાસનં મહારાજસ્સ નિવેદેન્તિ. ઇદાનિ તેસં યક્ખરક્ખિકાનં નામં દસ્સેન્તો **તતોલા**તિઆદિમાહ. તેસુ કિર એકો તતોલા નામ, એકો તત્તલા નામ, એકો તતોતલા નામ, એકો ઓજસિ નામ, એકો તેજસિ નામ, એકો તતોજસી નામ. **સૂરો રાજા**તિ એકો સૂરો નામ, એકો રાજા નામ, એકો સૂરોરાજા નામ, **અરિટ્ઠો નેમી**તિ એકો અરિટ્ઠો નામ, એકો નેમિ નામ, એકો અરિટ્ઠનેમિ નામ.

રહદોપિ તત્થ ધરણી નામાતિ તત્થ પનેકો નામેન ધરણી નામ ઉદકરહદો અત્થિ, પણ્ણાસયોજના મહાપોક્ખરણી અત્થીતિ વુત્તં હોતિ. **યતો મેઘા પવસ્સન્તી**તિ યતો પોક્ખરણિતો ઉદકં ગહેત્વા મેઘા પવસ્સન્તિ. **વસ્સા યતો પતાયન્તી**તિ યતો વુટ્ઠિયો અવત્થરમાના નિગચ્છન્તિ. મેઘેસુ કિર ઉટ્ઠિતેસુ તતો પોક્ખરણિતો પુરાણઉદકં ભસ્સતિ. ઉપરિ મેઘો ઉટ્ઠહિત્વા તં પોક્ખરણિં નવોદકેન પૂરેતિ. પુરાણોદકં હેટ્ઠિમં હુત્વા નિક્ખમતિ. પરિપુણ્ણાય પોક્ખરણિયા વલાહકા વિગચ્છન્તિ. **સભાપી**તિ સભા. તસ્સા કિર પોક્ખરણિયા તીરે સાલવતિયા નામ લતાય પરિક્ખિત્તો દ્વાદસયોજનિકો રતનમણ્ડપો અત્થિ, તં સન્ધાયેતં વુત્તં.

પયિરુપાસન્તીતિ નિસીદન્તિ. **તત્થ નિચ્ચફલા રુક્ખા**તિ તસ્મિં ઠાને તં મણ્ડપં પરિવારેત્વા સદા ફલિતા અમ્બજમ્બુઆદયો રુક્ખા નિચ્ચપુપ્ફિતા ચ ચમ્પકમાલાદયોતિ દસ્સેતિ. **નાનાદિજગણાયુતા**તિ વિવિધપક્ખિસઙ્ઘસમાકુલા. **મયૂરકોઞ્ચાભિરુદા**તિ મયૂરેહિ કોઞ્ચસકુણેહિ ચ અભિરુદા ઉપગીતા.

જીવઞ્જીવકસદ્દેત્થાતિ ''જીવ જીવા''તિ એવં વિરવન્તાનં જીવઞ્જીવકસકુણાનમ્પિ એત્થ સદ્દો અત્થિ. **ઓટ્ઠવચિત્તકા**તિ ''ઉટ્ઠેહિ, ચિત્ત, ઉટ્ઠેહિ ચિત્તા''તિ એવં વસ્સમાના ઉટ્ઠવચિત્તકસકુણાપિ તત્થ વિચરન્તિ. **કુક્કુટકા**તિ વનકુક્કુટકા. **કુળીરકા**તિ સુવણ્ણકક્કટકા. **વને**તિ પદુમવને. **પોક્ખરસાતકા**તિ પોક્ખરસાતકા નામ સકુણા.

સુકસાળિકસદ્દેત્થાતિ સુકાનઞ્ચ સાળિકાનઞ્ચ સદ્દો એત્થ. **દણ્ડમાણવકાનિ ચા**તિ મનુસ્સમુખસકુણા. તે કિર દ્વીહિ હત્થેહિ સુવણ્ણદણ્ડં ગહેત્વા એકં પોક્ખરપત્તં અક્કમિત્વા અનન્તરે પોક્ખરપત્તે સુવણ્ણદણ્ડં નિક્ખિપન્તા વિચરન્તિ. **સોભતિ સબ્બકાલં સા**તિ સા પોક્ખરણી સબ્બકાલં સોભતિ. **કુવેરનળિની**તિ કુવેરસ્સ નળિની પદુમસરભૂતા, સા ધરણી નામ પોક્ખરણી સદા નિરન્તરં સોભતિ.

૨૮૨. યસ્સ કસ્સચીતિ ઇદં વેસ્સવણો આટાનાટિયં રક્ખં નિટ્ઠપેત્વા તસ્સા પરિકમ્મં દસ્સેન્તો આહ. તત્થ **સુગ્ગહિતા**તિ અત્થઞ્ચ બ્યઞ્જનઞ્ચ પરિસોધેત્વા સુટ્ઠુ ઉગ્ગહિતા. **સમત્તા પરિયાપુતા**તિ પદબ્યઞ્જનાનિ અહાપેત્વા પરિપુણ્ણં ઉગ્ગહિતા. અત્થમ્પિ પાળિમ્પિ વિસંવાદેત્વા સબ્બસો વા પન અપ્પગુણં કત્વા ભણન્તસ્સ હિ પરિત્તં તેજવન્તં ન હોતિ, સબ્બસો પગુણં કત્વા ભણન્તસ્સેવ તેજવન્તં હોતિ. લાભહેતુ ઉગ્ગહેત્વા ભણન્તસ્સાપિ અત્થં ન સાધેતિ, નિસ્સરણપક્ખે ઠત્વા મેત્તં પુરેચારિકં કત્વા ભણન્તસ્સેવ અત્થાય હોતીતિ દસ્સેતિ. **યક્ખપચારો**તિ યક્ખપરિચારકો.

વત્થું વાતિ ઘરવત્થું વા. **વાસં વા**તિ તત્થ નિબદ્ધવાસં વા. **સમિતિ**ન્તિ સમાગમં. **અનાવય્હ**ન્તિ ન આવાહયુત્તં. **અવિવય્હ**ન્તિ ન વિવાહયુત્તં. તેન સહ આવાહવિવાહં ન કરેય્યુન્તિ અત્થો. **અત્તાહિપિ પરિપુણ્ણાહી**તિ ''કળારક્ખિ કળારદન્તા''તિ એવં એતેસં અત્તભાવં ઉપનેત્વા વુત્તાહિ પરિપુણ્ણબ્યઞ્જનાહિ પરિભાસાહિ પરિભાસેય્યું યક્ખઅક્કોસેહિ નામ અક્કોસેય્યુન્તિ અત્થો. **રિત્તમ્પિસ્સ પત્ત**ન્તિ ભિક્ખૂનં પત્તસદિસમેવ લોહપત્તં હોતિ. તં સીસે નિક્કુજ્જિતં યાવ ગલવાટકા ભસ્સતિ. અથ નં મજ્ઝે અયોખીલેન આકોટેન્તિ.

ચણ્ડાતિ કોધના. **રુદ્ધા**તિ વિરુદ્ધા. **રભસા**તિ કરણુત્તરિયા. **નેવ મહારાજાનં આદિયન્તી**તિ વચનં ન ગણ્હન્તિ, આણં ન કરોન્તિ. **મહારાજાનં પુરિસકાન**ન્તિ અટ્ઠવીસતિયક્ખસેનાપતીનં. **પુરિસકાન**ન્તિ યક્ખસેનાપતીનં યે મનસ્સા તેસં. **અવરુદ્ધા નામા**તિ પચ્ચામિત્તા વેરિનો. **ઉજ્ઝાપેતબ્બ**ન્તિ પરિત્તં વત્વા અમનુસ્સે પટિક્કમાપેતું અસક્કોન્તેન એતેસં યક્ખાનં ઉજ્ઝાપેતબ્બં, એતે જાનાપેતબ્બાતિ અત્થો.

પરિત્તપરિકમ્મકથા

ઇધ પન ઠત્વા પરિત્તસ્સ પરિકમ્મં કથેતબ્બં. પઠમમેવ હિ આટાનાટિયસુત્તં ન ભણિતબ્બં, મેત્તસુત્તં ધજગ્ગસુત્તં રતનસુત્તન્તિ ઇમાનિ સત્તાહં ભણિતબ્બાનિ. સચે મુઞ્ચતિ, સુન્દરં. નો ચે મુઞ્ચતિ, આટાનાટિયસુત્તં ભણિતબ્બં, તં ભણન્તેન ભિક્ખુના પિટ્ઠં વા મંસં વા ન ખાદિતબ્બં, સુસાને ન વસિતબ્બં. કસ્મા? અમનુસ્સા ઓકાસં લભન્તિ. પરિત્તકરણટ્ઠાનં હરિતુપલિત્તં કારેત્વા તત્થ પરિસુદ્ધં આસનં પઞ્ઞપેત્વા નિસીદિતબ્બં.

પરિત્તકારકો ભિક્ખુ વિહારતો ઘરં નેન્તેહિ ફલકાવુધેહિ પરિવારેત્વા નેતબ્બો. અબ્ભોકાસે નિસીદિત્વા ન વત્તબ્બં, દ્વારવાતપાનાનિ પિદહિત્વા નિસિન્નેન આવુધહત્થેહિ સંપરિવારિતેન મેત્તચિત્તં પુરેચારિકં કત્વા વત્તબ્બં. પઠમં સિક્ખાપદાનિ ગાહાપેત્વા સીલે પતિટ્ઠિતસ્સ પરિત્તં કાતબ્બં. એવમ્પિ મોચેતું અસક્કોન્તેન વિહારં આનેત્વા ચેતિયઙ્ગણે નિપજ્જાપેત્વા આસનપૂજં કારેત્વા દીપે જાલાપેત્વા ચેતિયઙ્ગણં સમ્મજ્જિત્વા મઙ્ગલકથા વત્તબ્બા. સબ્બસન્નિપાતો ઘોસેતબ્બો. વિહારસ્સ ઉપવને જેટ્ઠકરુક્ખો નામ હોતિ, તત્થ ભિક્ખુસઙ્ઘો તુમ્હાકં આગમનં પટિમાનેતીતિ પહિણિતબ્બં. સબ્બસન્નિપાતટ્ઠાને અનાગન્તું નામ ન લબ્ભતિ. તતો અમનુસ્સગહિતકો ''ત્વં કો નામા''તિ પુચ્છિતબ્બો. નામે કથિતે નામેનેવ આલપિતબ્બો. ઇત્થન્નામ તુય્હં માલાગન્ધાદીસુ પત્તિ આસનપૂજાય પત્તિ પિણ્ડપાતે પત્તિ, ભિક્ખુસઙ્ઘેન તુય્હં પણ્ણાકારત્થાય મહામઙ્ગલકથા વુત્તા, ભિક્ખુસઙ્ઘે ગારવેન એતં મુઞ્ચાહીતિ મોચેતબ્બો. સચે ન મુઞ્ચતિ, દેવતાનં આરોચેતબ્બં ''તુમ્હે જાનાથ, અયં અમનુસ્સો અમ્હાકં વચનં ન કરોતિ, મયં બુદ્ધઆણં કરિસ્સામા''તિ પરિત્તં કાતબ્બં. એતં તાવ ગિહીનં પરિકમ્મં. સચે પન ભિક્ખુ અમનુસ્સેન ગહિતો હોતિ, આસનાનિ ધોવિત્વા સબ્બસન્નિપાતં ઘોસાપેત્વા ગન્ધમાલાદીસુ પત્તિં દત્વા પરિત્તં ભણિતબ્બં. ઇદં ભિક્ખૂનં પરિકમ્મં.

વિક્કન્દિતબ્બન્તિ સબ્બસન્નિપાતં ઘોસાપેત્વા અટ્ઠવીસતિ યક્ખસેનાપતયો કન્દિતબ્બા. **વિરવિતબ્બ**ન્તિ ''અયં યક્ખો ગણ્હાતી''તિઆદીનિ ભણન્તેન તેહિ સદ્ધિં કથેતબ્બં. તત્થ **ગણ્હાતી**તિ સરીરે અધિમુચ્ચતિ. **આવિસતી**તિ તસ્સેવ વેવચનં. અથ વા લગ્ગતિ ન અપેતીતિ વુત્તં હોતિ. **હેઠેતી**તિ ઉપ્પન્નં રોગં વડ્ઢેન્તો બાધતિ. **વિહેઠેતી**તિ તસ્સેવ વેવચનં. **હિંસતી**તિ અપ્પમંસલોહિતં કરોન્તો દુક્ખાપેતિ. **વિહિંસતી**તિ તસ્સેવ વેવચનં. **ન મુઞ્ચતી**તિ અપ્પમાદગાહો હુત્વા મુઞ્ચિતું ન ઇચ્છતિ, એવં એતેસં વિરવિતબ્બં.

૨૮૩. ઇદાનિ યેસં એવં વિરવિતબ્બં, તે દસ્સેતું **કતમેસં યક્ખાન**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **ઇન્દો સોમો**તિઆદીનિ તેસં નામાનિ. તેસુ **વેસ્સામિત્તો**તિ વેસ્સામિત્તપબ્બતવાસી એકો યક્ખો. **યુગન્ધરોપિ** યુગન્ધરપબ્બતવાસીયેવ. **હિરિ નેત્તિ ચ મન્દિયો**તિ હિરિ ચ નેત્તિ ચ મન્દિયો ચ. **મણિ માણિ વરો દીઘો**તિ મણિ ચ માણિ ચ વરો ચ દીઘો ચ. **અથો સેરીસકો સહા**તિ તેહિ સહ અઞ્ઞો સેરીસકો નામ. ''ઇમેસં યક્ખાનં...પે॰... ઉજ્ઝાપેતબ્બ''ન્તિ અયં યક્ખો ઇમં હેઠેતિ વિહેઠેતિ ન મુઞ્ચતીતિ એવં એતેસં યક્ખસેનાપતીનં આરોચેતબ્બં. તતો તે ભિક્ખુસઙ્ઘો અત્તનો ધમ્મઆણં કરોતિ, મયમ્પિ અમ્હાકં યક્ખરાજઆણં કરોમાતિ ઉસ્સુક્કં કરિસ્સન્તિ. એવં અમનુસ્સાનં ઓકાસો ન ભવિસ્સતિ, બુદ્ધસાવકાનં ફાસુવિહારો ચ ભવિસ્સતીતિ દસ્સેન્તો ''અયં ખો સા, મારિસ, આટાનાટિયા રક્ખા''તિઆદિમાહ. તં સબ્બં, તતો પરઞ્ચ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

સુમઙ્ગલવિલાસિનિયા દીઘનિકાયટ્ઠકથાય

આટાનાટિયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. સઙ્ગીતિસુત્તવણ્ણના

૨૯૬. એવં મે સુતન્તિ સઙ્ગીતિસુત્તં. તત્રાયમપુબ્બપદવણ્ણના – **ચારિકં ચરમાનો**તિ નિબદ્ધચારિકં ચરમાનો. તદા કિર સત્થા દસસહસ્સચક્કવાળે ઞાણજાલં પત્થરિત્વા લોકં વોલોકયમાનો પાવાનગરવાસિનો મલ્લરાજાનો દિસ્વા ઇમે રાજાનો મય્હં સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણજાલસ્સ અન્તો પઞ્ઞાયન્તિ, કિં નુ ખોતિ આવજ્જન્તો ''રાજાનો એકં સન્ધાગારં કારેસું, મયિ ગતે મઙ્ગલં ભણાપેસ્સન્તિ, અહં તેસં મઙ્ગલં વત્વા ઉય્યોજેત્વા 'ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ધમ્મકથં કથેહી'તિ સારિપુત્તં વક્ખામિ, સારિપુત્તો તીહિ પિટકેહિ સમ્મસિત્વા ચુદ્દસપઞ્હાધિકેન પઞ્હસહસ્સેન પટિમણ્ડેત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ સઙ્ગીતિસુત્તં નામ કથેસ્સતિ, સુત્તન્તં આવજ્જેત્વા પઞ્ચ ભિક્ખુસતાનિ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિસ્સન્તી''તિ ઇમમત્થં દિસ્વા ચારિકં પક્કન્તો. તેન વુત્તં – ''મલ્લેસુ ચારિકં ચરમાનો''તિ.

ઉબ્ભતકનવસન્ધાગારવણ્ણના

૨૯૭. ઉબ્ભતકન્તિ તસ્સ નામં, ઉચ્ચત્તા વા એવં વુત્તં. **સન્ધાગાર**ન્તિ નગરમજ્ઝે સન્ધાગારસાલા. **સમણેન વા**તિ એત્થ યસ્મા ઘરવત્થુપરિગ્ગહકાલેયેવ દેવતા અત્તનો વસનટ્ઠાનં ગણ્હન્તિ. તસ્મા દેવેન વાતિ અવત્વા ''સમણેન વા બ્રાહ્મણેન વા કેનચિ વા મનુસ્સભૂતેના''તિ વુત્તં. **યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસૂ**તિ ભગવતો આગમનં સુત્વા ''અમ્હેહિ ગન્ત્વાપિ ન ભગવા આનીતો, દૂતં પેસેત્વાપિ ન પક્કોસાપિતો, સયમેવ પન મહાભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારો અમ્હાકં વસનટ્ઠાનં સમ્પત્તો, અમ્હેહિ ચ સન્ધાગારસાલા કારિતા, એત્થ મયં દસબલં આનેત્વા મઙ્ગલં ભણાપેસ્સામા''તિ ચિન્તેત્વા ઉપસઙ્કમિંસુ.

૨૯૮. યેન સન્ધાગારં તેનુપસઙ્કમિંસૂતિ તં દિવસં કિર સન્ધાગારે ચિત્તકમ્મં નિટ્ઠપેત્વા અટ્ટકા મુત્તમત્તા હોન્તિ, બુદ્ધા ચ નામ અરઞ્ઞજ્ઝાસયા અરઞ્ઞારામા, અન્તોગામે વસેય્યું વા નો વા. તસ્મા ભગવતો મનં જાનિત્વાવ પટિજગ્ગિસ્સામાતિ ચિન્તેત્વા તે ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિંસુ. ઇદાનિ પન મનં લભિત્વા પટિજગ્ગિતુકામા યેન સન્ધાગારં તેનુપસઙ્કમિંસુ . **સબ્બસન્થરિ**ન્તિ યથા સબ્બં સન્થતં હોતિ, એવં. **યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસૂ**તિ એત્થ પન તે મલ્લરાજાનો સન્ધાગારં પટિજગ્ગિત્વા નગરવીથિયોપિ સમ્મજ્જાપેત્વા ધજે ઉસ્સાપેત્વા ગેહદ્વારેસુ પુણ્ણઘટે ચ કદલિયો ચ ઠપાપેત્વા સકલનગરં દીપમાલાદીહિ વિપ્પકિણ્ણતારકં વિય કત્વા ખીરપાયકે દારકે ખીરં પાય્યેથ, દહરે કુમારે લહું લહું ભોજાપેત્વા સયાપેથ, ઉચ્ચાસદ્દં મા કરિત્થ, અજ્જ એકરત્તિં સત્થા અન્તોગામે વસિસ્સતિ, બુદ્ધા નામ અપ્પસદ્દકામા હોન્તીતિ ભેરિં ચરાપેત્વા સયં દણ્ડદીપિકં આદાય યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસુ.

૨૯૯. ભગવન્તંયેવ પુરક્ખત્વાતિ ભગવન્તં પુરતો કત્વા. તત્થ ભગવા ભિક્ખૂનઞ્ચેવ ઉપાસકાનઞ્ચ મજ્ઝે નિસિન્નો અતિવિય વિરોચતિ, સમન્તપાસાદિકો સુવણ્ણવણ્ણો અભિરૂપો દસ્સનીયો. પુરિમકાયતો સુવણ્ણવણ્ણા રસ્મિ ઉટ્ઠહિત્વા અસીતિહત્થં ઠાનં ગણ્હાતિ. પચ્છિમકાયતો. દક્ખિણહત્થતો. વામહત્થતો સુવણ્ણવણ્ણા રસ્મિ ઉટ્ઠહિત્વા અસીતિહત્થં ઠાનં ગણ્હાતિ. ઉપરિ કેસન્તતો પટ્ઠાય સબ્બકેસાવટ્ટેહિ મોરગીવવણ્ણા રસ્મિ ઉટ્ઠહિત્વા ગગનતલે અસીતિહત્થં ઠાનં ગણ્હાતિ. હેટ્ઠા પાદતલેહિ પવાળવણ્ણા રસ્મિ ઉટ્ઠહિત્વા ઘનપથવિયં અસીતિહત્થં ઠાનં ગણ્હાતિ. એવં સમન્તા અસીતિ હત્થમત્તં ઠાનં છબ્બણ્ણા બુદ્ધરસ્મિયો વિજ્જોતમાના વિપ્ફન્દમાના વિધાવન્તિ. સબ્બે દિસાભાગા સુવણ્ણચમ્પકપુપ્ફેહિ વિકિરિયમાના વિય સુવણ્ણઘટતો નિક્ખન્તસુવણ્ણરસધારાહિ

સિઞ્ચમાના વિય પસારિતસુવણ્ણપટપરિક્ખિત્તા વિય વેરમ્ભવાતસમુટ્ઠિતકિંસુકકણિકારપુપ્ફચુણ્ણસમાકિણ્ણા વિય ચ વિપ્પકાસન્તિ.

ભગવતોપિ અસીતિઅનુબ્યઞ્જનબ્યામપ્પભાદ્વત્તિંસવરલક્ખણસમુજ્જલં સરીરં સમુગ્ગતતારકં વિય ગગનતલં, વિકસિતમિવ પદુમવનં , સબ્બપાલિફુલ્લો વિય યોજનસતિકો પારિચ્છત્તકો પટિપાટિયા ઠપિતાનં દ્વત્તિંસચન્દાનં દ્વત્તિંસસૂરિયાનં દ્વત્તિંસચક્કવત્તિરાજાનં દ્વત્તિંસદેવરાજાનં દ્વત્તિંસમહાબ્રહ્માનં સિરિયા સિરિં અભિભવમાનં વિય વિરોચતિ. પરિવારેત્વા નિસિન્ના ભિક્ખૂપિ સબ્બેવ અપ્પિચ્છા સન્તુટ્ઠા પવિવિત્તા અસંસટ્ઠા આરદ્ધવીરિયા વત્તારો વચનક્ખમા ચોદકા પાપગરહિનો સીલસમ્પન્ના સમાધિસમ્પન્ના પઞ્ઞાવિમુત્તિ વિમુત્તિઞાણદસ્સનસમ્પન્ના. તેહિ પરિવારિતો ભગવા રત્તકમ્બલપરિક્ખિત્તો વિય સુવણ્ણક્ખન્ધો , રત્તપદુમવનસણ્ડમજ્ઝગતા વિય સુવણ્ણનાવા, પવાળવેદિકાપરિક્ખિત્તો વિય સુવણ્ણપાસાદો વિરોચિત્થ.

અસીતિમહાથેરાપિ નં મેઘવણ્ણં પંસુકૂલં પારુપિત્વા મણિવમ્મવમ્મિતા વિય મહાનાગા પરિવારયિંસુ વન્તરાગા ભિન્નકિલેસા વિજટિતજટા છિન્નબન્ધના કુલે વા ગણે વા અલગ્ગા. ઇતિ ભગવા સયં વીતરાગો વીતરાગેહિ, વીતદોસો વીતદોસેહિ, વીતમોહો વીતમોહેહિ, નિત્તણ્હો નિત્તણ્હેહિ, નિક્કિલેસો નિક્કિલેસેહિ, સયં બુદ્ધો બહુસ્સુતબુદ્ધેહિ પરિવારિતો પત્તપરિવારિતં વિય કેસરં, કેસરપરિવારિતા વિય કણ્ણિકા, અટ્ઠનાગસહસ્સપરિવારિતો વિય છદ્દન્તો નાગરાજા, નવુતિહંસસહસ્સપરિવારિતો વિય ધતરટ્ઠો હંસરાજા, સેનઙ્ગપરિવારિતો વિય ચક્કવત્તિરાજા, મરુગણપરિવારિતો વિય સક્કો દેવરાજા, બ્રહ્મગણપરિવારિતો વિય હારિતો મહાબ્રહ્મા, અસમેન બુદ્ધવેસેન અપરિમાણેન બુદ્ધવિલાસેન તસ્સં પરિસતિ નિસિન્નો પાવેય્યકે મલ્લે બહુદેવ રત્તિં ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેત્વા ઉય્યોજેસિ.

એત્થ ચ **ધમ્મિકથા** નામ સન્ધાગારઅનુમોદનપ્પટિસંયુત્તા પકિણ્ણકકથા વેદિતબ્બા. તદા હિ ભગવા આકાસગઙ્ગં ઓતારેન્તો વિય પથવોજં આકડ્ઢન્તો વિય મહાજમ્બું મત્થકે ગહેત્વા ચાલેન્તો વિય યોજનિયમધુગણ્ડં ચક્કયન્તેન પીળેત્વા મધુપાનં પાયમાનો વિય ચ પાવેય્યકાનં મલ્લાનં હિતસુખાવહં પકિણ્ણકકથં કથેસિ.

૩૦૦. **તુણ્હીભૂતં તુણ્હીભૂતન્તિ** યં યં દિસં અનુવિલોકેતિ, તત્થ તત્થ તુણ્હીભૂતમેવ. **અનુવિલોકેત્વાતિ** મંસચક્ખુના દિબ્બચક્ખુનાતિ દ્વીહિ ચક્ખૂહિ તતો તતો વિલોકેત્વા. મંસચક્ખુના હિ નેસં બહિદ્ધા ઇરિયાપથં પરિગ્ગહેસિ. તત્થ એકભિક્ખુસ્સાપિ નેવ હત્થકુક્કુચ્ચં ન પાદકુક્કુચ્ચં અહોસિ, ન કોચિ સીસમુક્ખિપિ, ન કથં કથેસિ, ન નિદ્દાયન્તો નિસીદિ. સબ્બેપિ તીહિ સિક્ખાહિ સિક્ખિતા નિવાતે પદીપસિખા વિય નિચ્ચલા નિસીદિંસુ. ઇતિ નેસં ઇમં ઇરિયાપથં મંસચક્ખુના પરિગ્ગહેસિ. આલોકં પન વડ્ઢયિત્વા દિબ્બચક્ખુના હદયરૂપં દિસ્વા અબ્ભન્તરગતં સીલં ઓલોકેસિ. સો અનેકસતાનં ભિક્ખૂનં અન્તોકુમ્ભિયં જલમાનં પદીપં વિય અરહત્તુપગં સીલં અદ્દસ. આરદ્ધવિપસ્સકા હિ તે ભિક્ખૂ. ઇતિ નેસં સીલં દિસ્વા ''ઇમેપિ ભિક્ખૂ મય્હં અનુચ્છવિકા, અહમ્પિ ઇમેસં અનુચ્છવિકો''તિ ચક્ખુતલેસુ નિમિત્તં ઠપેત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં ઓલોકેત્વા આયસ્મન્તં સારિપુત્તં આમન્તેસિ ''પિટ્ઠિ મે આગિલાયતી''તિ. કસ્મા આગિલાયતિ? ભગવતો હિ છબ્બસ્સાનિ મહાપધાનં પદહન્તસ્સ મહન્તં કાયદુક્ખં અહોસિ. અથસ્સ અપરભાગે મહલ્લકકાલે પિટ્ઠિવાતો ઉપ્પજ્જિ.

સઙ્ઘાટિં પઞ્ઞાપેત્વાતિ સન્ધાગારસ્સ કિર એકપસ્સે તે રાજાનો કપ્પિયમઞ્ચકં પઞ્ઞપેસું ''અપ્પેવ નામ સત્થા નિપજ્જેય્યા''તિ. સત્થાપિ ચતૂહિ ઇરિયાપથેહિ પરિભુત્તં ઇમેસં મહપ્ફલં ભવિસ્સતીતિ તત્થ સઙ્ઘાટિં પઞ્ઞાપેત્વા

નિપજ્જિ.

ભિન્નનિગણ્ઠવત્થુવણ્ણના

૩૦૧. **તસ્સ કાલઙ્કિરિયાયા**તિઆદીસુ યં વત્તબ્બં, તં સબ્બં હેટ્ઠા વુત્તમેવ.

૩૦૨. **આમન્તેસી**તિ ભણ્ડનાદિવૂપસમકરં સ્વાખ્યાતં ધમ્મં દેસેતુકામો આમન્તેસિ.

એકકવણ્ણના

૩૦૩. **તત્થા**તિ તસ્મિં ધમ્મે. **સઙ્ગાયિતબ્બન્તિ** સમગ્ગેહિ ગાયિતબ્બં, એકવચનેહિ અવિરુદ્ધવચનેહિ ભણિતબ્બં. **ન વિવદિતબ્બન્તિ** અત્થે વા બ્યઞ્જને વા વિવાદો ન કાતબ્બો. **એકો ધમ્મો**તિ એકકદુકતિકાદિવસેન બહુધા સામગ્ગિરસં દસ્સેતુકામો પઠમં તાવ ''એકો ધમ્મો''તિ આહ. **સબ્બે સત્તા**તિ કામભવાદીસુ સઞ્ઞાભવાદીસુ એકવોકારભવાદીસુ ચ સબ્બભવેસુ સબ્બે સત્તા. **આહારટ્ઠિતિકા**તિ આહારતો ઠિતિ એતેસન્તિ આહારટ્ઠિતિકા. ઇતિ સબ્બસત્તાનં ઠિતિ હેતુ આહારો નામ એકો ધમ્મો અમ્હાકં સત્થારા યાથાવતો ઞત્વા સમ્મદક્ખાતો આવુસોતિ દીપેતિ.

નનુ ચ એવં સન્તે યં વુત્તં ''અસઞ્ઞસત્તા દેવા અહેતુકા અનાહારા અફસ્સકા''તિઆદિ, (વિભ॰ ૧૦૧૭) તં વચનં વિરુજ્ઝતીતિ, ન વિરુજ્ઝતિ. તેસઞ્હિ ઝાનં આહારો હોતિ. એવં સન્તેપિ ''ચત્તારોમે, ભિક્ખવે, આહારા ભૂતાનં વા સત્તાનં ઠિતિયા સમ્ભવેસીનં વા અનુગ્ગહાય. કતમે ચત્તારો? કબળીકારો આહારો ઓળારિકો વા સુખુમો વા, ફસ્સો દુતિયો, મનોસઞ્ચેતના તતિયા, વિઞ્ઞાણં ચતુત્થ''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૧૧) ઇદમ્પિ વિરુજ્ઝતીતિ, ઇદમ્પિ ન વિરુજ્ઝતિ. એતસ્મિઞ્હિ સુત્તે નિપ્પરિયાયેન આહારલક્ખણાવ ધમ્મા આહારાતિ વુત્તા. ઇધ પન પરિયાયેન પચ્ચયો આહારોતિ વુત્તો. સબ્બધમ્માનઞ્હિ પચ્ચયો લદ્ધું વટ્ટતિ. સો ચ યં યં ફલં જનેતિ, તં તં આહરતિ નામ, તસ્મા આહારોતિ વુચ્ચતિ. તેનેવાહ ''અવિજ્જમ્પાહં, ભિક્ખવે, સાહારં વદામિ, નો અનાહારં. કો ચ, ભિક્ખવે, અવિજ્જાય આહારો? પઞ્ચનીવરણાતિસ્સ વચનીયં. પઞ્ચનીવરણેપાહં, ભિક્ખવે, સાહારે વદામિ, નો અનાહારે. કો ચ, ભિક્ખવે, પઞ્ચન્નં નીવરણાનં આહારો? અયોનિસોમનસિકારોતિસ્સ વચનીય''ન્તિ (અ॰ નિ॰ ૧૦.૬૧). અયં ઇધ અધિપ્પેતો.

એતસ્મિઞ્હિ પચ્ચયાહારે ગહિતે પરિયાયાહારોપિ નિપ્પરિયાયાહારોપિ સબ્બો ગહિતોવ હોતિ. તત્થ અસઞ્ઞભવે પચ્ચયાહારો લબ્ભતિ. અનુપ્પન્ને હિ બુદ્ધે તિત્થાયતને પબ્બજિતા વાયોકસિણે પરિકમ્મં કત્વા ચતુત્થજ્ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા તતો વુટ્ઠાય ધી ચિત્તં, ધિબ્બતેતં ચિત્તં ચિત્તસ્સ નામ અભાવોયેવ સાધુ, ચિત્તઞ્હિ નિસ્સાયેવ વધબન્ધાદિપચ્ચયં દુક્ખં ઉપ્પજ્જતિ. ચિત્તે અસતિ નત્થેતન્તિ ખન્તિં રુચિં ઉપ્પાદેત્વા અપરિહીનજ્ઝાના કાલઙ્કત્વા અસઞ્ઞભવે નિબ્બત્તન્તિ. યો યસ્સ ઇરિયાપથો મનુસ્સલોકે પણિહિતો અહોસિ, સો તેન ઇરિયાપથેન નિબ્બત્તિત્વા પઞ્ચ કપ્પસતાનિ ઠિતો વા નિસિન્નો વા નિપન્નો વા હોતિ. એવરૂપાનમ્પિ સત્તાનં પચ્ચયાહારો લબ્ભતિ. તે હિ યં ઝાનં ભાવેત્વા નિબ્બત્તા, તદેવ નેસં પચ્ચયો હોતિ. યથા જિયાવેગેન ખિત્તસરો યાવ જિયાવેગો અત્થિ, તાવ ગચ્છતિ, એવં યાવ ઝાનપચ્ચયો અત્થિ, તાવ તિટ્ઠન્તિ. તસ્મિં નિટ્ઠિતે ખીણવેગો સરો વિય પતન્તિ. યે પન તે નેરયિકા નેવ ઉટ્ઠાનફલૂપજીવી ન પુઞ્ઞફલૂપજીવીતિ વુત્તા, તેસં કો આહારોતિ ? તેસં કમ્મમેવ આહારો. કિં પઞ્ચ આહારા અત્થીતિ ચે. પઞ્ચ, ન પઞ્ચાતિ ઇદં ન વત્તબ્બં. નનુ પચ્ચયો આહારોતિ

વુત્તમેતં. તસ્મા યેન કમ્મેન તે નિરયે નિબ્બત્તા, તદેવ તેસં ઠિતિપચ્ચયત્તા આહારો હોતિ. યં સન્ધાય ઇદં વુત્તં ‘‘ન ચ તાવ કાલઙ્કરોતિ, યાવ ન તં પાપકમ્મં બ્યન્તી હોતી’’તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૨૫૦).

કબળીકારં આહારં આરબ્ભ ચેત્થ વિવાદો ન કાતબ્બો. મુખે ઉપ્પન્નો ખેળોપિ હિ તેસં આહારકિચ્ચં સાધેતિ. ખેળોપિ હિ નિરયે દુક્ખવેદનિયો હુત્વા પચ્ચયો હોતિ, સગ્ગે સુખવેદનિયો. ઇતિ કામભવે નિપ્પરિયાયેન ચત્તારો આહારા. રૂપારૂપભવેસુ ઠપેત્વા અસઞ્ઞં સેસાનં તયો. અસઞ્ઞાનઞ્ચેવ અવસેસાનઞ્ચ પચ્ચયાહારોતિ ઇમિના આહારેન ‘‘સબ્બે સત્તા આહારટ્ઠિતિકા’’તિ એતં પઞ્હં કથેત્વા ‘‘અયં ખો આવુસો’’તિ એવં નિય્યાતનમ્પિ ‘‘અત્થિ ખો આવુસો’’તિ પુન ઉદ્ધરણમ્પિ અકત્વા ‘‘સબ્બે સત્તા સઙ્ખારટ્ઠિતિકા’’તિ દુતિયપઞ્હં વિસ્સજ્જેસિ.

કસ્મા પન ન નિય્યાતેસિ ન ઉદ્ધરિત્થ? તત્થ તત્થ નિય્યાતિયમાનેપિ ઉદ્ધરિયમાનેપિ પરિયાપુણિતું વાચેતું દુક્ખં હોતિ, તસ્મા દ્વે એકાબદ્ધે કત્વા વિસ્સજ્જેસિ. ઇમસ્મિમ્પિ વિસ્સજ્જને હેટ્ઠા વુત્તપચ્ચયોવ અત્તનો ફલસ્સ સઙ્ખરણતો સઙ્ખારોતિ વુત્તો. ઇતિ હેટ્ઠા આહારપચ્ચયો કથિતો, ઇધ સઙ્ખારપચ્ચયોતિ અયમેત્થ હેટ્ઠિમતો વિસેસો. ‘‘હેટ્ઠા નિપ્પરિયાયાહારો ગહિતો, ઇધ પરિયાયાહારોતિ એવં ગહિતે વિસેસો પાકટો ભવેય્ય, નો ચ ગણ્હિંસૂ’તિ મહાસીવત્થેરો આહ. ઇન્દ્રિયબદ્ધસ્સપિ હિ અનિન્દ્રિયબદ્ધસ્સપિ પચ્ચયો લદ્ધું વટ્ટતિ. વિના પચ્ચયેન ધમ્મો નામ નત્થિ. તત્થ અનિન્દ્રિયબદ્ધસ્સ તિણરુક્ખલતાદિનો પથવીરસો આપોરસો ચ પચ્ચયો હોતિ. દેવે અવસ્સન્તે હિ તિણાદીનિ મિલાયન્તિ, વસ્સન્તે ચ પન હરિતાનિ હોન્તિ. ઇતિ તેસં પથવીરસો આપોરસો ચ પચ્ચયો હોતિ. ઇન્દ્રિયબદ્ધસ્સ અવિજ્જા તણ્હા કમ્મં આહારોતિ એવમાદયો પચ્ચયા, ઇતિ હેટ્ઠા પચ્ચયોયેવ આહારોતિ કથિતો, ઇધ સઙ્ખારોતિ. અયમેવેત્થ વિસેસો.

અયં ખો, આવુસોતિ આવુસો અમ્હાકં સત્થારા મહાબોધિમણ્ડે નિસીદિત્વા સયં સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન સચ્છિકત્વા અયં એકધમ્મો દેસિતો. તત્થ એકધમ્મે તુમ્હેહિ સબ્બેહેવ સઙ્ગાયિતબ્બં ન વિવદિતબ્બં. **યથયિદં બ્રહ્મચરિય**ન્તિ યથા સઙ્ગાયમાનાનં તુમ્હાકં ઇદં સાસનબ્રહ્મચરિયં અદ્ધનિયં અસ્સ. એકેન હિ ભિક્ખુના ‘‘અત્થિ, ખો આવુસો, એકો ધમ્મો સમ્મદક્ખાતો. કતમો એકો ધમ્મો? સબ્બે સત્તા આહારટ્ઠિતિકા. સબ્બે સત્તા સઙ્ખારટ્ઠિતિકા’’તિ કથિતે તસ્સ કથં સુત્વા અઞ્ઞો કથેસ્સતિ. તસ્સપિ અઞ્ઞોતિ એવં પરમ્પરકથાનિયમેન ઇદં બ્રહ્મચરિયં ચિરં તિટ્ઠમાનં સદેવકસ્સ લોકસ્સ અત્થાય હિતાય ભવિસ્સતીતિ એકકવસેન ધમ્મસેનાપતિ સારિપુત્તત્થેરો સામગ્ગિરસં દસ્સેસીતિ.

એકકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દુકવણ્ણના

૩૦૪. ઇતિ એકકવસેન સામગ્ગિરસં દસ્સેત્વા ઇદાનિ દુકવસેન દસ્સેતું પુન દેસનં આરભિ. તત્થ નામરૂપદુકે **નામ**ન્તિ ચત્તારો અરૂપિનો ખન્ધા નિબ્બાનઞ્ચ. તત્થ ચત્તારો ખન્ધા નામનટ્ઠેન **નામં**. નામનટ્ઠેનાતિ નામકરણટ્ઠેન. યથા હિ મહાજનસમ્મતત્તા મહાસમ્મતસ્સ ‘‘મહાસમ્મતો’’તિ નામં અહોસિ, યથા માતાપિતરો ‘‘અયં તિસ્સો નામ હોતુ, ફુસ્સો નામ હોતૂ’’તિ એવં પુત્તસ્સ કિત્તિમનામં કરોન્તિ, યથા વા ‘‘ધમ્મકથિકો વિનયધરો’’તિ ગુણતો નામં આગચ્છતિ, ન એવં વેદનાદીનં. વેદનાદયો હિ મહાપથવીઆદયો વિય અત્તનો નામં કરોન્તાવ ઉપ્પજ્જન્તિ. તેસુ ઉપ્પન્નેસુ તેસં નામં ઉપ્પન્નમેવ હોતિ. ન હિ વેદનં ઉપ્પન્નં ‘‘ત્વં વેદના નામ હોહી’’તિ, કોચિ ભણતિ, ન ચસ્સા યેન કેનચિ કારણેન નામગ્ગહણકિચ્ચં અત્થિ, યથા પથવિયા ઉપ્પન્નાય ‘‘ત્વં પથવી નામ હોહી’’તિ

નામગ્ગહણકિચ્ચં નત્થિ, ચક્કવાળસિનેરુમ્હિ ચન્દિમસૂરિયનક્ખત્તેસુ ઉપ્પન્નેસુ ‘‘ત્વં ચક્કવાળં નામ, ત્વં નક્ખત્તં નામ હોહી’’તિ નામગ્ગહણકિચ્ચં નત્થિ, નામં ઉપ્પન્નમેવ હોતિ, ઓપપાતિકા પઞ્ઞત્તિ નિપતતિ, એવં વેદનાય ઉપ્પન્નાય ‘‘ત્વં વેદના નામ હોહી’’તિ નામગ્ગહણકિચ્ચં નત્થિ, તાય ઉપ્પન્નાય વેદનાતિ નામં ઉપ્પન્નમેવ હોતિ. સઞ્ઞાદીસુપિ એસેવ નયો અતીતેપિ હિ વેદના વેદનાયેવ. સઞ્ઞા. સઙ્ખારા. વિઞ્ઞાણં વિઞ્ઞાણમેવ. અનાગતેપિ. પચ્ચુપ્પન્નેપિ. નિબ્બાનં પન સદાપિ નિબ્બાનમેવાતિ. નામનટ્ઠેન નામં. નમનટ્ઠેનાપિ ચેત્થ ચત્તારો ખન્ધા નામં. તે હિ આરમ્મણાભિમુખં નમન્તિ. નામનટ્ઠેન સબ્બમ્પિ નામં. ચત્તારો હિ ખન્ધા આરમ્મણે અઞ્ઞમઞ્ઞં નામેન્તિ , નિબ્બાનં આરમ્મણાધિપતિપચ્ચયતાય અત્તનિ અનવજ્જધમ્મે નામેતિ.

રૂપન્તિ ચત્તારો ચ મહાભૂતા ચતુન્નઞ્ચ મહાભૂતાનં ઉપાદાય રૂપં, તં સબ્બમ્પિ રુપ્પનટ્ઠેન **રૂપં**. તસ્સ વિત્થારકથા વિસુદ્ધિમગ્ગે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા.

અવિજ્જાતિ દુક્ખાદીસુ અઞ્ઞાણં. અયમ્પિ વિત્થારતો વિસુદ્ધિમગ્ગે કથિતાયેવ. **ભવતણ્હા**તિ ભવપત્થના. યથાહ ‘‘તત્થ કતમા ભવતણ્હા? યો ભવેસુ ભવચ્છન્દો’’તિઆદિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૧૯).

ભવદિટ્ઠીતિ ભવો વુચ્ચતિ સસ્સતં, સસ્સતવસેન ઉપ્પજ્જનકદિટ્ઠિ. સા ‘‘તત્થ કતમા ભવદિટ્ઠિ? ‘ભવિસ્સતિ અત્તા ચ લોકો ચા’તિ યા એવરૂપા દિટ્ઠિ દિટ્ઠિગત’’ન્તિઆદિના (ધ॰ સ॰ ૧૩૨૦) નયેન અભિધમ્મે વિત્થારિતા. **વિભવદિટ્ઠી**તિ વિભવો વુચ્ચતિ ઉચ્છેદં, ઉચ્છેદવસેન ઉપ્પજ્જનકદિટ્ઠિ. સાપિ ‘‘તત્થ કતમા વિભવદિટ્ઠિ? ‘ન ભવિસ્સતિ અત્તા ચ લોકો ચા’તિ (ધ॰ સ॰ ૨૮૫). યા એવરૂપા દિટ્ઠિ દિટ્ઠિગત’’ન્તિઆદિના (ધ॰ સ॰ ૧૩૨૧) નયેન તત્થેવ વિત્થારિતા.

અહિરિકન્તિ ‘‘યં ન હિરીયતિ હિરીયિતબ્બેના’’તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૨૮) એવં વિત્થારિતા નિલ્લજ્જતા. **અનોત્તપ્પ**ન્તિ ‘‘યં ન ઓત્તપ્પતિ ઓત્તપ્પિતબ્બેના’’તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૨૯) એવં વિત્થારિતો અભાયનકઆકારો.

હિરી ચ ઓત્તપ્પઞ્ચાતિ ‘‘યં હિરીયતિ હિરીયિતબ્બેન, ઓત્તપ્પતિ ઓત્તપ્પિતબ્બેના’’તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૩૦-૩૧) એવં વિત્થારિતાનિ હિરિઓત્તપ્પાનિ. અપિ ચેત્થ અજ્ઝત્તસમુટ્ઠાના **હિરી**, બહિદ્ધાસમુટ્ઠાનં **ઓત્તપ્પં**. અત્તાધિપતેય્યા હિરી, લોકાધિપતેય્યં ઓત્તપ્પં. લજ્જાસભાવસણ્ઠિતા હિરી, ભયસભાવસણ્ઠિતં ઓત્તપ્પં. વિત્થારકથા પનેત્થ સબ્બાકારેન વિસુદ્ધિમગ્ગે વુત્તા.

દોવચસ્સતાતિ દુક્ખં વચો એતસ્મિં વિપ્પટિકૂલગાહિમ્હિ વિપચ્ચનીકસાતે અનાદરે પુગ્ગલેતિ દુબ્બચો, તસ્સ કમ્મં દોવચસ્સં, તસ્સ ભાવો **દોવચસ્સતા**. વિત્થારતો પનેસા ‘‘તત્થ કતમા દોવચસ્સતા? સહધમ્મિકે વુચ્ચમાને દોવચસ્સાય’’ન્તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૩૨) અભિધમ્મે આગતા. સા અત્થતો સઙ્ખારક્ખન્ધો હોતિ. ‘‘ચતુન્નઞ્ચ ખન્ધાનં એતેનાકારેન પવત્તાનં એતં અધિવચન’’ન્તિ વદન્તિ. **પાપમિત્તતા**તિ પાપા અસ્સદ્ધાદયો પુગ્ગલા એતસ્સ મિત્તાતિ પાપમિત્તો, તસ્સ ભાવો પાપમિત્તતા. વિત્થારતો પનેસા – ‘‘તત્થ કતમા પાપમિત્તતા? યે તે પુગ્ગલા અસ્સદ્ધા દુસ્સીલા અપ્પસ્સુતા મચ્છરિનો દુપ્પઞ્ઞા. યા તેસં સેવના નિસેવના સંસેવના ભજના સંભજના ભત્તિ સંભત્તિ તંસમ્પવઙ્કતા’’તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૩૩) એવં આગતા. સાપિ અત્થતો દોવચસ્સતા વિય દટ્ઠબ્બા.

સોવચસ્સતા ચ કલ્યાણમિત્તતા ચ વુત્તપ્પટિપક્ખનયેન વેદિતબ્બા. ઉભોપિ પનેતા ઇધ લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકા કથિતા.

આપત્તિકુસલતાતિ ‘‘પઞ્ચપિ આપત્તિક્ખન્ધા આપત્તિયો, સત્તપિ આપત્તિક્ખન્ધા આપત્તિયો. યા તાસં આપત્તીનં આપત્તિકુસલતા પઞ્ઞા પજાનના’’તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૩૬) એવં વુત્તો આપત્તિકુસલભાવો.

આપત્તિવુટ્ઠાનકુસલતાતિ ‘‘યા તાહિ આપત્તીહિ વુટ્ઠાનકુસલતા પઞ્ઞા પજાનના’’તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૩૭) એવં વુત્તા સહ કમ્મવાચાય આપત્તીહિ વુટ્ઠાનપરિચ્છેદજાનના પઞ્ઞા.

સમાપત્તિકુસલતાતિ ‘‘અત્થિ સવિતક્કસવિચારા સમાપત્તિ, અત્થિ અવિતક્કવિચારમત્તા સમાપત્તિ, અત્થિ અવિતક્કઅવિચારા સમાપત્તિ. યા તાસં સમાપત્તીનં કુસલતા પઞ્ઞા પજાનના’’તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૩૮) એવં વુત્તા સહ પરિકમ્મેન અપ્પનાપરિચ્છેદજાનના પઞ્ઞા. **સમાપત્તિવુટ્ઠાનકુસલતા**તિ ‘‘યા તાહિ સમાપત્તીહિ વુટ્ઠાનકુસલતા પઞ્ઞા પજાનના’’તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૩૯) એવં વુત્તા યથાપરિચ્છિન્નસમયવસેનેવ સમાપત્તિતો વુટ્ઠાનસમત્થા ‘‘એત્તકં ગતે સૂરિયે ઉટ્ઠહિસ્સામી’’તિ વુટ્ઠાનકાલપરિચ્છેદકા પઞ્ઞા.

ધાતુકુસલતાતિ ‘‘અટ્ઠારસ ધાતુયો ચક્ખુધાતુ…પે॰… મનોવિઞ્ઞાણધાતુ. યા તાસં ધાતૂનં કુસલતા પઞ્ઞા પજાનના’’તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૪૦) એવં વુત્તા અટ્ઠારસન્નં ધાતૂનં સભાવપરિચ્છેદકા સવનધારણસમ્મસનપટિવેધપઞ્ઞા. **મનસિકારકુસલતા**તિ ‘‘યા તાસં ધાતૂનં મનસિકારકુસલતા પઞ્ઞા પજાનના’’તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૪૧) એવં વુત્તા તાસંયેવ ધાતૂનં સમ્મસનપટિવેધપચ્ચવેક્ખણપઞ્ઞા.

આયતનકુસલતાતિ ‘‘દ્વાદસાયતનાનિ ચક્ખાયતનં…પે॰… ધમ્માયતનં. યા તેસં આયતનાનં આયતનકુસલતા પઞ્ઞા પજાનના’’તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૪૨) એવં વુત્તા દ્વાદસન્નં આયતનાનં ઉગ્ગહમનસિકારપજાનના પઞ્ઞા. અપિચ ધાતુકુસલતાપિ ઉગ્ગહમનસિકારસવનસમ્મસનપટિવેધપચ્ચવેક્ખણેસુ વત્તતિ મનસિકારકુસલતાપિ આયતનકુસલતાપિ. અયં પનેત્થ વિસેસો, સવનઉગ્ગહપચ્ચવેક્ખણા લોકિયા, પટિવેધો લોકુત્તરો, સમ્મસનમનસિકારા લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકા. **પટિચ્ચસમુપ્પાદકુસલતા**તિ ‘‘અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારા…પે॰… સમુદયો હોતીતિ યા તત્થ પઞ્ઞા પજાનના’’તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૪૩) એવં વુત્તા દ્વાદસન્નં પચ્ચયાકારાનં ઉગ્ગહાદિવસેન પવત્તા પઞ્ઞા.

ઠાનકુસલતાતિ ‘‘યે યે ધમ્મા યેસં યેસં ધમ્માનં હેતુપચ્ચયા ઉપ્પાદાય તં તં ઠાનન્તિ યા તત્થ પઞ્ઞા પજાનના’’તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૪૪) એવં વુત્તા ‘‘ચક્ખું વત્થું કત્વા રૂપં આરમ્મણં કત્વા ઉપ્પન્નસ્સ ચક્ખુવિઞ્ઞાણસ્સ ચક્ખુરૂપં (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ ૧૩૪૪) ઠાનઞ્ચેવ કારણઞ્ચા’’તિ એવં ઠાનપરિચ્છિન્દનસમત્થા પઞ્ઞા. **અટ્ઠાનકુસલતા**તિ ‘‘યે યે ધમ્મા યેસં યેસં ધમ્માનં ન હેતૂ ન પચ્ચયા ઉપ્પાદાય તં તં અટ્ઠાનન્તિ યા તત્થ પઞ્ઞા પજાનના’’તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૪૫) એવં વુત્તા ‘‘ચક્ખું વત્થું કત્વા રૂપં આરમ્મણં કત્વા સોતવિઞ્ઞાણાદીનિ નુપ્પજ્જન્તિ, તસ્મા તેસં ચક્ખુરૂપં ન ઠાનં ન કારણ’’ન્તિ એવં અટ્ઠાનપરિચ્છિન્દનસમત્થા પઞ્ઞા અપિચ એતસ્મિં દુકે ‘‘કિત્તાવતા પન, ભન્તે, ઠાનાઠાનકુસલો ભિક્ખૂતિ અલં વચનાયાતિ. ઇધાનન્દ, ભિક્ખુ અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો, યં દિટ્ઠિસમ્પન્નો પુગ્ગલો કઞ્ચિ સઙ્ખારં નિચ્ચતો ઉપગચ્છેય્ય, નેતં ઠાનં વિજ્જતીતિ પજાનાતિ. ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ, યં પુથુજ્જનો કઞ્ચિ સઙ્ખારં નિચ્ચતો ઉપગચ્છેય્યા’’તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૧૨૭) ઇમિનાપિ સુત્તેન અત્થો વેદિતબ્બો.

અજ્જવન્તિ ગોમુત્તવઙ્કતા ચન્દવઙ્કતા નઙ્ગલકોટિવઙ્કતાતિ તયો અનજ્જવા. એકચ્ચો હિ ભિક્ખુ પઠમવયે એકવીસતિયા અનેસનાસુ છસુ ચ અગોચરેસુ ચરતિ, મજ્ઝિમપચ્છિમવયેસુ લજ્જી કુક્કુચ્ચકો સિક્ખાકામો હોતિ, અયં ગોમુત્તવઙ્કતા નામ. એકો પઠમવયેપિ પચ્છિમવયેપિ ચતુપારિસુદ્ધિસીલં પૂરેતિ, લજ્જી કુક્કુચ્ચકો

સિક્ખાકામો હોતિ, મજ્ઝિમવયે પુરિમસદિસો, અયં ચન્દવઙ્કતા નામ. એકો પઠમવયેપિ મજ્ઝિમવયેપિ ચતુપારિસુદ્ધિસીલં પૂરેતિ, લજ્જી કુક્કુચ્ચકો સિક્ખાકામો હોતિ, પચ્છિમવયે પુરિમસદિસો અયં નઙ્ગલકોટિવઙ્કતા નામ. એકો સબ્બમેતં વઙ્કતં પહાય તીસુપિ વયેસુ પેસલો લજ્જી કુક્કુચ્ચકો સિક્ખાકામો હોતિ. તસ્સ યો સો ઉજુભાવો, ઇદં અજ્જવં નામ. અભિધમ્મેપિ વુત્તં – ''તત્થ કતમો અજ્જવો. યા અજ્જવતા અજિમ્હતા અવઙ્કતા અકુટિલતા, અયં વુચ્ચતિ અજ્જવો''તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૪૬). **લજ્જવન્તિ** ''તત્થ કતમો લજ્જવો? યો હિરીયતિ હિરીયિતબ્બેન હિરીયતિ પાપકાનં અકુસલાનં ધમ્માનં સમાપત્તિયા. અયં વુચ્ચતિ લજ્જવો''તિ એવં વુત્તો લજ્જીભાવો.

ખન્તીતિ ''તત્થ કતમા ખન્તિ? યા ખન્તિ ખમનતા અધિવાસનતા અચણ્ડિક્કં અનસ્સુરોપો અત્તમનતા ચિત્તસ્સા''તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૪૮) એવં વુત્તા અધિવાસનખન્તિ. **સોરચ્ચન્તિ** ''તત્થ કતમં સોરચ્ચં? યો કાયિકો અવીતિક્કમો, વાચસિકો અવીતિક્કમો, કાયિકવાચસિકો અવીતિક્કમો. ઇદં વુચ્ચતિ સોરચ્ચં. સબ્બોપિ સીલસંવરો સોરચ્ચ''ન્તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૪૯) એવં વુત્તો સુરતભાવો.

સાખલ્યન્તિ ''તત્થ કતમં સાખલ્યં? યા સા વાચા અણ્ડકા કક્કસા પરકટુકા પરાભિસજ્જની કોધસામન્તા અસમાધિસંવત્તનિકા, તથારૂપિં વાચં પહાય યા સા વાચા નેળા કણ્ણસુખા પેમનીયા હદયઙ્ગમા પોરી બહુજનકન્તા બહુજનમનાપા, તથારૂપિં વાચં ભાસિતા હોતિ. યા તત્થ સણ્હવાચતા સખિલવાચતા અફરુસવાચતા. ઇદં વુચ્ચતિ સાખલ્ય''ન્તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૫૦) એવં વુત્તો સમ્મોદકમુદુકભાવો. **પટિસન્થારોતિ** અયં લોકસન્નિવાસો આમિસેન ધમ્મેન ચાતિ દ્વીહિ છિદ્દો, તસ્સ તં છિદ્દં યથા ન પઞ્ઞાયતિ, એવં પીઠસ્સ વિય પચ્ચત્થરણેન આમિસેન ધમ્મેન ચ પટિસન્થરણં. અભિધમ્મેપિ વુત્તં ''તત્થ કતમો પટિસન્થારો ? આમિસપટિસન્થારો ચ ધમ્મપટિસન્થારો ચ. ઇધેકચ્ચો પટિસન્થારકો હોતિ આમિસપટિસન્થારેન વા ધમ્મપટિસન્થારેન વા. અયં વુચ્ચતિ પટિસન્થારો''તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૫૧). એત્થ ચ આમિસેન સઙ્ગહો આમિસપટિસન્થારો નામ. તં કરોન્તેન માતાપિતૂનં ભિક્ખુગતિકસ્સ વેય્યાવચ્ચકરસ્સ રઞ્ઞો ચોરાનઞ્ચ અગ્ગં અગ્ગહેત્વાપિ દાતું વટ્ટતિ. આમસિત્વા દિન્ને હિ રાજાનો ચ ચોરા ચ અનત્થમ્પિ કરોન્તિ જીવિતક્ખયમ્પિ પાપેન્તિ, અનામસિત્વા દિન્ને અત્તમના હોન્તિ. ચોરનાગવત્થુઆદીનિ ચેત્થ વત્થૂનિ કથેતબ્બાનિ. તાનિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાયં (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૮૫-૭) વિત્થારિતાનિ. સક્કચ્ચં ઉદ્દેસદાનં પાળિવણ્ણના ધમ્મકથાકથનન્તિ એવં ધમ્મેન સઙ્ગહો ધમ્મપટિસન્થારો નામ.

અવિહિંસાતિ કરુણાપિ કરુણાપુબ્બભાગોપિ. વુત્તમ્પિ ચેતં – ''તત્થ કતમા અવિહિંસા? યા સત્તેસુ કરુણા કરુણાયના કરુણાયિતત્તં કરુણાચેતોવિમુત્તિ, અયં વુચ્ચતિ અવિહિંસા''તિ. **સોચેય્યન્તિ** મેત્તાય ચ મેત્તાપુબ્બભાગસ્સ ચ વસેન સુચિભાવો. વુત્તમ્પિ ચેતં – ''તત્થ કતમં સોચેય્યં? યા સત્તેસુ મેત્તિ મેત્તાયના મેત્તાયિતત્તં મેત્તાચેતોવિમુત્તિ, ઇદં વુચ્ચતિ સોચેય્ય''ન્તિ.

મુટ્ઠસ્સચ્ચન્તિ સતિવિપ્પવાસો, યથાહ ''તત્થ કતમં મુટ્ઠસ્સચ્ચં? યા અસતિ અનનુસ્સતિ અપ્પટિસ્સતિ અસ્સરણતા અધારણતા પિલાપનતા સમ્મુસ્સનતા, ઇદં વુચ્ચતિ મુટ્ઠસ્સચ્ચં'' (ધ॰ સ॰ ૧૩૫૬). **અસમ્પજઞ્ઞન્તિ**, ''તત્થ કતમં અસમ્પજઞ્ઞં? યં અઞ્ઞાણં અદસ્સનં અવિજ્જાલઙ્ગી મોહો અકુસલમૂલ''ન્તિ એવં વુત્તા અવિજ્જાયેવ. **સતિ** સતિયેવ. **સમ્પજઞ્ઞં** ઞાણં.

ઇન્દ્રિયેસુ અગુત્તદ્વારતાતિ ‘‘તત્થ કતમા ઇન્દ્રિયેસુ અગુત્તદ્વારતા? ઇધેકચ્ચો ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા નિમિત્તગ્ગાહી હોતી’’તિઆદિના (ધ॰ સ॰ ૧૩૫૨) નયેન વિત્થારિતો ઇન્દ્રિયસંવરભેદો. **ભોજને અમત્તઞ્ઞુતા**તિ ‘‘તત્થ કતમા ભોજને અમત્તઞ્ઞુતા? ઇધેકચ્ચો અપ્પટિસઙ્ખા અયોનિસો આહારં આહારેતિ દવાય મદાય મણ્ડનાય વિભૂસનાય. યા તત્થ અસન્તુટ્ઠિતા અમત્તઞ્ઞુતા અપ્પટિસઙ્ખા ભોજને’’તિ એવં આગતો ભોજને અમત્તઞ્ઞુભાવો. અનન્તરદુકો વુત્તપ્પટિપક્ખનયેન વેદિતબ્બો.

પટિસઙ્ખાનબલન્તિ ‘‘તત્થ કતમં પટિસઙ્ખાનબલં? યા પઞ્ઞા પજાનના’’તિ એવં વિત્થારિતં અપ્પટિસઙ્ખાય અકમ્પનઞાણં. **ભાવનાબલ**ન્તિ ભાવેન્તસ્સ ઉપ્પન્નં બલં. અત્થતો વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગસીસેન સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા હોન્તિ. વુત્તમ્પિ ચેતં – ‘‘તત્થ કતમં ભાવનાબલં? યા કુસલાનં ધમ્માનં આસેવના ભાવના બહુલીકમ્મં, ઇદં વુચ્ચતિ ભાવનાબલં. સત્તબોજ્ઝઙ્ગા ભાવનાબલ’’ન્તિ.

સતિબલન્તિ અસ્સતિયા અકમ્પનવસેન સતિયેવ. **સમાધિબલ**ન્તિ ઉદ્ધચ્ચે અકમ્પનવસેન સમાધિયેવ. **સમથો** સમાધિ. **વિપસ્સના** પઞ્ઞા. સમથોવ તં આકારં ગહેત્વા પુન પવત્તેતબ્બસ્સ સમથસ્સ નિમિત્તવસેન **સમથનિમિત્તં પગ્ગાહનિમિત્તેપિ** એસેવ નયો. **પગ્ગાહો** વીરિયં. **અવિક્ખેપો** એકગ્ગતા. ઇમેહિ પન સતિ ચ સમ્પજઞ્ઞઞ્ચ પટિસઙ્ખાનબલઞ્ચ ભાવનાબલઞ્ચ સતિબલઞ્ચ સમાધિબલઞ્ચ સમથો ચ વિપ્પસ્સના ચ સમથનિમિત્તઞ્ચ પગ્ગાહનિમિત્તઞ્ચ પગ્ગાહો ચ અવિક્ખેપો ચાતિ છહિ દુકેહિ પરતો સીલદિટ્ઠિસમ્પદાદુકેન ચ લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકા ધમ્મા કથિતા.

સીલવિપત્તીતિ ‘‘તત્થ કતમા સીલવિપત્તિ? કાયિકો વીતિક્કમો...પે॰... સબ્બમ્પિ દુસ્સીલ્યં સીલવિપત્તી’’તિ એવં વુત્તો સીલવિનાસકો અસંવરો. **દિટ્ઠિવિપત્તી**તિ ‘‘તત્થ કતમા દિટ્ઠિવિપત્તિ? નત્થિ દિન્નં નત્થિ યિટ્ઠ’’ન્તિ એવં આગતા સમ્માદિટ્ઠિવિનાસિકા મિચ્છાદિટ્ઠિ.

સીલસમ્પદાતિ ‘‘તત્થ કતમા સીલસમ્પદા? કાયિકો અવીતિક્કમો’’તિ એવં પુબ્બે વુત્તસોરચ્ચમેવ સીલસ્સ સમ્પાદનતો પરિપૂરણતો ‘‘સીલસમ્પદા’’તિ વુત્તં. એત્થ ચ ‘‘સબ્બોપિ સીલસંવરો સીલસમ્પદા’’તિ ઇદં માનસિકપરિયાદાનત્થં વુત્તં. **દિટ્ઠિસમ્પદા**તિ ‘‘તત્થ કતમા દિટ્ઠિસમ્પદા? અત્થિ દિન્નં અત્થિ યિટ્ઠં...પે॰... સચ્છિકત્વા પવેદેન્તીતિ યા એવરૂપા પઞ્ઞા પજાનના’’તિ એવં આગતં દિટ્ઠિપારિપૂરિભૂતં ઞાણં.

સીલવિસુદ્ધીતિ વિસુદ્ધિં પાપેતું સમત્થં સીલં. અભિધમ્મે પનાયં ‘‘તત્થ કતમા સીલવિસુદ્ધિ? કાયિકો અવીતિક્કમો વાચસિકો અવીતિક્કમો કાયિકવાચસિકો અવીતિક્કમો, અયં વુચ્ચતિ સીલવિસુદ્ધી’’તિ એવં વિભત્તા. **દિટ્ઠિવિસુદ્ધી**તિ વિસુદ્ધિં પાપેતું સમત્થં દસ્સનં. અભિધમ્મે પનાયં ‘‘તત્થ કતમા દિટ્ઠિવિસુદ્ધિ? કમ્મસ્સકતઞાણં સચ્ચાનુલોમિકઞાણં મગ્ગસમઙ્ગિસ્સઞાણં ફલસમઙ્ગિસ્સઞાણ’’ન્તિ એવં વુત્તા. એત્થ ચ તિવિધં દુચ્ચરિતં અત્તના કતમ્પિ પરેન કતમ્પિ સકં નામ ન હોતિ અત્થભઞ્જનતો. સુચરિતં સકં નામ અત્થજનનતોતિ એવં જાનનં કમ્મસ્સકતઞાણં નામ. તસ્મિં ઠત્વા બહું વટ્ટગામિકમ્મં આયૂહિત્વા સુખતો સુખેનેવ અરહત્તં પત્તા ગણનપથં વીતિવત્તા. **વિપસ્સનાઞાણં** પન વચીસચ્ચઞ્ચ અનુલોમેતિ, પરમત્થસચ્ચઞ્ચ ન વિલોમેતીતિ સચ્ચાનુલોમિકં ઞાણન્તિ વુત્તં.

‘‘દિટ્ઠિવિસુદ્ધિ ખો પન યથાદિટ્ઠિસ્સ ચ પધાન’’ન્તિ એત્થ **દિટ્ઠિવિસુદ્ધી**તિ ઞાણદસ્સનં કથિતં. **યથાદિટ્ઠિસ્સ ચ પધાન**ન્તિ તંસમ્પયુત્તમેવ વીરિયં. અપિ ચ પુરિમપદેન ચતુમગ્ગઞાણં. પચ્છિમપદેન તંસમ્પયુત્તં વીરિયં.

અભિધમ્મે પન ''દિટ્ઠિવિસુદ્ધિ ખો પનાતિ યા પઞ્ઞા પજાનના અમોહો ધમ્મવિચયો સમ્માદિટ્ઠિ. યથાદિટ્ઠિસ્સ ચ પધાનન્તિ યો ચેતસિકો વીરિયારમ્ભો સમ્માવાયામો''તિ એવં અયં દુકો વિભત્તો.

''સંવેગો ચ સંવેજનીયેસુ ઠાનેસૂ''તિ એત્થ ''**સંવેગો**તિ જાતિભયં જરાભયં બ્યાધિભયં મરણભય''ન્તિ એવં જાતિઆદીનિ ભયતો દસ્સનઞાણં. સંવેજનીયં ઠાનન્તિ જાતિજરાબ્યાધિમરણં. એતાનિ હિ ચત્તારિ જાતિ દુક્ખા, જરા દુક્ખા, બ્યાધિ દુક્ખો, મરણં દુક્ખન્તિ એવં સંવેગુપ્પત્તિકારણત્તા **સંવેજનીયં ઠાન**ન્તિ વુત્તાનિ. **સંવિગ્ગસ્સ ચ યોનિસો પધાન**ન્તિ એવં સંવેગજાતસ્સ ઉપાયપધાનં. ''ઇધ ભિક્ખુ અનુપ્પન્નાનં પાપકાનં અકુસલાનં ધમ્માનં અનુપ્પાદાય છન્દં જનેતી''તિ એવં આગતવીરિયસ્સેતં અધિવચનં.

અસન્તુટ્ઠિતા ચ કુસલેસુ ધમ્મેસૂતિ યા કુસલાનં ધમ્માનં ભાવનાય અસન્તુટ્ઠસ્સ ભિય્યોકમ્યતા, તાય હિ સમઙ્ગીભૂતો પુગ્ગલો સીલં પૂરેત્વા ઝાનં ઉપ્પાદેતિ. ઝાનં લભિત્વા વિપસ્સનં આરભતિ. આરદ્ધવિપસ્સકો અરહત્તં અગહેત્વા અન્તરા વોસાનં નાપજ્જતિ. **અપ્પટિવાનિતા ચ પધાનસ્મિ**ન્તિ ''કુસલાનં ધમ્માનં ભાવનાય સક્કચ્ચકિરિયતા સાતચ્ચકિરિયતા અટ્ઠિતકિરિયતા અનોલીનવુત્તિતા અનિક્ખિત્તછન્દતા અનિક્ખિત્તધુરતા આસેવના ભાવના બહુલીકમ્મ''ન્તિ એવં વુત્તા રત્તિન્દિવં છ કોટ્ઠાસે કત્વા જાગરિયાનુયોગવસેન આરદ્ધે પધાનસ્મિં અરહત્તં અપત્વા અનિવત્તનતા.

વિજ્જાતિ તિસ્સો વિજ્જા. **વિમુત્તી**તિ દ્વે વિમુત્તિયો, ચિત્તસ્સ ચ અધિમુત્તિ, નિબ્બાનઞ્ચ. એત્થ ચ અટ્ઠ સમાપત્તિયો નીવરણાદીહિ સુટ્ઠુ મુત્તત્તા અધિમુત્તિ નામ. નિબ્બાનં સબ્બસઙ્ખતતો મુત્તત્તા વિમુત્તીતિ વેદિતબ્બં.

ખયે ઞાણન્તિ કિલેસક્ખયકરે અરિયમગ્ગે ઞાણં. **અનુપ્પાદે ઞાણ**ન્તિ પટિસન્ધિવસેન અનુપ્પાદભૂતે તંતંમગ્ગવજ્ઝકિલેસાનં વા અનુપ્પાદપરિયોસાને ઉપ્પન્ને અરિયફલે ઞાણં. તેનેવાહ ''ખયે ઞાણન્તિ મગ્ગસમઙ્ગિસ્સ ઞાણં. અનુપ્પાદે ઞાણન્તિ ફલસમઙ્ગિસ્સ ઞાણ''ન્તિ. **ઇમે ખો, આવુસો**તિઆદિ એકકે વુત્તનયેનેવ યોજેતબ્બં. ઇતિ પઞ્ચતિંસાય દુકાનં વસેન થેરો સામગ્ગિરસં દસ્સેસીતિ.

દુકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તિકવણ્ણના

૩૦૫. ઇતિ દુકવસેન સામગ્ગિરસં દસ્સેત્વા ઇદાનિ તિકવસેન દસ્સેતું પુન આરભિ. તત્થ લુબ્ભતીતિ **લોભો**. અકુસલઞ્ચ તં મૂલઞ્ચ, અકુસલાનં વા મૂલન્તિ **અકુસલમૂલં**. દુસ્સતીતિ **દોસો**. મુય્હતીતિ **મોહો**. તેસં પટિપક્ખનયેન અલોભાદયો વેદિતબ્બા.

દુટ્ઠુ ચરિતાનિ, વિરૂપાનિ વા ચરિતાનીતિ **દુચ્ચરિતાનિ**. કાયેન દુચ્ચરિતં, કાયતો વા પવત્તં દુચ્ચરિતન્તિ **કાયદુચ્ચરિતં**. સેસેસુપિ એસેવ નયો. સુટ્ઠુ ચરિતાનિ, સુન્દરાનિ વા ચરિતાનીતિ **સુચરિતાનિ**. દ્વેપિ ચેતે તિકા પણ્ણત્તિયા વા કમ્મપથેહિ વા કથેતબ્બા. પઞ્ઞત્તિયા તાવ કાયદ્વારે પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદસ્સ વીતિક્કમો **કાયદુચ્ચરિતં**. અવીતિક્કમો **કાયસુચરિતં**. વચીદ્વારે પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદસ્સ વીતિક્કમો **વચીદુચ્ચરિતં**, અવીતિક્કમો **વચીસુચરિતં**. ઉભયત્થ પઞ્ઞત્તસ્સ સિક્ખાપદસ્સ વીતિક્કમોવ **મનોદુચ્ચરિતં**, અવીતિક્કમો **મનોસુચરિતં**. અયં પણ્ણત્તિકથા. પાણાતિપાતાદયો પન તિસ્સો ચેતના કાયદ્વારેપિ વચીદ્વારેપિ ઉપ્પન્ના **કાયદુચ્ચરિતં**. ચતસ્સો

મુસાવાદાદિચેતના **વચીદુચ્ચરિતં**. અભિજ્ઝા બ્યાપાદો મિચ્છાદિટ્ઠીતિ તયો ચેતનાસમ્પયુત્તધમ્મા **મનોદુચ્ચરિતં**. પાણાતિપાતાદીહિ વિરમન્તસ્સ ઉપ્પન્ના તિસ્સો ચેતનાપિ વિરતિયોપિ કાયસુચરિતં. મુસાવાદાદીહિ વિરમન્તસ્સ ચતસ્સો ચેતનાપિ વિરતિયોપિ વચીસુચરિતં. અનભિજ્ઝા અબ્યાપાદો સમ્માદિટ્ઠીતિ તયો ચેતનાસમ્પયુત્તધમ્મા મનોસુચરિતન્તિ અયં કમ્મપથકથા.

કામપટિસંયુત્તો વિતક્કો **કામવિતક્કો**. બ્યાપાદપટિસંયુત્તો વિતક્કો **બ્યાપાદવિતક્કો**. વિહિંસાપટિસંયુત્તો વિતક્કો **વિહિંસાવિતક્કો**. તેસુ દ્વે સત્તેસુપિ સઙ્ખારેસુપિ ઉપ્પજ્જન્તિ. કામવિતક્કો હિ પિયે મનાપે સત્તે વા સઙ્ખારે વા વિતક્કેન્તસ્સ ઉપ્પજ્જતિ. બ્યાપાદવિતક્કો અપ્પિયે અમનાપે સત્તે વા સઙ્ખારે વા કુજ્ઝિત્વા ઓલોકનકાલતો પટ્ઠાય યાવ વિનાસના ઉપ્પજ્જતિ. વિહિંસાવિતક્કો સઙ્ખારેસુ નુપ્પજ્જતિ. સઙ્ખારો હિ દુક્ખાપેતબ્બો નામ નત્થિ. ઇમે સત્તા હઞ્ઞન્તુ વા ઉચ્છિજ્જન્તુ વા વિનસ્સન્તુ વા મા વા અહેસુન્તિ ચિન્તનકાલે પન સત્તેસુ ઉપ્પજ્જતિ.

નેક્ખમ્મપટિસંયુત્તો વિતક્કો **નેક્ખમ્મવિતક્કો**. સો અસુભપુબ્બભાગે કામાવચરો હોતિ. અસુભજ્ઝાને રૂપાવચરો. તં ઝાનં પાદકં કત્વા ઉપ્પન્નમગ્ગફલકાલે લોકુત્તરો. અબ્યાપાદપટિસંયુત્તો વિતક્કો **અબ્યાપાદવિતક્કો**. સો મેત્તાપુબ્બભાગે કામાવચરો હોતિ. મેત્તાઝાને રૂપાવચરો. તં ઝાનં પાદકં કત્વા ઉપ્પન્નમગ્ગફલકાલે લોકુત્તરો. અવિહિંસાપટિસંયુત્તો વિતક્કો **અવિહિંસાવિતક્કો**. સો કરુણાપુબ્બભાગે કામાવચરો. કરુણાઝાને રૂપાવચરો. તં ઝાનં પાદકં કત્વા ઉપ્પન્નમગ્ગફલકાલે લોકુત્તરો. યદા અલોભો સીસં હોતિ, તદા ઇતરે દ્વે તદન્વાયિકા ભવન્તિ. યદા મેત્તા સીસં હોતિ, તદા ઇતરે દ્વે તદન્વાયિકા ભવન્તિ. યદા કરુણા સીસં હોતિ, તદા ઇતરે દ્વે તદન્વાયિકા ભવન્તીતિ. કામસઙ્કપ્પાદયો વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા. દેસનામત્તમેવ હેતં. અત્થતો પન કામવિતક્કાદીનઞ્ચ કામસઙ્કપ્પાદીનઞ્ચ નાનાકરણં નત્થિ.

કામપટિસંયુત્તા સઞ્ઞા **કામસઞ્ઞા**. બ્યાપાદપટિસંયુત્તા સઞ્ઞા **બ્યાપાદસઞ્ઞા**. વિહિંસાપટિસંયુત્તા સઞ્ઞા **વિહિંસાસઞ્ઞા**. તાસમ્પિ કામવિતક્કાદીનં વિય ઉપ્પજ્જનાકારો વેદિતબ્બો. તંસમ્પયુત્તાયેવ હિ એતા. **નેક્ખમ્મસઞ્ઞાદયો**પિ નેક્ખમ્મવિતક્કાદિસમ્પયુત્તાયેવ. તસ્મા તાસમ્પિ તથેવ કામાવચરાદિભાવો વેદિતબ્બો.

કામધાતુઆદીસુ ''કામપટિસંયુત્તો તક્કો વિતક્કો મિચ્છાસઙ્કપ્પો. અયં વુચ્ચતિ કામધાતુ. સબ્બેપિ અકુસલા ધમ્મા કામધાતૂ''તિ અયં **કામધાતુ**. ''બ્યાપાદપટિસંયુત્તો તક્કો વિતક્કો મિચ્છાસઙ્કપ્પો. અયં વુચ્ચતિ બ્યાપાદધાતુ. દસસુ આઘાતવત્થૂસુ ચિત્તસ્સ આઘાતો પટિઘાતો અનત્તમનતા ચિત્તસ્સા''તિ અયં **બ્યાપાદધાતુ**. ''વિહિંસા પટિસંયુત્તો તક્કો વિતક્કો મિચ્છાસઙ્કપ્પો. અયં વુચ્ચતિ વિહિંસાધાતુ. ઇધેકચ્ચો પાણિના વા લેડ્ડુના વા દણ્ડેન વા સત્થેન વા રજ્જુયા વા અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા સત્તે વિહેઠેતી''તિ અયં **વિહિંસાધાતુ**. તત્થ દ્વે કથા સબ્બસઙ્ગાહિકા ચ અસમ્ભિન્ના ચ. તત્થ કામધાતુયા ગહિતાય ઇતરા દ્વે ગહિતાવ હોન્તિ, તતો પન નીહરિત્વા અયં બ્યાપાદધાતુ અયં વિહિંસાધાતૂતિ દસ્સેતીતિ અયં સબ્બસઙ્ગાહિકકથા નામ. કામધાતું કથેન્તો પન ભગવા બ્યાપાદધાતું બ્યાપાદધાતુટ્ઠાને , વિહિંસાધાતું વિહિંસાધાતુટ્ઠાને ઠપેત્વા અવસેસં કામધાતુ નામાતિ કથેસીતિ અયં અસમ્ભિન્નકથા નામ.

નેક્ખમ્મધાતુઆદીસુ ''નેક્ખમ્મપટિસંયુત્તો તક્કો વિતક્કો સમ્માસઙ્કપ્પો. અયં વુચ્ચતિ નેક્ખમ્મધાતુ. સબ્બેપિ કુસલા ધમ્મા નેક્ખમ્મધાતૂ''તિ અયં **નેક્ખમ્મધાતુ**. ''અબ્યાપાદપટિસંયુત્તો તક્કો...પે॰... અયં વુચ્ચતિ અબ્યાપાદધાતુ. યા સત્તેસુ મેત્તિ...પે॰... મેત્તાચેતોવિમુત્તી''તિ અયં **અબ્યાપાદધાતુ**. ''અવિહિંસાપટિસંયુત્તો

તક્કો…પે॰… અયં વુચ્ચતિ અવિહિંસાધાતુ. યા સત્તેસુ કરુણા…પે॰… કરુણાચેતોવિમુત્તી’’તિ અયં **અવિહિંસાધાતુ**. ઇધાપિ વુત્તનયેનેવ દ્વે કથા વેદિતબ્બા.

અપરાપિ તિસ્સો ધાતુયોતિ અઞ્ઞાપિ સુઞ્ઞતટ્ઠેન તિસ્સો ધાતુયો. તાસુ ‘‘તત્થ કતમા કામધાતુ? હેટ્ઠતો અવીચિનિરયં પરિયન્તં કરિત્વા’’તિ એવં વિત્થારિતો કામભવો **કામધાતુ** નામ. ‘‘હેટ્ઠતો બ્રહ્મલોકં પરિયન્તં કરિત્વા આકાસાનઞ્ચાયતનુપગે દેવે પરિયન્તં કરિત્વા’’તિ એવં વિત્થારિતા પન રૂપારૂપભવા ઇતરા દ્વે ધાતુયો. ધાતુયા આગતટ્ઠાનમ્હિ હિ ભવેન પરિચ્છિન્દિતબ્બા. ભવસ્સ આગતટ્ઠાને ધાતુયા પરિચ્છિન્દિતબ્બા. ઇધ ભવેન પરિચ્છેદો કથિતો. રૂપધાતુઆદીસુ રૂપારૂપધાતુયો રૂપારૂપભવાયેવ. નિરોધધાતુયા નિબ્બાનં કથિતં.

હીનાદીસુ હીના ધાતૂતિ દ્વાદસ અકુસલચિત્તુપ્પાદા. અવસેસા તેભૂમકધમ્મા **મજ્ઝિમધાતુ**. નવ લોકુત્તરધમ્મા **પણીતધાતુ**.

કામતણ્હાતિ પઞ્ચકામગુણિકો રાગો. રૂપારૂપભવેસુ પન રાગો ઝાનનિકન્તિસસ્સતદિટ્ઠિસહગતો રાગો ભવવસેન પત્થના **ભવતણ્હા**. ઉચ્છેદદિટ્ઠિસહગતો રાગો **વિભવતણ્હા**. અપિચ ઠપેત્વા પચ્છિમં તણ્હાદ્વયં સેસતણ્હા કામતણ્હા નામ. યથાહ ‘‘તત્થ કતમા ભવતણ્હા? ભવદિટ્ઠિસહગતો રાગો સારાગો ચિત્તસ્સ સારાગો. અયં વુચ્ચતિ ભવતણ્હા. તત્થ કતમા વિભવતણ્હા? ઉચ્છેદદિટ્ઠિસહગતો રાગો સારાગો ચિત્તસ્સ સારાગો, અયં વુચ્ચતિ વિભવતણ્હા. અવસેસા તણ્હા કામતણ્હા’’તિ. પુન કામતણ્હાદીસુ પઞ્ચકામગુણિકો રાગો કામતણ્હા. રૂપારૂપભવેસુ છન્દરાગો ઇતરા દ્વે તણ્હા. અભિધમ્મે પનેતા ‘‘કામધાતુપટિસંયુત્તો…પે॰… અરૂપધાતુપટિસંયુત્તો’’તિ એવં વિત્થારિતા. ઇમિના વારેન કિં દસ્સેતિ? સબ્બેપિ તેભૂમકા ધમ્મા રજનીયટ્ઠેન તણ્હાવત્થુકાતિ સબ્બતણ્હા કામતણ્હાય પરિયાદિયિત્વા તતો નીહરિત્વા ઇતરા દ્વે તણ્હા દસ્સેતિ. રૂપતણ્હાદીસુ રૂપભવે છન્દરાગો **રૂપતણ્હા**. અરૂપભવે છન્દરાગો **અરૂપતણ્હા**. ઉચ્છેદદિટ્ઠિસહગતો રાગો **નિરોધતણ્હા**.

સંયોજનત્તિકે વટ્ટસ્મિં સંયોજયન્તિ બન્ધન્તીતિ **સંયોજનાનિ**. સતિ રૂપાદિભેદે કાયે દિટ્ઠિ, વિજ્જમાના વા કાયે દિટ્ઠીતિ **સક્કાયદિટ્ઠિ**. વિચિનન્તો એતાય કિચ્છતિ, ન સક્કોતિ સન્નિટ્ઠાનં કાતુન્તિ **વિચિકિચ્છા**. સીલઞ્ચ વતઞ્ચ પરામસતીતિ **સીલબ્બતપરામાસો**. અત્થતો પન ‘‘રૂપં અત્તતો સમનુપસ્સતી’’તિઆદિના નયેન આગતા વીસતિવત્થુકા દિટ્ઠિ **સક્કાયદિટ્ઠિ** નામ. ‘‘સત્થરિ કઙ્ખતી’’તિઆદિના નયેન આગતા અટ્ઠવત્થુકા વિમતિ **વિચિકિચ્છા** નામ. ‘‘ઇધેકચ્ચો સીલેન સુદ્ધિ વતેન સુદ્ધિ સીલબ્બતેન સુદ્ધીતિ સીલં પરામસતિ, વતં પરામસતિ, સીલબ્બતં પરામસતિ. યા એવરૂપા દિટ્ઠિ દિટ્ઠિગત’’ન્તિઆદિના નયેન આગતો વિપરિયેસગ્ગાહો **સીલબ્બતપરામાસો** નામ.

તયો આસવાતિ એત્થ ચિરપારિવાસિયટ્ઠેન વા આસવનટ્ઠેન વા **આસવા**. તત્થ ‘‘પુરિમા, ભિક્ખવે, કોટિ ન પઞ્ઞાયતિ અવિજ્જાય, ઇતો પુબ્બે અવિજ્જા નાહોસિ, અથ પચ્છા સમભવી’’તિ, ‘‘પુરિમા , ભિક્ખવે, કોટિ ન પઞ્ઞાયતિ ભવતણ્હાય ભવદિટ્ઠિયા, ઇતો પુબ્બે ભવદિટ્ઠિ નાહોસિ, અથ પચ્છા સમભવી’’તિ એવં તાવ ચિરપારિવાસિયટ્ઠેન આસવા વેદિતબ્બા. ચક્ખુતો રૂપે સવતિ આસવતિ સન્દતિ પવત્તતિ. સોતતો સદ્દે. ઘાનતો ગન્ધે. જિવ્હાતો રસે. કાયતો ફોટ્ઠબ્બે. મનતો ધમ્મે સવતિ આસવતિ સન્દતિ પવત્તતીતિ એવં આસવનટ્ઠેન આસવાતિ વેદિતબ્બા.

પાળિયં પન કત્થચિ દ્વે આસવા આગતા ‘‘દિટ્ઠધમ્મિકા ચ આસવા સમ્પરાયિકા ચ આસવા’’તિ, કત્થચિ ‘‘તયોમે, ભિક્ખવે, આસવા. કામાસવો ભવાસવો અવિજ્જાસવો’’તિ તયો. અભિધમ્મે તેયેવ દિટ્ઠાસવેન સદ્ધિં

ચત્તારો. નિબ્બેધિકપરિયાયે ‘‘અત્થિ, ભિક્ખવે, આસવા નિરયગામિનિયા, અત્થિ આસવા તિરચ્છાનયોનિગામિનિયા, અત્થિ આસવા પેત્તિવિસયગામિનિયા, અત્થિ આસવા મનુસ્સલોકગામિનિયા અત્થિ આસવા દેવલોકગામિનિયા’’તિ એવં પઞ્ચ. છક્કનિપાતે આહુનેય્યસુત્તે ‘‘અત્થિ, ભિક્ખવે, આસવા સંવરા પહાતબ્બા, અત્થિ આસવા પટિસેવના પહાતબ્બા, અત્થિ આસવા પરિવજ્જના પહાતબ્બા, અત્થિ આસવા અધિવાસના પહાતબ્બા, અત્થિ આસવા વિનોદના પહાતબ્બા, અત્થિ આસવા ભાવના પહાતબ્બા’’તિ એવં છ. સબ્બાસવપરિયાયે તેયેવ દસ્સનાપહાતબ્બેહિ સદ્ધિં સત્ત. ઇમસ્મિં પન સઙ્ગીતિસુત્તે તયો. તત્થ ‘‘યો કામેસુ કામચ્છન્દો’’તિ એવં વુત્તો પઞ્ચકામગુણિકો રાગો **કામાસવો** નામ. ‘‘યો ભવેસુ ભવચ્છન્દો’’તિ એવં વુત્તો સસ્સતદિટ્ઠિસહગતો રાગો, ભવવસેન વા પત્થના **ભવાસવો** નામ. ‘‘દુક્ખે અઞ્ઞાણ’’ન્તિઆદિના નયેન આગતા અવિજ્જા **અવિજ્જાસવો** નામાતિ. કામભવાદયો કામધાતુઆદિવસેન વુત્તાયેવ.

કામેસનાદીસુ ‘‘તત્થ કતમા કામેસના? યો કામેસુ કામચ્છન્દો કામજ્ઝોસાનં, અયં વુચ્ચતિ કામેસના’’તિ એવં વુત્તો કામગવેસનરાગો **કામેસના** નામ. ‘‘તત્થ કતમા ભવેસના? યો ભવેસુ ભવચ્છન્દો ભવજ્ઝોસાનં, અયં વુચ્ચતિ ભવેસના’’તિ એવં વુત્તો ભવગવેસનરાગો **ભવેસના** નામ. ‘‘તત્થ કતમા બ્રહ્મચરિયેસના? સસ્સતો લોકોતિ વા…પે॰… નેવ હોતિ ન નહોતિ તથાગતો પરમ્મરણાતિ વા, યા એવરૂપા દિટ્ઠિ દિટ્ઠિગતં વિપરિયેસગ્ગાહો , અયં વુચ્ચતિ બ્રહ્મચરિયેસના’’તિ એવં વુત્તા દિટ્ઠિગતિકસમ્મતસ્સ બ્રહ્મચરિયસ્સ ગવેસનદિટ્ઠિ **બ્રહ્મચરિયેસના** નામ. ન કેવલઞ્ચ ભવરાગદિટ્ઠિયોવ, તદેકટ્ઠં કમ્મમ્પિ એસનાયેવ. વુત્તઞ્હેતં ‘‘તત્થ કતમા કામેસના? કામરાગો તદેકટ્ઠં અકુસલં કાયકમ્મં વચીકમ્મં મનોકમ્મં, અયં વુચ્ચતિ કામેસના. તત્થ કતમા ભવેસના? ભવરાગો તદેકટ્ઠં અકુસલં કાયકમ્મં વચીકમ્મં મનોકમ્મં, અયં વુચ્ચતિ ભવેસના. તત્થ કતમા બ્રહ્મચરિયેસના? અન્તગ્ગાહિકા દિટ્ઠિ તદેકટ્ઠં અકુસલં કાયકમ્મં વચીકમ્મં મનોકમ્મં, અયં વુચ્ચતિ બ્રહ્મચરિયેસના’’તિ.

વિધાસુ ‘‘કથંવિધં સીલવન્તં વદન્તિ, કથંવિધં પઞ્ઞવન્તં વદન્તી’’તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૧.૯૫) આકારસણ્ઠાનં વિધા નામ. ‘‘એકવિધેન ઞાણવત્થુ દુવિધેન ઞાણવત્થૂ’’તિઆદીસુ (વિભ॰ ૭૫૧) કોટ્ઠાસો. ‘‘સેય્યોહમસ્મીતિ વિધા’’તિઆદીસુ (વિભ॰ ૯૨૦) માનો વિધા નામ. ઇધ સો અધિપ્પેતો. માનો હિ સેય્યાદિવસેન વિદહનતો **વિધા**તિ વુચ્ચતિ. **સેય્યોહમસ્મી**તિ ઇમિના સેય્યસદિસહીનાનં વસેન તયો માના વુત્તા. સદિસહીનેસુપિ એસેવ નયો.

અયઞ્હિ **માનો** નામ સેય્યસ્સ તિવિધો, સદિસસ્સ તિવિધો, હીનસ્સ તિવિધોતિ **નવવિધો** હોતિ. તત્થ ‘‘સેય્યસ્સ સેય્યોહમસ્મી’’તિ માનો રાજૂનઞ્ચેવ પબ્બજિતાનઞ્ચ ઉપ્પજ્જતિ.

રાજા હિ રટ્ઠેન વા ધનવાહનેહિ વા ‘‘કો મયા સદિસો અત્થી’’તિ એતં માનં કરોતિ . પબ્બજિતોપિ સીલધુતઙ્ગાદીહિ ‘‘કો મયા સદિસો અત્થી’’તિ એતં માનં કરોતિ. ‘‘સેય્યસ્સ સદિસોહમસ્મી’’તિ માનોપિ એતેસંયેવ ઉપ્પજ્જતિ. રાજા હિ રટ્ઠેન વા ધનવાહનેહિ વા અઞ્ઞરાજૂહિ સદ્ધિં મય્હં કિં નાનાકરણન્તિ એતં માનં કરોતિ. પબ્બજિતોપિ સીલધુતઙ્ગાદીહિપિ અઞ્ઞેન ભિક્ખુના મય્હં કિં નાનાકરણન્તિ એતં માનં કરોતિ. ‘‘સેય્યસ્સ હીનોહમસ્મી’’તિ માનોપિ એતેસંયેવ ઉપ્પજ્જતિ. યસ્સ હિ રઞ્ઞો રટ્ઠં વા ધનવાહનાદીનિ વા નાતિસમ્પન્નાનિ હોન્તિ, સો મય્હં રાજાતિ વોહારમુખમત્તમેવ, કિં રાજા નામ અહન્તિ એતં માનં કરોતિ. પબ્બજિતોપિ અપ્પલાભસક્કારો અહં ધમ્મકથિકો બહુસ્સુતો મહાથેરોતિ કથામત્તકમેવ, કિં ધમ્મકથિકો નામાહં કિં બહુસ્સુતો કિં મહાથેરો યસ્સ મે લાભસક્કારો નત્થીતિ એતં માનં કરોતિ.

‘‘સદિસસ્સ સેય્યોહમસ્મી’’તિ માનાદયો અમચ્ચાદીનં ઉપ્પજ્જન્તિ. અમચ્ચો વા હિ રટ્ઠિયો વા ભોગયાનવાહનાદીહિ કો મયા સદિસો અઞ્ઞો રાજપુરિસો અત્થીતિ વા મય્હં અઞ્ઞેહિ સદ્ધિં કિં નાનાકરણન્તિ વા અમચ્ચોતિ નામમેવ મય્હં, ઘાસચ્છાદનમત્તમ્પિ મે નત્થિ, કિં અમચ્ચો નામાહન્તિ વા એતે માને કરોતિ.

‘‘હીનસ્સ સેય્યોહમસ્મી’’તિ માનાદયો દાસાદીનં ઉપ્પજ્જન્તિ. દાસો હિ માતિતો વા પિતિતો વા કો મયા સદિસો અઞ્ઞો દાસો નામ અત્થિ, અઞ્ઞે જીવિતું અસક્કોન્તા કુચ્છિહેતુ દાસા જાતા, અહં પન પવેણીઆગતત્તા સેય્યોતિ વા પવેણીઆગતભાવેન ઉભતોસુદ્ધિકદાસત્તેન અસુકદાસેન નામ સદ્ધિં કિં મય્હં નાનાકરણન્તિ વા કુચ્છિવસેનાહં દાસબ્યં ઉપગતો, માતાપિતુકોટિયા પન મે દાસટ્ઠાનં નત્થિ, કિં દાસો નામ અહન્તિ વા એતે માને કરોતિ. યથા ચ દાસો, એવં પુક્કુસચણ્ડાલાદયોપિ એતે માને કરોન્તિયેવ.

એત્થ ચ સેય્યસ્સ સેય્યોહમસ્મીતિ, ચ સદિસસ્સ સદિસોહમસ્મીતિ ચ હીનસ્સ હીનોહમસ્મીતિ ચ ઇમે તયો માના યાથાવમાના નામ અરહત્તમગ્ગવજ્ઝા. સેસા છ માના અયાથાવમાના નામ પઠમમગ્ગવજ્ઝા.

તયો અદ્ધાતિ તયો કાલા. **અતીતો અદ્ધા**તિઆદીસુ દ્વેપરિયાયા સુત્તન્તપરિયાયો ચ અભિધમ્મપરિયાયો ચ. સુત્તન્તપરિયાયેન પટિસન્ધિતો પુબ્બે **અતીતો અદ્ધા** નામ. ચુતિતો પચ્છા **અનાગતો અદ્ધા** નામ. સહ ચુતિપટિસન્ધીહિ તદન્તરં **પચ્ચુપ્પન્નો અદ્ધા** નામ. અભિધમ્મપરિયાયેન તીસુ ખણેસુ ભઙ્ગતો ઉદ્ધં **અતીતો અદ્ધા** નામ. ઉપ્પાદતો પુબ્બે **અનાગતો અદ્ધા** નામ. ખણત્તયે **પચ્ચુપ્પન્નો અદ્ધા** નામ. અતીતાદિભેદો ચ નામ અયં ધમ્માનં હોતિ, ન કાલસ્સ. અતીતાદિભેદે પન ધમ્મે ઉપાદાય ઇધ પરમત્થતો અવિજ્જમાનોપિ કાલો તેનેવ વોહારેન વુત્તોતિ વેદિતબ્બો.

તયો અન્તાતિ તયો કોટ્ઠાસા. ‘‘કાયબન્ધનસ્સ અન્તો જીરતી’’તિઆદીસુ (ચૂળવ॰ ૨૭૮) હિ અન્તોયેવ અન્તો. ‘‘એસેવન્તો દુક્ખસ્સા’’તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૨.૫૧) પરભાગો અન્તો. ‘‘અન્તમિદં, ભિક્ખવે, જીવિકાન’’ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૩.૮૦) એત્થ લામકભાવો અન્તો. ‘‘સક્કાયો ખો, આવુસો, પઠમો અન્તો’’તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૬.૬૧) કોટ્ઠાસો અન્તો. ઇધ કોટ્ઠાસો અધિપ્પેતો. **સક્કાયો**તિ પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા. **સક્કાયસમુદયો**તિ તેસં નિબ્બત્તિકા પુરિમતણ્હા. **સક્કાયનિરોધો**તિ ઉભિન્નં અપ્પવત્તિભૂતં નિબ્બાનં. મગ્ગો પન નિરોધાધિગમસ્સ ઉપાયત્તા નિરોધે ગહિતે ગહિતોવાતિ વેદિતબ્બો.

દુક્ખદુક્ખતાતિ દુક્ખભૂતા દુક્ખતા. દુક્ખવેદનાયેતં નામં. **સઙ્ખારદુક્ખતા**તિ સઙ્ખારભાવેન દુક્ખતા. અદુક્ખમસુખાવેદનાયેતં નામં. સા હિ સઙ્ખતત્તા ઉપ્પાદજરાભઙ્ગપીળિતા, તસ્મા અઞ્ઞદુક્ખસભાવવિરહતો સઙ્ખારદુક્ખતાતિ વુત્તા. **વિપરિણામદુક્ખતા**તિ વિપરિણામે દુક્ખતા. સુખવેદનાયેતં નામં. સુખસ્સ હિ વિપરિણામે દુક્ખં ઉપ્પજ્જતિ, તસ્મા સુખં વિપરિણામદુક્ખતાતિ વુત્તં. અપિચ ઠપેત્વા દુક્ખવેદનં સુખવેદનઞ્ચ સબ્બેપિ તેભૂમકા ધમ્મા ‘‘સબ્બે સઙ્ખારા દુક્ખા’’તિ વચનતો સઙ્ખારદુક્ખતાતિ વેદિતબ્બા.

મિચ્છત્તનિયતોતિ મિચ્છાસભાવો હુત્વા નિયતો. નિયતમિચ્છાદિટ્ઠિયા સદ્ધિં આનન્તરિયકમ્મસ્સેતં નામં. સમ્માસભાવે નિયતો **સમ્મત્તનિયતો**. ચતુન્નં અરિયમગ્ગાનમેતં નામં. ન નિયતોતિ **અનિયતો**. અવસેસાનં ધમ્માનમેતં નામં.

તયો તમાતિ ‘‘તમન્ધકારો સમ્મોહો અવિજ્જોઘો મહાભયો’’તિ વચનતો અવિજ્જા તમો નામ. ઇધ પન અવિજ્જાસીસેન વિચિકિચ્છા વુત્તા. **આરબ્ભા**તિ આગમ્મ. **કઙ્ખતી**તિ કઙ્ખં ઉપ્પાદેતિ. **વિચિકિચ્છતી**તિ વિચિનન્તો કિચ્છં આપજ્જતિ, સન્નિટ્ઠાતું ન સક્કોતિ. **નાધિમુચ્ચતી**તિ તત્થ અધિમુચ્ચિતું ન સક્કોતિ. **ન સમ્પસીદતી**તિ તં આરબ્ભ પસાદં આરોપેતું ન સક્કોતિ.

અરક્ખેય્યાનીતિ ન રક્ખિતબ્બાનિ. તીસુ દ્વારેસુ પચ્ચેકં રક્ખણકિચ્ચં નત્થિ, સબ્બાનિ સતિયા એવ રક્ખિતાનીતિ દીપેતિ. **નત્થિ તથાગતસ્સા**તિ. ‘‘ઇદં નામ મે સહસા ઉપ્પન્નં કાયદુચ્ચરિતં, ઇમાહં યથા મે પરો ન જાનાતિ , તથા રક્ખામિ, પટિચ્છાદેમી’’તિ એવં રક્ખિતબ્બં નત્થિ તથાગતસ્સ કાયદુચ્ચરિતં. સેસેસુપિ એસેવ નયો. કિં પન સેસખીણાસવાનં કાયસમાચારાદયો અપરિસુદ્ધાતિ? નો અપરિસુદ્ધા. ન પન તથાગતસ્સ વિય પરિસુદ્ધા. અપ્પસ્સુતખીણાસવો હિ કિઞ્ચાપિ લોકવજ્જં નાપજ્જતિ, પણ્ણત્તિયં પન અકોવિદત્તા વિહારકારં કુટિકારં સહગારં સહસેય્યન્તિ એવરૂપા કાયદ્વારે આપત્તિયો આપજ્જતિ. સઞ્ચરિત્તં પદસોધમ્મં ઉત્તરિછપ્પઞ્ચવાચં ભૂતારોચનન્તિ એવરૂપા વચીદ્વારે આપત્તિયો આપજ્જતિ. ઉપનિક્ખિત્તસાદિયનવસેન મનોદ્વારે રૂપિયપ્પટિગ્ગાહણાપત્તિં આપજ્જતિ, ધમ્મસેનાપતિસદિસસ્સાપિ હિ ખીણાસવસ્સ મનોદ્વારે સઉપારમ્ભવસેન મનોદુચ્ચરિતં ઉપ્પજ્જતિ એવ.

ચાતુમવત્થુસ્મિઞ્હિ પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનાનં પણામિતકાલે તેસં અત્થાય ચાતુમેય્યકેહિ સક્યેહિ ભગવતિ ખમાપિતે થેરો ભગવતા ‘‘કિન્તિ તે સારિપુત્ત અહોસિ મયા ભિક્ખુસઙ્ઘે પણામિતે’’તિ પુટ્ઠો અહં પરિસાય અબ્યત્તભાવેન સત્થારા પણામિતો. ઇતો દાનિ પટ્ઠાય પરં ન ઓવદિસ્સામીતિ ચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા આહ ‘‘એવં ખો મે, ભન્તે, અહોસિ ભગવતા ભિક્ખુસઙ્ઘો પણામિતો, અપ્પોસ્સુક્કો દાનિ ભગવા દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારં અનુયુત્તો વિહરિસ્સતિ, મયમ્પિ દાનિ અપ્પોસ્સુક્કા દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારં અનુયુત્તા વિહરિસ્સામા’’તિ.

અથસ્સ તસ્મિં મનોદુચ્ચરિતે ઉપારમ્ભં આરોપેન્તો સત્થા આહ – ‘‘આગમેહિ ત્વં, સારિપુત્ત ન ખો તે, સારિપુત્ત, પુનપિ એવરૂપં ચિત્તં ઉપ્પાદેતબ્બ’’ન્તિ. એવં પરં ન ઓવદિસ્સામિ નાનુસાસિસ્સામીતિ વિતક્કિતમત્તમ્પિ થેરસ્સ મનોદુચ્ચરિતં નામ જાતં. ભગવતો પન એત્તકં નામ નત્થિ, અનચ્છરિયઞ્ચેતં. સબ્બઞ્ઞુતં પત્તસ્સ દુચ્ચરિતં ન ભવેય્ય. બોધિસત્તભૂમિયં ઠિતસ્સ છબ્બસ્સાનિ પધાનં અનુયુઞ્જન્તસ્સાપિ પનસ્સ નાહોસિ. ઉદરચ્છવિયા પિટ્ઠિકણ્ટકં અલ્લીનાય ‘‘કાલઙ્કતો સમણો ગોતમો’’તિ દેવતાનં વિમતિયા ઉપ્પજ્જમાનાયપિ ‘‘સિદ્ધત્થ કસ્મા કિલમસિ? સક્કા ભોગે ચ ભુઞ્જિતું પુઞ્ઞાનિ ચ કાતુ’’ન્તિ મારેન પાપિમતા વુચ્ચમાનસ્સ ‘‘ભોગે ભુઞ્જિસ્સામી’’તિ વિતક્કમત્તમ્પિ નુપ્પજ્જતિ. અથ નં મારો બોધિસત્તકાલે છબ્બસ્સાનિ બુદ્ધકાલે એકં વસ્સં અનુબન્ધિત્વા કિઞ્ચિ વજ્જં અપસ્સિત્વા ઇદં વત્વા પક્કામિ –

‘‘સત્તવસ્સાનિ ભગવન્તં, અનુબન્ધિં પદાપદં;
ઓતારં નાધિગચ્છિસ્સં, સમ્બુદ્ધસ્સ સતીમતો’’તિ. (સુ॰ નિ॰ ૪૪૮);

અપિચ અટ્ઠારસન્નં બુદ્ધધમ્માનં વસેનાપિ ભગવતો દુચ્ચરિતાભાવો વેદિતબ્બો. **અટ્ઠારસ બુદ્ધધમ્મા** નામ નત્થિ તથાગતસ્સ કાયદુચ્ચરિતં, નત્થિ વચીદુચ્ચરિતં, નત્થિ મનોદુચ્ચરિતં, અતીતે બુદ્ધસ્સ અપ્પટિહતઞાણં, અનાગતે, પચ્ચુપ્પન્ને બુદ્ધસ્સ અપ્પટિહતઞાણં, સબ્બં કાયકમ્મં બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઞાણાનુપરિવત્તિ, સબ્બં

વચીકમ્મં, સબ્બં મનોકમ્મં બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઞાણાનુપરિવત્તિ, નત્થિ છન્દસ્સ હાનિ, નત્થિ વીરિયસ્સ હાનિ, નત્થિ સતિયા હાનિ, નત્થિ દવા, નત્થિ રવા, નત્થિ ચલિતં નત્થિ સહસા, નત્થિ અબ્યાવટો મનો, નત્થિ અકુસલચિત્તન્તિ.

કિઞ્ચનાતિ પલિબોધા. **રાગો કિઞ્ચન**ન્તિ રાગો ઉપ્પજ્જમાનો સત્તે બન્ધતિ પલિબુન્ધતિ તસ્મા કિઞ્ચનન્તિ વુચ્ચતિ. ઇતરેસુપિ દ્વીસુ એસેવ નયો.

અગ્ગીતિ અનુદહનટ્ઠેન **અગ્ગિ**. **રાગગ્ગી**તિ રાગો ઉપ્પજ્જમાનો સત્તે અનુદહતિ ઝાપેતિ, તસ્મા અગ્ગીતિ વુચ્ચતિ. ઇતરેસુપિ એસેવ નયો. તત્થ વત્થૂનિ એકા દહરભિક્ખુની ચિત્તલપબ્બતવિહારે ઉપોસથાગારં ગન્ત્વા દ્વારપાલરૂપકં ઓલોકયમાના ઠિતા. અથસ્સા અન્તો રાગો ઉપ્પન્નો. સા તેનેવ ઝાયિત્વા કાલમકાસિ. ભિક્ખુનિયો ગચ્છમાના ‘‘અયં દહરા ઠિતા, પક્કોસથ, ન’’ન્તિ આહંસુ. એકા ગન્ત્વા કસ્મા ઠિતાસીતિ હત્થે ગણ્હિ. ગહિતમત્તા પરિવત્તિત્વા પપતા. ઇદં તાવ રાગસ્સ અનુદહનતાય વત્થુ. દોસસ્સ પન અનુદહનતાય **મનોપદોસિકા** દેવા. મોહસ્સ અનુદહનતાય **ખિડ્ડાપદોસિકા** દેવા દટ્ઠબ્બા. મોહવસેન હિ તાસં સતિસમ્મોસો હોતિ. તસ્મા ખિડ્ડાવસેન આહારકાલં અતિવત્તિત્વા કાલઙ્કરોન્તિ.

આહુનેય્યગ્ગીતિઆદીસુ આહુનં વુચ્ચતિ સક્કારો, આહુનં અરહન્તીતિ **આહુનેય્યા**. માતાપિતરો હિ પુત્તાનં બહૂપકારતાય આહુનં અરહન્તિ. તેસુ વિપ્પટિપજ્જમાના પુત્તા નિરયાદીસુ નિબ્બત્તન્તિ. તસ્મા કિઞ્ચાપિ માતાપિતરો નાનુદહન્તિ, અનુદહનસ્સ પન પચ્ચયા હોન્તિ. ઇતિ અનુદહનટ્ઠેન આહુનેય્યગ્ગીતિ વુચ્ચન્તિ. સ્વાયમત્થો મિત્તવિન્દકવત્થુના દીપેતબ્બો –

મિત્તવિન્દકો હિ માતરા ‘‘તાત, અજ્જ ઉપોસથિકો હુત્વા વિહારે સબ્બરત્તિં ધમ્મસ્સવનં સુણ, સહસ્સં તે દસ્સામી’’તિ વુત્તો ધનલોભેન ઉપોસથં સમાદાય વિહારં ગન્ત્વા ઇદં ઠાનં અકુતોભયન્તિ સલ્લક્ખેત્વા ધમ્માસનસ્સ હેટ્ઠા નિપન્નો સબ્બરત્તિં નિદ્દાયિત્વા ઘરં અગમાસિ. માતા પાતોવ યાગું પચિત્વા ઉપનામેસિ. સો સહસ્સં ગહેત્વાવ પિવિ. અથસ્સ એતદહોસિ – ‘‘ધનં સંહરિસ્સામી’’તિ. સો નાવાય સમુદ્દં પક્ખન્દિતુકામો અહોસિ. અથ નં માતા ‘‘તાત, ઇમસ્મિં કુલે ચત્તાલીસકોટિધનં અત્થિ, અલં ગમનેના’’તિ નિવારેસિ. સો તસ્સા વચનં અનાદિયિત્વા ગચ્છતિ એવ. માતા પુરતો અટ્ઠાસિ. અથ નં કુજ્ઝિત્વા ‘‘અયં મય્હં પુરતો તિટ્ઠતી’’તિ પાદેન પહરિત્વા પતિતં અન્તરં કત્વા અગમાસિ.

માતા ઉટ્ઠહિત્વા ‘‘માદિસાય માતરિ એવરૂપં કમ્મં કત્વા ગતસ્સ તે ગતટ્ઠાને સુખં ભવિસ્સતીતિ એવંસઞ્ઞી નામ ત્વં પુત્તા’’તિ આહ. તસ્સ નાવં આરુય્હ ગચ્છતો સત્તમે દિવસે નાવા અટ્ઠાસિ. અથ તે મનુસ્સા ‘‘અદ્ધા એત્થ પાપપુરિસો અત્થિ સલાકં દેથા’’તિ આહંસુ. સલાકા દિય્યમાના તસ્સેવ તિક્ખત્તું પાપુણાતિ. તે તસ્સ ઉળુમ્પં દત્વા તં સમુદ્દે પક્ખિપિંસુ. સો એકં દીપં ગન્ત્વા વિમાનપેતીહિ સદ્ધિં સમ્પત્તિં અનુભવન્તો તાહિ ‘‘પુરતો પુરતો મા અગમાસી’’તિ વુચ્ચમાનોપિ તદ્દિગુણં તદ્દિગુણં સમ્પત્તિં પસ્સન્તો અનુપુબ્બેન ખુરચક્કધરં એકં અદ્દસ. તસ્સ તં ચક્કં પદુમપુપ્ફં વિય ઉપટ્ઠાસિ. સો તં આહ – ‘‘અમ્ભો, ઇદં તયા પિળન્ધિતં પદુમં મય્હં દેહી’’તિ. ‘‘ન ઇદં સામિ પદુમં, ખુરચક્કં એત’’ન્તિ. સો ‘‘વઞ્ચેસિ મં, ત્વં કિં મયા પદુમં અદિટ્ઠપુબ્બ’’ન્તિ વત્વા ત્વં લોહિતચન્દનં વિલિમ્પિત્વા પિળન્ધનં પદુમપુપ્ફં મય્હં ન દાતુકામોતિ આહ. સો ચિન્તેસિ ‘‘અયમ્પિ મયા કતસદિસં કમ્મં કત્વા તસ્સ ફલં અનુભવિતુકામો’’તિ. અથ નં ‘‘હન્દ રે’’તિ વત્વા તસ્સ મત્થકે ચક્કં પક્ખિપિ. તેન વુત્તં –

‘‘ચતુબ્ભિ અટ્ઠજ્ઝગમા, અટ્ઠાહિપિ ચ સોળસ;
સોળસાહિ ચ બાત્તિંસ, અત્રિચ્છં ચક્કમાસદો;
ઇચ્છાહતસ્સ પોસસ્સ, ચક્કં ભમતિ મત્થકે’’તિ. (જા॰ ૧.૧.૧૦૪).

ગહપતીતિ પન ગેહસામિકો વુચ્ચતિ. સો માતુગામસ્સ સયનવત્થાલઙ્કારાદિઅનુપ્પદાનેન બહૂપકારો. તં અતિચરન્તો માતુગામો નિરયાદીસુ નિબ્બત્તતિ, તસ્મા સોપિ પુરિમનયેનેવ અનુદહનટ્ઠેન ગહપતગ્ગીતિ વુત્તો.

તત્થ વત્થુ – કસ્સપબુદ્ધસ્સ કાલે સોતાપન્નસ્સ ઉપાસકસ્સ ભરિયા અતિચારિની અહોસિ . સો તં પચ્ચક્ખતો દિસ્વા ‘‘કસ્મા ત્વં એવં કરોસી’’તિ આહ. સા ‘‘સચાહં એવરૂપં કરોમિ, અયં મે સુનખો વિલુપ્પમાનો ખાદતૂ’’તિ વત્વા કાલઙ્કત્વા કણ્ણમુણ્ડકદહે વેમાનિકપેતી હુત્વા નિબ્બત્તા. દિવા સમ્પત્તિં અનુભવતિ, રત્તિં દુક્ખં. તદા બારાણસીરાજા મિગવં ચરન્તો અરઞ્ઞં પવિસિત્વા અનુપુબ્બેન કણ્ણમુણ્ડકદહં સમ્પત્તો તાય સદ્ધિં સમ્પત્તિં અનુભવતિ. સા તં વઞ્ચેત્વા રત્તિં દુક્ખં અનુભવતિ. સો ઞત્વા ‘‘કત્થ નુ ખો ગચ્છતી’’તિ પિટ્ઠિતો પિટ્ઠિતો ગન્ત્વા અવિદૂરે ઠિતો કણ્ણમુણ્ડકદહતો નિક્ખમિત્વા તં ‘‘પટપટ’’ન્તિ ખાદમાનં એકં સુનખં દિસ્વા અસિના દ્વિધા છિન્દિ. દ્વે અહેસું. પુન છિન્ને ચત્તારો. પુન છિન્ને અટ્ઠ. પુન છિન્ને સોળસ અહેસું. સા ‘‘કિં કરોસિ સામી’’તિ આહ. સો ‘‘કિં ઇદ’’ન્તિ આહ. સા ‘‘એવં અકત્વા ખેળપિણ્ડં ભૂમિયં નિટ્ઠુભિત્વા પાદેન ઘંસાહી’’તિ આહ. સો તથા અકાસિ. સુનખા અન્તરધાયિંસુ. તં દિવસં તસ્સા કમ્મં ખીણં. રાજા વિપ્પટિસારી હુત્વા ગન્તું આરદ્ધો. સા ‘‘મય્હં, સામિ, કમ્મં ખીણં મા અગમા’’તિ આહ. રાજા અસુત્વાવ ગતો.

દક્ખિણેય્યગ્ગીતિ એત્થ પન **દક્ખિણા**તિ ચત્તારો પચ્ચયા, ભિક્ખુસઙ્ઘો દક્ખિણેય્યો. સો ગિહીનં તીસુ સરણેસુ પઞ્ચસુ સીલેસુ દસસુ સીલેસુ માતાપિતુઉપટ્ઠાને ધમ્મિકસમણબ્રાહ્મણઉપટ્ઠાનેતિ એવમાદીસુ કલ્યાણધમ્મેસુ નિયોજનેન બહૂપકારો, તસ્મિં મિચ્છાપટિપન્ના ગિહી ભિક્ખુસઙ્ઘં અક્કોસિત્વા પરિભાસિત્વા નિરયાદીસુ નિબ્બત્તન્તિ, તસ્મા સોપિ પુરિમનયેનેવ અનુદહનટ્ઠેન દક્ખિણેય્યગ્ગીતિ વુત્તો. ઇમસ્સ પનત્થસ્સ વિભાવનત્થં વિમાનવત્થુસ્મિં રેવતીવત્થુ વિત્થારેતબ્બં.

‘‘તિવિધેન રૂપસઙ્ગહો’’તિ એત્થ **તિવિધેના**તિ તીહિ કોટ્ઠાસેહિ. **સઙ્ગહો**તિ જાતિસઞ્જાતિકિરિયગણનવસેન ચતુબ્બિધો સઙ્ગહો. તત્થ સબ્બે ખત્તિયા આગચ્છન્તૂતિઆદિકો (મ॰ નિ॰ ૧.૪૬૨) જાતિસઙ્ગહો. સબ્બે કોસલકાતિઆદિકો સઞ્જાતિસઙ્ગહો. સબ્બે હત્થારોહાતિઆદિકો કિરિયસઙ્ગહો. ચક્ખાયતનં કતમં ખન્ધગણનં ગચ્છતીતિ? ચક્ખાયતનં રૂપક્ખન્ધગણનં ગચ્છતીતિ. હઞ્ચિ ચક્ખાયતનં રૂપક્ખન્ધેન સઙ્ગહિતન્તિ અયં ગણનસઙ્ગહો, સો ઇધ અધિપ્પેતો. તસ્મા તિવિધેન રૂપસઙ્ગહોતિ તીહિ કોટ્ઠાસેહિ રૂપગણનાતિ અત્થો.

સનિદસ્સનાદીસુ અત્તાનં આરબ્ભ પવત્તેન ચક્ખુવિઞ્ઞાણસઙ્ખાતેન સહ નિદસ્સનેનાતિ **સનિદસ્સનં**. ચક્ખુપટિહનનસમત્થતો સહ પટિઘેનાતિ **સપ્પટિઘં**. તં અત્થતો રૂપાયતનમેવ. ચક્ખુવિઞ્ઞાણસઙ્ખાતં નાસ્સ નિદસ્સનન્તિ **અનિદસ્સનં**. સોતાદિપટિહનનસમત્થતો સહ પટિઘેનાતિ **સપ્પટિઘં**. તં અત્થતો ચક્ખાયતનાદીનિ નવ આયતનાનિ. વુત્તપ્પકારં નાસ્સ નિદસ્સનન્તિ **અનિદસ્સનં**. નાસ્સ પટિઘોતિ **અપ્પટિઘં**. તં અત્થતો ઠપેત્વા દસાયતનાનિ અવસેસં સુખુમરૂપં.

તયો સઙ્ખારાતિ સહજાતધમ્મે ચેવ સમ્પરાયે ફલધમ્મે ચ સઙ્ખરોન્તિ રાસી કરોન્તીતિ સઙ્ખારા. અભિસઙ્ખરોતીતિ અભિસઙ્ખારો. પુઞ્ઞો અભિસઙ્ખારો **પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો**.

‘‘તત્થ કતમો પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો? કુસલા ચેતના કામાવચરા રૂપાવચરા દાનમયા સીલમયા ભાવનામયા’’તિ એવં વુત્તાનં અટ્ઠન્નં કામાવચરકુસલમહાચિત્તચેતનાનં, પઞ્ચન્નં રૂપાવચરકુસલચેતનાનઞ્ચેતં અધિવચનં. એત્થ ચ દાનસીલમયા અટ્ઠેવ ચેતના હોન્તિ. ભાવનામયા તેરસાપિ. યથા હિ પગુણં ધમ્મં સજ્ઝાયમાનો એકં દ્વે અનુસન્ધિં ગતોપિ ન જાનાતિ, પચ્છા આવજ્જન્તો જાનાતિ, એવમેવ કસિણપરિકમ્મં કરોન્તસ્સ પગુણજ્ઝાનં પચ્ચવેક્ખન્તસ્સ ઞાણવિપ્પયુત્તાપિ ભાવના હોતિ. તેન વુત્તં ‘‘ભાવનામયા તેરસાપી’’તિ.

તત્થ દાનમયાદીસુ ‘‘દાનં આરબ્ભ દાનમધિકિચ્ચ યા ઉપ્પજ્જતિ ચેતના સઞ્ચેતના ચેતયિતત્તં, અયં વુચ્ચતિ દાનમયો પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો. સીલં આરબ્ભ, ભાવનં આરબ્ભ, ભાવનમધિકિચ્ચ યા ઉપ્પજ્જતિ ચેતના સઞ્ચેતના ચેતયિતત્તં, અયં વુચ્ચતિ ભાવનામયો પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો’’તિ અયં સઙ્ખેપદેસના.

ચીવરાદીસુ પન ચતૂસુ પચ્ચયેસુ રૂપાદીસુ વા છસુ આરમ્મણેસુ અન્નાદીસુ વા દસસુ દાનવત્થૂસુ તં તં દેન્તસ્સ તેસં ઉપ્પાદનતો પટ્ઠાય પુબ્બભાગે, પરિચ્ચાગકાલે, પચ્છા સોમનસ્સચિત્તેન અનુસ્સરણે ચાતિ તીસુ કાલેસુ પવત્તા ચેતના દાનમયા નામ. સીલપૂરણત્થાય પન પબ્બજિસ્સામીતિ વિહારં ગચ્છન્તસ્સ, પબ્બજન્તસ્સ મનોરથં મત્થકં પાપેત્વા પબ્બજિતો વતમ્હિ સાધુ સાધૂતિ આવજ્જન્તસ્સ, પાતિમોક્ખં સંવરન્તસ્સ, ચીવરાદયો પચ્ચયે પચ્ચવેક્ખન્તસ્સ, આપાથગતેસુ રૂપાદીસુ ચક્ખુદ્વારાદીનિ સંવરન્તસ્સ, આજીવં સોધેન્તસ્સ ચ પવત્તા ચેતના સીલમયા નામ.

પટિસમ્ભિદાયં વુત્તેન વિપસ્સનામગ્ગેન ‘‘ચક્ખું અનિચ્ચતો દુક્ખતો અનત્તતો ભાવેન્તસ્સ...પે૰... મનં. રૂપે. ધમ્મે. ચક્ખુવિઞ્ઞાણં...પે૰... મનોવિઞ્ઞાણં. ચક્ખુસમ્ફસ્સં...પે૰... મનોસમ્ફસ્સં. ચક્ખુસમ્ફસ્સજં વેદનં...પે૰... મનોસમ્ફસ્સજં વેદનં. રૂપસઞ્ઞં , જરામરણં અનિચ્ચતો દુક્ખતો અનત્તતો ભાવેન્તસ્સ પવત્તા ચેતના ભાવનામયા નામા’’તિ અયં વિત્થારકથા.

અપુઞ્ઞો ચ સો અભિસઙ્ખારો ચાતિ **અપુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો**. દ્વાદસઅકુસલચિત્તસમ્પયુત્તાનં ચેતનાનં એતં અધિવચનં. વુત્તમ્પિ ચેતં ‘‘તત્થ કતમો અપુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો? અકુસલચેતના કામાવચરા, અયં વુચ્ચતિ અપુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો’’તિ. આનેઞ્જં નિચ્ચલં સન્તં વિપાકભૂતં અરૂપમેવ અભિસઙ્ખરોતીતિ **આનેઞ્જાભિસઙ્ખારો**. ચતુન્નં અરૂપાવચરકુસલચેતનાનં એતં અધિવચનં. યથાહ ‘‘તત્થ કતમો આનેઞ્જાભિસઙ્ખારો? કુસલચેતના અરૂપાવચરા, અયં વુચ્ચતિ આનેઞ્જાભિસઙ્ખારો’’તિ.

પુગ્ગલત્તિકે સત્તવિધો પુરિસપુગ્ગલો, તિસ્સો સિક્ખા સિક્ખતીતિ **સેક્ખો**. ખીણાસવો સિક્ખિતસિક્ખત્તા પુન ન સિક્ખિસ્સતીતિ **અસેક્ખો**. પુથુજ્જનો સિક્ખાહિ પરિબાહિયત્તા **નેવસેક્ખો નાસેક્ખો**.

થેરત્તિકે જાતિમહલ્લકો ગિહી **જાતિત્થેરો** નામ. ‘‘ચત્તારોમે, ભિક્ખવે, થેરકરણા ધમ્મા. ઇધ, ભિક્ખવે, થેરો સીલવા હોતિ, બહુસ્સુતો હોતિ, ચતુન્નં ઝાનાનં લાભી હોતિ, આસવાનં ખયા બહુસ્સુતો હોતિ, ચતુન્નં ઝાનાનં લાભી હોતિ, આસવાનં ખયા અનાસવં ચેતોવિમુત્તિં પઞ્ઞાવિમુત્તિં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, ચત્તારો થેરકરણા ધમ્મા’’તિ (અ૰ નિ૰ ૪.૨૨). એવં વુત્તેસુ ધમ્મેસુ એકેન વા અનેકેહિ વા સમન્નાગતો **ધમ્મથેરો** નામ. અઞ્ઞતરો થેરનામકો ભિક્ખૂતિ એવં થેરનામકો વા, યં વા પન મહલ્લકકાલે પબ્બજિતં સામણેરાદયો દિસ્વા થેરો થેરોતિ વદન્તિ, અયં **સમ્મુતિથેરો** નામ.

પુઞ્ઞકિરિયવત્થૂસુ દાનમેવ **દાનમયં**. પુઞ્ઞકિરિયા ચ સા તેસં તેસં આનિસંસાનં વત્થુ ચાતિ **પુઞ્ઞકિરિયવત્થુ**. ઇતરેસુપિ દ્વીસુ એસેવ નયો. અત્થતો પન પુબ્બે વુત્તદાનમયચેતનાદિવસેનેવ સદ્ધિં પુબ્બભાગઅપરભાગચેતનાહિ ઇમાનિ તીણિ પુઞ્ઞકિરિયવત્થૂનિ વેદિતબ્બાનિ. એકમેકઞ્ચેત્થ પુબ્બભાગતો પટ્ઠાય કાયેન કરોન્તસ્સ કાયકમ્મં હોતિ. તદત્થં વાચં નિચ્છારેન્તસ્સ વચીકમ્મં. કાયઙ્ગવાચઙ્ગં અચોપેત્વા મનસા ચિન્તેન્તસ્સ મનોકમ્મં. અન્નાદીનિ દેન્તસ્સ ચાપિ અન્નદાનાદીનિ દેમીતિ વા દાનપારમિં આવજ્જેત્વા વા દાનકાલે દાનમયં પુઞ્ઞકિરિયવત્થુ હોતિ. વત્તસીસે ઠત્વા દદતો સીલમયં. ખયતો વયતો સમ્મસનં પટ્ઠપેત્વા દદતો ભાવનામયં પુઞ્ઞકિરિયવત્થુ હોતિ.

અપરાનિપિ સત્ત પુઞ્ઞકિરિયવત્થૂનિ અપચિતિસહગતં પુઞ્ઞકિરિયવત્થુ, વેય્યાવચ્ચસહગતં, પત્તાનુપ્પદાનં, પત્તબ્ભનુમોદનં, દેસનામયં, સવનમયં, દિટ્ઠિજુગતં પુઞ્ઞકિરિયવત્થૂતિ. તત્થ મહલ્લકં દિસ્વા પચ્ચુગ્ગમનપત્તચીવરપ્પટિગ્ગહણઅભિવાદનમગ્ગસમ્પદાનાદિવસેન અપચિતિસહગતં વેદિતબ્બં. વુડ્ઢતરાનં વત્તપ્પટિપત્તિકરણવસેન, ગામં પિણ્ડાય પવિટ્ઠં ભિક્ખું દિસ્વા પત્તં ગહેત્વા ગામે ભિક્ખં સમાદપેત્વા ઉપસંહરણવસેન, ‘‘ગચ્છ ભિક્ખૂનં પત્તં આહરા’’તિ સુત્વા વેગેન ગન્ત્વા પત્તાહરણાદિવસેન ચ વેય્યાવચ્ચસહગતં વેદિતબ્બં. ચત્તારો પચ્ચયે દત્વા સબ્બસત્તાનં પત્તિ હોતૂતિ પવત્તનવસેન પત્તાનુપ્પદાનં વેદિતબ્બં. પરેહિ દિન્નાય પત્તિયા સાધુ સુટ્ઠૂતિ અનુમોદનાવસેન પત્તબ્ભનુમોદનં વેદિતબ્બં. એકો ‘‘એવં મં ‘ધમ્મકથિકો’તિ જાનિસ્સન્તી’’તિ ઇચ્છાય ઠત્વા લાભગરુકો હુત્વા દેસેતિ, તં ન મહપ્ફલં. એકો અત્તનો પગુણધમ્મં અપચ્ચાસીસમાનો પરેસં દેસેતિ, ઇદં દેસનામયં પુઞ્ઞકિરિયવત્થુ નામ. એકો સુણન્તો ‘‘ઇતિ મં ‘સદ્ધો’તિ જાનિસ્સન્તી’’તિ સુણાતિ, તં ન મહપ્ફલં. એકો ‘‘એવં મે મહપ્ફલં ભવિસ્સતી’’તિ હિતપ્ફરણેન મુદુચિત્તેન ધમ્મં સુણાતિ, ઇદં સવનમયં પુઞ્ઞકિરિયવત્થુ. દિટ્ઠિજુગતં પન સબ્બેસં નિયમલક્ખણં. યંકિઞ્ચિ પુઞ્ઞં કરોન્તસ્સ હિ દિટ્ઠિયા ઉજુભાવેનેવ મહપ્ફલં હોતિ.

ઇતિ ઇમેસં સત્તન્નં પુઞ્ઞકિરિયવત્થૂનં પુરિમેહેવ તીહિ સઙ્ગહો વેદિતબ્બો. એત્થ હિ અપચિતિવેય્યાવચ્ચાનિ સીલમયે. પત્તિદાનપત્તબ્ભનુમોદનાનિ દાનમયે. દેસનાસવનાનિ ભાવનામયે. દિટ્ઠિજુગતં તીસુપિ સઙ્ગહં ગચ્છતિ.

ચોદનાવત્થૂનીતિ ચોદનાકારણાનિ. **દિટ્ઠેના**તિ મંસચક્ખુના વા દિબ્બચક્ખુના વા વીતિક્કમં દિસ્વા ચોદેતિ. **સુતેના**તિ પકતિસોતેન વા દિબ્બસોતેન વા પરસ્સ સદ્દં સુત્વા ચોદેતિ. **પરિસઙ્કાય વા**તિ દિટ્ઠપરિસઙ્કિતેન વા સુતપરિસઙ્કિતેન વા મુતપરિસઙ્કિતેન વા ચોદેતિ. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પન સમન્તપાસાદિકાયં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો.

કામૂપપત્તિયોતિ કામૂપસેવના કામપ્પટિલાભા વા. **પચ્ચુપટ્ઠિતકામા**તિ નિબદ્ધકામા નિબદ્ધારમ્મણા. **સેય્યથાપિ મનુસ્સા**તિ યથા મનુસ્સા. મનુસ્સા હિ નિબદ્ધેયેવ વત્થુસ્મિં વસં વત્તેન્તિ . યત્થ પટિબદ્ધચિત્તા હોન્તિ, સતમ્પિ સહસ્સમ્પિ દત્વા માતુગામં આનેત્વા નિબદ્ધભોગં ભુઞ્જન્તિ. **એકચ્ચે દેવા** નામ ચતુદેવલોકવાસિનો. તેપિ નિબદ્ધવત્થુસ્મિંયેવ વસં વત્તેન્તિ. **એકચ્ચે વિનિપાતિકા** નામ નેરયિકે ઠપેત્વા અવસેસા મચ્છકચ્છપાદયોપિ હિ નિબદ્ધવત્થુસ્મિંયેવ વસં વત્તેન્તિ. મચ્છો અત્તનો મચ્છિયા કચ્છપો કચ્છપિયાતિ . **નિમ્મિનિત્વા નિમ્મિનિત્વા**તિ નીલપીતાદિવસેન યાદિસં યાદિસં અત્તનો રૂપં ઇચ્છન્તિ, તાદિસં તાદિસં નિમ્મિનિત્વા આયસ્મતો અનુરુદ્ધસ્સ પુરતો મનાપકાયિકા દેવતા વિય. **નિમ્માનરતી**તિ એવં સયં નિમ્મિતે નિમ્મિતે નિમ્માને રતિ એતેસન્તિ નિમ્માનરતી. **પરનિમ્મિતકામા**તિ પરેહિ નિમ્મિતકામા. તેસઞ્હિ મનં ञत्वा પરે યથારુચિતં કામભોગં નિમ્મિનન્તિ,

તે તત્થ વસં વત્તેન્તિ. કથં પરસ્સ મનં જાનન્તીતિ? પકતિસેવનવસેન. યથા હિ કુસલો સૂદો રઞ્ઞો ભુઞ્જન્તસ્સ યં યં સો બહું ગણ્હાતિ, તં તં તસ્સ રુચ્ચતીતિ જાનાતિ, એવં પકતિયા અભિરુચિતારમ્મણં ઞત્વા તાદિસકંયેવ નિમ્મિનન્તિ. તે તત્થ વસં વત્તેન્તિ, મેથુનં સેવન્તિ. કેચિ પન થેરા ''હસિતમત્તેન ઓલોકિતમત્તેન આલિઙ્ગિતમત્તેન ચ તેસં કામકિચ્ચં ઇજ્ઝતી''તિ વદન્તિ, તં અટ્ઠકથાયં ''એતં પન નત્થી''તિ પટિક્ખિત્તં. ન હિ કાયેન અફુસન્તસ્સ ફોટ્ઠબ્બં કામકિચ્ચં સાધેતિ. છન્નમ્પિ હિ કામાવચરાનં કામા પાકતિકા એવ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

''છ એતે કામાવચરા, સબ્બકામસમિદ્ધિનો;
સબ્બેસં એકસઙ્ઘાતં, આયુ ભવતિ કિત્તક''ન્તિ. (વિભ॰ ૧૦૨૩);

સુખૂપપત્તિયોતિ સુખપ્પટિલાભા. **ઉપ્પાદેત્વા ઉપ્પાદેત્વા સુખં વિહરન્તી**તિ તે હેટ્ઠા પઠમજ્ઝાનસુખં નિબ્બત્તેત્વા ઉપરિ વિપાકજ્ઝાનસુખં અનુભવન્તીતિ અત્થો. **સુખેન અભિસન્ના**તિ દુતિયજ્ઝાનસુખેન તિન્તા. **પરિસન્ના**તિ સમન્તતો તિન્તા. **પરિપૂરા**તિ પરિપુણ્ણા. **પરિપ્ફુટા**તિ તસ્સેવ વેવચનં. ઇદમ્પિ વિપાકજ્ઝાનસુખમેવ સન્ધાય વુત્તં. **અહોસુખં અહોસુખન્તિ** તેસં કિર ભવલોભો મહા ઉપ્પજ્જતિ. તસ્મા કદાચિ કરહચિ એવં ઉદાનં ઉદાનેન્તિ. **સન્તમેવા**તિ પણીતમેવ. **તુસિતા**તિ તતો ઉત્તરિં સુખસ્સ અપત્થનતો સન્તુટ્ઠા હુત્વા. **સુખં પટિવેદેન્તી**તિ તતિયજ્ઝાનસુખં અનુભવન્તિ.

સેક્ખા પઞ્ઞાતિ સત્ત અરિયપઞ્ઞા. અરહતો પઞ્ઞા **અસેક્ખા**. અવસેસા પઞ્ઞા **નેવસેક્ખાનાસેક્ખા**.

ચિન્તામયાદીસુ અયં વિત્થારો – ''તત્થ કતમા ચિન્તામયા પઞ્ઞા? યોગવિહિતેસુ વા કમ્માયતનેસુ યોગવિહિતેસુ વા સિપ્પાયતનેસુ યોગવિહિતેસુ વા વિજ્જાટ્ઠાનેસુ કમ્મસ્સકતં વા સચ્ચાનુલોમિકં વા રૂપં અનિચ્ચન્તિ વા...પે॰... વિઞ્ઞાણં અનિચ્ચન્તિ વા યં એવરૂપં અનુલોમિકં ખન્તિં દિટ્ઠિં રુચિં મુત્તિં પેક્ખં ધમ્મનિજ્ઝાનક્ખન્તિં પરતો અસુત્વા પટિલભતિ, અયં વુચ્ચતિ **ચિન્તામયા પઞ્ઞા**. તત્થ કતમા સુતમયા પઞ્ઞા? યોગવિહિતેસુ વા કમ્માયતનેસુ...પે॰... ધમ્મનિજ્ઝાનક્ખન્તિં પરતો સુત્વા પટિલભતિ, અયં વુચ્ચતિ **સુતમયા પઞ્ઞા**. (તત્થ કતમા ભાવનામયા પઞ્ઞા?) સબ્બાપિ સમાપન્નસ્સ પઞ્ઞા **ભાવનામયા પઞ્ઞા**''તિ (વિભ॰ ૭૬૮-૬૯).

સુતાવુધન્તિ સુતમેવ આવુધં. તં અત્થતો તેપિટકં બુદ્ધવચનં. તઞ્હિ નિસ્સાય ભિક્ખુ પઞ્ઞાવુધં નિસ્સાય સૂરો યોધો અવિકમ્પમાનો મહાકન્તારં વિય સંસારકન્તારં અતિક્કમતિ અવિહઞ્ઞમાનો. તેનેવ વુત્તં – ''સુતાવુધો, ભિક્ખવે, અરિયસાવકો અકુસલં પજહતિ, કુસલં ભાવેતિ, સાવજ્જં પજહતિ, અનવજ્જં ભાવેતિ, સુદ્ધમત્તાનં પરિહરતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૭.૬૭).

પવિવેકાવુધન્તિ ''કાયવિવેકો ચિત્તવિવેકો ઉપધિવિવેકો''તિ અયં તિવિધોપિ વિવેકોવ આવુધં. તસ્સ નાનાકરણં કાયવિવેકો વિવેકટ્ઠકાયાનં નેક્ખમ્માભિરતાનં. ચિત્તવિવેકો ચ પરિસુદ્ધચિત્તાનં પરમવોદાનપ્પત્તાનં. ઉપધિવિવેકો ચ નિરુપધીનં પુગ્ગલાનં. ઇમસ્મિઞ્હિ તિવિધે વિવેકે અભિરતો, ન કુતોચિ ભાયતિ. તસ્મા અયમ્પિ અવસ્સયટ્ઠેન આવુધન્તિ વુત્તો. લોકિયલોકુત્તરપઞ્ઞાવ આવુધં **પઞ્ઞાવુધં**. યસ્સ સા અત્થિ, સો ન કુતોચિ ભાયતિ, ન ચસ્સ કોચિ ભાયતિ. તસ્મા સાપિ અવસ્સયટ્ઠેનેવ આવુધન્તિ વુત્તા.

અનઞ્ઞાતઞ્ઞસ્સામીતિન્દ્રિયન્તિ ઇતો પુબ્બે અનઞ્ઞાતં અવિદિતં ધમ્મં જાનિસ્સામીતિ પટિપન્નસ્સ ઉપ્પન્નં ઇન્દ્રિયં. સોતાપત્તિમગ્ગઞાણસ્સેતં અધિવચનં. **અઞ્ઞિન્દ્રિયન્તિ** અઞ્ઞાભૂતં આજાનનભૂતં ઇન્દ્રિયં. સોતાપત્તિફલતો પટ્ઠાય છસુ ઠાનેસુ ઞાણસ્સેતં અધિવચનં. **અઞ્ઞાતાવિન્દ્રિયન્તિ** અઞ્ઞાતાવીસુ જાનનકિચ્ચપરિયોસાનપ્પત્તેસુ ધમ્મેસુ ઇન્દ્રિયં. અરહત્તફલઞાણસ્સેતં અધિવચનં.

મંસચક્ખુ ચક્ખુપસાદો. **દિબ્બચક્ખુ** આલોકનિસ્સિતં ઞાણં. **પઞ્ઞાચક્ખુ** લોકિયલોકુત્તરપઞ્ઞા.

અધિસીલસિક્ખાદીસુ અધિસીલઞ્ચ તં સિક્ખિતબ્બતો સિક્ખા ચાતિ **અધિસીલસિક્ખા**. ઇતરસ્મિં દ્વયેપિ એસેવ નયો. તત્થ સીલં અધિસીલં, ચિત્તં અધિચિત્તં, પઞ્ઞા અધિપઞ્ઞાતિ અયં પભેદો વેદિતબ્બો –

સીલં નામ પઞ્ચસીલદસસીલાનિ, પાતિમોક્ખસંવરો **અધિસીલં** નામ. અટ્ઠ સમાપત્તિયો ચિત્તં, વિપસ્સનાપાદકજ્ઝાનં **અધિચિત્તં**. કમ્મસ્સકતઞાણં પઞ્ઞા, વિપસ્સનાપઞ્ઞા **અધિપઞ્ઞા**. અનુપ્પન્નેપિ હિ બુદ્ધુપ્પાદે પવત્તતીતિ પઞ્ચસીલદસસીલાનિ સીલમેવ, પાતિમોક્ખસંવરસીલં બુદ્ધુપ્પાદેયેવ પવત્તતીતિ અધિસીલં. ચિત્તપઞ્ઞાસુપિ એસેવ નયો. અપિચ નિબ્બાનં પત્થયન્તેન સમાદિન્નં પઞ્ચસીલમ્પિ દસસીલમ્પિ અધિસીલમેવ. સમાપન્ના અટ્ઠ સમાપત્તિયોપિ અધિચિત્તમેવ. સબ્બં વા લોકિયં સીલમેવ, લોકુત્તરં અધિસીલં. ચિત્તપઞ્ઞાસુપિ એસેવ નયો.

ભાવનાસુ ખીણાસવસ્સ પઞ્ચદ્વારિકકાયો **કાયભાવના** નામ. અટ્ઠ સમાપત્તિયો **ચિત્તભાવના** નામ. અરહત્તફલપઞ્ઞા **પઞ્ઞાભાવના** નામ. ખીણાસવસ્સ હિ એકન્તેનેવ પઞ્ચદ્વારિકકાયો સુભાવિતો હોતિ. અટ્ઠ સમાપત્તિયો ચસ્સ ન અઞ્ઞેસં વિય દુબ્બલા, તસ્સેવ ચ પઞ્ઞા ભાવિતા નામ હોતિ પઞ્ઞાવેપુલ્લપત્તિયા. તસ્મા એવં વુત્તં.

અનુત્તરિયેસુ વિપસ્સના **દસ્સનાનુત્તરિયં** મગ્ગો **પટિપદાનુસ્સરિયં**. ફલં **વિમુત્તાનુત્તરિયં**. ફલં વા દસ્સનાનુત્તરિયં. મગ્ગો પટિપદાનુત્તરિયં. નિબ્બાનં વિમુત્તાનુત્તરિયં. નિબ્બાનં વા દસ્સનાનુત્તરિયં, તતો ઉત્તરિઞ્હિ દટ્ઠબ્બં નામ નત્થિ. મગ્ગો પટિપદાનુત્તરિયં. ફલં વિમુત્તાનુત્તરિયં. **અનુત્તરિયન્તિ** ઉત્તમં જેટ્ઠકં.

સમાધીસુ પઠમજ્ઝાનસમાધિ **સવિતક્કસવિચારો**. પઞ્ચકનયેન દુતિયજ્ઝાનસમાધિ **અવિતક્કવિચારમત્તો**. સેસો **અવિતક્કઅવિચારો**.

સુઞ્ઞતાદીસુ તિવિધા કથા આગમનતો, સગુણતો, આરમ્મણતોતિ. આગમનતો નામ એકો ભિક્ખુ અનત્તતો અભિનિવિસિત્વા અનત્તતો દિસ્વા અનત્તતો વુટ્ઠાતિ, તસ્સ વિપસ્સના **સુઞ્ઞતા** નામ હોતિ. કસ્મા? અસુઞ્ઞતત્તકારકાનં કિલેસાનં અભાવા. વિપસ્સનાગમનેન મગ્ગસમાધિ સુઞ્ઞતો નામ હોતિ. મગ્ગાગમનેન ફલસમાધિ સુઞ્ઞતો નામ. અપરો અનિચ્ચતો અભિનિવિસિત્વા અનિચ્ચતો દિસ્વા અનિચ્ચતો વુટ્ઠાતિ. તસ્સ વિપસ્સના અનિમિત્તા નામ હોતિ. કસ્મા? નિમિત્તકારકકિલેસાભાવા. વિપસ્સનાગમનેન મગ્ગસમાધિ **અનિમિત્તો** નામ હોતિ. મગ્ગાગમનેન ફલં અનિમિત્તં નામ. અપરો દુક્ખતો અભિનિવિસિત્વા દુક્ખતો દિસ્વા દુક્ખતો વુટ્ઠાતિ, તસ્સ વિપસ્સના **અપ્પણિહિતા** નામ હોતિ. કસ્મા? પણિધિકારકકિલેસાભાવા. વિપસ્સનાગમનેન મગ્ગસમાધિ અપ્પણિહિતો નામ. મગ્ગાગમનેન ફલં અપ્પણિહિતં નામાતિ અયં **આગમનતો** કથા. મગ્ગસમાધિ પન રાગાદીહિ સુઞ્ઞતત્તા સુઞ્ઞતો, રાગનિમિત્તાદીનં અભાવા અનિમિત્તો, રાગપણિધિઆદીનં અભાવા અપ્પણિહિતોતિ અયં

સગુણતો કથા. નિબ્બાનં રાગાદીહિ સુઞ્ઞતત્તા રાગાદિનિમિત્તપણિધીનઞ્ચ અભાવા સુઞ્ઞતઞ્ચેવ અનિમિત્તઞ્ચ અપ્પણિહિતઞ્ચ. તદારમ્મણો મગ્ગસમાધિ સુઞ્ઞતો અનિમિત્તો અપ્પણિહિતો. અયં **આરમ્મણતો** કથા.

સોચેય્યાનીતિ સુચિભાવકરા સોચેય્યપ્પટિપદા ધમ્મા. વિત્થારો પનેત્થ ''તત્થ કતમં **કાયસોચેય્યં?** પાણાતિપાતા વેરમણી''તિઆદિના નયેન વુત્તાનં તિણ્ણં સુચરિતાનં વસેન વેદિતબ્બો.

મોનેય્યાનીતિ મુનિભાવકરા મોનેય્યપ્પટિપદા ધમ્મા. તેસં વિત્થારો ''તત્થ કતમં **કાયમોનેય્યં?** તિવિધકાયદુચ્ચરિતસ્સ પહાનં કાયમોનેય્યં, તિવિધં કાયસુચરિતં કાયમોનેય્યં, કાયારમ્મણે ઞાણં કાયમોનેય્યં, કાયપરિઞ્ઞા કાયમોનેય્યં, કાયપરિઞ્ઞાસહગતો મગ્ગો કાયમોનેય્યં, કાયસ્મિં છન્દરાગપ્પહાનં કાયમોનેય્યં, કાયસઙ્ખારનિરોધા ચતુત્થજ્ઝાનસમાપત્તિ કાયમોનેય્યં. તત્થ કતમં **વચીમોનેય્યં?** ચતુબ્બિધવચીદુચ્ચરિતસ્સ પહાનં વચીમોનેય્યં, ચતુબ્બિધં વચીસુચરિતં વચીમોનેય્યં, વાચારમ્મણે ઞાણં વચીમોનેય્યં વાચાપરિઞ્ઞા વચીમોનેય્યં પરિઞ્ઞાસહગતો મગ્ગો, વાચાય છન્દરાગપ્પહાનં, વચીસઙ્ખારનિરોધા દુતિયજ્ઝાનસમાપત્તિ વચીમોનેય્યં. તત્થ કતમં **મનોમોનેય્યં?** તિવિધમનોદુચ્ચરિતસ્સ પહાનં મનોમોનેય્યં , તિવિધં મનોસુચરિતં મનોમોનેય્યં, મનારમ્મણે ઞાણં મનોમોનેય્યં, મનોપરિઞ્ઞા મનોમોનેય્યં. પરિઞ્ઞાસહગતો મગ્ગો, મનસ્મિં છન્દરાગપ્પહાનં , ચિત્તસઙ્ખારનિરોધા સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધસમાપત્તિ મનોમોનેય્ય''ન્તિ (મહાનિ॰ ૧૪).

કોસલ્લેસુ **આયો**તિ વુડ્ઢિ. **અપાયો**તિ અવુડ્ઢિ. તસ્સ તસ્સ કારણં **ઉપાયો**. તેસં પજાનના કોસલ્લં. વિત્થારો પન વિભઙ્ગે વુત્તોયેવ.

વુત્તઞ્હેતં – ''તત્થ કતમં આયકોસલ્લં? ઇમે ધમ્મે મનસિકરોતો અનુપ્પન્ના ચેવ અકુસલા ધમ્મા નુપ્પજ્જન્તિ, ઉપ્પન્ના ચ અકુસલા ધમ્મા નિરુજ્ઝન્તિ. ઇમે વા પન મે ધમ્મે મનસિકરોતો અનુપ્પન્ના ચેવ કુસલા ધમ્મા ઉપ્પજ્જન્તિ, ઉપ્પન્ના ચ કુસલા ધમ્મા ભિય્યોભાવાય વેપુલ્લાય ભાવનાય પારિપૂરિયા સંવત્તન્તીતિ, યા તત્થ પઞ્ઞા પજાનના...પે॰... સમ્માદિટ્ઠિ. ઇદં વુચ્ચતિ આયકોસલ્લં. તત્થ કતમં અપાયકોસલ્લં? ઇમે ધમ્મે મનસિકરોતો અનુપ્પન્ના ચેવ કુસલા ધમ્મા ન ઉપ્પજ્જન્તિ, ઉપ્પન્ના ચ કુસલા ધમ્મા નિરુજ્ઝન્તિ. ઇમે વા પન મે ધમ્મે મનસિકરોતો અનુપ્પન્ના ચેવ અકુસલા ધમ્મા ઉપ્પજ્જન્તિ, ઉપ્પન્ના ચ અકુસલા ધમ્મા ભિય્યોભાવાય વેપુલ્લાય ભાવનાય પારિપૂરિયા સંવત્તન્તીતિ, યા તત્થ પઞ્ઞા પજાનના...પે॰... સમ્માદિટ્ઠિ. ઇદં વુચ્ચતિ અપાયકોસલ્લં. સબ્બાપિ તત્રુપાયા પઞ્ઞા ઉપાયકોસલ્લ''ન્તિ (વિભ॰ ૭૭૧). ઇદં પન અચ્ચાયિકકિચ્ચે વા ભયે વા ઉપ્પન્ને તસ્સ તિકિચ્છનત્થં ઠાનુપ્પત્તિયા કારણજાનનવસેનેવ વેદિતબ્બં.

મદાતિ મજ્જનાકારવસેન પવત્તમાના. તેસુ ''અહં નિરોગો સટ્ઠિ વા સત્તતિ વા વસ્સાનિ અતિક્કન્તાનિ, ન મે હરીતકીખણ્ડમ્પિ ખાદિતપુબ્બં, ઇમે પનઞ્ઞે અસુકં નામ ઠાનં રુજ્જતિ, ભેસજ્જં ખાદામાતિ વિચરન્તિ, કો અઞ્ઞો માદિસો નિરોગો નામા''તિ એવં માનકરણં **આરોગ્યમદો**. ''મહલ્લકકાલે પુઞ્ઞં કરિસ્સામ, દહરમ્હ તાવા''તિ યોબ્બને ઠત્વા માનકરણં **યોબ્બનમદો**. ''ચિરં જીવિં, ચિરં જીવામિ, ચિરં જીવિસ્સામિ; સુખં જીવિં, સુખં જીવામિ, સુખં જીવિસ્સામી''તિ એવં માનકરણં **જીવિતમદો**.

આધિપતેય્યેસુ અધિપતિતો આગતં આધિપતેય્યં. ''એત્તકોમ્હિ સીલેન સમાધિના પઞ્ઞાય વિમુત્તિયા, ન મે એતં પતિરૂપ''ન્તિ એવં અત્તાનં અધિપતિં જેટ્ઠકં કત્વા પાપસ્સ અકરણં **અત્તાધિપતેય્યં** નામ. લોકં અધિપતિં કત્વા અકરણં **લોકાધિપતેય્યં** નામ. લોકુત્તરધમ્મં અધિપતિં કત્વા અકરણં **ધમ્માધિપતેય્યં** નામ.

કથાવત્થૂનીતિ કથાકારણાનિ. **અતીતં વા અદ્ધાનન્તિ** અતીતં ધમ્મં, અતીતક્ખન્ધેતિ અત્થો. અપિચ ''યં, ભિક્ખવે, રૂપં અતીતં નિરુદ્ધં વિપરિણતં, 'અહોસી'તિ તસ્સ સઙ્ખા, 'અહોસી'તિ તસ્સ પઞ્ઞત્તિ 'અહોસી'તિ તસ્સ સમઞ્ઞા, ન તસ્સ સઙ્ખા 'અત્થી'તિ, ન તસ્સ સઙ્ખા 'ભવિસ્સતી'તિ (સં॰ નિ॰ ૩.૬૨) એવં આગતેન નિરુત્તિપથસુત્તેનપેત્થ અત્થો દીપેતબ્બો.

વિજ્જાતિ તમવિજ્ઝનટ્ઠેન વિજ્જા. વિદિતકરણટ્ઠેનાપિ વિજ્જા. પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણઞ્હિ ઉપ્પજ્જમાનં પુબ્બેનિવાસં છાદેત્વા ઠિતં તમં વિજ્ઝતિ, પુબ્બેનિવાસઞ્ચ વિદિતં કરોતીતિ વિજ્જા. ચુતૂપપાતઞાણં ચુતિપટિસન્ધિચ્છાદકં તમં વિજ્ઝતિ, તઞ્ચ વિદિતં કરોતીતિ વિજ્જા. આસવાનં ખયે ઞાણં ચતુસચ્ચચ્છાદકં તમં વિજ્ઝતિ, ચતુસચ્ચધમ્મઞ્ચ વિદિતં કરોતીતિ વિજ્જા.

વિહારેસુ અટ્ઠ સમાપત્તિયો **દિબ્બો વિહારો**. ચતસ્સો અપ્પમઞ્ઞા **બ્રહ્મા વિહારો**. ફલસમાપત્તિ **અરિયો વિહારો**.

પાટિહારિયાનિ કેવટ્ટસુત્તે વિત્થારિતાનેવ.

''ઇમે ખો, આવુસો''તિઆદીસુ વુત્તનયેનેવ યોજેતબ્બં. ઇતિ સમસટ્ઠિયા તિકાનં વસેન અસીતિસતપઞ્હે કથેન્તો થેરો સામગ્ગિરસં દસ્સેસીતિ.

તિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચતુક્કવણ્ણના

૩૦૬. ઇતિ તિકવસેન સામગ્ગિરસં દસ્સેત્વા ઇદાનિ ચતુક્કવસેન દસ્સેતું પુન દેસનં આરભિ. તત્થ ''સતિપટ્ઠાનચતુક્કં'' પુબ્બે વિત્થારિતમેવ.

સમ્મપ્પધાનચતુક્કે **છન્દં જનેતી**તિ ''યો છન્દો છન્દિકતા કત્તુકમ્યતા કુસલો ધમ્મચ્છન્દો''તિ એવં વુત્તં કત્તુકમ્યતં જનેતિ. **વાયમતી**તિ વાયામં કરોતિ. **વીરિયં આરભતી**તિ વીરિયં જનેતિ. **ચિત્તં પગ્ગણ્હાતી**તિ ચિત્તં ઉપત્થમ્ભેતિ. અયમેત્થ સઙ્ખેપો . વિત્થારો પન સમ્મપ્પધાનવિભઙ્ગે આગતોયેવ.

ઇદ્ધિપાદેસુ છન્દં નિસ્સાય પવત્તો સમાધિ **છન્દસમાધિ**. પધાનભૂતા સઙ્ખારા **પધાનસઙ્ખારા. સમન્નાગત**ન્તિ તેહિ ધમ્મેહિ ઉપેતં. ઇદ્ધિયા પાદં, ઇદ્ધિભૂતં વા પાદન્તિ **ઇદ્ધિપાદં** . સેસેસુપિ એસેવ નયો. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પન ઇદ્ધિપાદવિભઙ્ગે આગતો એવ. વિસુદ્ધિમગ્ગે પનસ્સ અત્થો દીપિતો. ઝાનકથાપિ વિસુદ્ધિમગ્ગે વિત્થારિતાવ.

૩૦૭. **દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારાયા**તિ ઇમસ્મિંયેવ અત્તભાવે સુખવિહારત્થાય. ઇધ ફલસમાપત્તિઝાનાનિ, ખીણાસવસ્સ અપરભાગે નિબ્બત્તિતઝાનાનિ ચ કથિતાનિ.

આલોકસઞ્ઞં મનસિકરોતીતિ દિવા વા રત્તિં વા સૂરિયચન્દપજ્જોતમણિઆદીનં આલોકં આલોકોતિ મનસિકરોતિ. **દિવાસઞ્ઞં અધિટ્ઠાતી**તિ એવં મનસિ કત્વા દિવાતિસઞ્ઞં ઠપેતિ. **યથા દિવા તથા રત્તિ**ન્તિ યથા દિવા દિટ્ઠો આલોકો, તથેવ તં રત્તિં મનસિકરોતિ. **યથા રત્તિં તથા દિવા**તિ યથા રત્તિં આલોકો દિટ્ઠો, એવમેવ

દિવા મનસિકરોતિ. **ઇતિ વિવટેન ચેતસા**તિ એવં અપિહિતેન ચિત્તેન. **અપરિયોનદ્ધેના**તિ સમન્તતો અનદ્ધેન. **સપ્પભાસ**ન્તિ સઓભાસં. **ઞાણદસ્સનપટિલાભાયા**તિ ઞાણદસ્સનપટિલાભત્થાય. ઇમિના કિં કથિતં? મિદ્ધવિનોદનઆલોકો કથિતો પરિકમ્મઆલોકો વા. ઇમિના કિં કથિતં હોતિ? ખીણાસવસ્સ દિબ્બચક્ખુઞાણં. તસ્મિં વા આગતેપિ અનાગતેપિ પાદકજ્ઝાનસમાપત્તિમેવ સન્ધાય ''સપ્પભાસં ચિત્તં ભાવેતી''તિ વુત્તં.

સતિસમ્પજઞ્ઞાયાતિ સત્તટ્ઠાનિકસ્સ સતિસમ્પજઞ્ઞસ્સ અત્થાય. **વિદિતા વેદના ઉપ્પજ્જન્તી**તિઆદીસુ ખીણાસવસ્સ વત્થુ વિદિતં હોતિ આરમ્મણં વિદિતં વત્થારમ્મણં વિદિતં. વત્થારમ્મણવિદિતતાય એવં વેદના ઉપ્પજ્જન્તિ, એવં તિટ્ઠન્તિ, એવં નિરુજ્ઝન્તિ. ન કેવલઞ્ચ વેદના એવ ઇધ વુત્તા સઞ્ઞાદયોપિ , અવુત્તા ચેતનાદયોપિ, વિદિતા ચ ઉપ્પજ્જન્તિ ચેવ તિટ્ઠન્તિ ચ નિરુજ્ઝન્તિ ચ. અપિ ચ વેદનાય ઉપ્પાદો વિદિતો હોતિ, ઉપટ્ઠાનં વિદિતં હોતિ. અવિજ્જાસમુદયા વેદનાસમુદયો, તણ્હાસમુદયા કમ્મસમુદયો, ફસ્સસમુદયા વેદનાયસમુદયો. નિબ્બત્તિલક્ખણં પસ્સન્તોપિ વેદનાક્ખન્ધસ્સ સમુદયં પસ્સતિ. એવં વેદનાય ઉપ્પાદો વિદિતો હોતિ. કથં વેદનાય ઉપટ્ઠાનં વિદિતં હોતિ? અનિચ્ચતો મનસિકરોતો ખયતૂપટ્ઠાનં વિદિતં હોતિ. દુક્ખતો મનસિકરોતો ભયતૂપટ્ઠાનં વિદિતં હોતિ. અનત્તતો મનસિકરોતો સુઞ્ઞતૂપટ્ઠાનં વિદિતં હોતિ. એવં વેદનાય ઉપટ્ઠાનં વિદિતં હોતિ, ખયતો ભયતો સુઞ્ઞતો જાનાતિ. કથં વેદનાય અત્થઙ્ગમો વિદિતો હોતિ? અવિજ્જાનિરોધા વેદનાનિરોધો....પે॰... એવં વેદનાય અત્થઙ્ગમો વિદિતો હોતિ. ઇમિનાપિ નયેનેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો.

ઇતિ રૂપન્તિઆદિ વુત્તનયમેવ. **અયં આવુસો સમાધિભાવના**તિ અયં આસવાનં ખયઞાણસ્સ પાદકજ્ઝાનસમાધિભાવના.

૩૦૮. **અપ્પમઞ્ઞા**તિ પમાણં અગહેત્વા અનવસેસફરણવસેન અપ્પમઞ્ઞાવ. અનુપદવણ્ણના પન ભાવનાસમાધિવિધાનઞ્ચ એતાસં વિસુદ્ધિમગ્ગે વિત્થારિતમેવ. અરૂપકથાપિ વિસુદ્ધિમગ્ગે વિત્થારિતાવ.

અપસ્સેનાનીતિ અપસ્સયાનિ. **સઙ્ખાયા**તિ ઞાણેન ઞત્વા. **પટિસેવતી**તિ ઞાણેન ઞત્વા સેવિતબ્બયુત્તકમેવ સેવતિ. તસ્સ ચ વિત્થારો ''પટિસઙ્ખા યોનિસો ચીવરં પરિભુઞ્જતી''તિઆદિના નયેન વેદિતબ્બો. **સઙ્ખાયેકં અધિવાસેતી**તિ ઞાણેન ઞત્વા અધિવાસેતબ્બયુત્તકમેવ અધિવાસેતિ. વિત્થારો પનેત્થ ''પટિસઙ્ખા યોનિસો ખમો હોતિ સીતસ્સા''તિઆદિના નયેન વેદિતબ્બો. **પરિવજ્જેતી**તિ ઞાણેન ઞત્વા પરિવજ્જેતું યુત્તમેવ પરિવજ્જેતિ. તસ્સ વિત્થારો ''પટિસઙ્ખા યોનિસો ચણ્ડં હત્થિં પરિવજ્જેતી''તિઆદિના નયેન વેદિતબ્બો. **વિનોદેતી**તિ ઞાણેન ઞત્વા વિનોદેતબ્બમેવ વિનોદેતિ, નુદતિ નીહરતિ અન્તો પવિસિતું ન દેતિ. તસ્સ વિત્થારો ''ઉપ્પન્નં કામવિતક્કં નાધિવાસેતી''તિઆદિના નયેન વેદિતબ્બો.

અરિયવંસચતુક્કવણ્ણના

૩૦૯. **અરિયવંસા**તિ અરિયાનં વંસા. યથા હિ ખત્તિયવંસો, બ્રાહ્મણવંસો, વેસ્સવંસો, સુદ્દવંસો, સમણવંસો, કુલવંસો, રાજવંસો, એવં અયમ્પિ અટ્ઠમો અરિયવંસો અરિયતન્તિ અરિયપવેણી નામ હોતિ. સો ખો પનાયં અરિયવંસો ઇમેસં વંસાનં મૂલગન્ધાદીનં કાળાનુસારિતગન્ધાદયો વિય અગ્ગમક્ખાયતિ. કે પન તે અરિયા યેસં એતે વંસાતિ? અરિયા વુચ્ચન્તિ બુદ્ધા ચ પચ્ચેકબુદ્ધા ચ તથાગતસાવકા ચ, એતેસં અરિયાનં વંસાતિ **અરિયવંસા**. ઇતો પુબ્બે હિ સતસહસ્સકપ્પાધિકાનં ચતુન્નં અસઙ્ખ્યેય્યાનં મત્થકે તણ્હઙ્કરો મેધઙ્કરો સરણઙ્કરો દીપઙ્કરોતિ ચત્તારો બુદ્ધા ઉપ્પન્ના, તે અરિયા, તેસં અરિયાનં વંસાતિ અરિયવંસા. તેસં બુદ્ધાનં પરિનિબ્બાનતો

અપરભાગે અસઙ્ખ્યેય્યં અતિક્કમિત્વા કોણ્ડઞ્ઞો નામ બુદ્ધો ઉપ્પજ્જિ…પે॰… ઇમસ્મિં કપ્પે કકુસન્ધો, કોણાગમનો, કસ્સપો, અમ્હાકં ભગવા ગોતમોતિ ચત્તારો બુદ્ધા ઉપ્પન્ના. તેસં અરિયાનં વંસાતિ અરિયવંસા. અપિચ અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નાનં સબ્બબુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધબુદ્ધસાવકાનં અરિયાનં વંસાતિ અરિયવંસા. તે ખો પનેતે **અગ્ગઞ્ઞા** અગ્ગાતિ જાનિતબ્બા. **રત્તઞ્ઞા** દીઘરત્તં પવત્તાતિ જાનિતબ્બા. **વંસઞ્ઞા** વંસાતિ જાનિતબ્બા.

પોરાણાતિ ન અધુનુપ્પત્તિકા. **અસંકિણ્ણા** અવિકિણ્ણા અનપનીતા. **અસંકિણ્ણપુબ્બા** અતીતબુદ્ધેહિ ન સંકિણ્ણપુબ્બા. ‘‘કિં ઇમેહી’’તિ ન અપનીતપુબ્બા? **ન સઙ્કીયન્તી**તિ ઇદાનિપિ ન અપનીયન્તિ. **ન સઙ્કીયિસ્સન્તી**તિ અનાગતબુદ્ધેહિપિ ન અપનીયિસ્સન્તિ, યે લોકે વિઞ્ઞૂ સમણબ્રાહ્મણા, તેહિ અપ્પટિકુટ્ઠા, સમણેહિ બ્રાહ્મણેહિ વિઞ્ઞૂહિ અનિન્દિતા અગરહિતા.

સન્તુટ્ઠો હોતીતિ પચ્ચયસન્તોસવસેન સન્તુટ્ઠો હોતિ. **ઇતરીતરેન ચીવરેના**તિ થૂલસુખુમલૂખપણીતથિરજિણ્ણાનં યેન કેનચિ. અથ ખો યથાલદ્ધાદીનં ઇતરીતરેન યેન કેનચિ સન્તુટ્ઠો હોતીતિ અત્થો. ચીવરસ્મિઞ્હિ તયો સન્તોસા – યથાલાભસન્તોસો, યથાબલસન્તોસો, યથાસારુપ્પસન્તોસોતિ. પિણ્ડપાતાદીસુપિ એસેવ નયો. તેસં વિત્થારકથા સામઞ્ઞફલે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા. ઇમે તયો સન્તોસે સન્ધાય ‘‘સન્તુટ્ઠો હોતિ, ઇતરીતરેન યથાલદ્ધાદીસુ યેન કેનચિ ચીવરેન સન્તુટ્ઠો હોતી’’તિ વુત્તં.

એત્થ ચ ચીવરં જાનિતબ્બં, ચીવરક્ખેત્તં જાનિતબ્બં, પંસુકૂલં જાનિતબ્બં, ચીવરસન્તોસો જાનિતબ્બો, ચીવરપટિસંયુત્તાનિ ધુતઙ્ગાનિ જાનિતબ્બાનિ. તત્થ **ચીવરં જાનિતબ્બ**ન્તિ ખોમાદીનિ છ ચીવરાનિ દુકૂલાદીનિ છ અનુલોમચીવરાનિ જાનિતબ્બાનિ. ઇમાનિ દ્વાદસ કપ્પિયચીવરાનિ. કુસચીરં વાકચીરં ફલકચીરં કેસકમ્બલં વાળકમ્બલં પોત્થકો ચમ્મં ઉલૂકપક્ખં રુક્ખદુસ્સં લતાદુસ્સં એરકદુસ્સં કદલિદુસ્સં વેળુદુસ્સન્તિ એવમાદીનિ પન અકપ્પિયચીવરાનિ. **ચીવરક્ખેત્ત**ન્તિ ‘‘સઙ્ઘતો વા ગણતો વા ઞાતિતો વા મિત્તતો વા અત્તનો વા ધનેન પંસુકૂલં વા’’તિ એવં ઉપ્પજ્જનતો છ ખેત્તાનિ, અટ્ઠન્નઞ્ચ માતિકાનં વસેન **અટ્ઠ ખેત્તાનિ** જાનિતબ્બાનિ. **પંસુકૂલ**ન્તિ સોસાનિકં, પાપણિકં, રથિયં સઙ્કારકૂટકં, સોત્થિયં, સિનાનં, તિત્થં, ગતપચ્ચાગતં, અગ્ગિદડ્ઢં, ગોખાયિતં ઉપચિકખાયિતં, ઉન્દૂરખાયિતં, અન્તચ્છિન્નં, દસાચ્છિન્નં, ધજાહટં, થૂપં, સમણચીવરં, સામુદ્દિયં, આભિસેકિયં, પન્થિકં, વાતાહટં, ઇદ્ધિમયં, દેવદત્તિયન્તિ તેવીસતિ પંસુકૂલાનિ વેદિતબ્બાનિ.

એત્થ ચ **સોત્થિય**ન્તિ ગબ્ભમલહરણં. **ગતપચ્ચાગત**ન્તિ મતકસરીરં પારુપિત્વા સુસાનં નેત્વા આનીતચીવરં. **ધજાહટ**ન્તિ ધજં ઉસ્સાપેત્વા તતો આનીતં. **થૂપ**ન્તિ વમ્મિકે પૂજિતચીવરં . **સામુદ્દિય**ન્તિ સમુદ્દવીચીહિ થલં પાપિતં. **પન્થિક**ન્તિ પન્થં ગચ્છન્તેહિ ચોરભયેન પાસાણેહિ કોટ્ટેત્વા પારુતચીવરં. **ઇદ્ધિમય**ન્તિ એહિભિક્ખુચીવરં. સેસં પાકટમેવ.

ચીવરસન્તોસોતિ વીસતિ ચીવરસન્તોસા, વિતક્કસન્તોસો, ગમનસન્તોસો, પરિયેસનસન્તોસો, પટિલાભસન્તોસો, મત્તપ્પટિગ્ગહણસન્તોસો, લોલુપ્પવિવજ્જનસન્તોસો, યથાલાભસન્તોસો, યથાબલસન્તોસો, યથાસારુપ્પસન્તોસો, ઉદકસન્તોસો, ધોવનસન્તોસો, કરણસન્તોસો, પરિમાણસન્તોસો, સુત્તસન્તોસો, સિબ્બનસન્તોસો, રજનસન્તોસો, કપ્પસન્તોસો, પરિભોગસન્તોસો, સન્નિધિપરિવજ્જનસન્તોસો, વિસ્સજ્જનસન્તોસોતિ.

તત્થ સાદકભિક્ખુના તેમાસં નિબદ્ધવાસં વસિત્વા એકમાસમત્તં વિતક્કેતું વટ્ટતિ. સો હિ પવારેત્વા ચીવરમાસે ચીવરં કરોતિ. પંસુકૂલિકો અડ્ઢમાસેનેવ કરોતિ. ઇતિ માસડ્ઢમાસમત્તં વિતક્કનં વિતક્કસન્તોસો. વિતક્કસન્તોસેન પન સન્તુટ્ઠેન ભિક્ખુના પાચીનક્ખણ્ડરાજિવાસિકપંસુકૂલિકત્થેરસદિસેન ભવિતબ્બં.

થેરો કિર ચેતિયપબ્બતવિહારે ચેતિયં વન્દિસ્સામીતિ આગતો ચેતિયં વન્દિત્વા ચિન્તેસિ ''મય્હં ચીવરં જિણ્ણં બહૂનં વસનટ્ઠાને લભિસ્સામી''તિ. સો મહાવિહારં ગન્ત્વા સઙ્ઘત્થેરં દિસ્વા વસનટ્ઠાનં પુચ્છિત્વા તત્થ વુત્થો પુનદિવસે ચીવરં આદાય આગન્ત્વા થેરં વન્દિ. થેરો કિં આવુસોતિ આહ. ગામદ્વારં, ભન્તે, ગમિસ્સામીતિ. અહમ્પાવુસો, ગમિસ્સામીતિ. સાધુ, ભન્તેતિ ગચ્છન્તો મહાબોધિદ્વારકોટ્ઠકે ઠત્વા પુઞ્ઞવન્તાનં વસનટ્ઠાને મનાપં લભિસ્સામીતિ ચિન્તેત્વા અપરિસુદ્ધો મે વિતક્કોતિ તતોવ પટિનિવત્તિ. પુનદિવસે અમ્બઙ્ગણસમીપતો, પુનદિવસે મહાચેતિયસ્સ ઉત્તરદ્વારતો, તથેવ પટિનિવત્તિત્વા ચતુત્થદિવસે થેરસ્સ સન્તિકં અગમાસિ. થેરો ઇમસ્સ ભિક્ખુનો વિતક્કો ન પરિસુદ્ધો ભવિસ્સતીતિ ચીવરં ગહેત્વા તેન સદ્ધિંયેવ પઞ્હં પુચ્છમાનો ગામં પાવિસિ. તઞ્ચ રત્તિં એકો મનુસ્સો ઉચ્ચારપલિબુદ્ધો સાટકેયેવ વચ્ચં કત્વા તં સઙ્કારટ્ઠાને છડ્ડેસિ. **પંસુકૂલિકત્થેરો** તં નીલમક્ખિકાહિ સમ્પરિકિણ્ણં દિસ્વા અઞ્જલિં પગ્ગહેસિ. મહાથેરો ''કિં, આવુસો, સઙ્કારટ્ઠાનસ્સ અઞ્જલિં પગ્ગણ્હાસી''તિ? ''નાહં, ભન્તે, સઙ્કારટ્ઠાનસ્સ અઞ્જલિં પગ્ગણ્હામિ, મય્હં પિતુ દસબલસ્સ પગ્ગણ્હામિ, પુણ્ણદાસિયા સરીરં પારુપિત્વા છડ્ડિતં પંસુકૂલં તુમ્બમત્તે પાણકે વિધુનિત્વા સુસાનતો ગણ્હન્તેન દુક્કરં કતં, ભન્તે''તિ. મહાથેરો ''પરિસુદ્ધો વિતક્કો પંસુકૂલિકસ્સા''તિ ચિન્તેસિ. પંસુકૂલિકત્થેરોપિ તસ્મિંયેવ ઠાને ઠિતો વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા તીણિ ફલાનિ પત્તો તં સાટકં ગહેત્વા ચીવરં કત્વા પારુપિત્વા પાચીનક્ખણ્ડરાજિં ગન્ત્વા અગ્ગફલં અરહત્તં પાપુણિ.

ચીવરત્થાય ગચ્છન્તસ્સ પન ''કત્થ લભિસ્સામી''તિ અચિન્તેત્વા કમ્મટ્ઠાનસીસેનેવ ગમનં **ગમનસન્તોસો** નામ.

પરિયેસન્તસ્સ પન યેન વા તેન વા સદ્ધિં અપરિયેસિત્વા લજ્જિં પેસલં ભિક્ખું ગહેત્વા પરિયેસનં **પરિયેસનસન્તોસો** નામ.

એવં પરિયેસન્તસ્સ આહરિયમાનં ચીવરં દૂરતો દિસ્વા ''એતં મનાપં ભવિસ્સતિ, એતં અમનાપ''ન્તિ એવં અવિતક્કેત્વા થૂલસુખુમાદીસુ યથાલદ્ધેનેવ સન્તુસ્સનં **પટિલાભસન્તોસો** નામ.

એવં લદ્ધં ગણ્હન્તસ્સાપિ ''એત્તકં દુપટ્ટસ્સ ભવિસ્સતિ, એત્તકં એકપટ્ટસ્સા''તિ અત્તનો પહોનકમત્તેનેવ સન્તુસ્સનં **મત્તપ્પટિગ્ગહણસન્તોસો** નામ.

ચીવરં પરિયેસન્તસ્સ પન ''અસુકસ્સ ઘરદ્વારે મનાપં લભિસ્સામી''તિ અચિન્તેત્વા દ્વારપટિપાટિયા ચરણં **લોલુપ્પવિવજ્જનસન્તોસો** નામ.

લૂખપણીતેસુ યેન કેનચિ યાપેતું સક્કોન્તસ્સ યથાલદ્ધેનેવ યાપનં **યથાલાભસન્તોસો** નામ.

અત્તનો થામં જાનિત્વા યેન યાપેતું સક્કોતિ, તેન યાપનં **યથાબલસન્તોસો** નામ.

મનાપં અઞ્ઞસ્સ દત્વા અત્તનો યેન કેનચિ યાપનં **યથાસારુપ્પસન્તોસો** નામ.

‘‘કત્થ ઉદકં મનાપં, કત્થ અમનાપ’’ન્તિ અવિચારેત્વા યેન કેનચિ ધોવનુપગેન ઉદકેન ધોવનં **ઉદકસન્તોસો** નામ. પણ્ડુમત્તિકગેરુકપૂતિપણ્ણરસકિલિટ્ઠાનિ પન ઉદકાનિ વજ્જેતું વટ્ટતિ.

ધોવન્તસ્સ પન મુગ્ગરાદીહિ અપહરિત્વા હત્થેહિ મદ્દિત્વા ધોવનં **ધોવનસન્તોસો** નામ. તથા અસુજ્ઝન્તં પણ્ણાનિ પક્ખિપિત્વા તાપિતઉદકેનાપિ ધોવિતું વટ્ટતિ.

એવં ધોવિત્વા કરોન્તસ્સ ઇદં થૂલં, ઇદં સુખુમન્તિ અકોપેત્વા પહોનકનીહારેનેવ કરણં **કરણસન્તોસો** નામ.

તિમણ્ડલપ્પટિચ્છાદનમત્તસ્સેવ કરણં **પરિમાણસન્તોસો** નામ.

ચીવરકરણત્થાય પન મનાપસુત્તં પરિયેસિસ્સામીતિ અવિચારેત્વા રથિકાદીસુ વા દેવટ્ઠાને વા આહરિત્વા પાદમૂલે વા ઠપિતં યંકિઞ્ચિદેવ સુત્તં ગહેત્વા કરણં **સુત્તસન્તોસો** નામ.

કુસિબન્ધનકાલે પન અઙ્ગુલમત્તે સત્તવારે ન વિજ્ઝિતબ્બં, એવં કરોન્તસ્સ હિ યો ભિક્ખુ સહાયો ન હોતિ, તસ્સ વત્તભેદોપિ નત્થિ. તિવઙ્ગુલમત્તે પન સત્તવારે વિજ્ઝિતબ્બં, એવં કરોન્તસ્સ મગ્ગપટિપન્નેનાપિ સહાયેન ભવિતબ્બં. યો ન હોતિ, તસ્સ વત્તભેદો. અયં **સિબ્બનસન્તોસો** નામ.

રજન્તેન પન કાળકચ્છકાદીનિ પરિયેસન્તેન ન રજિતબ્બં. સોમવક્કલાદીસુ યં લભતિ, તેન રજિતબ્બં. અલભન્તેન પન મનુસ્સેહિ અરઞ્ઞે વાકં ગહેત્વા છડ્ડિતરજનં વા ભિક્ખૂહિ પચિત્વા છડ્ડિતકસટં વા ગહેત્વા રજિતબ્બં, અયં **રજનસન્તોસો** નામ.

નીલકદ્દમકાળસામેસુ યંકિઞ્ચિ ગહેત્વા હત્થિપિટ્ઠે નિસિન્નસ્સ પઞ્ઞાયમાનકપકરણં **કપ્પસન્તોસો** નામ.

હિરિકોપીનપટિચ્છાદનમત્તવસેન પરિભુઞ્જનં **પરિભોગસન્તોસો** નામ.

દુસ્સં પન લભિત્વા સુત્તં વા સૂચિં વા કારકં વા અલભન્તેન ઠપેતું વટ્ટતિ, લભન્તેન ન વટ્ટતિ. કતમ્પિ સચે અન્તેવાસિકાદીનં દાતુકામો હોતિ, તે ચ અસન્નિહિતા યાવ આગમના ઠપેતું વટ્ટતિ. આગતમત્તેસુ દાતબ્બં. દાતું અસક્કોન્તેન અધિટ્ઠાતબ્બં. અઞ્ઞસ્મિં ચીવરે સતિ પચ્ચત્થરણમ્પિ અધિટ્ઠાતું વટ્ટતિ. અનધિટ્ઠિતમેવ હિ સન્નિધિ હોતિ. અધિટ્ઠિતં ન હોતીતિ **મહાસીવત્થેરો** આહ. અયં **સન્નિધિપરિવજ્જનસન્તોસો** નામ.

વિસ્સજ્જન્તેન પન ન મુખં ઓલોકેત્વા દાતબ્બં. સારણીયધમ્મે ઠત્વા વિસ્સજ્જિતબ્બન્તિ અયં **વિસ્સજ્જનસન્તોસો** નામ.

ચીવરપટિસંયુત્તાનિ ધુતઙ્ગાનિ નામ પંસુકૂલિકઙ્ગઞ્ચેવ તેચીવરિકઙ્ગઞ્ચ. તેસં વિત્થારકથા **વિસુદ્ધિમગ્ગતો** વેદિતબ્બા. ઇતિ ચીવરસન્તોસમહાઅરિયવંસં પૂરયમાનો ભિક્ખુ ઇમાનિ દ્વે ધુતઙ્ગાનિ ગોપેતિ. ઇમાનિ ગોપેન્તો ચીવરસન્તોસમહાઅરિયવંસેન સન્તુટ્ઠો હોતિ.

વણ્ણવાદીતિ એકો સન્તુટ્ઠો હોતિ, સન્તોસસ્સ વણ્ણં ન કથેતિ, એકો ન સન્તુટ્ઠો હોતિ, સન્તોસસ્સ વણ્ણં કથેતિ, એકો નેવ સન્તુટ્ઠો હોતિ, ન સન્તોસસ્સ વણ્ણં કથેતિ, એકો સન્તુટ્ઠો ચેવ હોતિ, સન્તોસસ્સ ચ વણ્ણં કથેતિ, તં દસ્સેતું ‘‘ઇતરીતરચીવરસન્તુટ્ઠિયા ચ વણ્ણવાદી’’તિ વુત્તં.

અનેસનન્તિ દૂતેય્યપહિનગમનાનુયોગપ્પભેદં નાનપ્પકારં અનેસનં. **અપ્પતિરૂપ**ન્તિ અયુત્તં. **અલદ્ધા ચા**તિ અલભિત્વા. યથા એકચ્ચો “કથં નુ ખો ચીવરં લભિસ્સામી”તિ. પુઞ્ઞવન્તેહિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં એકતો હુત્વા કોહઞ્ઞં કરોન્તો ઉત્તસતિ પરિતસતિ, સન્તુટ્ઠો ભિક્ખુ એવં અલદ્ધા ચીવરં ન પરિતસતિ. **લદ્ધા ચા**તિ ધમ્મેન સમેન લભિત્વા. **અગધિતો**તિ વિગતલોભગિદ્ધો. **અમુચ્છિતો**તિ અધિમત્તતણ્હાય મુચ્છં અનાપન્નો. **અનજ્ઝાપન્નો**તિ તણ્હાય અનોત્થતો અપરિયોનદ્ધો. **આદીનવદસ્સાવી**તિ અનેસનાપત્તિયઞ્ચ ગેધિતપરિભોગે ચ આદીનવં પસ્સમાનો. **નિસ્સરણપઞ્ઞો**તિ “યાવદેવ સીતસ્સ પટિઘાતાયા”તિ વુત્તં નિસ્સરણમેવ પજાનન્તો.

ઇતરીતરચીવરસન્તુટ્ઠિયાતિ યેન કેનચિ ચીવરેન સન્તુટ્ઠિયા. **નેવત્તાનુક્કંસેતી**તિ “અહં પંસુકૂલિકો મયા ઉપસમ્પદમાળેયેવ પંસુકૂલિકઙ્ગં ગહિતં, કો મયા સદિસો અત્થી”તિ અત્તુક્કંસનં ન કરોતિ. **ન પરં વમ્ભેતી**તિ “ઇમે પનઞ્ઞે ભિક્ખૂ ન પંસુકૂલિકા”તિ વા “પંસુકૂલિકઙ્ગમત્તમ્પિ એતેસં નત્થી”તિ વા એવં પરં ન વમ્ભેતિ. **યો હિ તત્થ દક્ખો**તિ યો તસ્મિં ચીવરસન્તોસે, વણ્ણવાદાદીસુ વા દક્ખો છેકો બ્યત્તો. **અનલસો**તિ સાતચ્ચકિરિયાય આલસિયવિરહિતો. **સમ્પજાનો પટિસ્સતો**તિ સમ્પજાનપઞ્ઞાય ચેવ સતિયા ચ યુત્તો. **અરિયવંસે ઠિતો**તિ અરિયવંસે પતિટ્ઠિતો.

ઇતરીતરેન પિણ્ડપાતેનાતિ યેન કેનચિ પિણ્ડપાતેન. એત્થાપિ પિણ્ડપાતો જાનિતબ્બો. પિણ્ડપાતક્ખેત્તં જાનિતબ્બં, પિણ્ડપાતસન્તોસો જાનિતબ્બો, પિણ્ડપાતપટિસંયુત્તં ધુતઙ્ગં જાનિતબ્બં. તત્થ **પિણ્ડપાતો**તિ “ઓદનો, કુમ્માસો, સત્તુ, મચ્છો, મંસં, ખીરં, દધિ, સપ્પિ, નવનીતં, તેલં, મધુ, ફાણિતં, યાગુ, ખાદનીયં, સાયનીયં, લેહનીય”ન્તિ સોળસ પિણ્ડપાતા.

પિણ્ડપાતક્ખેત્તન્તિ સઙ્ઘભત્તં, ઉદ્દેસભત્તં, નિમન્તનં, સલાકભત્તં, પક્ખિકં, ઉપોસથિકં, પાટિપદિકં, આગન્તુકભત્તં, ગમિકભત્તં, ગિલાનભત્તં, ગિલાનુપટ્ઠાકભત્તં, ધુરભત્તં, કુટિભત્તં, વારભત્તં, વિહારભત્તન્તિ પન્નરસ પિણ્ડપાતક્ખેત્તાનિ.

પિણ્ડપાતસન્તોસોતિ પિણ્ડપાતે વિતક્કસન્તોસો, ગમનસન્તોસો, પરિયેસનસન્તોસો પટિલાભસન્તોસો, પટિગ્ગહણસન્તોસો, મત્તપ્પટિગ્ગહણસન્તોસો, લોલુપ્પવિવજ્જનસન્તોસો, યથાલાભસન્તોસો, યથાબલસન્તોસો, યથાસારુપ્પસન્તોસો, ઉપકારસન્તોસો, પરિમાણસન્તોસો, પરિભોગસન્તોસો, સન્નિધિપરિવજ્જનસન્તોસો, વિસ્સજ્જનસન્તોસોતિ પન્નરસ સન્તોસા.

તત્થ સાદકો ભિક્ખુ મુખં ધોવિત્વા વિતક્કેતિ. પિણ્ડપાતિકેન પન ગણેન સદ્ધિં ચરતા સાયં થેરૂપટ્ઠાનકાલે “સ્વે કત્થ પિણ્ડાય ચરિસ્સામાતિ અસુકગામે, ભન્તે”તિ, એત્તકં ચિન્તેત્વા તતો પટ્ઠાય ન વિતક્કેતબ્બં. એકચારિકેન વિતક્કમાળકે ઠત્વા વિતક્કેતબ્બં. તતો પરં વિતક્કેન્તો અરિયવંસા ચુતો હોતિ પરિબાહિરો. અયં **વિતક્કસન્તોસો** નામ.

પિણ્ડાય પવિસન્તેન “કુહિં લભિસ્સામી”તિ અચિન્તેત્વા કમ્મટ્ઠાનસીસેન ગન્તબ્બં. અયં **ગમનસન્તોસો** નામ.

પરિયેસન્તેન યં વા તં વા અગહેત્વા લજ્જિં પેસલમેવ ગહેત્વા પરિયેસિતબ્બં. અયં **પરિયેસનસન્તોસો** નામ.

દૂરતોવ આહરિયમાનં દિસ્વા ''એતં મનાપં, એતં અમનાપ''ન્તિ ચિત્તં ન ઉપ્પાદેતબ્બં. અયં **પટિલાભસન્તોસો** નામ.

''ઇમં મનાપં ગણ્હિસ્સામિ, ઇમં અમનાપં ન ગણ્હિસ્સામી''તિ અચિન્તેત્વા યંકિઞ્ચિ યાપનમત્તં ગહેતબ્બમેવ, અયં **પટિગ્ગહણસન્તોસો** નામ.

એત્થ પન દેય્યધમ્મો બહુ, દાયકો અપ્પં દાતુકામો, અપ્પં ગહેતબ્બં. દેય્યધમ્મો બહુ, દાયકોપિ બહું દાતુકામો, પમાણેનેવ ગહેતબ્બં. દેય્યધમ્મો ન બહુ, દાયકોપિ અપ્પં દાતુકામો, અપ્પં ગહેતબ્બં. દેય્યધમ્મો ન બહુ, દાયકો પન બહું દાતુકામો, પમાણેન ગહેતબ્બં. પટિગ્ગહણસ્મિઞ્હિ મત્તં અજાનન્તો મનુસ્સાનં પસાદં મક્ખેતિ, સદ્ધાદેય્યં વિનિપાતેતિ, સાસનં ન કરોતિ, વિજાતમાતુયાપિ ચિત્તં ગહેતું ન સક્કોતિ. ઇતિ મત્તં જાનિત્વાવ પટિગ્ગહેતબ્બન્તિ અયં **મત્તપ્પટિગ્ગહણસન્તોસો** નામ.

સદ્ધકુલાનિયેવ અગન્ત્વા દ્વારપ્પટિપાટિયા ગન્તબ્બં. અયં **લોલુપ્પવિવજ્જનસન્તોસો** નામ. **યથાલાભસન્તોસા**દયો ચીવરે વુત્તનયા એવ.

પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જિત્વા સમણધમ્મં અનુપાલેસ્સામીતિ એવં ઉપકારં ઞત્વા પરિભુઞ્જનં **ઉપકારસન્તોસો** નામ.

પત્તં પૂરેત્વા આનીતં ન પટિગ્ગહેતબ્બં, અનુપસમ્પન્ને સતિ તેન ગાહાપેતબ્બં, અસતિ હરાપેત્વા પટિગ્ગહણમત્તં ગહેતબ્બં. અયં **પરિમાણસન્તોસો** નામ.

''જિઘચ્છાય પટિવિનોદનં ઇદમેત્થ નિસ્સરણ''ન્તિ એવં પરિભુઞ્જનં **પરિભોગસન્તોસો** નામ.

નિદહિત્વા ન પરિભુઞ્જિતબ્બન્તિ અયં **સન્નિધિપરિવજ્જનસન્તોસો** નામ.

મુખં અનોલોકેત્વા સારણીયધમ્મે ઠિતેન વિસ્સજ્જેતબ્બં. અયં **વિસ્સજ્જનસન્તોસો** નામ.

પિણ્ડપાતપટિસંયુત્તાનિ પન પઞ્ચ ધુતઙ્ગાનિ – પિણ્ડપાતિકઙ્ગં, સપદાનચારિકઙ્ગં, એકાસનિકઙ્ગં , પત્તપિણ્ડિકઙ્ગં, ખલુપચ્છાભત્તિકઙ્ગન્તિ. તેસં વિત્થારકથા વિસુદ્ધિમગ્ગે વુત્તા. ઇતિ પિણ્ડપાતસન્તોસમહાઅરિયવંસં પૂરયમાનો ભિક્ખુ ઇમાનિ પઞ્ચ ધુતઙ્ગાનિ ગોપેતિ. ઇમાનિ ગોપેન્તો પિણ્ડપાતસન્તોસમહાઅરિયવંસેન સન્તુટ્ઠો હોતિ. ''વણ્ણવાદી''તિઆદીનિ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બાનિ.

સેનાસનેનાતિ ઇધ સેનાસનં જાનિતબ્બં, સેનાસનક્ખેત્તં જાનિતબ્બં, સેનાસનસન્તોસો જાનિતબ્બો, સેનાસનપટિસંયુત્તં ધુતઙ્ગં જાનિતબ્બં. તત્થ **સેનાસનન્તિ** મઞ્ચો, પીઠં, ભિસિ, બિમ્બોહનં, વિહારો, અડ્ઢયોગો, પાસાદો, હમ્મિયં, ગુહા, લેણં, અટ્ટો, માળો , વેળુગુમ્બો, રુક્ખમૂલં, યત્થ વા પન ભિક્ખૂ પટિક્કમન્તીતિ ઇમાનિ પન્નરસ સેનાસનાનિ.

સેનાસનક્ખેત્તન્તિ ''સઙ્ઘતો વા ગણતો વા ઞાતિતો વા મિત્તતો વા અત્તનો વા ધનેન પંસુકૂલં વા''તિ છ ખેત્તાનિ.

સેનાસનસન્તોસોતિ સેનાસને વિતક્કસન્તોસાદયો પન્નરસ સન્તોસા. તે પિણ્ડપાતે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા. **સેનાસનપટિસંયુત્તાનિ** પન પઞ્ચ ધુતઙ્ગાનિ – આરઞ્ઞિકઙ્ગં, રુક્ખમૂલિકઙ્ગં, અબ્ભોકાસિકઙ્ગં, સોસાનિકઙ્ગં, યથાસન્તતિકઙ્ગન્તિ. તેસં વિત્થારકથા વિસુદ્ધિમગ્ગે વુત્તા. ઇતિ સેનાસનસન્તોસમહાઅરિયવંસં પૂરયમાનો ભિક્ખુ ઇમાનિ પઞ્ચ ધુતઙ્ગાનિ ગોપેતિ. ઇમાનિ ગોપેન્તો સેનાસનસન્તોસમહાઅરિયવંસેન સન્તુટ્ઠો હોતિ.

ગિલાનપચ્ચયો પન પિણ્ડપાતેયેવ પવિટ્ઠો. તત્થ યથાલાભયથાબલયથાસારુપ્પસન્તોસેનેવ સન્તુસ્સિતબ્બં. નેસજ્જિકઙ્ગં ભાવનારામઅરિયવંસં ભજતિ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

> ‘‘પઞ્ચ સેનાસને વુત્તા, પઞ્ચ આહારનિસ્સિતા;
> એકો વીરિયસંયુત્તો, દ્વે ચ ચીવરનિસ્સિતા’’તિ.

ઇતિ આયસ્મા ધમ્મસેનાપતિ સારિપુત્તત્થેરો પથવિં પત્થરમાનો વિય સાગરકુચ્છિં પૂરયમાનો વિય આકાસં વિત્થારયમાનો વિય ચ પઠમં ચીવરસન્તોસં અરિયવંસં કથેત્વા ચન્દં ઉટ્ઠાપેન્તો વિય સૂરિયં ઉલ્લઙ્ઘેન્તો વિય ચ દુતિયં પિણ્ડપાતસન્તોસં કથેત્વા સિનેરું ઉક્ખિપેન્તો વિય તતિયં સેનાસનસન્તોસં અરિયવંસં કથેત્વા ઇદાનિ સહસ્સનયપ્પટિમણ્ડિતં ચતુત્થં ભાવનારામં અરિયવંસં કથેતું **પુન ચપરં આવુસો ભિક્ખુ પહાનારામો હોતી**તિ દેસનં આરભિ.

તત્થ આરમનં આરામો, અભિરતીતિ અત્થો. પઞ્ચવિધે પહાને આરામો અસ્સાતિ **પહાનારામો**. કામચ્છન્દં પજહન્તો રમતિ, નેક્ખમ્મં ભાવેન્તો રમતિ, બ્યાપાદં પજહન્તો રમતિ...પે॰... સબ્બકિલેસે પજહન્તો રમતિ, અરહત્તમગ્ગં ભાવેન્તો રમતીતિ એવં પહાને રતોતિ **પહાનરતો** . વુત્તનયેનેવ ભાવનાય આરામો અસ્સાતિ **ભાવનારામો**. ભાવનાય રતોતિ **ભાવનારતો**.

ઇમેસુ પન ચતૂસુ અરિયવંસેસુ પુરિમેહિ તીહિ તેરસન્નં ધુતઙ્ગાનં ચતુપચ્ચયસન્તોસસ્સ ચ વસેન સકલં વિનયપિટકં કથિતં હોતિ. ભાવનારામેન અવસેસં પિટકદ્વયં. ઇમં પન ભાવનારામતં અરિયવંસં કથેન્તેન ભિક્ખુના પટિસમ્ભિદામગ્ગે નેક્ખમ્મપાળિયા કથેતબ્બો. દીઘનિકાયે દસુત્તરસુત્તન્તપરિયાયેન કથેતબ્બો. મજ્ઝિમનિકાયે સતિપટ્ઠાનસુત્તન્તપરિયાયેન કથેતબ્બો. અભિધમ્મે નિદ્દેસપરિયાયેન કથેતબ્બો.

તત્થ **પટિસમ્ભિદામગ્ગે નેક્ખમ્મપાળિયા**તિ સો નેક્ખમ્મં ભાવેન્તો રમતિ, કામચ્છન્દં પજહન્તો રમતિ. અબ્યાપાદં બ્યાપાદં. આલોકસઞ્ઞં, થિનમિદ્ધં. અવિક્ખેપં ઉદ્ધચ્ચં. ધમ્મવવત્થાનં, વિચિકિચ્છં. ઞાણં, અવિજ્જં. પામોજ્જં, અરતિં. પઠમં ઝાનં, પઞ્ચ નીવરણે. દુતિયં ઝાનં, વિતક્કવિચારે. તતિયં ઝાનં, પીતિં. ચતુત્થં ઝાનં, સુખદુક્ખે. આકાસાનઞ્ચાયતનસમાપત્તિં ભાવેન્તો રમતિ, રૂપસઞ્ઞં પટિઘસઞ્ઞં નાનત્તસઞ્ઞં પજહન્તો રમતિ. વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસમાપત્તિં...પે॰... નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિં ભાવેન્તો રમતિ, આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસઞ્ઞં પજહન્તો રમતિ.

અનિચ્ચાનુપસ્સનં ભાવેન્તો રમતિ, નિચ્ચસઞ્ઞં પજહન્તો રમતિ. દુક્ખાનુપસ્સનં, સુખસઞ્ઞં. અનત્તાનુપસ્સનં, અત્તસઞ્ઞં. નિબ્બિદાનુપસ્સનં, નન્દિં. વિરાગાનુપસ્સનં, રાગં. નિરોધાનુપસ્સનં, સમુદયં. પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સનં, આદાનં. ખયાનુપસ્સનં, ઘનસઞ્ઞં. વયાનુપસ્સનં, આયૂહનં. વિપરિણામાનુપસ્સનં, ધુવસઞ્ઞં. અનિમિત્તાનુપસ્સનં, નિમિત્તં. અપણિહિતાનુપસ્સનં, પણિધિં. સુઞ્ઞતાનુપસ્સનં અભિનિવેસં.

અધિપઞ્ઞાધમ્મવિપસ્સનં, સારાદાનાભિનિવેસં. યથાભૂતઞાણદસ્સનં, સમ્મોહાભિનિવેસં. આદીનવાનુપસ્સનં, આલયાભિનિવેસં. પટિસઙ્ખાનુપસ્સનં, અપ્પટિસઙ્ખં. વિવટ્ટાનુપસ્સનં, સંયોગાભિનિવેસં. સોતાપત્તિમગ્ગં , દિટ્ઠેકટ્ઠે કિલેસે. સકદાગામિમગ્ગં, ઓળારિકે કિલેસે. અનાગામિમગ્ગં, અણુસહગતે કિલેસે. અરહત્તમગ્ગં ભાવેન્તો રમતિ, સબ્બકિલેસે પજહન્તો રમતીતિ એવં **પટિસમ્ભિદામગ્ગે** નેક્ખમ્મપાળિયા કથેતબ્બો.

દીઘનિકાયે દસુત્તરસુત્તન્તપરિયાયેનાતિ એકં ધમ્મં ભાવેન્તો રમતિ, એકં ધમ્મં પજહન્તો રમતિ...પે॰... દસ ધમ્મે ભાવેન્તો રમતિ, દસ ધમ્મે પજહન્તો રમતિ. કતમં એકં ધમ્મં ભાવેન્તો રમતિ? કાયગતાસતિં સાતસહગતં. ઇમં એકં ધમ્મં ભાવેન્તો રમતિ. કતમં એકં ધમ્મં પજહન્તો રમતિ? અસ્મિમાનં. ઇમં એકં ધમ્મં પજહન્તો રમતિ. કતમે દ્વે ધમ્મે...પે॰... કતમે દસ ધમ્મે ભાવેન્તો રમતિ? દસ કસિણાયતનાનિ. ઇમે દસ ધમ્મે ભાવેન્તો રમતિ. કતમે દસ ધમ્મે પજહન્તો રમતિ? દસ મિચ્છત્તે. ઇમે દસ ધમ્મે પજહન્તો રમતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ભાવનારામો હોતીતિ એવં દીઘનિકાયે દસુત્તરસુત્તન્તપરિયાયેન કથેતબ્બો.

મજ્ઝિમનિકાયે સતિપટ્ઠાનસુત્તન્તપરિયાયેનાતિ એકાયનો, ભિક્ખવે, મગ્ગો સત્તાનં વિસુદ્ધિયા, સોકપરિદેવાનં સમતિક્કમાય, દુક્ખદોમનસ્સાનં અત્થઙ્ગમાય, ઞાયસ્સ અધિગમાય, નિબ્બાનસ્સ સચ્છિકિરિયાય યદિદં ચત્તારો સતિપટ્ઠાના. કતમે ચત્તારો? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ... વેદનાસુ વેદનાનુપસ્સી... ચિત્તે ચિત્તાનુપસ્સી... ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી... 'અત્થિ ધમ્મા'તિ વા પનસ્સ સતિ પચ્ચુપટ્ઠિતા હોતિ યાવદેવ ઞાણમત્તાય પટિસ્સતિમત્તાય અનિસ્સિતો ચ વિહરતિ ન ચ કિઞ્ચિ લોકે ઉપાદિયતિ. એવમ્પિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ભાવનારામો હોતિ ભાવનારતો, પહાનારામો હોતિ પહાનરતો. પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ગચ્છન્તો વા ગચ્છામીતિ પજાનાતિ...પે॰... પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સેય્યથાપિ પસ્સેય્ય સરીરં સિવથિકાય છડ્ડિતં...પે॰... પૂતીનિ ચુણ્ણકજાતાનિ. સો ઇમમેવ કાયં ઉપસંહરતિ, અયમ્પિ ખો કાયો એવંધમ્મો એવંભાવી એવંઅનતીતોતિ. ઇતિ અજ્ઝત્તં વા કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ...પે॰... એવમ્પિ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ભાવનારામો હોતીતિ એવં મજ્ઝિમનિકાયે સતિપટ્ઠાનસુત્તન્તપરિયાયેન કથેતબ્બો.

અભિધમ્મે નિદ્દેસપરિયાયેનાતિ સબ્બેપિ સઙ્ખતે અનિચ્ચતો દુક્ખતો રોગતો ગણ્ડતો...પે॰... સંકિલેસિકધમ્મતો પસ્સન્તો રમતિ. અયં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ભાવનારામો હોતીતિ એવં નિદ્દેસપરિયાયેન કથેતબ્બો.

નેવ અત્તાનુક્કંસેતીતિ અજ્જ મે સટ્ઠિ વા સત્તતિ વા વસ્સાનિ અનિચ્ચં દુક્ખં અનત્તાતિ વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તસ્સ, કો મયા સદિસો અત્થીતિ એવં અત્તુક્કંસનં ન કરોતિ. **ન પરં વમ્ભેતી**તિ અનિચ્ચં દુક્ખન્તિ વિપસ્સનામત્તકમ્પિ નત્થિ, કિં ઇમે વિસ્સટ્ઠકમ્મટ્ઠાના ચરન્તીતિ એવં પરં વમ્ભનં ન કરોતિ. સેસં વુત્તનયમેવ.

૩૧૦. **પધાનાની**તિ ઉત્તમવીરિયાનિ. **સંવરપધાન**ન્તિ ચક્ખાદીનિ સંવરન્તસ્સ ઉપ્પન્નવીરિયં. **પહાનપધાન**ન્તિ કામવિતક્કાદયો પજહન્તસ્સ ઉપ્પન્નવીરિયં. **ભાવનાપધાન**ન્તિ બોજ્ઝઙ્ગે ભાવેન્તસ્સ ઉપ્પન્નવીરિયં. **અનુરક્ખણાપધાન**ન્તિ સમાધિનિમિત્તં અનુરક્ખન્તસ્સ ઉપ્પન્નવીરિયં.

વિવેકનિસ્સિતન્તિઆદીસુ વિવેકો વિરાગો નિરોધોતિ તીણિપિ નિબ્બાનસ્સ નામાનિ. નિબ્બાનઞ્હિ ઉપધિવિવેકત્તા **વિવેકો**. તં આગમ્મ રાગાદયો વિરજ્જન્તીતિ **વિરાગો**. નિરુજ્ઝન્તીતિ **નિરોધો**. તસ્મા ''વિવેકનિસ્સિત''ન્તિઆદીસુ આરમ્મણવસેન અધિગન્તબ્બવસેન વા નિબ્બાનનિસ્સિતન્તિ અત્થો. **વોસ્સગ્ગપરિણામિ**ન્તિ એત્થ દ્વે વોસ્સગ્ગા પરિચ્ચાગવોસ્સગ્ગો ચ પક્ખન્દનવોસ્સગ્ગો ચ. તત્થ વિપસ્સના

તદઙ્ગવસેન કિલેસે ચ ખન્ધે ચ પરિચ્ચજતીતિ પરિચ્ચાગવોસ્સગ્ગો. મગ્ગો આરમ્મણવસેન નિબ્બાનં પક્ખન્દતીતિ પક્ખન્દનવોસ્સગ્ગો. તસ્મા વોસ્સગ્ગપરિણામિન્તિ યથા ભાવિયમાનો સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો વોસ્સગ્ગત્થાય પરિણમતિ, વિપસ્સનાભાવઞ્ચ મગ્ગભાવઞ્ચ પાપુણાતિ, એવં ભાવેતીતિ અયમેત્થ અત્થો. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો.

ભદ્રકન્તિ ભદ્દકં. **સમાધિનિમિત્તં** વુચ્ચતિ અટ્ઠિકસઞ્ઞાદિવસેન અધિગતો સમાધિયેવ. **અનુરક્ખતી**તિ સમાધિપરિબન્ધકધમ્મે રાગદોસમોહે સોધેન્તો રક્ખતિ. એત્થ ચ અટ્ઠિકસઞ્ઞાદિકા પઞ્ચેવ સઞ્ઞા વુત્તા. ઇમસ્મિં પન ઠાને દસપિ અસુભાનિ વિત્થારેત્વા કથેતબ્બાનિ. તેસં વિત્થારો વિસુદ્ધિમગ્ગે વુત્તોયેવ.

ધમ્મે ઞાણન્તિ એકપટિવેધવસેન ચતુસચ્ચધમ્મે ઞાણં ચતુસચ્ચબ્ભન્તરે નિરોધસચ્ચે ધમ્મે ઞાણઞ્ચ . યથાહ – ''તત્થ કતમં ધમ્મે ઞાણં? ચતૂસુ મગ્ગેસુ ચતૂસુ ફલેસુ ઞાણ''ન્તિ (વિભ॰ ૭૯૬). **અન્વયે ઞાણ**ન્તિ ચત્તારિ સચ્ચાનિ પચ્ચક્ખતો દિસ્વા યથા ઇદાનિ, એવં અતીતેપિ અનાગતેપિ ઇમેવ પઞ્ચક્ખન્ધા દુક્ખસચ્ચં, અયમેવ તણ્હા સમુદયસચ્ચં, અયમેવ નિરોધો નિરોધસચ્ચં, અયમેવ મગ્ગો મગ્ગસચ્ચન્તિ એવં તસ્સ ઞાણસ્સ અનુગતિયં ઞાણં. તેનાહ – ''સો ઇમિના ધમ્મેન ઞાતેન દિટ્ઠેન પત્તેન વિદિતેન પરિયોગાળ્હેન અતીતાનાગતેન નયં નેતી''તિ. **પરિયે ઞાણ**ન્તિ પરેસં ચિત્તપરિચ્છેદે ઞાણં. યથાહ – ''તત્થ કતમં પરિયે ઞાણં? ઇધ ભિક્ખુ પરસત્તાનં પરપુગ્ગલાનં ચેતસા ચેતો પરિચ્ચ જાનાતી''તિ (વિભ॰ ૭૯૬) વિત્થારેતબ્બં. ઠપેત્વા પન ઇમાનિ તીણિ ઞાણાનિ અવસેસં **સમ્મુતિઞાણં** નામ. યથાહ – ''તત્થ કતમં સમ્મુતિઞાણં? ઠપેત્વા ધમ્મે ઞાણં ઠપેત્વા અન્વયે ઞાણં ઠપેત્વા પરિચ્છેદે ઞાણં અવસેસં સમ્મુતિઞાણ''ન્તિ (વિભ॰ ૭૯૬).

દુક્ખે ઞાણાદીહિ અરહત્તં પાપેત્વા એકસ્સ ભિક્ખુનો નિગ્ગમનં ચતુસચ્ચકમ્મટ્ઠાનં કથિતં. તત્થ દ્વે સચ્ચાનિ વટ્ટં, દ્વે વિવટ્ટં, વટ્ટે અભિનિવેસો હોતિ, નો વિવટ્ટે. દ્વીસુ સચ્ચેસુ આચરિયસન્તિકે પરિયત્તિં ઉગ્ગહેત્વા કમ્મં કરોતિ, દ્વીસુ સચ્ચેસુ ''નિરોધસચ્ચં નામ ઇટ્ઠં કન્તં મનાપં, મગ્ગસચ્ચં નામ ઇટ્ઠં કન્તં મનાપ''ન્તિ સવનવસેન કમ્મં કરોતિ. દ્વીસુ સચ્ચેસુ ઉગ્ગહપરિપુચ્છાસવનધારણસમ્મસનપટિવેધો વટ્ટતિ, દ્વીસુ સવનપટિવેધો વટ્ટતિ. તીણિ કિચ્ચવસેન પટિવિજ્ઝતિ, એકં આરમ્મણવસેન. દ્વે સચ્ચાનિ દુદ્દસત્તા ગમ્ભીરાનિ, દ્વે ગમ્ભીરત્તા દુદ્દસાનિ.

સોતાપત્તિયઙ્ગાદિચતુક્કવણ્ણના

૩૧૧. સોતાપત્તિયઙ્ગાનીતિ સોતાપત્તિયા અઙ્ગાનિ, સોતાપત્તિમગ્ગસ્સ પટિલાભકારણાનીતિ અત્થો. **સપ્પુરિસસંસેવો**તિ બુદ્ધાદીનં સપ્પુરિસાનં ઉપસઙ્કમિત્વા સેવનં. **સદ્ધમ્મસ્સવન**ન્તિ સપ્પાયસ્સ તેપિટકધમ્મસ્સ સવનં. **યોનિસોમનસિકારો**તિ અનિચ્ચાદિવસેન મનસિકારો. **ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપત્તી**તિ લોકુત્તરધમ્મસ્સ અનુધમ્મભૂતાય પુબ્બભાગપટિપત્તિયા પટિપજ્જનં.

અવેચ્ચપ્પસાદેનાતિ અચલપ્પસાદેન. ''ઇતિપિ સો ભગવા''તિઆદીનિ વિસુદ્ધિમગ્ગે વિત્થારિતાનિ. ફલધાતુઆહારચતુક્કાનિ ઉત્તાનત્થાનેવ. અપિચેત્થ લૂખપણીતવત્થુવસેન ઓળારિકસુખુમતા વેદિતબ્બા.

વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિયોતિ વિઞ્ઞાણં એતાસુ તિટ્ઠતીતિ વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિયો. આરમ્મણટ્ઠિતિવસેનેતં વુત્તં. **રૂપૂપાય**ન્તિ રૂપં ઉપગતં હુત્વા. પઞ્ચવોકારભવસ્મિઞ્હિ અભિસઙ્ખારવિઞ્ઞાણં રૂપક્ખન્ધં નિસ્સાય તિટ્ઠતિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **રૂપારમ્મણ**ન્તિ રૂપક્ખન્ધગોચરં રૂપપતિટ્ઠિતં હુત્વા. **નન્દૂપસેચન**ન્તિ લોભસહગતં સમ્પયુત્તનન્દિયાવ ઉપસિત્તં

હુત્વા. ઇતરં ઉપનિસ્સયકોટિયા. **વુદ્ધિં વિરૂળ્હિં વેપુલ્લં આપજ્જતી**તિ સટ્ઠિપિ સત્તતિપિ વસ્સાનિ એવં પવત્તમાનં વુદ્ધિં વિરૂળ્હિં વેપુલ્લં આપજ્જતિ. **વેદનૂપાયાદીસુપિ** એસેવ નયો. ઇમેહિ પન તીહિ પદેહિ ચતુવોકારભવે અભિસઙ્ખારવિઞ્ઞાણં વુત્તં. તસ્સ યાવતાયુકં પવત્તનવસેન વુદ્ધિં વિરૂળ્હિં વેપુલ્લં આપજ્જના વેદિતબ્બા. ચતુક્કવસેન પન દેસનાય આગતત્તા વિઞ્ઞાણૂપાયન્તિ ન વુત્તં. એવં વુચ્ચમાને ચ ''કતમં નુ ખો એત્થ કમ્મવિઞ્ઞાણં, કતમં વિપાકવિઞ્ઞાણ''ન્તિ સમ્મોહો ભવેય્ય, તસ્માપિ ન વુત્તં. **અગતિગમનાનિ** વિત્થારિતાનેવ.

ચીવરહેતૂતિ તત્થ મનાપં ચીવરં લભિસ્સામીતિ ચીવરકારણા ઉપ્પજ્જતિ. **ઇતિ ભવાભવહેતૂ**તિ એત્થ **ઇતી**તિ નિદસ્સનત્થે નિપાતો. યથા ચીવરાદિહેતુ, એવં ભવાભવહેતૂપીતિ અત્થો. **ભવાભવો**તિ ચેત્થ પણીતપણીતતરાનિ તેલમધુફાણિતાદીનિ અધિપ્પેતાનિ. ઇમેસં પન ચતુન્નં તણ્હુપ્પાદાનં પહાનત્થાય પટિપાટિયાવ ચત્તારો અરિયવંસા દેસિતાતિ વેદિતબ્બા. **પટિપદાચતુક્કં** હેટ્ઠા વુત્તમેવ. અક્ખમાદીસુ પધાનકરણકાલે સીતાદીનિ ન ખમતીતિ **અક્ખમા**. ખમતીતિ **ખમા**. ઇન્દ્રિયદમનં **દમા**. ''ઉપ્પન્નં કામવિતક્કં નાધિવાસેતી''તિઆદિના નયેન વિતક્કસમનં **સમા**.

ધમ્મપદાનીતિ ધમ્મકોટ્ઠાસાનિ. અનભિજ્ઝા ધમ્મપદં નામ અલોભો વા અલોભસીસેન અધિગતજ્ઝાનવિપસ્સનામગ્ગફલનિબ્બાનાનિ વા. અબ્યાપાદો ધમ્મપદં નામ અકોપો વા મેત્તાસીસેન અધિગતજ્ઝાનાદીનિ વા. સમ્માસતિ ધમ્મપદં નામ સુપ્પટ્ઠિતસતિ વા સતિસીસેન અધિગતજ્ઝાનાદીનિ વા. સમ્માસમાધિ ધમ્મપદં નામ સમાપત્તિ વા અટ્ઠસમાપત્તિવસેન અધિગતજ્ઝાનવિપસ્સનામગ્ગફલનિબ્બાનાનિ વા. દસાસુભવસેન વા અધિગતજ્ઝાનાદીનિ અનભિજ્ઝા ધમ્મપદં. ચતુબ્રહ્મવિહારવસેન અધિગતાનિ અબ્યાપાદો ધમ્મપદં. દસાનુસ્સતિઆહારેપટિક્કૂલસઞ્ઞાવસેન અધિગતાનિ સમ્માસતિ ધમ્મપદં. દસકસિણઆનાપાનવસેન અધિગતાનિ સમ્માસમાધિ ધમ્મપદન્તિ.

ધમ્મસમાદાનેસુ પઠમં અચેલકપટિપદા. દુતિયં તિબ્બકિલેસસ્સ અરહત્તં ગહેતું અસક્કોન્તસ્સ અસ્સુમુખસ્સાપિ રુદતો પરિસુદ્ધબ્રહ્મચરિયચરણં. તતિયં કામેસુ પાતબ્યતા. ચતુત્થં ચત્તારો પચ્ચયે અલભમાનસ્સાપિ ઝાનવિપસ્સનાવસેન સુખસમઙ્ગિનો સાસનબ્રહ્મચરિયં.

ધમ્મક્ખન્ધાતિ એત્થ ગુણટ્ઠો ખન્ધટ્ઠો. **સીલક્ખન્ધો**તિ સીલગુણો. એત્થ ચ ફલસીલં અધિપ્પેતં. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો. ઇતિ ચતૂસુપિ ઠાનેસુ ફલમેવ વુત્તં.

બલાનીતિ ઉપત્થમ્ભનટ્ઠેન અકમ્પિયટ્ઠેન ચ બલાનિ. તેસં પટિપક્ખેહિ કોસજ્જાદીહિ અકમ્પનિયતા વેદિતબ્બા. સબ્બાનિપિ સમથવિપસ્સનામગ્ગવસેન લોકિયલોકુત્તરાનેવ કથિતાનિ.

અધિટ્ઠાનાનીતિ એત્થ **અધી**તિ ઉપસગ્ગમત્તં. અત્થતો પન તેન વા તિટ્ઠન્તિ, તત્થ વા તિટ્ઠન્તિ, ઠાનમેવ વા તંતંગુણાધિકાનં પુરિસાનં અધિટ્ઠાનં, પઞ્ઞાવ અધિટ્ઠાનં **પઞ્ઞાધિટ્ઠાનં**. એત્થ ચ પઠમેન અગ્ગફલપઞ્ઞા. દુતિયેન વચીસચ્ચં. તતિયેન આમિસપરિચ્ચાગો. ચતુત્થેન કિલેસૂપસમો કથિતોતિ વેદિતબ્બો. પઠમેન ચ કમ્મસ્સકતપઞ્ઞં વિપસ્સનાપઞ્ઞં વા આદિં કત્વા ફલપઞ્ઞા કથિતા. દુતિયેન વચીસચ્ચં આદિં કત્વા પરમત્થસચ્ચં નિબ્બાનં. તતિયેન આમિસપરિચ્ચાગં આદિં કત્વા અગ્ગમગ્ગેન કિલેસપરિચ્ચાગો. ચતુત્થેન સમાપત્તિવિક્ખમ્ભિતે કિલેસે આદિં કત્વા અગ્ગમગ્ગેન કિલેસવૂપસમો. પઞ્ઞાધિટ્ઠાનેન વા એકેન

અરહત્તફલપઞ્ઞા કથિતા. સેસેહિ પરમત્થસચ્ચં. સચ્ચાધિટ્ઠાનેન વા એકેન પરમત્થસચ્ચં કથિતં. સેસેહિ અરહત્તપઞ્ઞાતિ **મૂસિકાભયત્થેરો** આહ.

પઞ્હબ્યાકરણાદિચતુક્કવણ્ણના

૩૧૨. પઞ્હબ્યાકરણાનિ મહાપદેસકથાય વિત્થારિતાનેવ.

કણ્હન્તિ કાળકં દસઅકુસલકમ્મપથકમ્મં. **કણ્હવિપાક**ન્તિ અપાયે નિબ્બત્તનતો કાળકવિપાકં. **સુક્ક**ન્તિ પણ્ડરં કુસલકમ્મપથકમ્મં. **સુક્કવિપાક**ન્તિ સગ્ગે નિબ્બત્તનતો પણ્ડરવિપાકં. **કણ્હસુક્ક**ન્તિ મિસ્સકકમ્મં. **કણ્હસુક્કવિપાક**ન્તિ સુખદુક્ખવિપાકં. મિસ્સકકમ્મઞ્હિ કત્વા અકુસલેન તિરચ્છાનયોનિયં મઙ્ગલહત્થિટ્ઠાનાદીસુ ઉપ્પન્નો કુસલેન પવત્તે સુખં વેદયતિ. કુસલેન રાજકુલેપિ નિબ્બત્તો અકુસલેન પવત્તે દુક્ખં વેદયતિ. **અકણ્હઅસુક્ક**ન્તિ કમ્મક્ખયકરં ચતુમગ્ગઞાણં અધિપ્પેતં. તઞ્હિ યદિ કણ્હં ભવેય્ય, કણ્હવિપાકં દદેય્ય. યદિ સુક્કં ભવેય્ય, સુક્કવિપાકં દદેય્ય. ઉભયવિપાકસ્સ પન અદાનતો અકણ્હાસુક્કવિપાકત્તા અકણ્હં અસુક્કન્તિ અયમેત્થ અત્થો.

સચ્છિકરણીયાતિ પચ્ચક્ખકરણેન ચેવ પટિલાભેન ચ સચ્છિકાતબ્બા. **ચક્ખુના**તિ દિબ્બચક્ખુના. **કાયેના**તિ સહજાતનામકાયેન. **પઞ્ઞાયા**તિ અરહત્તફલઞાણેન.

ઓઘાતિ વટ્ટસ્મિં સત્તે ઓહનન્તિ ઓસીદાપેન્તીતિ ઓઘા. તત્થ પઞ્ચકામગુણિકો રાગો **કામોઘો**. રૂપારૂપભવેસુ છન્દરાગો **ભવોઘો**. તથા ઝાનનિકન્તિ સસ્સતદિટ્ઠિસહગતો ચ રાગો. દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિયો **દિટ્ઠોઘો**.

વટ્ટસ્મિં યોજેન્તીતિ **યોગા**. તે ઓઘા વિય વેદિતબ્બા.

વિસંયોજેન્તીતિ **વિસઞ્ઞોગા**. તત્થ અસુભજ્ઝાનં કામયોગવિસંયોગો. તં પાદકં કત્વા અધિગતો અનાગામિમગ્ગો એકન્તેનેવ **કામયોગવિસઞ્ઞોગો** નામ. અરહત્તમગ્ગો **ભવયોગવિસઞ્ઞોગો** નામ. સોતાપત્તિમગ્ગો **દિટ્ઠિયોગવિસઞ્ઞોગો** નામ. અરહત્તમગ્ગો **અવિજ્જાયોગવિસઞ્ઞોગો** નામ.

ગન્થનવસેન **ગન્થા**. વટ્ટસ્મિં નામકાયઞ્ચેવ રૂપકાયઞ્ચ ગન્થતિ બન્ધતિ પલિબુન્ધતીતિ **કાયગન્થો**. **ઇદંસચ્ચાભિનિવેસો**તિ ઇદમેવ સચ્ચં, મોઘમઞ્ઞન્તિ એવં પવત્તો દિટ્ઠાભિનિવેસો.

ઉપાદાનાનીતિ આદાનગ્ગહણાનિ. કામોતિ રાગો, સોયેવ ગહણટ્ઠેન ઉપાદાનન્તિ **કામુપાદાનં**. દિટ્ઠીતિ મિચ્છાદિટ્ઠિ, સાપિ ગહણટ્ઠેન ઉપાદાનન્તિ **દિટ્ઠુપાદાનં**. ઇમિના સુદ્ધીતિ એવં સીલવતાનં ગહણં **સીલબ્બતુપાદાનં**. અત્તાતિ એતેન વદતિ ચેવ ઉપાદિયતિ ચાતિ **અત્તવાદુપાદાનં**.

યોનિયોતિ કોટ્ઠાસા. અણ્ડે જાતાતિ **અણ્ડજા**. જલાબુમ્હિ જાતાતિ **જલાબુજા**. સંસેદે જાતાતિ **સંસેદજા**. સયનસ્મિં પૂતિમચ્છાદીસુ ચ નિબ્બત્તાનમેતં અધિવચનં. વેગેન આગન્ત્વા ઉપપતિતા વિયાતિ **ઓપપાતિકા**. તત્થ દેવમનુસ્સેસુ સંસેદજઓપપાતિકાનં અયં વિસેસો. સંસેદજા મન્દા દહરા હુત્વા નિબ્બત્તન્તિ. ઓપપાતિકા સોળસવસ્સુદ્દેસિકા હુત્વા. મનુસ્સેસુ હિ ભુમ્મદેવેસુ ચ ઇમા ચતસ્સોપિ યોનિયો લબ્ભન્તિ. તથા તિરચ્છાનેસુ સુપણ્ણનાગાદીસુ. વુત્તઞ્હેતં – ‘‘તત્થ, ભિક્ખવે, અણ્ડજા સુપણ્ણા અણ્ડજેવ નાગે હરન્તિ, ન જલાબુજે ન સંસેદજે

ન ઓપપાતિકે’’તિ (સં॰ નિ॰ ૩.૩૯૩). ચાતુમહારાજિકતો પટ્ઠાય ઉપરિદેવા ઓપપાતિકાયેવ . તથા નેરયિકા. પેતેસુ ચતસ્સોપિ લબ્ભન્તિ. **ગબ્ભાવક્કન્તિયો** સમ્પસાદનીયે કથિતા એવ.

અત્તભાવપટિલાભેસુ પઠમો ખિડ્ડાપદોસિકવસેન વેદિતબ્બો. દુતિયો ઓરબ્ભિકાદીહિ ઘાતિયમાનઉરબ્ભાદિવસેન. તતિયો મનોપદોસિકાવસેન. ચતુત્થો ચાતુમહારાજિકે ઉપાદાય ઉપરિસેસદેવતાવસેન. તે હિ દેવા નેવ અત્તસઞ્ચેતનાય મરન્તિ, ન પરસઞ્ચેતનાય.

દક્ખિણાવિસુદ્ધાદિચતુક્કવણ્ણના

૩૧૩. **દક્ખિણાવિસુદ્ધિયો**તિ દાનસઙ્ખાતા દક્ખિણા વિસુજ્ઝન્તિ મહપ્ફલા હોન્તિ એતાહીતિ **દક્ખિણાવિસુદ્ધિયો**.

દાયકતો વિસુજ્ઝતિ, નો પટિગ્ગાહકતોતિ યત્થ દાયકો સીલવા હોતિ, ધમ્મેનુપ્પન્નં દેય્યધમ્મં દેતિ, પટિગ્ગાહકો દુસ્સીલો. અયં દક્ખિણા વેસ્સન્તરમહારાજસ્સ દક્ખિણાસદિસા. **પટિગ્ગાહકતો વિસુજ્ઝતિ, નો દાયકતો**તિ યત્થ પટિગ્ગાહકો સીલવા હોતિ, દાયકો દુસ્સીલો, અધમ્મેનુપ્પન્નં દેતિ, અયં દક્ખિણા ચોરઘાતકસ્સ દક્ખિણાસદિસા. **નેવ દાયકતો વિસુજ્ઝતિ, નો પટિગ્ગાહકતો**તિ યત્થ ઉભોપિ દુસ્સીલા દેય્યધમ્મોપિ અધમ્મેન નિબ્બત્તો. વિપરિયાયેન ચતુત્થા વેદિતબ્બા.

સઙ્ગહવત્થૂનીતિ સઙ્ગહકારણાનિ. તાનિ હેટ્ઠા વિભત્તાનેવ.

અનરિયવોહારાતિ અનરિયાનં લામકાનં વોહારા.

અરિયવોહારાતિ અરિયાનં સપ્પુરિસાનં વોહારા.

દિટ્ઠવાદિતાતિ દિટ્ઠં મયાતિ એવં વાદિતા. એત્થ ચ તંતંસમુટ્ઠાપકચેતનાવસેન અત્થો વેદિતબ્બો.

અત્તન્તપાદિચતુક્કવણ્ણના

૩૧૪. **અત્તન્તપા**દીસુ પઠમો અચેલકો. દુતિયો ઓરબ્ભિકાદીસુ અઞ્ઞતરો. તતિયો યઞ્ઞયાજકો. ચતુત્થો સાસને સમ્માપટિપન્નો.

અત્તહિતાય પટિપન્નાદીસુ પઠમો યો સયં સીલાદિસમ્પન્નો, પરં સીલાદીસુ ન સમાદપેતિ આયસ્મા વક્કલિત્થેરો વિય. દુતિયો યો અત્તના ન સીલાદિસમ્પન્નો, પરં સીલાદીસુ સમાદપેતિ આયસ્મા ઉપનન્દો વિય. તતિયો યો નેવત્તના સીલાદિસમ્પન્નો, પરં સીલાદીસુ ન સમાદપેતિ દેવદત્તો વિય. ચતુત્થો યો અત્તના ચ સીલાદિસમ્પન્નો પરઞ્ચ સીલાદીસુ સમાદપેતિ આયસ્મા મહાકસ્સપો વિય.

તમાદીસુ **તમો**તિ અન્ધકારભૂતો. **તમપરાયણો**તિ તમમેવ પરં અયનં ગતિ અસ્સાતિ તમપરાયણો. એવં સબ્બપદેસુ અત્થો વેદિતબ્બો. એત્થ ચ પઠમો નીચે ચણ્ડાલાદિકુલે દુજ્જીવિતે હીનત્તભાવે નિબ્બત્તિત્વા તીણિ દુચ્ચરિતાનિ પરિપૂરેતિ. દુતિયો તથાવિધો હુત્વા તીણિ સુચરિતાનિ પરિપૂરેતિ. તતિયો ઉળારે ખત્તિયકુલે બહુઅન્નપાને સમ્પન્નત્તભાવે નિબ્બત્તિત્વા તીણિ દુચ્ચરિતાનિ પરિપૂરેતિ. ચતુત્થો તાદિસોવ હુત્વા તીણિ સુચરિતાનિ પરિપૂરેતિ.

સમણમચલોતિ સમણઅચલો. મ-કારો પદસન્ધિમત્તં. સો સોતાપન્નો વેદિતબ્બો. સોતાપન્નો હિ ચતૂહિ વાતેહિ ઇન્દખીલો વિય પરપ્પવાદેહિ અકમ્પિયો. અચલસદ્ધાય સમન્નાગતોતિ **સમણમચલો**. વુત્તમ્પિ ચેતં – ''કતમો ચ પુગ્ગલો સમણમચલો? ઇધેકચ્ચો પુગ્ગલો તિણ્ણં સંયોજનાનં પરિક્ખયા''તિ (પુ॰ પ॰ ૧૯૦) વિત્થારો. રાગદોસાનં પન તનુભૂતત્તા સકદાગામી **સમણપદુમો** નામ. તેનાહ – ''કતમો પન પુગ્ગલો સમણપદુમો? ઇધેકચ્ચો પુગ્ગલો સકિદેવ ઇમં લોકં આગન્ત્વા દુક્ખસ્સન્તં કરોતિ, અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો સમણપદુમો''તિ (પુ॰ પ॰ ૧૯૦). રાગદોસાનં અભાવા ખિપ્પમેવ પુપ્ફિસ્સતીતિ અનાગામી **સમણપુણ્ડરીકો** નામ. તેનાહ – ''કતમો ચ પુગ્ગલો સમણપુણ્ડરીકો? ઇધેકચ્ચો પુગ્ગલો પઞ્ચન્નં ઓરમ્ભાગિયાનં...પે॰... અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો સમણપુણ્ડરીકો''તિ (પુ॰ પ॰ ૧૯૦). અરહા પન સબ્બેસમ્પિ ગન્થકારકિલેસાનં અભાવા સમણેસુ **સમણસુખુમાલો** નામ. તેનાહ – ''કતમો ચ પુગ્ગલો સમણેસુ સમણસુખુમાલો? ઇધેકચ્ચો આસવાનં ખયા...પે॰... ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો સમણેસુ સમણસુખુમાલો''તિ.

''ઇમે ખો , આવુસો''તિઆદિ વુત્તનયેનેવ યોજેતબ્બં. ઇતિ સમપઞ્ઞાસાય ચતુક્કાનં વસેન દ્વેપઞ્ઞાસતાનિ કથેન્તો થેરો સામગ્ગિરસં દસ્સેસીતિ.

ચતુક્કવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્ચકવણ્ણના

૩૧૫. ઇતિ ચતુક્કવસેન સામગ્ગિરસં દસ્સેત્વા ઇદાનિ પઞ્ચકવસેન દસ્સેતું પુન દેસનં આરભિ. તત્થ પઞ્ચસુ ખન્ધેસુ **રૂપક્ખન્ધો** લોકિયો. સેસા **લોકિયલોકુત્તરા. ઉપાદાનક્ખન્ધા** લોકિયાવ. વિત્થારતો પન ખન્ધકથા વિસુદ્ધિમગ્ગે વુત્તા. **કામગુણા** હેટ્ઠા વિત્થારિતાવ.

સુકતદુક્કટાદીહિ ગન્તબ્બાતિ **ગતિયો. નિરયો**તિ નિરસ્સાદો. સહોકાસેન ખન્ધા કથિતા. તતો પરેસુ તીસુ નિબ્બત્તા ખન્ધાવ વુત્તા. ચતુત્થે ઓકાસોપિ.

આવાસે મચ્છરિયં **આવાસમચ્છરિયં**. તેન સમન્નાગતો ભિક્ખુ આગન્તુકં દિસ્વા ''એત્થ ચેતિયસ્સ વા સઙ્ઘસ્સ વા પરિક્ખારો ઠપિતો''તિઆદીનિ વત્વા સઙ્ઘિકમ્પિ આવાસં નિવારેતિ. સો કાલઙ્કત્વા પેતો વા અજગરો વા હુત્વા નિબ્બત્તતિ. કુલે મચ્છરિયં **કુલમચ્છરિયં**. તેન સમન્નાગતો ભિક્ખુ તેહિ કારણેહિ અત્તનો ઉપટ્ઠાકકુલે અઞ્ઞેસં પવેસનમ્પિ નિવારેતિ. લાભે મચ્છરિયં **લાભમચ્છરિયં**. તેન સમન્નાગતો ભિક્ખુ સઙ્ઘિકમ્પિ લાભં મચ્છરાયન્તો યથા અઞ્ઞે ન લભન્તિ, એવં કરોતિ. વણ્ણે મચ્છરિયં **વણ્ણમચ્છરિયં. વણ્ણો**તિ ચેત્થ સરીરવણ્ણોપિ ગુણવણ્ણોપિ વેદિતબ્બો. પરિયત્તિધમ્મે મચ્છરિયં **ધમ્મમચ્છરિયં**. તેન સમન્નાગતો ભિક્ખુ ''ઇમં ધમ્મં પરિયાપુણિત્વા એસો મં અભિભવિસ્સતી''તિ અઞ્ઞસ્સ ન દેતિ. યો પન ધમ્માનુગ્ગહેન વા પુગ્ગલાનુગ્ગહેન વા ન દેતિ, ન તં મચ્છરિયં.

ચિત્તં નિવારેન્તિ પરિયોનન્ધન્તીતિ **નીવરણાનિ**. કામચ્છન્દો નીવરણપત્તો અરહત્તમગ્ગવજ્ઝો. કામરાગાનુસયો કામરાગસંયોજનપત્તો અનાગામિમગ્ગવજ્ઝો. થિનં ચિત્તગેલઞ્ઞં . મિદ્ધં ખન્ધત્તયગેલઞ્ઞં. ઉભયમ્પિ અરહત્તમગ્ગવજ્ઝં. તથા ઉદ્ધચ્ચં. કુક્કુચ્ચં અનાગામિમગ્ગવજ્ઝં. વિચિકિચ્છા પઠમમગ્ગવજ્ઝા.

સંયોજનાનીતિ બન્ધનાનિ. તેહિ પન બદ્ધેસુ પુગ્ગલેસુ રૂપારૂપભવે નિબ્બત્તા સોતાપન્નસકદાગામિનો અન્તોબદ્ધા બહિસયિતા નામ. તેસઞ્હિ કામભવે બન્ધનં. કામભવે અનાગામિનો બહિબદ્ધા અન્તોસયિતા નામ. તેસઞ્હિ રૂપારૂપભવે બન્ધનં. કામભવે સોતાપન્નસકદાગામિનો અન્તોબદ્ધા અન્તોસયિતા નામ. રૂપારૂપભવે અનાગામિનો બહિબદ્ધા બહિસયિતા નામ. ખીણાસવો સબ્બત્થ અબન્ધનો.

સિક્ખિતબ્બં પદં **સિક્ખાપદં**, સિક્ખાકોટ્ઠાસોતિ અત્થો. સિક્ખાય વા પદં સિક્ખાપદં, અધિચિત્તઅધિપઞ્ઞાસિક્ખાય અધિગમુપાયોતિ અત્થો. અયમેત્થ સઙ્ખેપો. વિત્થારતો પન સિક્ખાપદકથા વિભઙ્ગપ્પકરણે સિક્ખાપદવિભઙ્ગે આગતા એવ.

અભબ્બટ્ઠાનાદિપઞ્ચકવણ્ણના

૩૧૬. ''અભબ્બો, આવુસો, ખીણાસવો ભિક્ખુ સઞ્ચિચ્ચ પાણ''ન્તિઆદિ દેસનાસીસમેવ, સોતાપન્નાદયોપિ પન અભબ્બા. પુથુજ્જનખીણાસવાનં નિન્દાપસંસત્થમ્પિ એવં વુત્તં. પુથુજ્જનો નામ ગારય્હો, માતુઘાતાદીનિપિ કરોતિ . ખીણાસવો પન પાસંસો, કુન્થકિપિલ્લિકઘાતાદીનિપિ ન કરોતીતિ.

બ્યસનેસુ વિયસ્સતીતિ બ્યસનં, હિતસુખં ખિપતિ વિદ્ધંસેતીતિ અત્થો. ઞાતીનં બ્યસનં **ઞાતિબ્યસનં**, ચોરરોગભયાદીહિ ઞાતિવિનાસોતિ અત્થો. ભોગાનં બ્યસનં **ભોગબ્યસનં**, રાજચોરાદિવસેન ભોગવિનાસોતિ અત્થો. રોગો એવ બ્યસનં **રોગબ્યસનં**. રોગો હિ આરોગ્યં બ્યસતિ વિનાસેતીતિ બ્યસનં, સીલસ્સ બ્યસનં **સીલબ્યસનં**. દુસ્સીલ્યસ્સેતં નામં. સમ્માદિટ્ઠિં વિનાસયમાના ઉપ્પન્ના દિટ્ઠિ એવ બ્યસનં **દિટ્ઠિબ્યસનં**. એત્થ ચ ઞાતિબ્યસનાદીનિ તીણિ નેવ અકુસલાનિ ન તિલક્ખણાહતાનિ. સીલદિટ્ઠિબ્યસનદ્વયં અકુસલં તિલક્ખણાહતં. તેનેવ ''નાવુસો, સત્તા ઞાતિબ્યસનહેતુ વા''તિઆદિમાહ.

ઞાતિસમ્પદાતિ ઞાતીનં સમ્પદા પારિપૂરી બહુભાવો. **ભોગસમ્પદાયપિ** એસેવ નયો. આરોગ્યસ્સ સમ્પદા **આરોગ્યસમ્પદા**. પારિપૂરી દીઘરત્તં અરોગતા. **સીલદિટ્ઠિસમ્પદાસુપિ** એસેવ નયો . ઇધાપિ ઞાતિસમ્પદાદયો નો કુસલા, ન તિલક્ખણાહતા. સીલદિટ્ઠિસમ્પદા કુસલા, તિલક્ખણાહતા. તેનેવ ''નાવુસો, સત્તા ઞાતિસમ્પદાહેતુ વા''તિઆદિમાહ.

સીલવિપત્તિસીલસમ્પત્તિકથા મહાપરિનિબ્બાને વિત્થારિતાવ.

ચોદકેનાતિ વત્થુસંસન્દસ્સના, આપત્તિસંસન્દસ્સના, સંવાસપ્પટિક્ખેપો, સામીચિપ્પટિક્ખેપોતિ ચતૂહિ ચોદનાવત્થૂહિ ચોદયમાનેન. **કાલેન વક્ખામિ નો અકાલેના**તિ એત્થ ચુદિતકસ્સ કાલો કથિતો, ન ચોદકસ્સ. પરં ચોદેન્તેન હિ પરિસમજ્ઝે વા ઉપોસથપવારણગ્ગે વા આસનસાલાભોજનસાલાદીસુ વા ન ચોદેતબ્બં. દિવાટ્ઠાને નિસિન્નકાલે ''કરોતાયસ્મા ઓકાસં, અહં આયસ્મન્તં વત્તુકામો''તિ એવં ઓકાસં કારેત્વા ચોદેતબ્બં. પુગ્ગલં પન ઉપપરિક્ખિત્વા યો લોલપુગ્ગલો અભૂતં વત્વા ભિક્ખૂનં અયસં આરોપેતિ, સો ઓકાસકમ્મં વિનાપિ ચોદેતબ્બો. **ભૂતેના**તિ તચ્છેન સભાવેન. **સણ્હેના**તિ મટ્ઠેન મુદુકેન. **અત્થસઞ્હિતેના**તિ અત્થકામતાય હિતકામતાય ઉપેતેન.

પધાનિયઙ્ગપઞ્ચકવણ્ણના

૩૧૭. **પધાનિયઙ્ગાનીતિ** પધાનં વુચ્ચતિ પદહનં, પધાનમસ્સ અત્થીતિ પધાનિયો, પધાનિયસ્સ ભિક્ખુનો અઙ્ગાનિ **પધાનિયઙ્ગાનિ**. **સદ્ધોતિ** સદ્ધાય સમન્નાગતો. સદ્ધા પનેસા આગમનસદ્ધા, અધિગમનસદ્ધા, ઓકપ્પનસદ્ધા, પસાદસદ્ધાતિ ચતુબ્બિધા. તત્થ સબ્બઞ્ઞુબોધિસત્તાનં સદ્ધા અભિનીહારતો આગતત્તા **આગમનસદ્ધા** નામ. અરિયસાવકાનં પટિવેધેન અધિગતત્તા **અધિગમનસદ્ધા** નામ. બુદ્ધો ધમ્મો સઙ્ઘોતિ વુત્તે અચલભાવેન ઓકપ્પનં **ઓકપ્પનસદ્ધા** નામ. પસાદુપ્પત્તિ **પસાદસદ્ધા** નામ. ઇધ ઓકપ્પનસદ્ધા અધિપ્પેતા. **બોધિન્તિ** ચતુત્થમગ્ગઞાણં. તં સુપ્પટિવિદ્ધં તથાગતેનાતિ સદ્દહતિ. દેસનાસીસમેવ ચેતં, ઇમિના પન અઙ્ગેન તીસુપિ રતનેસુ સદ્ધા અધિપ્પેતા. યસ્સ હિ બુદ્ધાદીસુ પસાદો બલવા, તસ્સ પધાનવીરિયં ઇજ્ઝતિ. **અપ્પાબાધોતિ** અરોગો. **અપ્પાતઙ્કોતિ** નિદ્દુક્ખો. **સમવેપાકિનિયાતિ** સમવિપાચનીયા. **ગહણિયાતિ** કમ્મજતેજોધાતુયા. **નાતિસીતાય નાચ્ચુણ્હાયાતિ** અતિસીતગહણિકો સીતભીરૂ હોતિ, અચ્ચુણ્હગહણિકો ઉણ્હભીરૂ હોતિ, તેસં પધાનં ન ઇજ્ઝતિ. મજ્ઝિમગહણિકસ્સ ઇજ્ઝતિ. તેનાહ – ‘‘મજ્ઝિમાય પધાનક્ખમાયા’’તિ. **યથાભૂતં અત્તાનં આવિકત્તાતિ** યથાભૂતં અત્તનો અગુણં પકાસેતા. **ઉદયત્થગામિનિયાતિ** ઉદયઞ્ચ અત્થઙ્ગમઞ્ચ ગન્તું પરિચ્છિન્દિતું સમત્થાય, એતેન પઞ્ઞાસલક્ખણપરિગ્ગાહકં ઉદયબ્બયઞાણં વુત્તં . **અરિયાયાતિ** પરિસુદ્ધાય. **નિબ્બેધિકાયાતિ** અનિબ્બિદ્ધપુબ્બે લોભક્ખન્ધાદયો નિબ્બિજ્ઝિતું સમત્થાય. **સમ્મા દુક્ખક્ખયગામિનિયાતિ** તદઙ્ગવસેન કિલેસાનં પહીનત્તા યં યં દુક્ખં ખીયતિ, તસ્સ તસ્સ દુક્ખસ્સ ખયગામિનિયા. ઇતિ સબ્બેહિ ઇમેહિ પદેહિ વિપસ્સનાપઞ્ઞાવ કથિતા. દુપ્પઞ્ઞસ્સ હિ પધાનં ન ઇજ્ઝતિ.

સુદ્ધાવાસાદિપઞ્ચકવણ્ણના

૩૧૮. **સુદ્ધાવાસાતિ** સુદ્ધા ઇધ આવસિંસુ આવસન્તિ આવસિસ્સન્તિ વાતિ સુદ્ધાવાસા. સુદ્ધાતિ કિલેસમલરહિતા અનાગામિખીણાસવા. **અવિહાતિ**આદીસુ યં વત્તબ્બં, તં મહાપદાને વુત્તમેવ.

અનાગામીસુ આયુનો મજ્ઝં અનતિક્કમિત્વા અન્તરાવ કિલેસપરિનિબ્બાનં અરહત્તં પત્તો **અન્તરાપરિનિબ્બાયી** નામ. મજ્ઝં ઉપહચ્ચ અતિક્કમિત્વા પત્તો **ઉપહચ્ચપરિનિબ્બાયી** નામ. અસઙ્ખારેન અપ્પયોગેન અકિલમન્તો સુખેન પત્તો **અસઙ્ખારપરિનિબ્બાયી** નામ. સસઙ્ખારેન સપ્પયોગેન કિલમન્તો દુક્ખેન પત્તો **સસઙ્ખારપરિનિબ્બાયી** નામ. ઇમે ચત્તારો પઞ્ચસુપિ સુદ્ધાવાસેસુ લબ્ભન્તિ. **ઉદ્ધંસોતોઅકનિટ્ઠગામીતિ** એત્થ પન ચતુક્કં વેદિતબ્બં. યો હિ અવિહાતો પટ્ઠાય ચત્તારો દેવલોકે સોધેત્વા અકનિટ્ઠં ગન્ત્વા પરિનિબ્બાયતિ, અયં ઉદ્ધંસોતો અકનિટ્ઠગામી નામ. યો અવિહાતો દુતિયં વા તતિયં વા ચતુત્થં વા દેવલોકં ગન્ત્વા પરિનિબ્બાયતિ, અયં ઉદ્ધંસોતો ન અકનિટ્ઠગામી નામ. યો કામભવતો અકનિટ્ઠેસુ નિબ્બત્તિત્વા પરિનિબ્બાયતિ, અયં ન ઉદ્ધંસોતો અકનિટ્ઠગામી નામ. યો હેટ્ઠા ચતૂસુ દેવલોકેસુ તત્થ તત્થેવ નિબ્બત્તિત્વા પરિનિબ્બાયતિ, અયં ન ઉદ્ધંસોતો ન અકનિટ્ઠગામી નામાતિ.

ચેતોખિલપઞ્ચકવણ્ણના

૩૧૯. **ચેતોખિલાતિ** ચિત્તસ્સ થદ્ધભાવા. **સત્થરિ કઙ્ખતીતિ** સત્થુ સરીરે વા ગુણે વા કઙ્ખતિ. સરીરે કઙ્ખમાનો ‘‘દ્વત્તિંસમહાપુરિસવરલક્ખણપટિમણ્ડિતં નામ સરીરં અત્થિ નુ ખો નત્થી’’તિ કઙ્ખતિ. ગુણે કઙ્ખમાનો ‘‘અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નજાનનસમત્થં સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં અત્થિ નુ ખો નત્થી’’તિ કઙ્ખતિ. **આતપ્પાયાતિ** વીરિયકરણત્થાય. **અનુયોગાયાતિ** પુનપ્પુનં યોગાય. સાતચ્ચાયાતિ **સતતકિરિયાય**. **પધાનાયાતિ** પદહનત્થાય.

અયં પઠમો ચેતોખિલોતિ અયં સત્થરિ વિચિકિચ્છાસઙ્ખાતો પઠમો ચિત્તસ્સ થદ્ધભાવો. **ધમ્મે**તિ પરિયત્તિધમ્મે ચ પટિવેધધમ્મે ચ. પરિયત્તિધમ્મે કઙ્ખમાનો ''તેપિટકં બુદ્ધવચનં ચતુરાસીતિધમ્મક્ખન્ધસહસ્સાનીતિ વદન્તિ, અત્થિ નુ ખો એતં નત્થી''તિ કઙ્ખતિ. પટિવેધધમ્મે કઙ્ખમાનો ''વિપસ્સનાનિસ્સન્દો મગ્ગો નામ, મગ્ગનિસ્સન્દો ફલં નામ, સબ્બસઙ્ખારપટિનિસ્સગ્ગો નિબ્બાનં નામાતિ વદન્તિ, તં અત્થિ નુ ખો નત્થી''તિ કઙ્ખતિ. **સઙ્ઘે કઙ્ખતી**તિ ''ઉજુપ્પટિપન્નોતિઆદીનં પદાનં વસેન એવરૂપં પટિપદં પટિપન્નો ચત્તારો મગ્ગટ્ઠા ચત્તારો ફલટ્ઠાતિ અટ્ઠન્નં પુગ્ગલાનં સમૂહભૂતો સઙ્ઘો નામ અત્થિ નુ ખો નત્થી''તિ કઙ્ખતિ. **સિક્ખાય કઙ્ખમાનો** ''અધિસીલસિક્ખા નામ, અધિચિત્તઅધિપઞ્ઞાસિક્ખા નામાતિ વદન્તિ , સા અત્થિ નુ ખો નત્થી''તિ કઙ્ખતિ. **અયં પઞ્ચમો**તિ અયં સબ્રહ્મચારીસુ કોપસઙ્ખાતો પઞ્ચમો ચિત્તસ્સ થદ્ધભાવો કચવરભાવો ખાણુકભાવો.

ચેતસોવિનિબન્ધાદિપઞ્ચકવણ્ણના

૩૨૦. **ચેતસોવિનિબન્ધા**તિ ચિત્તં બન્ધિત્વા મુટ્ઠિયં કત્વા વિય ગણ્હન્તીતિ ચેતસોવિનિબન્ધા. **કામે**તિ વત્થુકામેપિ કિલેસકામેપિ. **કાયે**તિ અત્તનો કાયે. **રૂપે**તિ બહિદ્ધારૂપે. **યાવદત્થન્તિ** યત્તકં ઇચ્છતિ, તત્તકં. **ઉદરાવદેહક**ન્તિ ઉદરપૂરં. તઞ્હિ ઉદરં અવદેહનતો ''ઉદરાવદેહક''ન્તિ વુચ્ચતિ. **સેય્યસુખ**ન્તિ મઞ્ચપીઠસુખં. **પસ્સસુખ**ન્તિ યથા સમ્પરિવત્તકં સયન્તસ્સ દક્ખિણપસ્સવામપસ્સાનં સુખં હોતિ, એવં ઉપ્પન્નં સુખં. **મિદ્ધસુખ**ન્તિ નિદ્દાસુખં. **અનુયુત્તો**તિ યુત્તપ્પયુત્તો વિહરતિ. **પણિધાયા**તિ પત્થયિત્વા. **બ્રહ્મચરિયેના**તિ મેથુનવિરતિબ્રહ્મચરિયેન. **દેવો વા ભવિસ્સામી**તિ મહેસક્ખદેવો વા ભવિસ્સામિ. **દેવઞ્ઞતરો વા**તિ અપ્પેસક્ખદેવેસુ વા અઞ્ઞતરો.

ઇન્દ્રિયેસુ પઠમપઞ્ચકે લોકિયાનેવ કથિતાનિ. દુતિયપઞ્ચકે પઠમદુતિયચતુત્થાનિ લોકિયાનિ, તતિયપઞ્ચમાનિ લોકિયલોકુત્તરાનિ. તતિયપઞ્ચકે સમથવિપસ્સનામગ્ગવસેન લોકિયલોકુત્તરાનિ.

નિસ્સરણિયપઞ્ચકવણ્ણના

૩૨૧. **નિસ્સરણિયા**તિ નિસ્સટા વિસઞ્ઞુત્તા. **ધાતુયો**તિ અત્તસુઞ્ઞસભાવા. **કામે મનસિકરોતો**તિ કામે મનસિકરોન્તસ્સ, અસુભજ્ઝાનતો વુટ્ઠાય અગદં ગહેત્વા વિસં વીમંસન્તો વિય વીમંસનત્થં કામાભિમુખં ચિત્તં પેસેન્તસ્સાતિ અત્થો. **ન પક્ખન્દતી**તિ ન પવિસતિ. **ન પસીદતી**તિ પસાદં નાપજ્જતિ. **ન સન્તિટ્ઠતી**તિ ન પતિટ્ઠતિ. **ન વિમુચ્ચતી**તિ નાધિમુચ્ચતિ. યથા પન કુક્કુટપત્તં વા ન્હારુદદ્દુલં વા અગ્ગિમ્હિ પક્ખિત્તં પતિલીયતિ પતિકુટતિ પતિવત્તતિ ન સમ્પસારિયતિ; એવં પતિલીયતિ ન પસારિયતિ. **નેક્ખમ્મં ખો પના**તિ ઇધ નેક્ખમ્મં નામ દસસુ અસુભેસુ પઠમજ્ઝાનં, તદસ્સ મનસિકરોતો ચિત્તં પક્ખન્દતિ. **તસ્સ તં ચિત્ત**ન્તિ તસ્સ તં અસુભજ્ઝાનચિત્તં. **સુગત**ન્તિ ગોચરે ગતત્તા સુટ્ઠુ ગતં. **સુભાવિત**ન્તિ અહાનભાગિયત્તા સુટ્ઠુ ભાવિતં. **સુવુટ્ઠિત**ન્તિ કામતો સુટ્ઠુ વુટ્ઠિતં. **સુવિમુત્ત**ન્તિ કામેહિ સુટ્ઠુ વિમુત્તં. કામપચ્ચયા આસવા નામ કામહેતુકા ચત્તારો આસવા. **વિઘાતા**તિ દુક્ખા. **પરિળાહા**તિ કામરાગપરિળાહા. **ન સો તં વેદનં વેદેતી**તિ સો તં કામવેદનં વિઘાતપરિળાહવેદનઞ્ચ ન વેદયતિ. **ઇદમક્ખાતં કામાનં નિસ્સરણ**ન્તિ ઇદં અસુભજ્ઝાનં કામેહિ નિસ્સટત્તા કામાનં નિસ્સરણન્તિ અક્ખાતં. યો પન તં ઝાનં પાદકં કત્વા સઙ્ખારે સમ્મસન્તો તતિયં મગ્ગં પત્વા અનાગામિફલેન નિબ્બાનં દિસ્વા પુન કામા નામ નત્થીતિ જાનાતિ, તસ્સ ચિત્તં અચ્ચન્તનિસ્સરણમેવ. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો.

અયં પન વિસેસો, દુતિયવારે મેત્તાઝાનાનિ બ્યાપાદસ્સ નિસ્સરણં નામ. તતિયવારે કરુણાઝાનાનિ વિહિંસાય નિસ્સરણં નામ. ચતુત્થવારે અરૂપજ્ઝાનાનિ રૂપાનં નિસ્સરણં નામ. અચ્ચન્તનિસ્સરણે ચેત્થ અરહત્તફલં

યોજેતબ્બં.

પઞ્ચમવારે **સક્કાયં મનસિકરોતો**તિ સુદ્ધસઙ્ખારે પરિગ્ગણ્હિત્વા અરહત્તં પત્તસ્સ સુક્ખવિપસ્સકસ્સ ફલસમાપત્તિતો વુટ્ઠાય વીમંસનત્થં પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધાભિમુખં ચિત્તં પેસેન્તસ્સ. **ઇદમક્ખાતં સક્કાયનિસ્સરણ**ન્તિ ઇદં અરહત્તમગ્ગેન ચ ફલેન ચ નિબ્બાનં દિસ્વા ઠિતસ્સ ભિક્ખુનો પુન સક્કાયો નત્થીતિ ઉપ્પન્નં અરહત્તફલસમાપત્તિચિત્તં સક્કાયસ્સ નિસ્સરણન્તિ અક્ખાતં.

વિમુત્તાયતનપઞ્ચકવણ્ણના

૩૨૨. વિમુત્તાયતનાનીતિ વિમુચ્ચનકારણાનિ. **અત્થપટિસંવેદિનો**તિ પાળિઅત્થં જાનન્તસ્સ. **ધમ્મપટિસંવેદિનો**તિ પાળિં જાનન્તસ્સ. **પામોજ્જ**ન્તિ તરુણપીતિ. **પીતી**તિ તુટ્ઠાકારભૂતા બલવપીતિ. **કાયો**તિ નામકાયો પટિપસ્સમ્ભતિ. **સુખં વેદયતી**તિ સુખં પટિલભતિ. **ચિત્તં સમાધિયતી**તિ અરહત્તફલસમાધિના સમાધિયતિ. અયઞ્હિ તં ધમ્મં સુણન્તો આગતાગતટ્ઠાને ઝાનવિપસ્સનામગ્ગફલાનિ જાનાતિ, તસ્સ એવં જાનતો પીતિ ઉપ્પજ્જતિ. સો તસ્સા પીતિયા અન્તરા ઓસક્કિતું ન દેન્તો ઉપચારકમ્મટ્ઠાનિકો હુત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પાપુણાતિ. તં સન્ધાય વુત્તં – ''ચિત્તં સમાધિયતી''તિ. સેસેસુપિ એસેવ નયો . અયં પન વિસેસો, **સમાધિનિમિત્ત**ન્તિ અટ્ઠતિંસાય આરમ્મણેસુ અઞ્ઞતરો સમાધિયેવ સમાધિનિમિત્તં. **સુગ્ગહિતં હોતી**તિઆદીસુ આચરિયસન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ઉગ્ગણ્હન્તેન સુટ્ઠુ ગહિતં હોતિ. **સુટ્ઠુ મનસિકત**ન્તિ સુટ્ઠુ ઉપધારિતં. **સુપ્પટિવિદ્ધં પઞ્ઞાયા**તિ પઞ્ઞાય સુટ્ઠુ પચ્ચક્ખં કતં. **તસ્મિં ધમ્મે**તિ તસ્મિં કમ્મટ્ઠાનપાળિધમ્મે.

વિમુત્તિપરિપાચનીયાતિ વિમુત્તિ વુચ્ચતિ અરહત્તં, તં પરિપાચેન્તીતિ **વિમુત્તિપરિપાચનીયા**. **અનિચ્ચસઞ્ઞા**તિ અનિચ્ચાનુપસ્સનાઞાણે ઉપ્પન્નસઞ્ઞા. **અનિચ્ચે દુક્ખસઞ્ઞા**તિ દુક્ખાનુપસ્સનાઞાણે ઉપ્પન્નસઞ્ઞા. **દુક્ખે અનત્તસઞ્ઞા**તિ અનત્તાનુપસ્સનાઞાણે ઉપ્પન્નસઞ્ઞા. **પહાનસઞ્ઞા**તિ પહાનાનુપસ્સનાઞાણે ઉપ્પન્નસઞ્ઞા. **વિરાગસઞ્ઞા**તિ વિરાગાનુપસ્સનાઞાણે ઉપ્પન્નસઞ્ઞા.

''ઇમે ખો આવુસો''તિઆદિ વુત્તનયેનેવ યોજેતબ્બં. ઇતિ છબ્બીસતિયા પઞ્ચકાનં વસેન તિંસસતપઞ્હે કથેન્તો થેરો સામગ્ગિરસં દસ્સેસીતિ.

પઞ્ચકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

છક્કવણ્ણના

૩૨૩. ઇતિ પઞ્ચકવસેન સામગ્ગિરસં દસ્સેત્વા ઇદાનિ છક્કવસેન દસ્સેતું પુન દેસનં આરભિ. તત્થ **અજ્ઝત્તિકાની**તિ અજ્ઝત્તજ્ઝત્તિકાનિ. **બાહિરાની**તિ તતો અજ્ઝત્તજ્ઝત્તતો બહિભૂતાનિ. વિત્થારતો પન આયતનકથા **વિસુદ્ધિમગ્ગે** કથિતાવ. **વિઞ્ઞાણકાયા**તિ વિઞ્ઞાણસમૂહા. **ચક્ખુવિઞ્ઞાણ**ન્તિ ચક્ખુપસાદનિસ્સિતં કુસલાકુસલવિપાકવિઞ્ઞાણં. એસ નયો સબ્બત્થ. **ચક્ખુસમ્ફસ્સો**તિ ચક્ખુનિસ્સિતો સમ્ફસ્સો. **સોતસમ્ફસ્સા**દીસુપિ એસેવ નયો. **મનોસમ્ફસ્સો**તિ ઇમે દસ સમ્ફસ્સે ઠપેત્વા સેસો સબ્બો મનોસમ્ફસ્સો નામ. વેદનાછક્કમ્પિ એતેનેવ નયેન વેદિતબ્બં. **રૂપસઞ્ઞા**તિ રૂપં આરમ્મણં કત્વા ઉપ્પન્ના સઞ્ઞા. એતેનુપાયેન સેસાપિ વેદિતબ્બા. ચેતનાછક્કેપિ એસેવ નયો. તથા તણ્હાછક્કે.

અગારવોતિ ગારવવિરહિતો. **અપ્પતિસ્સો**તિ અપ્પતિસ્સયો અનીચવુત્તિ. એત્થ પન યો ભિક્ખુ સત્થરિ ધરમાને તીસુ કાલેસુ ઉપટ્ઠાનં ન યાતિ. સત્થરિ અનુપાહને ચઙ્કમન્તે સઉપાહનો ચઙ્કમતિ, નીચે ચઙ્કમન્તે ઉચ્ચે ચઙ્કમતિ, હેટ્ઠા વસન્તે ઉપરિ વસતિ, સત્થુદસ્સનટ્ઠાને ઉભો અંસે પારુપતિ, છત્તં ધારેતિ, ઉપાહનં ધારેતિ, નહાયતિ, ઉચ્ચારં વા પસ્સાવં વા કરોતિ. પરિનિબ્બુતે પન ચેતિયં વન્દિતું ન ગચ્છતિ, ચેતિયસ્સ પઞ્ઞાયનટ્ઠાને સત્થુદસ્સનટ્ઠાને વુત્તં સબ્બં કરોતિ, અયં **સત્થરિ અગારવો** નામ. યો પન ધમ્મસ્સવને સંઘુટ્ઠે સક્કચ્ચં ન ગચ્છતિ, સક્કચ્ચં ધમ્મં ન સુણાતિ, સમુલ્લપન્તો નિસીદતિ, સક્કચ્ચં ન ગણ્હાતિ, ન વાચેતિ, અયં **ધમ્મે અગારવો** નામ. યો પન થેરેન ભિક્ખુના અનજ્ઝિટ્ઠો ધમ્મં દેસેતિ, નિસીદતિ, પઞ્હં કથેતિ, વુડ્ઢે ભિક્ખૂ ઘટ્ટેન્તો ગચ્છતિ, તિટ્ઠતિ, નિસીદતિ, દુસ્સપલ્લત્થિકં વા હત્થપલ્લત્થિકં વા કરોતિ, સઙ્ઘમજ્ઝે ઉભો અંસે પારુપતિ, છત્તુપાહનં ધારેતિ, અયં **સઙ્ઘે અગારવો** નામ. એકભિક્ખુસ્મિમ્પિ હિ અગારવે કતે સઙ્ઘે અગારવો કતોવ હોતિ. તિસ્સો સિક્ખા પન અપૂરયમાનોવ **સિક્ખાય અગારવો** નામ. અપ્પમાદલક્ખણં અનનુબ્રૂહયમાનો **અપ્પમાદે અગારવો** નામ. દુવિધમ્પિ **પટિસન્થારં** અકરોન્તો **પટિસન્થારે અગારવો** નામ. છ ગારવા વુત્તપ્પટિપક્ખવસેન વેદિતબ્બા.

સોમનસ્સૂપવિચારાતિ સોમનસ્સસમ્પયુત્તા વિચારા. **સોમનસ્સટ્ઠાનિય**ન્તિ સોમનસ્સકારણભૂતં. **ઉપવિચરતી**તિ વિતક્કેન વિતક્કેત્વા વિચારેન પરિચ્છિન્દતિ. એસ નયો સબ્બત્થ. **દોમનસ્સૂપવિચારા**પિ એવમેવ વેદિતબ્બા. તથા **ઉપેક્ખૂપવિચારા. સારણીયધમ્મા** હેટ્ઠા વિત્થારિતા. **દિટ્ઠિસામઞ્ઞગતો**તિ ઇમિના પન પદેન કોસમ્બકસુત્તે પઠમમગ્ગો કથિતો. ઇધ ચત્તારોપિ મગ્ગા.

વિવાદમૂલછક્કવણ્ણના

૩૨૫. **વિવાદમૂલાની**તિ વિવાદસ્સ મૂલાનિ. **કોધનો**તિ કુજ્ઝનલક્ખણેન કોધેન સમન્નાગતો. **ઉપનાહી**તિ વેરઅપ્પટિનિસ્સગ્ગલક્ખણેન ઉપનાહેન સમન્નાગતો. **અહિતાય દુક્ખાય દેવમનુસ્સાન**ન્તિ દ્વિન્નં ભિક્ખૂનં વિવાદો કથં દેવમનુસ્સાનં અહિતાય દુક્ખાય સંવત્તતિ. કોસમ્બકક્ખન્ધકે વિય દ્વીસુ ભિક્ખૂસુ વિવાદં આપન્નેસુ તસ્મિં વિહારે તેસં અન્તેવાસિકા વિવદન્તિ. તેસં ઓવાદં ગણ્હન્તો ભિક્ખુનિસઙ્ઘો વિવદતિ. તતો તેસં ઉપટ્ઠાકા વિવદન્તિ. અથ મનુસ્સાનં આરક્ખદેવતા દ્વે કોટ્ઠાસા હોન્તિ. તત્થ ધમ્મવાદીનં આરક્ખદેવતા ધમ્મવાદિનિયો હોન્તિ અધમ્મવાદીનં અધમ્મવાદિનિયો. તતો આરક્ખદેવતાનં મિત્તા ભુમ્મા દેવતા ભિજ્જન્તિ. એવં પરમ્પરા યાવ બ્રહ્મલોકા ઠપેત્વા અરિયસાવકે સબ્બે દેવમનુસ્સા દ્વે કોટ્ઠાસા હોન્તિ. ધમ્મવાદીહિ પન અધમ્મવાદિનોવ બહુતરા હોન્તિ. તતો ''યં બહુકેહિ ગહિતં, તં તચ્છ''ન્તિ ધમ્મં વિસ્સજ્જેત્વા બહુતરાવ અધમ્મં ગણ્હન્તિ. તે અધમ્મં પુરક્ખત્વા વદન્તા અપાયેસુ નિબ્બત્તન્તિ. એવં દ્વિન્નં ભિક્ખૂનં વિવાદો દેવમનુસ્સાનં અહિતાય દુક્ખાય હોતિ.

અજ્ઝત્તં વાતિ તુમ્હાકં અબ્ભન્તરપરિસાય. **બહિદ્ધા વા**તિ પરેસં પરિસાય.

મક્ખીતિ પરેસં ગુણમક્ખનલક્ખણેન મક્ખેન સમન્નાગતો. **પળાસી**તિ યુગગ્ગાહલક્ખણેન પળાસેન સમન્નાગતો. **ઇસ્સુકી**તિ પરસક્કારાદીનિ ઇસ્સાયનલક્ખણાય ઇસ્સાય સમન્નાગતો. **મચ્છરી**તિ આવાસમચ્છરિયાદીહિ સમન્નાગતો. **સઠો**તિ કેરાટિકો. **માયાવી**તિ કતપાપપટિચ્છાદકો. **પાપિચ્છો**તિ અસન્તસમ્ભાવનિચ્છકો દુસ્સીલો. **મિચ્છાદિટ્ઠી**તિ નત્થિકવાદી અહેતુકવાદી અકિરિયવાદી. **સન્દિટ્ઠિપરામાસી**તિ સયં દિટ્ઠિમેવ પરામસતિ. **આધાનગ્ગાહી**તિ દળ્હગ્ગાહી. **દુપ્પટિનિસ્સગ્ગી**તિ ન સક્કા હોતિ ગહિતં વિસ્સજ્જાપેતું.

પથવીધાતૂતિ પતિટ્ઠાધાતુ. **આપોધાતૂ**તિ આબન્ધનધાતુ. **તેજોધાતૂ**તિ પરિપાચનધાતુ. **વાયોધાતૂ**તિ વિત્થમ્ભનધાતુ. **આકાસધાતૂ**તિ અસમ્ફુટ્ઠધાતુ. **વિઞ્ઞાણધાતૂ**તિ વિજાનનધાતુ.

નિસ્સરણિયછક્કવણ્ણના

૩૨૬. **નિસ્સરણિયા ધાતુયો**તિ નિસ્સટધાતુયોવ. **પરિયાદાય તિટ્ઠતી**તિ પરિયાદિયિત્વા હાપેત્વા તિટ્ઠતિ. '**મા હેવન્તિસ્સ વચનીયો**'તિ યસ્મા અભૂતં બ્યાકરણં બ્યાકરોતિ, તસ્મા મા એવં ભણીતિ વત્તબ્બો. **યદિદં મેત્તાચેતોવિમુત્તી**તિ યા અયં મેત્તાચેતોવિમુત્તિ, ઇદં નિસ્સરણં બ્યાપાદસ્સ, બ્યાપાદતો નિસ્સટાતિ અત્થો. યો પન મેત્તાય તિકચતુક્કજ્ઝાનતો વુટ્ઠિતો સઙ્ખારે સમ્મસિત્વા તતિયમગ્ગં પત્વા ''પુન બ્યાપાદો નત્થી''તિ તતિયફલેન નિબ્બાનં પસ્સતિ, તસ્સ ચિત્તં અચ્ચન્તં નિસ્સરણં બ્યાપાદસ્સ. એતેનુપાયેન સબ્બત્થ અત્થો વેદિતબ્બો.

અનિમિત્તા ચેતોવિમુત્તીતિ અરહત્તફલસમાપત્તિ. સા હિ રાગનિમિત્તાદીનઞ્ચેવ રૂપનિમિત્તાદીનઞ્ચ નિચ્ચનિમિત્તાદીનઞ્ચ અભાવા ''અનિમિત્તા''તિ વુત્તા. **નિમિત્તાનુસારી**તિ વુત્તપ્પભેદં નિમિત્તં અનુસરતીતિ નિમિત્તાનુસારી.

અસ્મીતિ અસ્મિમાનો. **અયમહમસ્મી**તિ પઞ્ચસુ ખન્ધેસુ અયં નામ અહં અસ્મીતિ એત્તાવતા અરહત્તં બ્યાકતં હોતિ. **વિચિકિચ્છાકથંકથાસલ્લ**ન્તિ વિચિકિચ્છાભૂતં કથંકથાસલ્લં. '**મા હેવન્તિસ્સ વચનીયો**'તિ સચે તે પઠમમગ્ગવજ્ઝા વિચિકિચ્છા ઉપ્પજ્જતિ, અરહત્તબ્યાકરણં મિચ્છા હોતિ, તસ્મા મા અભૂતં ભણીતિ વારેતબ્બો. **અસ્મિમાનસમુગ્ઘાતો**તિ અરહત્તમગ્ગો. અરહત્તમગ્ગફલવસેન હિ નિબ્બાને દિટ્ઠે પુન અસ્મિમાનો નત્થીતિ અરહત્તમગ્ગો અસ્મિમાનસમુગ્ઘાતોતિ વુત્તો.

અનુત્તરિયાદિછક્કવણ્ણના

૩૨૭. **અનુત્તરિયાની**તિ અનુત્તરાનિ જેટ્ઠકાનિ. દસ્સનેસુ અનુત્તરિયં **દસ્સનાનુત્તરિયં**. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો. તત્થ હત્થિરતનાદીનં દસ્સનં ન દસ્સનાનુત્તરિયં, નિવિટ્ઠસદ્ધસ્સ પન નિવિટ્ઠપેમવસેન દસબલસ્સ વા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ વા કસિણાસુભનિમિત્તાદીનં વા અઞ્ઞતરસ્સ દસ્સનં **દસ્સનાનુત્તરિયં** નામ. ખત્તિયાદીનં ગુણકથાસવનં ન સવનાનુત્તરિયં, નિવિટ્ઠસદ્ધસ્સ પન નિવિટ્ઠપેમવસેન તિણ્ણં વા રતનાનં ગુણકથાસવનં તેપિટકબુદ્ધવચનસવનં વા **સવનાનુત્તરિયં** નામ. મણિરતનાદિલાભો ન લાભાનુત્તરિયં, સત્તવિધઅરિયધનલાભો પન **લાભાનુત્તરિયં** નામ. હત્થિસિપ્પાદિસિક્ખનં ન સિક્ખાનુત્તરિયં, સિક્ખત્તયપૂરણં પન **સિક્ખાનુત્તરિયં** નામ. ખત્તિયાદીનં પારિચરિયા ન પારિચરિયાનુત્તરિયં, તિણ્ણં પન રતનાનં પારિચરિયા **પારિચરિયાનુત્તરિયં** નામ. ખત્તિયાદીનં ગુણાનુસ્સરણં નાનુસ્સતાનુત્તરિયં, તિણ્ણં પન રતનાનં ગુણાનુસ્સરણં **અનુસ્સતાનુત્તરિયં** નામ.

અનુસ્સતિયોવ **અનુસ્સતિટ્ઠાનાનિ** નામ. **બુદ્ધાનુસ્સતી**તિ બુદ્ધસ્સ ગુણાનુસ્સરણં. એવં અનુસ્સરતો હિ પીતિ ઉપ્પજ્જતિ. સો તં પીતિં ખયતો વયતો પટ્ઠપેત્વા અરહત્તં પાપુણાતિ. ઉપચારકમ્મટ્ઠાનં નામેતં ગિહીનમ્પિ લબ્ભતિ, એસ નયો સબ્બત્થ. વિત્થારકથા પનેત્થ વિસુદ્ધિમગ્ગે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા.

સતતવિહારછક્કવણ્ણના

૩૨૮. **સતતવિહારા**તિ ખીણાસવસ્સ નિચ્ચવિહારા. **ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા**તિ ચક્ખુદ્વારારમ્મણે આપાથગતે તં રૂપં ચક્ખુવિઞ્ઞાણેન દિસ્વા જવનક્ખણે ઇટ્ઠે અરજ્જન્તો **નેવ સુમનો હોતિ**, અનિટ્ઠે અદુસ્સન્તો **ન દુમ્મનો**. અસમપેક્ખને મોહં અનુપ્પાદેન્તો **ઉપેક્ખકો વિહરતિ** મજ્ઝત્તો, સતિયા યુત્તત્તા **સતો**, સમ્પજઞ્ઞેન યુત્તત્તા **સમ્પજાનો**. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો. ઇતિ છસુપિ દ્વારેસુ ઉપેક્ખકો વિહરતીતિ ઇમિના છળઙ્ગુપેક્ખા કથિતા. **સમ્પજાનો**તિ વચનતો પન ચત્તારિ ઞાણસમ્પયુત્તચિત્તાનિ લબ્ભન્તિ. **સતતવિહારા**તિ વચનતો અટ્ઠપિ મહાચિત્તાનિ લબ્ભન્તિ **અરજ્જન્તો અદુસ્સન્તો**તિ વચનતો દસપિ ચિત્તાનિ લબ્ભન્તિ. સોમનસ્સં કથં લબ્ભતીતિ ચે આસેવનતો લબ્ભતિ.

અભિજાતિછક્કવણ્ણના

૩૨૯. **અભિજાતિયો**તિ જાતિયો. **કણ્હાભિજાતિકો સમાનો**તિ કણ્હે નીચકુલે જાતો હુત્વા. **કણ્હં ધમ્મં અભિજાયતી**તિ કાળકં દસદુસ્સીલ્યધમ્મં પસવતિ કરોતિ. સો તં અભિજાયિત્વા નિરયે નિબ્બત્તતિ. **સુક્કં ધમ્મ**ન્તિ અહં પુબ્બેપિ પુઞ્ઞાનં અકતત્તા નીચકુલે નિબ્બત્તો. ઇદાનિ પુઞ્ઞં કરોમીતિ પુઞ્ઞસઙ્ખાતં પણ્ડરં ધમ્મં અભિજાયતિ. સો તેન સગ્ગે નિબ્બત્તતિ. **અકણ્હં અસુક્કં નિબ્બાન**ન્તિ નિબ્બાનઞ્હિ સચે કણ્હં ભવેય્ય, કણ્હવિપાકં દદેય્ય. સચે સુક્કં, સુક્કવિપાકં દદેય્ય. દ્વિન્નમ્પિ અપ્પદાનતો પન ''અકણ્હં અસુક્ક''ન્તિ વુત્તં. નિબ્બાનઞ્ચ નામ ઇમસ્મિં અત્થે અરહત્તં અધિપ્પેતં. તઞ્હિ કિલેસનિબ્બાનન્તે જાતત્તા નિબ્બાનં નામ. તં એસ અભિજાયતિ પસવતિ કરોતિ. **સુક્કાભિજાતિકો સમાનો**તિ સુક્કે ઉચ્ચકુલે જાતો હુત્વા. સેસં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

નિબ્બેધભાગિયછક્કવણ્ણના

નિબ્બેધભાગિયાતિ નિબ્બેધો વુચ્ચતિ નિબ્બાનં, તં ભજન્તિ ઉપગચ્છન્તીતિ **નિબ્બેધભાગિયા**. અનિચ્ચસઞ્ઞાદયો પઞ્ચકે વુત્તા. નિરોધાનુપસ્સનાઞાણે સઞ્ઞા **નિરોધસઞ્ઞા** નામ.

''ઇમે ખો, આવુસો''તિઆદિ વુત્તનયેનેવ યોજેતબ્બં. ઇતિ દ્વાવીસતિયા છક્કાનં વસેન બાત્તિંસસતપઞ્હે કથેન્તો થેરો સામગ્ગિરસં દસ્સેસીતિ.

છક્કવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સત્તકવણ્ણના

૩૩૦. ઇતિ છક્કવસેન સામગ્ગિરસં દસ્સેત્વા ઇદાનિ સત્તકવસેન દસ્સેતું પુન દેસનં આરભિ.

તત્થ સમ્પત્તિપટિલાભટ્ઠેન સદ્ધાવ ધનં **સદ્ધાધનં**. એસ નયો સબ્બત્થ. **પઞ્ઞાધનં** પનેત્થ સબ્બસેટ્ઠં. પઞ્ઞાય હિ ઠત્વા તીણિ સુચરિતાનિ પઞ્ચસીલાનિ દસસીલાનિ પૂરેત્વા સગ્ગૂપગા હોન્તિ, સાવકપારમીઞાણં, પચ્ચેકબોધિઞાણં, સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણઞ્ચ પટિવિજ્ઝન્તિ. ઇમાસં સમ્પત્તીનં પટિલાભકારણતો પઞ્ઞા ''ધન''ન્તિ વુત્તા. સત્તપિ ચેતાનિ લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકાનેવ કથિતાનિ. **બોજ્ઝઙ્ગ**કથા કથિતાવ.

સમાધિપરિક્ખારાતિ સમાધિપરિવારા. સમ્માદિટ્ઠાદીનિ વુત્તત્થાનેવ. ઇમેપિ સત્ત પરિક્ખારા લોકિયલોકુત્તરાવ કથિતા.

અસતં ધમ્મા અસન્તા વા ધમ્મા લામકા ધમ્માતિ **અસદ્ધમ્મા**. વિપરિયાયેન **સદ્ધમ્મા** વેદિતબ્બા. સેસમેત્થ ઉત્તાનત્થમેવ. **સદ્ધમ્મેસુ** પન સદ્ધાદયો સબ્બેપિ વિપસ્સકસ્સેવ કથિતા. તેસુપિ પઞ્ઞા લોકિયલોકુત્તરા. અયં વિસેસો.

સપ્પુરિસાનં ધમ્માતિ **સપ્પુરિસધમ્મા**. તત્થ સુત્તગેય્યાદિકં ધમ્મં જાનાતીતિ **ધમ્મઞ્ઞૂ**. તસ્સ તસ્સેવ ભાસિતસ્સ અત્થં જાનાતીતિ **અત્થઞ્ઞૂ**. ''એત્તકોમ્હિ સીલેન સમાધિના પઞ્ઞાયા''તિ એવં અત્તાનં જાનાતીતિ **અત્તઞ્ઞૂ**. પટિગ્ગહણપરિભોગેસુ મત્તં જાનાતીતિ **મત્તઞ્ઞૂ**. અયં કાલો ઉદ્દેસસ્સ, અયં કાલો પરિપુચ્છાય, અયં કાલો યોગસ્સ અધિગમાયાતિ એવં કાલં જાનાતીતિ **કાલઞ્ઞૂ**. એત્થ ચ પઞ્ચ વસ્સાનિ ઉદ્દેસસ્સ કાલો. દસ પરિપુચ્છાય. ઇદં અતિસમ્બાધં. દસ વસ્સાનિ પન ઉદ્દેસસ્સ કાલો. વીસતિ પરિપુચ્છાય. તતો પરં યોગે કમ્મં કાતબ્બં. અટ્ઠવિધં પરિસં જાનાતીતિ **પરિસઞ્ઞૂ**. સેવિતબ્બાસેવિતબ્બં પુગ્ગલં જાનાતીતિ **પુગ્ગલઞ્ઞૂ**.

૩૩૧. નિદ્દસવત્થૂનીતિ નિદ્દસાદિવત્થૂનિ. નિદ્દસો ભિક્ખુ, નિબ્બીસો, નિત્તિંસો, નિચ્ચત્તાલીસો, નિપ્પઞ્ઞાસો ભિક્ખૂતિ એવં વચનકારણાનિ. અયં કિર પઞ્હો તિત્થિયસમયે ઉપ્પન્નો. તિત્થિયા હિ દસવસ્સકાલે મતં નિગણ્ઠં નિદ્દસોતિ વદન્તિ. સો કિર પુન દસવસ્સો ન હોતિ. ન કેવલઞ્ચ દસવસ્સોવ. નવવસ્સોપિ...પે॰... એકવસ્સોપિ ન હોતિ. એતેનેવ નયેન વીસતિવસ્સાદિકાલેપિ મતં નિબ્બીસો, નિત્તિંસો, નિચ્ચત્તાલીસો, નિપ્પઞ્ઞાસોતિ વદન્તિ. આયસ્મા આનન્દો ગામે વિચરન્તો તં કથં સુત્વા વિહારં ગન્ત્વા ભગવતો આરોચેસિ. ભગવા આહ –

> ''ન ઇદં, આનન્દ, તિત્થિયાનં અધિવચનં મમ સાસને ખીણાસવસ્સેતં અધિવચનં. ખીણાસવો હિ દસવસ્સકાલે પરિનિબ્બુતો પુન દસવસ્સો ન હોતિ. ન કેવલઞ્ચ દસવસ્સોવ, નવવસ્સોપિ...પે॰... એકવસ્સોપિ. ન કેવલઞ્ચ એકવસ્સોવ, દસમાસિકોપિ...પે॰... એકમાસિકોપિ. એકદિવસિકોપિ. એકમુહુત્તોપિ ન હોતિ એવ. કસ્મા? પુન પટિસન્ધિયા અભાવા. નિબ્બીસાદીસુપિ એસેવ નયો. ઇતિ ભગવા મમ સાસને ખીણાસવસ્સેતં અધિવચન''ન્તિ –

વત્વા યેહિ કારણેહિ સો નિદ્દસો હોતિ, તાનિ દસ્સેતું સત્ત નિદ્દસવત્થૂનિ દેસેતિ. થેરોપિ તમેવ દેસનં ઉદ્ધરિત્વા સત્ત નિદ્દસવત્થૂનિ **ઇધાવુસો, ભિક્ખુ, સિક્ખાસમાદાને**તિઆદિમાહ. તત્થ **ઇધા**તિ ઇમસ્મિં સાસને. **સિક્ખાસમાદાને તિબ્બચ્છન્દો હોતી**તિ સિક્ખત્તયપૂરણે બહલચ્છન્દો હોતિ. **આયતિઞ્ચ સિક્ખાસમાદાને અવિગતપેમો**તિ અનાગતે પુનદિવસાદીસુપિ સિક્ખાપૂરણે અવિગતપેમેન સમન્નાગતો હોતિ. **ધમ્મનિસન્તિયા**તિ ધમ્મનિસામનાય. વિપસ્સનાયેતં અધિવચનં. **ઇચ્છાવિનયે**તિ તણ્હાવિનયને. **પટિસલ્લાને**તિ એકીભાવે. **વીરિયારમ્ભે**તિ કાયિકચેતસિકસ્સ વીરિયસ્સ પૂરણે. **સતિનેપક્કે**તિ સતિયઞ્ચેવ નેપક્કભાવે ચ. **દિટ્ઠિપટિવેધે**તિ મગ્ગદસ્સને. સેસં સબ્બત્થ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

સઞ્ઞાસુ અસુભાનુપસ્સનાઞાણે સઞ્ઞા **અસુભસઞ્ઞા**. આદીનવાનુપસ્સનાઞાણે સઞ્ઞા **આદીનવસઞ્ઞા** નામ. સેસા હેટ્ઠા વુત્તા એવ. બલસત્તકવિઞ્ઞાણટ્ઠિતિસત્તકપુગ્ગલસત્તકાનિ વુત્તનયાનેવ . અપ્પહીનટ્ઠેન અનુસયન્તીતિ **અનુસયા**. થામગતો કામરાગો કામરાગાનુસયો. એસ નયો સબ્બત્થ. સંયોજનસત્તકં ઉત્તાનત્થમેવ.

અધિકરણસમથસત્તકવણ્ણના

અધિકરણસમથેસુ અધિકરણાનિ સમેન્તિ વૂપસમેન્તીતિ **અધિકરણસમથા**. **ઉપ્પન્નુપ્પન્નાનન્તિ** ઉપ્પન્નાનં ઉપ્પન્નાનં. **અધિકરણાનન્તિ** વિવાદાધિકરણં અનુવાદાધિકરણં આપત્તાધિકરણં કિચ્ચાધિકરણન્તિ ઇમેસં ચતુન્નં. **સમથાય વૂપસમાયા**તિ સમથત્થઞ્ચેવ વૂપસમનત્થઞ્ચ. **સમ્મુખાવિનયો દાતબ્બો**...પે॰... **તિણવત્થારકો**તિ ઇમે સત્ત સમથા દાતબ્બા.

તત્રાયં વિનિચ્છયનયો. અધિકરણેસુ તાવ ધમ્મોતિ વા અધમ્મોતિ વા અટ્ઠારસહિ વત્થૂહિ વિવદન્તાનં ભિક્ખૂનં યો વિવાદો, ઇદં **વિવાદાધિકરણં** નામ. સીલવિપત્તિયા વા આચારદિટ્ઠિઆજીવવિપત્તિયા વા અનુવદન્તાનં અનુવાદો ઉપવદના ચેવ ચોદના ચ, ઇદં **અનુવાદાધિકરણં** નામ. માતિકાય આગતા પઞ્ચ, વિભઙ્ગે દ્વેતિ સત્તપિ આપત્તિક્ખન્ધા, ઇદં **આપત્તાધિકરણં** નામ. સઙ્ઘસ્સ અપલોકનાદીનં ચતુન્નં કમ્માનં કરણં, ઇદં **કિચ્ચાધિકરણં** નામ.

તત્થ વિવાદાધિકરણં દ્વીહિ સમથેહિ સમ્મતિ સમ્મુખાવિનયેન ચ યેભુય્યસિકાય ચ. સમ્મુખાવિનયેનેવ સમ્મમાનં યસ્મિં વિહારે ઉપ્પન્નં તસ્મિંયેવ વા અઞ્ઞત્થ વૂપસમેતું ગચ્છન્તાનં અન્તરામગ્ગે વા યત્થ ગન્ત્વા સઙ્ઘસ્સ નિય્યાતિતં તત્થ સઙ્ઘેન વા સઙ્ઘે વૂપસમેતું અસક્કોન્તે તત્થેવ ઉબ્બાહિકાય સમ્મતપુગ્ગલેહિ વા વિનિચ્છિતં સમ્મતિ. એવં સમ્મમાને ચ પનેતસ્મિં યા સઙ્ઘસમ્મુખતા ધમ્મસમ્મુખતા વિનયસમ્મુખતા પુગ્ગલસમ્મુખતા, અયં **સમ્મુખાવિનયો** નામ.

તત્થ ચ કારકસઙ્ઘસ્સ સઙ્ઘસામગ્ગિવસેન સમ્મુખીભાવો **સઙ્ઘસમ્મુખતા**. સમેતબ્બસ્સ વત્થુનો ભૂતતા **ધમ્મસમ્મુખતા**. યથા તં સમેતબ્બં, તથેવ સમ્મનં **વિનયસમ્મુખતા**. યો ચ વિવદતિ, યેન ચ વિવદતિ, તેસં ઉભિન્નં અત્થપચ્ચત્થિકાનં સમ્મુખીભાવો **પુગ્ગલસમ્મુખતા**. ઉબ્બાહિકાય વૂપસમે પનેત્થ સઙ્ઘસમ્મુખતા પરિહાયતિ. એવં તાવ સમ્મુખાવિનયેનેવ સમ્મતિ.

સચે પનેવમ્પિ ન સમ્મતિ, અથ નં ઉબ્બાહિકાય સમ્મતા ભિક્ખૂ ''ન મયં સક્કોમ વૂપસમેતુ''ન્તિ સઙ્ઘસ્સેવ નિય્યાતેન્તિ, તતો સઙ્ઘો પઞ્ચઙ્ગસમન્નાગતં ભિક્ખું સલાકગ્ગાહાપકં સમ્મન્નતિ. તેન ગુળ્હકવિવટકસકણ્ણજપ્પકેસુ તીસુ સલાકગ્ગાહેસુ અઞ્ઞતરવસેન સલાકં ગાહાપેત્વા સન્નિપતિતપરિસાય ધમ્મવાદીનં યેભુય્યતાય યથા તે ધમ્મવાદિનો વદન્તિ, એવં વૂપસન્તં અધિકરણં સમ્મુખાવિનયેન ચ યેભુય્યસિકાય ચ વૂપસન્તં હોતિ.

તત્થ સમ્મુખાવિનયો વુત્તનયો એવ. યં પન યેભુય્યસિકાકમ્મસ્સ કરણં, અયં **યેભુય્યસિકા** નામ. એવં વિવાદાધિકરણં દ્વીહિ સમથેહિ સમ્મતિ. **અનુવાદાધિકરણં** ચતૂહિ સમથેહિ સમ્મતિ – સમ્મુખાવિનયેન ચ સતિવિનયેન ચ અમૂળ્હવિનયેન ચ તસ્સપાપિયસિકાય ચ. **સમ્મુખાવિનયેનેવ** સમ્મમાનં યો ચ અનુવદતિ, યઞ્ચ અનુવદતિ, તેસં વચનં સુત્વા સચે કાચિ આપત્તિ નત્થિ, ઉભો ખમાપેત્વા, સચે અત્થિ, અયં નામેત્થ આપત્તીતિ એવં વિનિચ્છિતં વૂપસમ્મતિ. તત્થ સમ્મુખાવિનયલક્ખણં વુત્તનયમેવ. યદા પન ખીણાસવસ્સ ભિક્ખુનો અમૂલિકાય સીલવિપત્તિયા અનુદ્ધંસિતસ્સ સતિવિનયં યાચમાનસ્સ સઙ્ઘો ઞત્તિચતુત્થેન કમ્મેન સતિવિનયં દેતિ, તદા સમ્મુખાવિનયેન ચ સતિવિનયેન ચ વૂપસન્તં હોતિ. દિન્ને પન સતિવિનયે પુન તસ્મિં પુગ્ગલે કસ્સચિ અનુવાદો ન રુહતિ.

યદા ઉમ્મત્તકો ભિક્ખુ ઉમ્માદવસેન અસ્સામણકે અજ્ઝાચારે ''સરતાયસ્મા એવરૂપિં આપત્તિ''ન્તિ ભિક્ખૂહિ ચોદિયમાનો ''ઉમ્મત્તકેન મે , આવુસો, એતં કતં, નાહં તં સરામી''તિ ભણન્તોપિ ભિક્ખૂહિ ચોદિયમાનોવ પુન

અચોદનત્થાય અમૂળ્હવિનયં યાચતિ, સઙ્ઘો યસ્સ ઞત્તિચતુત્થેન કમ્મેન અમૂળ્હવિનયં દેતિ, તદા સમ્મુખાવિનયેન ચ અમૂળ્હવિનયેન ચ વૂપસન્તં હોતિ. દિન્ને પન અમૂળ્હવિનયે પુન તસ્મિં પુગ્ગલે કસ્સચિ તપ્પચ્ચયા અનુવાદો ન રુહતિ.

યદા પન પારાજિકેન વા પારાજિકસામન્તેન વા ચોદિયમાનસ્સ અઞ્ઞેનઞ્ઞં પટિચરતો પાપુસ્સન્નતાય પાપિયસ્સ પુગ્ગલસ્સ ''સચાયં અચ્છિન્નમૂલો ભવિસ્સતિ, સમ્મા વત્તિત્વા ઓસારણં લભિસ્સતિ. સચે છિન્નમૂલો અયમેવસ્સ નાસના ભવિસ્સતી''તિ મઞ્ઞમાનો સઙ્ઘો ઞત્તિચતુત્થેન કમ્મેન તસ્સપાપિયસિકં કરોતિ, તદા સમ્મુખાવિનયેન ચ તસ્સપાપિયસિકાય ચ વૂપસન્તં હોતીતિ. એવં અનુવાદાધિકરણં ચતૂહિ સમથેહિ સમ્મતિ. **આપત્તાધિકરણં** તીહિ સમથેહિ સમ્મતિ સમ્મુખાવિનયેન ચ પટિઞ્ઞાતકરણેન ચ તિણવત્થારકેન ચ. તસ્સ સમ્મુખાવિનયેનેવ વૂપસમો નત્થિ. યદા પન એકસ્સ વા ભિક્ખુનો સન્તિકે સઙ્ઘગણમજ્ઝેસુ વા ભિક્ખુ લહુકં આપત્તિં દેસેતિ, તદા **આપત્તાધિકરણં** સમ્મુખાવિનયેન ચ પટિઞ્ઞાતકરણેન ચ વૂપસમ્મતિ.

તત્થ સમ્મુખાવિનયે તાવ યો ચ દેસેતિ, યસ્સ ચ દેસેતિ, તેસં સમ્મુખીભાવો પુગ્ગલસમ્મુખતા. સેસં વુત્તનયમેવ.

પુગ્ગલસ્સ ગણસ્સ ચ દેસનાકાલે સઙ્ઘસમ્મુખતા પરિહાયતિ. યા પનેત્થ અહં, ભન્તે, ઇત્થન્નામં આપત્તિં આપન્નોતિ ચ આમ, પસ્સામીતિ ચ પટિઞ્ઞા, તાય પટિઞ્ઞાય ''આયતિં સંવરેય્યાસી''તિ કરણં, તં **પટિઞ્ઞાતકરણં** નામ. સઙ્ઘાદિસેસે હિ પરિવાસાદિયાચના પટિઞ્ઞા. પરિવાસાદીનં દાનં પટિઞ્ઞાતકરણં નામ. દ્વે પક્ખજાતા પન ભણ્ડનકારકા ભિક્ખૂ બહું અસ્સામણકં અજ્ઝાચરિત્વા પુન લજ્જિધમ્મે ઉપ્પન્ને સચે મયં ઇમાહિ આપત્તીહિ અઞ્ઞમઞ્ઞં કારેસ્સામ, સિયાપિ તં અધિકરણં કક્ખળત્તાય સંવત્તેય્યાતિ અઞ્ઞમઞ્ઞં આપત્તિયા કારાપને દોસં દિસ્વા યદા તિણવત્થારકકમ્મં કરોન્તિ, તદા આપત્તાધિકરણં સમ્મુખાવિનયેન ચ તિણવત્થારકેન ચ સમ્મતિ.

તત્થ હિ યત્તકા હત્થપાસૂપગતા ''ન મેતં ખમતી''તિ એવં દિટ્ઠાવિકમ્મં અકત્વા નિદ્દમ્પિ ઓક્કન્તા હોન્તિ, સબ્બેસં ઠપેત્વા થુલ્લવજ્જઞ્ચ ગિહિપટિસંયુત્તઞ્ચ સબ્બાપત્તિયો વુટ્ઠહન્તિ, એવં આપત્તાધિકરણં તીહિ સમથેહિ સમ્મતિ. **કિચ્ચાધિકરણં** એકેન સમથેન સમ્મતિ સમ્મુખાવિનયેનેવ. ઇમાનિ ચત્તારિ અધિકરણાનિ યથાનુરૂપં ઇમેહિ સત્તહિ સમથેહિ સમ્મન્તિ. તેન વુત્તં – ઉપ્પન્નુપ્પન્નાનં અધિકરણાનં સમથાય વૂપસમાય સમ્મુખાવિનયો દાતબ્બો...પે॰... તિણવત્થારકોતિ. અયમેત્થ વિનિચ્છયનયો. વિત્થારો પન સમથક્ખન્ધકે આગતોયેવ. વિનિચ્છયોપિસ્સ સમન્તપાસાદિકાયં વુત્તો.

''ઇમે ખો, આવુસો''તિઆદિ વુત્તનયેનેવ યોજેતબ્બં. ઇતિ ચુદ્દસન્નં સત્તકાનં વસેન અટ્ઠનવુતિ પઞ્હે કથેન્તો થેરો સામગ્ગિરસં દસ્સેસીતિ.

સત્તકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અટ્ઠકવણ્ણના

૩૩૩. ઇતિ સત્તકવસેન સામગ્ગિરસં દસ્સેત્વા ઇદાનિ અટ્ઠકવસેન દસ્સેતું પુન દેસનં આરભિ. તત્થ **મિચ્છત્તા**તિ અયાથાવા મિચ્છાસભાવા. **સમ્મત્તા**તિ યાથાવા સમ્માસભાવા.

૩૩૪. **કુસીતવત્થૂની**તિ કુસીતસ્સ અલસસ્સ વત્થૂનિ પતિટ્ઠા કોસજ્જકારણાનીતિ અત્થો. **કમ્મં કત્તબ્બં હોતી**તિ ચીવરવિચારણાદિકમ્મં કાતબ્બં હોતિ. **ન વીરિયં આરભતી**તિ દુવિધમ્પિ વીરિયં નારભતિ. **અપ્પત્તસ્સા**તિ ઝાનવિપસ્સનામગ્ગફલધમ્મસ્સ અપ્પત્તસ્સ પત્તિયા. **અનધિગતસ્સા**તિ તસ્સેવ અનધિગતસ્સ અધિગમત્થાય. **અસચ્છિકતસ્સા**તિ તસ્સેવ અપચ્ચક્ખકતસ્સ સચ્છિકરણત્થાય. **ઇદં પઠમ**ન્તિ ઇદં હન્દાહં નિપજ્જામીતિ એવં ઓસીદનં પઠમં કુસીતવત્થુ. ઇમિના નયેન સબ્બત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. ''માસાચિતં મઞ્ઞે''તિ એત્થ પન **માસાચિતં** નામ તિન્તમાસો. યથા તિન્તમાસો ગરુકો હોતિ, એવં ગરુકોતિ અધિપ્પાયો. **ગિલાના વુટ્ઠિતો હોતી**તિ ગિલાનો હુત્વા પચ્છા વુટ્ઠિતો હોતિ.

૩૩૫. **આરમ્ભવત્થૂની**તિ વીરિયકારણાનિ. તેસમ્પિ ઇમિનાવ નયેન અત્થો વેદિતબ્બો.

૩૩૬. **દાનવત્થૂની**તિ દાનકારણાનિ. **આસજ્જ દાનં દેતી**તિ પત્વા દાનં દેતિ. આગતં દિસ્વાવ મુહુત્તંયેવ નિસીદાપેત્વા સક્કારં કત્વા દાનં દેતિ, દસ્સામિ દસ્સામીતિ ન કિલમેતિ. ઇતિ એત્થ આસાદનં દાનકારણં નામ હોતિ. **ભયા દાનં દેતી**તિઆદીસુપિ ભયાદીનિ દાનકારણાનીતિ વેદિતબ્બાનિ. તત્થ **ભયં** નામ અયં અદાયકો અકારકોતિ ગરહાભયં વા અપાયભયં વા. **અદાસિ મે**તિ મય્હં પુબ્બે એસ ઇદં નામ અદાસીતિ દેતિ. **દસ્સતિ મે**તિ અનાગતે ઇદં નામ દસ્સતીતિ દેતિ. **સાહુ દાન**ન્તિ દાનં નામ સાધુ સુન્દરં, બુદ્ધાદીહિ પણ્ડિતેહિ પસત્થન્તિ દેતિ. **ચિત્તાલઙ્કારચિત્તપરિક્ખારત્થં દાનં દેતી**તિ સમથવિપસ્સનાચિત્તસ્સ અલઙ્કારત્થઞ્ચેવ પરિવારત્થઞ્ચ દેતિ. દાનઞ્હિ ચિત્તં મુદુકં કરોતિ. યેન લદ્ધં હોતિ, સોપિ લદ્ધં મેતિ મુદુચિત્તો હોતિ, યેન દિન્નં, સોપિ દિન્નં મયાતિ મુદુચિત્તો હોતિ, ઇતિ ઉભિન્નમ્પિ ચિત્તં મુદુકં કરોતિ, તેનેવ ''અદન્તદમનં દાન''ન્તિ વુચ્ચતિ. યથાહ –

''અદન્તદમનં દાનં, અદાનં દન્તદૂસકં;
દાનેન પિયવાચાય, ઉન્નમન્તિ નમન્તિ ચા''તિ.

ઇમેસુ પન અટ્ઠસુ દાનેસુ ચિત્તાલઙ્કારદાનમેવ ઉત્તમં.

૩૩૭. **દાનૂપપત્તિયો**તિ દાનપચ્ચયા ઉપપત્તિયો. **દહતી**તિ ઠપેતિ. **અધિટ્ઠાતી**તિ તસ્સેવ વેવચનં. **ભાવેતી**તિ વડ્ઢેતિ. **હીને વિમુત્ત**ન્તિ હીનેસુ પઞ્ચકામગુણેસુ વિમુત્તં. **ઉત્તરિ અભાવિત**ન્તિ તતો ઉત્તરિ મગ્ગફલત્થાય અભાવિતં. **તત્રૂપપત્તિયા સંવત્તતી**તિ યં પત્થેત્વા કુસલં કતં, તત્થ તત્થ નિબ્બત્તનત્થાય સંવત્તતિ.

વીતરાગસ્સાતિ મગ્ગેન વા સમુચ્છિન્નરાગસ્સ સમાપત્તિયા વા વિક્ખમ્ભિતરાગસ્સ. દાનમત્તેનેવ હિ બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તિતું ન સક્કા. દાનં પન સમાધિવિપસ્સનાચિત્તસ્સ અલઙ્કારો પરિવારો હોતિ. તતો દાનેન મુદુચિત્તો બ્રહ્મવિહારે ભાવેત્વા બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તતિ. તેન વુત્તં ''વીતરાગસ્સ નો સરાગસ્સા''તિ.

ખત્તિયાનં પરિસા **ખત્તિયપરિસા**, સમૂહોતિ અત્થો. એસ નયો સબ્બત્થ.

લોકસ્સ ધમ્મા **લોકધમ્મા**. એતેહિ મુત્તો નામ નત્થિ, બુદ્ધાનમ્પિ હોન્તિયેવ. વુત્તમ્પિ ચેતં – ''અટ્ઠિમે, ભિક્ખવે, લોકધમ્મા લોકં અનુપરિવત્તન્તિ, લોકો ચ અટ્ઠ લોકધમ્મે અનુપરિવત્તતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૮.૫). **લાભો અલાભો**તિ

લાભે આગતે અલાભો આગતો એવાતિ વેદિતબ્બો. **યસા**દીસુપિ એસેવ નયો.

૩૩૮. અભિભાયતનવિમોક્ખકથા હેટ્ઠા કથિતા એવ.

‘‘ઇમે ખો, આવુસો’’તિઆદિ વુત્તનયેનેવ યોજેતબ્બં. ઇતિ એકાદસન્નં અટ્ઠકાનં વસેન અટ્ઠાસીતિ પઞ્હે કથેન્તો થેરો સામગ્ગિરસં દસ્સેસીતિ.

અટ્ઠકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નવકવણ્ણના

૩૪૦. ઇતિ અટ્ઠકવસેન સામગ્ગિરસં દસ્સેત્વા ઇદાનિ નવકવસેન દસ્સેતું પુન દેસનં આરભિ. તત્થ **આઘાતવત્થૂની**તિ આઘાતકારણાનિ. **આઘાતં બન્ધતી**તિ કોપં બન્ધતિ કરોતિ ઉપ્પાદેતિ.

તં કુતેત્થ લબ્ભાતિ તં અનત્થચરણં મા અહોસીતિ એતસ્મિં પુગ્ગલે કુતો લબ્ભા, કેન કારણેન સક્કા લદ્ધું ? પરો નામ પરસ્સ અત્તનો ચિત્તરુચિયા અનત્થં કરોતીતિ એવં ચિન્તેત્વા આઘાતં પટિવિનોદેતિ. અથ વા સચાહં પટિકોપં કરેય્યં, તં કોપકરણં એત્થ પુગ્ગલે કુતો લબ્ભા, કેન કારણેન લદ્ધબ્બન્તિ અત્થો. કુતો લાભાતિપિ પાઠો, સચાહં એત્થ કોપં કરેય્યં, તસ્મિં મે કોપકરણે કુતો લાભા, લાભા નામ કે સિયુન્તિ અત્થો. ઇમસ્મિઞ્ચ અત્થે **ત**ન્તિ નિપાતમત્તમેવ હોતિ.

૩૪૧. **સત્તાવાસા**તિ સત્તાનં આવાસા, વસનટ્ઠાનાનીતિ અત્થો. તત્થ સુદ્ધાવાસાપિ સત્તાવાસોવ, અસબ્બકાલિકત્તા પન ન ગહિતા. સુદ્ધાવાસા હિ બુદ્ધાનં ખન્ધાવારસદિસા. અસઙ્ખ્યેય્યકપ્પે બુદ્ધેસુ અનિબ્બત્તન્તેસુ તં ઠાનં સુઞ્ઞં હોતીતિ અસબ્બકાલિકત્તા ન ગહિતા. સેસમેત્થ યં વત્તબ્બં, તં હેટ્ઠા વુત્તમેવ.

૩૪૨. અક્ખણેસુ **ધમ્મો ચ દેસિયતી**તિ ચતુસચ્ચધમ્મો દેસિયતિ. **ઓપસમિકો**તિ કિલેસૂપસમકરો. **પરિનિબ્બાનિકો**તિ કિલેસપરિનિબ્બાનેન પરિનિબ્બાનાવહો. **સમ્બોધગામી**તિ ચતુમગ્ગઞાણપટિવેધગામી. **અઞ્ઞતર**ન્તિ અસઞ્ઞભવં વા અરૂપભવં વા.

૩૪૩. **અનુપુબ્બવિહારા**તિ અનુપટિપાટિયા સમાપજ્જિતબ્બવિહારા.

૩૪૪. **અનુપુબ્બનિરોધા**તિ અનુપટિપાટિયા નિરોધા.

‘‘ઇમે, ખો આવુસો’’તિઆદિ વુત્તનયેનેવ યોજેતબ્બં. ઇતિ છન્નં નવકાનં વસેન ચતુપણ્ણાસ પઞ્હે કથેન્તો થેરો સામગ્ગિરસં દસ્સેસીતિ.

નવકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દસકવણ્ણના

૩૪૫. ઇતિ નવકવસેન સામઞ્ઞિરસં દસ્સેત્વા ઇદાનિ દસકવસેન દસ્સેતું પુન દેસનં આરભિ. તત્થ **નાથકરણા**તિ ‘‘સનાથા, ભિક્ખવે, વિહરથ મા અનાથા, દસ ઇમે, ભિક્ખવે, ધમ્મા નાથકરણા’’તિ (અ॰ નિ॰ ૧૦.૧૮) એવં અક્ખાતા અત્તનો પતિટ્ઠાકરા ધમ્મા.

કલ્યાણમિત્તોતિઆદીસુ સીલાદિગુણસમ્પન્ના કલ્યાણા અસ્સ મિત્તાતિ **કલ્યાણમિત્તો**. તે યસ્સ ઠાનનિસજ્જાદીસુ સહ અયનતો સહાયાતિ **કલ્યાણસહાયો**. ચિત્તેન ચેવ કાયેન ચ કલ્યાણમિત્તેસુ એવ સમ્પવઙ્કો ઓનતોતિ **કલ્યાણસમ્પવઙ્કો**. **સુવચો હોતી**તિ સુખેન વત્તબ્બો હોતિ સુખેન અનુસાસિતબ્બો. **ખમો**તિ ગાળ્હેન ફરુસેન કક્ખળેન વુચ્ચમાનો ખમતિ, ન કુપ્પતિ. **પદક્ખિણગ્ગાહી અનુસાસનિ**ન્તિ યથા એકચ્ચો ઓવદિયમાનો વામતો ગણ્હાતિ, પટિપ્ફરતિ વા અસુણન્તો વા ગચ્છતિ, એવં અકત્વા ‘‘ઓવદથ, ભન્તે , અનુસાસથ, તુમ્હેસુ અનોવદન્તેસુ કો અઞ્ઞો ઓવદિસ્સતી’’તિ પદક્ખિણં ગણ્હાતિ.

ઉચ્ચાવચાનીતિ ઉચ્ચાનિ ચ અવચાનિ ચ. **કિં કરણીયાની**તિ કિં કરોમીતિ એવં વત્વા કત્તબ્બકમ્માનિ. તત્થ **ઉચ્ચકમ્માનિ** નામ ચીવરસ્સ કરણં રજનં ચેતિયે સુધાકમ્મં ઉપોસથાગારચેતિયઘરબોધિયઘરેસુ કત્તબ્બન્તિ એવમાદિ. **અવચકમ્મં** નામ પાદધોવનમક્ખનાદિખુદ્દકકમ્મં. **તત્રુપાયાયા**તિ તત્રુપગમનીયા. **અલં કાતુ**ન્તિ કાતું સમત્થો હોતિ. **અલં સંવિધાતુ**ન્તિ વિચારેતું સમત્થો.

ધમ્મે અસ્સ કામો સિનેહોતિ **ધમ્મકામો**, તેપિટકં બુદ્ધવચનં પિયાયતીતિ અત્થો. **પિયસમુદાહારો**તિ પરસ્મિં કથેન્તે સક્કચ્ચં સુણાતિ, સયઞ્ચ પરેસં દેસેતુકામો હોતીતિ અત્થો. ‘‘અભિધમ્મે અભિવિનયે’’તિ એત્થ ધમ્મો અભિધમ્મો, વિનયો અભિવિનયોતિ ચતુક્કં વેદિતબ્બં. તત્થ **ધમ્મો**તિ સુત્તન્તપિટકં. **અભિધમ્મો**તિ સત્ત પકરણાનિ. **વિનયો**તિ ઉભતોવિભઙ્ગા. **અભિવિનયો**તિ ખન્ધકપરિવારા. અથ વા સુત્તન્તપિટકમ્પિ અભિધમ્મપિટકમ્પિ **ધમ્મો** એવ. મગ્ગફલાનિ **અભિધમ્મો**. સકલં વિનયપિટકં **વિનયો**. કિલેસવૂપસમકારણં **અભિવિનયો**. ઇતિ સબ્બસ્મિમ્પિ એત્થ ધમ્મે અભિધમ્મે વિનયે અભિવિનયે ચ. **ઉળારપામોજ્જો**તિ બહુલપામોજ્જો હોતીતિ અત્થો.

કુસલેસુ ધમ્મેસૂતિ કારણત્થે ભુમ્મં, ચતુભૂમકકુસલધમ્મકારણા, તેસં અધિગમત્થાય અનિક્ખિત્તધુરો હોતીતિ અત્થો.

૩૪૬. કસિણદસકે સકલટ્ઠેન **કસિણાનિ**. તદારમ્મણાનં ધમ્માનં ખેત્તટ્ઠેન વા અધિટ્ઠાનટ્ઠેન વા **આયતનાનિ**. **ઉદ્ધ**ન્તિ ઉપરિ ગગનતલાભિમુખં. **અધો**તિ હેટ્ઠા ભૂમિતલાભિમુખં. **તિરિય**ન્તિ ખેત્તમણ્ડલમિવ સમન્તા પરિચ્છિન્દિત્વા. એકચ્ચો હિ ઉદ્ધમેવ કસિણં વડ્ઢેતિ, એકચ્ચો અધો, એકચ્ચો સમન્તતો. તેન તેન વા કારણેન એવં પસારેતિ આલોકમિવ રૂપદસ્સનકામો. તેન વુત્તં ‘‘પથવીકસિણમેકો સઞ્જાનાતિ ઉદ્ધં અધો તિરિય’’ન્તિ. **અદ્વય**ન્તિ ઇદં પન એકસ્સ અઞ્ઞભાવાનુપગમનત્થં વુત્તં. યથા હિ ઉદકં પવિટ્ઠસ્સ સબ્બદિસાસુ ઉદકમેવ હોતિ, ન અઞ્ઞં, એવમેવ પથવીકસિણં પથવીકસિણમેવ હોતિ , નત્થિ તસ્સ અઞ્ઞો કસિણસમ્ભેદોતિ. એસ નયો સબ્બત્થ. **અપ્પમાણ**ન્તિ ઇદં તસ્સ તસ્સ ફરણઅપ્પમાણવસેન વુત્તં. તઞ્હિ ચેતસા ફરન્તો સકલમેવ ફરતિ, ન ‘‘અયમસ્સ આદિ, ઇદં મજ્ઝ’’ન્તિ પમાણં ગણ્હાતીતિ. **વિઞ્ઞાણકસિણ**ન્તિ ચેત્થ કસિણુગ્ઘાટિમાકાસે પવત્તવિઞ્ઞાણં. તત્થ કસિણવસેન કસિણુગ્ઘાટિમાકાસે કસિણુગ્ઘાટિમાકાસવસેન તત્થ પવત્તવિઞ્ઞાણે ઉદ્ધં અધો તિરિયતા વેદિતબ્બા. અયમેત્થ સઙ્ખેપો. કમ્મટ્ઠાનભાવનાનયેન પનેતાનિ પથવીકસિણાદીનિ વિત્થારતો વિસુદ્ધિમગ્ગે વુત્તાનેવ.

અકુસલકમ્મપથદસકવણ્ણના

૩૪૭. કમ્મપથેસુ કમ્માનેવ સુગતિદુગ્ગતીનં પથભૂતત્તા **કમ્મપથા** નામ. તેસુ પાણાતિપાતો અદિન્નાદાનં મુસાવાદાદયો ચ ચત્તારો બ્રહ્મજાલે વિત્થારિતા એવ. **કામેસુમિચ્છાચારો**તિ એત્થ પન **કામેસૂ**તિ મેથુનસમાચારેસુ મેથુનવત્થૂસુ વા. **મિચ્છાચારો**તિ એકન્તનિન્દિતો લામકાચારો. લક્ખણતો પન અસદ્ધમ્માધિપ્પાયેન કાયદ્વારપ્પવત્તા અગમનીયટ્ઠાનવીતિક્કમચેતના **કામેસુમિચ્છાચારો**.

તત્થ **અગમનીયટ્ઠાનં** નામ પુરિસાનં તાવ માતુરક્ખિતા, પિતુરક્ખિતા, માતાપિતુરક્ખિતા, ભાતુરક્ખિતા, ભગિનિરક્ખિતા, ઞાતિરક્ખિતા, ગોત્તરક્ખિતા, ધમ્મરક્ખિતા, સારક્ખા, સપરિદણ્ડાતિ માતુરક્ખિતાદયો દસ. ધનક્કીતા, છન્દવાસિની, ભોગવાસિની, પટવાસિની, ઓદપત્તકિની, ઓભતચુમ્બટા, દાસી ચ ભરિયા ચ, કમ્મકારી ચ ભરિયા ચ, ધજાહટા, મુહુત્તિકાતિ એતા ધનક્કીતાદયો દસાતિ વીસતિ. ઇત્થીસુ પન દ્વિન્નં સારક્ખસપરિદણ્ડાનં દસન્નઞ્ચ ધનક્કીતાદીનન્તિ દ્વાદસન્નં ઇત્થીનં અઞ્ઞે પુરિસા. ઇદં અગમનીયટ્ઠાનં નામ. સો પનેસ મિચ્છાચારો સીલાદિગુણરહિતે અગમનીયટ્ઠાને અપ્પસાવજ્જો. સીલાદિગુણસમ્પન્ને મહાસાવજ્જો. તસ્સ ચત્તારો સમ્ભારા અગમનીયવત્થુ, તસ્મિં સેવનચિત્તં, સેવનપ્પયોગો, મગ્ગેનમગ્ગપ્પટિપત્તિઅધિવાસનન્તિ. એકો પયોગો સાહત્થિકો એવ.

અભિજ્ઝાયતીતિ **અભિજ્ઝા**, પરભણ્ડાભિમુખી હુત્વા તન્નિન્નતાય પવત્તતીતિ અત્થો. સા ''અહો વત ઇદં મમસ્સા''તિ એવં પરભણ્ડાભિજ્ઝાયનલક્ખણા અદિન્નાદાનં વિય અપ્પસાવજ્જા મહાસાવજ્જા ચ. તસ્સા દ્વે સમ્ભારા પરભણ્ડં, અત્તનો પરિણામનઞ્ચ. પરભણ્ડવત્થુકે હિ લોભે ઉપ્પન્નેપિ ન તાવ કમ્મપથભેદો હોતિ, યાવ ''અહો વતીદં મમસ્સા''તિ અત્તનો ન પરિણામેતિ.

હિતસુખં બ્યાપાદયતીતિ **બ્યાપાદો**. સો પરં વિનાસાય મનોપદોસલક્ખણો ફરુસાવાચા વિય અપ્પસાવજ્જો મહાસાવજ્જો ચ. તસ્સ દ્વે સમ્ભારા પરસત્તો ચ, તસ્સ વિનાસચિન્તા ચ. પરસત્તવત્થુકે હિ કોધે ઉપ્પન્નેપિ ન તાવ કમ્મપથભેદો હોતિ, યાવ ''અહો વતાયં ઉચ્છિજ્જેય્ય વિનસ્સેય્યા''તિ તસ્સ વિનાસં ન ચિન્તેતિ.

યથાભુચ્ચગહણાભાવેન મિચ્છા પસ્સતીતિ **મિચ્છાદિટ્ઠિ**. સા ''નત્થિ દિન્ન''ન્તિઆદિના નયેન વિપરીતદસ્સનલક્ખણા. સમ્ફપ્પલાપો વિય અપ્પસાવજ્જા મહાસાવજ્જા ચ. અપિચ અનિયતા અપ્પસાવજ્જા, નિયતા મહાસાવજ્જા. તસ્સા દ્વે સમ્ભારા વત્થુનો ચ ગહિતાકારવિપરીતતા, યથા ચ તં ગણ્હાતિ, તથાભાવેન તસ્સૂપટ્ઠાનન્તિ.

ઇમેસં પન દસન્નં અકુસલકમ્મપથાનં ધમ્મતો કોટ્ઠાસતો આરમ્મણતો વેદનાતો મૂલતોતિ પઞ્ચહાકારેહિ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો.

તત્થ **ધમ્મતો**તિ એતેસુ હિ પટિપાટિયા સત્ત ચેતનાધમ્માવ હોન્તિ. અભિજ્ઝાદયો તયો ચેતનાસમ્પયુત્તા.

કોટ્ઠાસતોતિ પટિપાટિયા સત્ત, મિચ્છાદિટ્ઠિ ચાતિ ઇમે અટ્ઠ કમ્મપથા એવ હોન્તિ, નો મૂલાનિ. અભિજ્ઝાબ્યાપાદા કમ્મપથા ચેવ મૂલાનિ ચ. અભિજ્ઝા હિ મૂલં પત્વા લોભો અકુસલમૂલં હોતિ. બ્યાપાદો દોસો અકુસલમૂલં હોતિ.

આરમ્મણતોતિ પાણાતિપાતો જીવિતિન્દ્રિયારમ્મણતો સઙ્ખારારમ્મણો હોતિ. અદિન્નાદાનં સત્તારમ્મણં વા સઙ્ખારારમ્મણં વા, મિચ્છાચારો ફોટ્ઠબ્બવસેન સઙ્ખારારમ્મણો. ''સત્તારમ્મણો''તિપિ એકે. મુસાવાદો સત્તારમ્મણો વા સઙ્ખારારમ્મણો વા, તથા પિસુણવાચા. ફરુસવાચા સત્તારમ્મણાવ. સમ્ફપ્પલાપો દિટ્ઠસુતમુતવિઞ્ઞાતવસેન સત્તારમ્મણો વા સઙ્ખારારમ્મણો વા. તથા અભિજ્ઝા. બ્યાપાદો સત્તારમ્મણોવ. મિચ્છાદિટ્ઠિ તેભૂમકધમ્મવસેન સઙ્ખારારમ્મણા.

વેદનાતોતિ પાણાતિપાતો દુક્ખવેદનો હોતિ. કિઞ્ચાપિ હિ રાજાનો ચોરં દિસ્વા હસમાનાપિ ''ગચ્છથ નં ઘાતેથા''તિ વદન્તિ, સન્નિટ્ઠાપકચેતના પન દુક્ખસમ્પયુત્તાવ હોતિ. અદિન્નાદાનં તિવેદનં. મિચ્છાચારો સુખમજ્ઝત્તવસેન દ્વિવેદનો. સન્નિટ્ઠાપકચિત્તે પન મજ્ઝત્તવેદનો ન હોતિ. મુસાવાદો તિવેદનો. તથા પિસુણવાચા. ફરુસવાચા દુક્ખવેદના. સમ્ફપ્પલાપો તિવેદનો. અભિજ્ઝા સુખમજ્ઝત્તવસેન દ્વિવેદના તથા મિચ્છાદિટ્ઠિ. બ્યાપાદો દુક્ખવેદનો.

મૂલતોતિ પાણાતિપાતો દોસમોહવસેન દ્વિમૂલકો હોતિ. અદિન્નાદાનં દોસમોહવસેન વા લોભમોહવસેન વા. મિચ્છાચારો લોભમોહવસેન. મુસાવાદો દોસમોહવસેન વા લોભમોહવસેન વા તથા પિસુણવાચા સમ્ફપ્પલાપો ચ. ફરુસવાચા દોસમોહવસેન. અભિજ્ઝા મોહવસેન એકમૂલા. તથા બ્યાપાદો. મિચ્છાદિટ્ઠિ લોભમોહવસેન દ્વિમૂલાતિ.

કુસલકમ્મપથદસકવણ્ણના

પાણાતિપાતા વેરમણિઆદીનિ સમાદાનસમ્પત્તસમુચ્છેદવિરતિવસેન વેદિતબ્બાનિ.

ધમ્મતો પન એતેસુપિ પટિપાટિયા સત્ત ચેતનાપિ વત્તન્તિ વિરતિયોપિ. અન્તે તયો ચેતનાસમ્પયુત્તાવ.

કોટ્ઠાસતોતિ પટિપાટિયા સત્ત કમ્મપથા એવ, નો મૂલાનિ. અન્તે તયો કમ્મપથા ચેવ મૂલાનિ ચ. અનભિજ્ઝા હિ મૂલં પત્વા અલોભો કુસલમૂલં હોતિ. અબ્યાપાદો અદોસો કુસલમૂલં. સમ્માદિટ્ઠિ અમોહો કુસલમૂલં.

આરમ્મણતોતિ પાણાતિપાતાદીનં આરમ્મણાનેવ એતેસં આરમ્મણાનિ. વીતિક્કમિતબ્બતોયેવ હિ વેરમણી નામ હોતિ. યથા પન નિબ્બાનારમ્મણો અરિયમગ્ગો કિલેસે પજહતિ, એવં જીવિતિન્દ્રિયાદિઆરમ્મણાપેતે કમ્મપથા પાણાતિપાતાદીનિ દુસ્સીલ્યાનિ પજહન્તીતિ વેદિતબ્બા.

વેદનાતોતિ સબ્બે સુખવેદના હોન્તિ મજ્ઝત્તવેદના વા. કુસલં પત્વા હિ દુક્ખવેદના નામ નત્થિ.

મૂલતોતિ પટિપાટિયા સત્ત ઞાણસમ્પયુત્તચિત્તેન વિરમન્તસ્સ અલોભઅદોસઅમોહવસેન તિમૂલાનિ હોન્તિ, ઞાણવિપ્પયુત્તચિત્તેન વિરમન્તસ્સ દ્વિમૂલાનિ. અનભિજ્ઝા ઞાણસમ્પયુત્તચિત્તેન વિરમન્તસ્સ દ્વિમૂલા, ઞાણવિપ્પયુત્તચિત્તેન એકમૂલા. અલોભો પન અત્તનાવ અત્તનો મૂલં ન હોતિ. અબ્યાપાદેપિ એસેવ નયો. સમ્માદિટ્ઠિ અલોભાદોસવસેન દ્વિમૂલા એવાતિ.

અરિયવાસદસકવણ્ણના

૩૪૮. **અરિયવાસા**તિ અરિયા એવ વસિંસુ વસન્તિ વસિસ્સન્તિ એતેસૂતિ અરિયવાસા. **પઞ્ચઙ્ગવિપ્પહીનો**તિ પઞ્ચહિ અઙ્ગેહિ વિપ્પયુત્તોવ હુત્વા ખીણાસવો અવસિ વસતિ વસિસ્સતીતિ તસ્મા અયં પઞ્ચઙ્ગવિપ્પહીનતા, અરિયસ્સ વાસત્તા અરિયવાસોતિ વુત્તો. એસ નયો સબ્બત્થ.

એવં ખો, આવુસો, ભિક્ખુ છળઙ્ગસમન્નાગતો હોતીતિ છળઙ્ગુપેક્ખાય સમન્નાગતો હોતિ. છળઙ્ગુપેક્ખા નામ કેતિ? ઞાણાદયો. ''ઞાણ''ન્તિ વુત્તે કિરિયતો ચત્તારિ ઞાણસમ્પયુત્તચિત્તાનિ લબ્ભન્તિ. ''સતતવિહારો''તિ વુત્તે અટ્ઠ મહાચિત્તાનિ. ''રજ્જનદુસ્સનં નત્થી''તિ વુત્તે દસ ચિત્તાનિ લબ્ભન્તિ. સોમનસ્સં આસેવનવસેન લબ્ભતિ.

સતારક્ખેન ચેતસાતિ ખીણાસવસ્સ હિ તીસુ દ્વારેસુ સબ્બકાલં સતિ આરક્ખકિચ્ચં સાધેતિ . તેનેવસ્સ ''ચરતો ચ તિટ્ઠતો ચ સુત્તસ્સ ચ જાગરસ્સ ચ સતતં સમિતં ઞાણદસ્સનં પચ્ચુપટ્ઠિતં હોતી''તિ વુચ્ચતિ.

પુથુસમણબ્રાહ્મણાનન્તિ બહૂનં સમણબ્રાહ્મણાનં. એત્થ ચ **સમણા**તિ પબ્બજ્જુપગતા. **બ્રાહ્મણા**તિ ભોવાદિનો. **પુથુપચ્ચેકસચ્ચાની**તિ બહૂનિ પાટેક્કસચ્ચાનિ, ઇદમેવ દસ્સનં સચ્ચં, ઇદમેવ દસ્સનં સચ્ચન્તિ એવં પાટિયેક્કં ગહિતાનિ બહૂનિ સચ્ચાનીતિ અત્થો. **નુન્નાની**તિ નિહતાનિ. **પણુન્નાની**તિ સુટ્ઠુ નિહતાનિ. **ચત્તાની**તિ વિસ્સટ્ઠાનિ. **વન્તાની**તિ વમિતાનિ. **મુત્તાની**તિ છિન્નબન્ધનાનિ કતાનિ. **પહીનાની**તિ પજહિતાનિ. **પટિનિસ્સટ્ઠાની**તિ યથા ન પુન ચિત્તં આરુહન્તિ, એવં પટિનિસ્સજ્જિતાનિ. સબ્બાનેવ તાનિ ગહિતગ્ગહણસ્સ વિસ્સટ્ઠભાવવેવચનાનિ.

સમવયસટ્ઠેસનોતિ એત્થ **અવયા**તિ અનૂના. **સટ્ઠા**તિ વિસ્સટ્ઠા. સમ્મા અવયા સટ્ઠા એસના અસ્સાતિ **સમવયસટ્ઠેસનો**. સમ્મા વિસ્સટ્ઠસબ્બએસનોતિ અત્થો. **રાગા ચિત્તં વિમુત્ત**ન્તિઆદીહિ મગ્ગસ્સ કિચ્ચનિપ્ફત્તિ કથિતા.

રાગો મે પહીનોતિઆદીહિ પચ્ચવેક્ખણાય ફલં કથિતં.

અસેક્ખધમ્મદસકવણ્ણના

અસેક્ખા સમ્માદિટ્ઠીતિઆદયો સબ્બેપિ ફલસમ્પયુત્તધમ્મા એવ. એત્થ ચ સમ્માદિટ્ઠિ, સમ્માઞાણન્તિ દ્વીસુ ઠાનેસુ પઞ્ઞાવ કથિતા. **સમ્માવિમુત્તી**તિ ઇમિના પદેન વુત્તાવસેસા. ફલસમાપત્તિધમ્મા સઙ્ગહિતાતિ વેદિતબ્બા.

''ઇમે ખો, આવુસો''તિઆદિ વુત્તનયેનેવ યોજેતબ્બં. ઇતિ છન્નં દસકાનં વસેન સમસટ્ઠિ પઞ્હે કથેન્તો થેરો સામગ્ગિરસં દસ્સેસીતિ.

દસકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્હસમોધાનવણ્ણના

૩૪૯. ઇધ પન ઠત્વા પઞ્હા સમોધાનેતબ્બા. ઇમસ્મિઞ્હિ સુત્તે એકકવસેન દ્વે પઞ્હા કથિતા. દુકવસેન સત્તતિ. તિકવસેન અસીતિસતં. ચતુક્કવસેન દ્વેસતાનિ. પઞ્ચકવસેન તિંસસતં. છક્કવસેન બાત્તિંસસતં. સત્તકવસેન અટ્ઠનવુતિ. અટ્ઠકવસેન અટ્ઠાસીતિ. નવકવસેન ચતુપણ્ણાસ. દસકવસેન સમસટ્ઠીતિ એવં સહસ્સં ચુદ્દસ પઞ્હા કથિતા.

ઇમઞ્હિ સુત્તન્તં ઠપેત્વા તેપિટકે બુદ્ધવચને અઞ્ઞો સુત્તન્તો એવં બહુપઞ્હપટિમણ્ડિતો નત્થિ. ભગવા ઇમં સુત્તન્તં આદિતો પટ્ઠાય સકલં સુત્વા ચિન્તેસિ – ‘‘ધમ્મસેનાપતિ સારિપુત્તો બુદ્ધબલં દીપેત્વા અપ્પટિવત્તિયં સીહનાદં નદતિ. સાવકભાસિતોતિ વુત્તે ઓકપ્પના ન હોતિ, જિનભાસિતોતિ વુત્તે હોતિ, તસ્મા જિનભાસિતં કત્વા દેવમનુસ્સાનં ઓકપ્પનં ઇમસ્મિં સુત્તન્તે ઉપ્પાદેસ્સામી’’તિ. તતો વુટ્ઠાય સાધુકારં અદાસિ. તેન વુત્તં ‘‘અથ ખો ભગવા વુટ્ઠહિત્વા આયસ્મન્તં સારિપુત્તં આમન્તેસિ, સાધુ, સાધુ, સારિપુત્ત, સાધુ ખો ત્વં સારિપુત્ત, ભિક્ખૂનં સઙ્ગીતિપરિયાયં અભાસી’’તિ.

તત્થ **સઙ્ગીતિપરિયાય**ન્તિ સામગ્ગિયા કારણં. ઇદં વુત્તં હોતિ – ‘‘સાધુ, ખો ત્વં, સારિપુત્ત, મમ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન સંસન્દિત્વા ભિક્ખૂનં સામગ્ગિરસં અભાસી’’તિ. **સમનુઞ્ઞો સત્થા અહોસી**તિ અનુમોદનેન સમનુઞ્ઞો અહોસિ. એત્તકેન અયં સુત્તન્તો જિનભાસિતો નામ જાતો. દેસનાપરિયોસાને ઇમં સુત્તન્તં મનસિકરોન્તા તે ભિક્ખૂ અરહત્તં પાપુણિંસૂતિ.

સુમઙ્ગલવિલાસિનિયા દીઘનિકાયટ્ઠકથાય

સઙ્ગીતિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. દસુત્તરસુત્તવણ્ણના

૩૫૦. એવં મે સુતન્તિ દસુત્તરસુત્તં. તત્રાયં અપુબ્બપદવણ્ણના – **આવુસો ભિક્ખવે**તિ સાવકાનં આલપનમેતં. બુદ્ધા હિ પરિસં આમન્તયમાના 'ભિક્ખવે'તિ વદન્તિ. સાવકા સત્થારં ઉચ્ચટ્ઠાને ઠપેસ્સામાતિ સત્થુ આલપનેન અનાલપિત્વા આવુસોતિ આલપન્તિ. **તે ભિક્ખૂ**તિ તે ધમ્મસેનાપતિં પરિવારેત્વા નિસિન્ના ભિક્ખૂ. કે પન તે ભિક્ખૂતિ? અનિબદ્ધવાસા દિસાગમનીયા ભિક્ખૂ. બુદ્ધકાલે દ્વે વારે ભિક્ખૂ સન્નિપતન્તિ – ઉપકટ્ઠવસ્સૂપનાયિકકાલે ચ પવારણકાલે ચ. ઉપકટ્ઠવસ્સૂપનાયિકાય દસપિ વીસતિપિ તિંસમ્પિ ચત્તાલીસમ્પિ પઞ્ઞાસમ્પિ ભિક્ખૂ વગ્ગા વગ્ગા કમ્મટ્ઠાનત્થાય આગચ્છન્તિ. ભગવા તેહિ સદ્ધિં સમ્મોદિત્વા કસ્મા, ભિક્ખવે, ઉપકટ્ઠાય વસ્સૂપનાયિકાય વિચરથાતિ પુચ્છતિ. અથ તે ''ભગવા કમ્મટ્ઠાનત્થં આગતમ્હ, કમ્મટ્ઠાનં નો દેથા''તિ યાચન્તિ.

સત્થા તેસં ચરિયવસેન રાગચરિતસ્સ અસુભકમ્મટ્ઠાનં દેતિ. દોસચરિતસ્સ મેત્તાકમ્મટ્ઠાનં, મોહચરિતસ્સ ઉદ્દેસો પરિપુચ્છા – 'કાલેન ધમ્મસ્સવનં, કાલેન ધમ્મસાકચ્છા, ઇદં તુય્હં સપ્પાય'ન્તિ આચિક્ખતિ. વિતક્કચરિતસ્સ આનાપાનસ્સતિકમ્મટ્ઠાનં દેતિ. સદ્ધાચરિતસ્સ પસાદનીયસુત્તન્તે બુદ્ધસુબોધિં ધમ્મસુધમ્મતં સઙ્ઘસુપ્પટિપત્તિઞ્ચ પકાસેતિ. ઞાણચરિતસ્સ અનિચ્ચતાદિપટિસંયુત્તે ગમ્ભીરે સુત્તન્તે કથેતિ. તે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા સચે સપ્પાયં હોતિ, તત્થેવ વસન્તિ. નો ચે હોતિ, સપ્પાયં સેનાસનં પુચ્છિત્વા ગચ્છન્તિ. તે તત્થ વસન્તા તેમાસિકં પટિપદં ગહેત્વા ઘટેત્વા વાયમન્તા સોતાપન્નાપિ હોન્તિ સકદાગામિનોપિ અનાગામિનોપિ અરહન્તોપિ.

તતો વુત્થવસ્સા પવારેત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા ''ભગવા અહં તુમ્હાકં સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા સોતાપત્તિફલં પત્તો…પે॰… અહં અગ્ગફલં અરહત્ત''ન્તિ પટિલદ્ધગુણં આરોચેન્તિ. તત્થ ઇમે ભિક્ખૂ ઉપકટ્ઠાય વસ્સૂપનાયિકાય આગતા. એવં આગન્ત્વા ગચ્છન્તે પન ભિક્ખૂ ભગવા અગ્ગસાવકાનં સન્તિકં પેસેતિ, યથાહ ''અપલોકેથ પન, ભિક્ખવે, સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાને''તિ. ભિક્ખૂ ચ વદન્તિ ''કિં નુ ખો મયં, ભન્તે, અપલોકેમ સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાને''તિ (સં॰ નિ॰ ૩.૨). અથ ને ભગવા તેસં દસ્સને ઉય્યોજેસિ. ''સેવથ, ભિક્ખવે, સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાને; ભજથ, ભિક્ખવે, સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાને. પણ્ડિતા ભિક્ખૂ અનુગ્ગાહકા સબ્રહ્મચારીનં. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, જનેતા એવં સારિપુત્તો. સેય્યથાપિ જાતસ્સ આપાદેતા એવં મોગ્ગલ્લાનો. સારિપુત્તો, ભિક્ખવે, સોતાપત્તિફલે વિનેતિ, મોગ્ગલ્લાનો ઉત્તમત્થે''તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૩૭૧).

તદાપિ ભગવા ઇમેહિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં પટિસન્થારં કત્વા તેસં ભિક્ખૂનં આસયં ઉપપરિક્ખન્તો ''ઇમે ભિક્ખૂ સાવકવિનેય્યા''તિ અદ્દસ. **સાવકવિનેય્યા** નામ યે બુદ્ધાનમ્પિ ધમ્મદેસનાય બુજ્ઝન્તિ સાવકાનમ્પિ. **બુદ્ધવિનેય્યા** પન સાવકા બોધેતું ન સક્કોન્તિ. સાવકવિનેય્યભાવં પન એતેસં ઞત્વા કતરસ્સ ભિક્ખુનો દેસનાય બુજ્ઝિસ્સન્તીતિ ઓલોકેન્તો સારિપુત્તસ્સાતિ દિસ્વા થેરસ્સ સન્તિકં પેસેસિ. થેરો તે ભિક્ખૂ પુચ્છિ ''સત્થુ સન્તિકં ગતત્થ આવુસો''તિ. ''આમ, ગતમ્હ સત્થારા પન અમ્હે તુમ્હાકં સન્તિકં પેસિતા''તિ. તતો થેરો ''ઇમે ભિક્ખૂ મય્હં દેસનાય બુજ્ઝિસ્સન્તિ, કીદિસી નુ ખો તેસં દેસના વટ્ટતી''તિ ચિન્તેન્તો ''ઇમે ભિક્ખૂ સમગ્ગારામા, સામગ્ગિરસસ્સ દીપિકા નેસં દેસના વટ્ટતી''તિ સન્નિટ્ઠાનં કત્વા તથારૂપં દેસનં દેસેતુકામો **દસુત્તરં પવક્ખામી**તિઆદિમાહ. તત્થ દસધા માતિકં ઠપેત્વા વિભત્તોતિ દસુત્તરો, એકકતો પટ્ઠાય યાવ દસકા ગતોતિપિ દસુત્તરો, એકેકસ્મિં પબ્બે દસ દસ પઞ્હા વિસેસિતાતિપિ દસુત્તરો, તં **દસુત્તરં**. **પવક્ખામી**તિ કથેસ્સામિ. **ધમ્મ**ન્તિ

સુત્તં. **નિબ્બાનપત્તિયા**તિ નિબ્બાનપટિલાભત્થાય. **દુક્ખસ્સન્તકિરિયાયા**તિ સકલસ્સ વટ્ટદુક્ખસ્સ પરિયન્તકરણત્થં. **સબ્બગન્થપ્પમોચન**ન્તિ અભિજ્ઝાકાયગન્થાદીનં સબ્બગન્થાનં પમોચનં.

ઇતિ થેરો દેસનં ઉચ્ચં કરોન્તો ભિક્ખૂનં તત્થ પેમં જનેન્તો એવમેતં ઉગ્ગહેતબ્બં પરિયાપુણિતબ્બં ધારેતબ્બં વાચેતબ્બં મઞ્ઞિસ્સન્તીતિ ચતૂહિ પદેહિ વણ્ણં કથેસિ, ''એકાયનો અયં, ભિક્ખવે, મગ્ગો''તિઆદિના નયેન તેસં તેસં સુત્તાનં ભગવા વિય.

એકધમ્મવણ્ણના

૩૫૧. (ક) તત્થ **બહુકારો**તિ બહૂપકારો.

(ખ) **ભાવેતબ્બો**તિ વડ્ઢેતબ્બો.

(ગ) **પરિઞ્ઞેય્યો**તિ તીહિ પરિઞ્ઞાહિ પરિજાનિતબ્બો.

(ઘ) **પહાતબ્બો**તિ પહાનાનુપસ્સનાય પજહિતબ્બો.

(ઙ) **હાનભાગિયો**તિ અપાયગામિપરિહાનાય સંવત્તનકો.

(ચ) **વિસેસભાગિયો**તિ વિસેસગામિવિસેસાય સંવત્તનકો.

(છ) **દુપ્પટિવિજ્ઝો**તિ દુપ્પચ્ચક્ખકરો.

(જ) **ઉપ્પાદેતબ્બો**તિ નિપ્ફાદેતબ્બો.

(ઝ) **અભિઞ્ઞેય્યો**તિ ઞાતપરિઞ્ઞાય અભિજાનિતબ્બો.

(ઞ) **સચ્છિકાતબ્બો**તિ પચ્ચક્ખં કાતબ્બો.

એવં સબ્બત્થ માતિકાસુ અત્થો વેદિતબ્બો. ઇતિ આયસ્મા સારિપુત્તો યથા નામ દક્ખો વેળુકારો સમ્મુખીભૂતં વેળું છેત્વા નિગ્ગણ્ઠિં કત્વા દસધા ખણ્ડે કત્વા એકમેકં ખણ્ડં હીરં હીરં કરોન્તો ફાલેતિ, એવમેવ તેસં ભિક્ખૂનં સપ્પાયં દેસનં ઉપપરિક્ખિત્વા દસધા માતિકં ઠપેત્વા એકેકકોટ્ઠાસે એકેકપદં વિભજન્તો ''કતમો એકો ધમ્મો બહુકારો, અપ્પમાદો કુસલેસુ ધમ્મેસૂતિ''તિઆદિના નયેન દેસનં વિત્થારેતું આરદ્ધો.

તત્થ **અપ્પમાદો કુસલેસુ ધમ્મેસૂ**તિ સબ્બત્થકં ઉપકારકં અપ્પમાદં કથેસિ. અયઞ્હિ અપ્પમાદો નામ સીલપૂરણે, ઇન્દ્રિયસંવરે, ભોજને મત્તઞ્ઞુતાય, જાગરિયાનુયોગે, સત્તસુ સદ્ધમ્મેસુ, વિપસ્સનાગબ્ભં ગણ્હાપને, અત્થપટિસમ્ભિદાદીસુ, સીલક્ખન્ધાદિપઞ્ચધમ્મક્ખન્ધેસુ, ઠાનાટ્ઠાનેસુ, મહાવિહારસમાપત્તિયં, અરિયસચ્ચેસુ, સતિપટ્ઠાનાદીસુ, બોધિપક્ખિયેસુ, વિપસ્સનાઞાણાદીસુ અટ્ઠસુ વિજ્જાસૂતિ સબ્બેસુ અનવજ્જટ્ઠેન કુસલેસુ ધમ્મેસુ બહૂપકારો.

તેનેવ નં ભગવા "યાવતા, ભિક્ખવે, સત્તા અપદા વા...પે°... તથાગતો તેસં અગ્ગમક્ખાયતિ. એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, યે કેચિ કુસલા ધમ્મા, સબ્બેતે અપ્પમાદમૂલકા અપ્પમાદસમોસરણા, અપ્પમાદો તેસં ધમ્માનં અગ્ગમક્ખાયતી"તિઆદિના (સં° નિ° ૫.૧૩૯) નયેન હત્થિપદાદીહિ ઓપમ્મેહિ ઓપમેન્તો **સંયુત્તનિકાયે અપ્પમાદવગ્ગે** નાનપ્પકારં થોમેતિ. તં સબ્બં એકપદેનેવ સઙ્ગહેત્વા થેરો અપ્પમાદો કુસલેસુ ધમ્મેસૂતિ આહ. **ધમ્મપદે** અપ્પમાદવગ્ગેનાપિસ્સ બહૂપકારતા દીપેતબ્બા. અસોકવત્થુનાપિ દીપેતબ્બા –

(ક) અસોકરાજા હિ નિગ્રોધસામણેરસ્સ "અપ્પમાદો અમતપદ"ન્તિ ગાથં સુત્વા એવ "તિટ્ઠ, તાત, મય્હં તયા તેપિટકં બુદ્ધવચનં કથિત"ન્તિ સામણેરે પસીદિત્વા ચતુરાસીતિવિહારસહસ્સાનિ કારેસિ. ઇતિ થામસમ્પન્નેન ભિક્ખુના અપ્પમાદસ્સ બહૂપકારતા તીહિ પિટકેહિ દીપેત્વા કથેતબ્બા. યંકિઞ્ચિ સુત્તં વા ગાથં વા અપ્પમાદદીપનત્થં આહરન્તો "અટ્ઠાને ઠત્વા આહરસિ, અતિત્થેન પક્ખન્દો"તિ ન વત્તબ્બો. ધમ્મકથિકસ્સેવેત્થ થામો ચ બલઞ્ચ પમાણં.

(ખ) **કાયગતાસતી**તિ આનાપાનં ચતુઇરિયાપથો સતિસમ્પજઞ્ઞં દ્વત્તિંસાકારો ચતુધાતુવવત્થાનં દસ અસુભા નવ સિવથિકા ચુણ્ણિકમનસિકારો કેસાદીસુ ચત્તારિ રૂપજ્ઝાનાનીતિ એત્થ ઉપ્પન્નસતિયા એતં અધિવચનં. **સાતસહગતા**તિ ઠપેત્વા ચતુત્થજ્ઝાનં અઞ્ઞત્થ સાતસહગતા હોતિ સુખસમ્પયુત્તા, તં સન્ધાયેતં વુત્તં.

(ગ) **સાસવો ઉપાદાનિયો**તિ આસવાનઞ્ચેવ ઉપાદાનાનઞ્ચ પચ્ચયભૂતો. ઇતિ તેભૂમકધમ્મમેવ નિયમેતિ.

(ઘ) **અસ્મિમાનો**તિ રૂપાદીસુ અસ્મીતિ માનો.

(ઙ) **અયોનિસો મનસિકારો**તિ અનિચ્ચે નિચ્ચન્તિઆદિના નયેન પવત્તો ઉપ્પથમનસિકારો.

(ચ) વિપરિયાયેન **યોનિસો મનસિકારો** વેદિતબ્બો.

(છ) **આનન્તરિકો ચેતોસમાધી**તિ અઞ્ઞત્થ મગ્ગાનન્તરં ફલં આનન્તરિકો ચેતોસમાધિ નામ . ઇધ પન વિપસ્સનાનન્તરો મગ્ગો વિપસ્સનાય વા અનન્તરત્તા અત્તનો વા અનન્તરં ફલદાયકત્તા આનન્તરિકો ચેતોસમાધીતિ અધિપ્પેતો.

(જ) **અકુપ્પં ઞાણ**ન્તિ અઞ્ઞત્થ ફલપઞ્ઞા અકુપ્પઞાણં નામ. ઇધ પચ્ચવેક્ખણપઞ્ઞા અધિપ્પેતા.

(ઝ) **આહારટ્ઠિતિકા**તિ પચ્ચયટ્ઠિતિકા. **અયં એકો ધમ્મો**તિ યેન પચ્ચયેન તિટ્ઠન્તિ, અયં એકો ધમ્મો ઞાતપરિઞ્ઞાય અભિઞ્ઞેય્યો.

(ઞ) **અકુપ્પા ચેતોવિમુત્તી**તિ અરહત્તફલવિમુત્તિ.

ઇમસ્મિં વારે અભિઞ્ઞાય ઞાતપરિઞ્ઞા કથિતા. પરિઞ્ઞાય તીરણપરિઞ્ઞા. પહાતબ્બસચ્છિકાતબ્બેહિ પહાનપરિઞ્ઞા. **દુપ્પટિવિજ્ઝો**તિ એત્થ પન મગ્ગો કથિતો. **સચ્છિકાતબ્બો**તિ ફલં કથિતં, મગ્ગો એકસ્મિંયેવ પદે લબ્ભતિ. ફલં પન અનેકેસુપિ લબ્ભતિયેવ.

ભૂતાતિ સભાવતો વિજ્જમાના. **તચ્છા**તિ યાથાવા. **તથા**તિ યથા વુત્તા તથાસભાવા. **અવિતથા**તિ યથા વુત્તા ન તથા ન હોન્તિ. **અનઞ્ઞથા**તિ વુત્તપ્પકારતો ન અઞ્ઞથા. **સમ્મા તથાગતેન અભિસમ્બુદ્ધા**તિ તથાગતેન બોધિપલ્લઙ્કે નિસીદિત્વા હેતુના કારણેન સયમેવ અભિસમ્બુદ્ધા ઞાતા વિદિતા સચ્છિકતા. ઇમિના થેરો ''ઇમે ધમ્મા તથાગતેન અભિસમ્બુદ્ધા, અહં પન તુમ્હાકં રઞ્ઞો લેખવાચકસદિસો''તિ જિનસુત્તં દસ્સેન્તો ઓકપ્પનં જનેસિ.

એકધમ્મવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દ્વેધમ્મવણ્ણના

૩૫૨. (ક) **ઇમે દ્વે ધમ્મા બહુકારા**તિ ઇમે દ્વે સતિસમ્પજઞ્ઞા ધમ્મા સીલપૂરણાદીસુ અપ્પમાદો વિય સબ્બત્થ ઉપકારકા હિતાવહા.

(ખ) **સમથો ચ વિપસ્સના ચા**તિ ઇમે દ્વે સઙ્ગીતિસુત્તે લોકિયલોકુત્તરા કથિતા. ઇમસ્મિં દસુત્તરસુત્તે પુબ્બભાગા કથિતા.

(છ) **સત્તાનં સંકિલેસાય સત્તાનં વિસુદ્ધિયા**તિ અયોનિસો મનસિકારો હેતુ ચેવ પચ્ચયો ચ સત્તાનં સંકિલેસાય, યોનિસો મનસિકારો વિસુદ્ધિયા. તથા દોવચસ્સતા પાપમિત્તતા સંકિલેસાય; સોવચસ્સતા કલ્યાણમિત્તતા વિસુદ્ધિયા. તથા તીણિ અકુસલમૂલાનિ; તીણિ કુસલમૂલાનિ. ચત્તારો યોગા ચત્તારો વિસંયોગા. પઞ્ચ ચેતોખિલા પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ. છ અગારવા છ ગારવા. સત્ત અસદ્ધમ્મા સત્ત સદ્ધમ્મા. અટ્ઠ કુસીતવત્થૂનિ અટ્ઠ આરમ્ભવત્થૂનિ. નવ આઘાતવત્થૂનિ નવ આઘાતપ્પટિવિનયા. દસ અકુસલકમ્મપથા દસ કુસલકમ્મપથાતિ એવં પભેદા ઇમે દ્વે ધમ્મા દુપ્પટિવિજ્ઝાતિ વેદિતબ્બા.

(ઝ) **સઙ્ખતા ધાતૂ**તિ પચ્ચયેહિ કતા પઞ્ચક્ખન્ધા. અસઙ્ખતા ધાતૂતિ પચ્ચયેહિ અકતં નિબ્બાનં.

(ઞ) **વિજ્જા ચ વિમુત્તિ ચા**તિ એત્થ **વિજ્જા**તિ તિસ્સો વિજ્જા. **વિમુત્તી**તિ અરહત્તફલં.

ઇમસ્મિં વારે અભિઞ્ઞાદીનિ એકકસદિસાનેવ, ઉપ્પાદેતબ્બપદે પન મગ્ગો કથિતો, સચ્છિકાતબ્બપદે ફલં.

દ્વેધમ્મવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તયોધમ્મવણ્ણના

૩૫૩. (છ) **કામાનમેતં નિસ્સરણં યદિદં નેક્ખમ્મ**ન્તિ એત્થ **નેક્ખમ્મ**ન્તિ અનાગામિમગ્ગો અધિપ્પેતો. સો હિ સબ્બસો કામાનં નિસ્સરણં. **રૂપાનં નિસ્સરણં યદિદં આરુપ્પ**ન્તિ એત્થ આરુપ્પેપિ અરહત્તમગ્ગો. પુન ઉપ્પત્તિનિવારણતો સબ્બસો રૂપાનં નિસ્સરણં નામ. **નિરોધો તસ્સ નિસ્સરણ**ન્તિ ઇધ અરહત્તફલં નિરોધોતિ અધિપ્પેતં. અરહત્તફલેન હિ નિબ્બાને દિટ્ઠે પુન આયતિં સબ્બસઙ્ખારા ન હોન્તીતિ અરહત્તં સઙ્ખતનિરોધસ્સ પચ્ચયત્તા નિરોધોતિ વુત્તં.

(જ) **અતીતંસે ઞાણ**ન્તિ અતીતંસારમ્મણં ઞાણં ઇતરેસુપિ એસેવ નયો.

ઇમસ્મિમ્પિ વારે અભિઞ્ઞાદયો એકકસદિસાવ. દુપ્પટિવિજ્ઝપદે પન મગ્ગો કથિતો, સચ્છિકાતબ્બે ફલં.

તયોધમ્મવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચત્તારોધમ્મવણ્ણના

૩૫૪. (ક) **ચત્તારિ ચક્કાની**તિ એત્થ **ચક્કં** નામ દારુચક્કં, રતનચક્કં, ધમ્મચક્કં, ઇરિયાપથચક્કં, સમ્પત્તિચક્કન્તિ પઞ્ચવિધં. તત્થ ''યં પનિદં સમ્મ, રથકાર, ચક્કં છહિ માસેહિ નિટ્ઠિતં, છારત્તૂનેહી''તિ (અ॰ નિ॰ ૩.૧૫) ઇદં દારુચક્કં. ''પિતરા પવત્તિતં ચક્કં અનુપ્પવત્તેતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૫.૧૩૨) ઇદં રતનચક્કં. ''પવત્તિતં ચક્ક''ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૩૯૯) ઇદં ધમ્મચક્કં. ''ચતુચક્કં નવદ્વાર''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૨૯) ઇદં ઇરિયાપથચક્કં. ''ચત્તારિમાનિ, ભિક્ખવે, ચક્કાનિ, યેહિ સમન્નાગતાનં દેવમનુસ્સાનં ચતુચક્કં પવત્તતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૩૧) ઇદં સમ્પત્તિચક્કં. ઇધાપિ એતદેવ અધિપ્પેતં.

પતિરૂપદેસવાસોતિ યત્થ ચતસ્સો પરિસા સન્દિસ્સન્તિ, એવરૂપે અનુચ્છવિકે દેસે વાસો. **સપ્પુરિસૂપનિસ્સયો**તિ બુદ્ધાદીનં સપ્પુરિસાનં અવસ્સયનં સેવનં ભજનં. **અત્તસમ્માપણિધી**તિ અત્તનો સમ્મા ઠપનં, સચે પન પુબ્બે અસ્સદ્ધાદીહિ સમન્નાગતો હોતિ, તાનિ પહાય સદ્ધાદીસુ પતિટ્ઠાપનં. **પુબ્બે ચ કતપુઞ્ઞતા**તિ પુબ્બે ઉપચિતકુસલતા. ઇદમેવેત્થ પમાણં. યેન હિ ઞાણસમ્પયુત્તચિત્તેન કુસલં કતં હોતિ, તદેવ કુસલં તં પુરિસં પતિરૂપદેસે ઉપનેતિ, સપ્પુરિસે ભજાપેસિ . સો એવ ચ પુગ્ગલો અત્તાનં સમ્મા ઠપેતિ. ચતૂસુ આહારેસુ પઠમો લોકિયોવ. સેસા પન તયો સઙ્ગીતિસુત્તે લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકા કથિતા. ઇધ પુબ્બભાગે લોકિયા.

(ચ) **કામયોગવિસંયોગા**દયો અનાગામિમગ્ગાદિવસેન વેદિતબ્બા.

(છ) **હાનભાગિયા**દીસુ પઠમસ્સ ઝાનસ્સ લાભી કામસહગતા સઞ્ઞામનસિકારા સમુદાચરન્તિ **હાનભાગિયો** સમાધિ. તદનુધમ્મતા સતિ સન્તિટ્ઠતિ **ઠિતિભાગિયો** સમાધિ. વિતક્કસહગતા સઞ્ઞામનસિકારા સમુદાચરન્તિ **વિસેસભાગિયો** સમાધિ. નિબ્બિદાસહગતા સઞ્ઞામનસિકારા સમુદાચરન્તિ વિરાગૂપસઞ્હિતો **નિબ્બેધભાગિયો** સમાધીતિ ઇમિના નયેન સબ્બસમાપત્તિયો વિત્થારેત્વા અત્થો વેદિતબ્બો. વિસુદ્ધિમગ્ગે પનસ્સ વિનિચ્છયકથા કથિતાવ.

ઇમસ્મિમ્પિ વારે અભિઞ્ઞાદીનિ એકકસદિસાનેવ. અભિઞ્ઞાપદે પનેત્થ મગ્ગો કથિતો. સચ્છિકાતબ્બપદે ફલં.

ચત્તારોધમ્મવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્ચધમ્મવણ્ણના

૩૫૫. (ખ) પીતિફરણતાદીસુ પીતિં ફરમાના ઉપ્પજ્જતીતિ દ્વીસુ ઝાનેસુ પઞ્ઞા **પીતિફરણતા** નામ. સુખં ફરમાનં ઉપ્પજ્જતીતિ તીસુ ઝાનેસુ પઞ્ઞા **સુખફરણતા** નામ. પરેસં ચેતો ફરમાના ઉપ્પજ્જતીતિ ચેતોપરિયપઞ્ઞા **ચેતોફરણતા** નામ. આલોકફરણે ઉપ્પજ્જતીતિ દિબ્બચક્ખુપઞ્ઞા **આલોકફરણતા** નામ. પચ્ચવેક્ખણઞાણં **પચ્ચવેક્ખણનિમિત્તં** નામ. વુત્તમ્પિ ચેતં ''દ્વીસુ ઝાનેસુ પઞ્ઞા પીતિફરણતા, તીસુ ઝાનેસુ

પઞ્ઞા સુખફરણતા. પરચિત્તે પઞ્ઞા ચેતોફરણતા, દિબ્બચક્ખુ આલોકફરણતા. તમ્હા તમ્હા સમાધિમ્હા વુટ્ઠિતસ્સ પચ્ચવેક્ખણઞાણં પચ્ચવેક્ખણનિમિત્ત''ન્તિ (વિભ॰ ૮૦૪).

તત્થ પીતિફરણતા સુખફરણતા દ્વે પાદા વિય. ચેતોફરણતા આલોકફરણતા દ્વે હત્થા વિય. અભિઞ્ઞાપાદકજ્ઝાનં મજ્ઝિમકાયો વિય . પચ્ચવેક્ખણનિમિત્તં સીસં વિય. ઇતિ આયસ્મા સારિપુત્તત્થેરો પઞ્ચઙ્ગિકં સમ્માસમાધિં અઙ્ગપચ્ચઙ્ગસમ્પન્નં પુરિસં કત્વા દસ્સેસિ.

(જ) અયં સમાધિ પચ્ચુપ્પન્નસુખો ચે વાતિઆદીસુ અરહત્તફલસમાધિ અધિપ્પેતો. સો હિ અપ્પિતપ્પિતક્ખણે સુખત્તા **પચ્ચુપ્પન્નસુખો**. પુરિમો પુરિમો પચ્છિમસ્સ પચ્છિમસ્સ સમાધિસુખસ્સ પચ્ચયત્તા આયતિં **સુખવિપાકો**.

કિલેસેહિ આરકત્તા **અરિયો**. કામામિસવટ્ટામિસલોકામિસાનં અભાવા **નિરામિસો**. બુદ્ધાદીહિ મહાપુરિસેહિ સેવિતત્તા **અકાપુરિસસેવિતો**. અઙ્ગસન્તતાય આરમ્મણસન્તતાય સબ્બકિલેસદરથસન્તતાય ચ **સન્તો**. અતપ્પનીયટ્ઠેન **પણીતો**. કિલેસપટિપ્પસ્સદ્ધિયા લદ્ધત્તા કિલેસપટિપ્પસ્સદ્ધિભાવં વા લદ્ધત્તા **પટિપ્પસ્સદ્ધલદ્ધો**. પટિપ્પસ્સદ્ધં પટિપ્પસ્સદ્ધીતિ હિ ઇદં અત્થતો એકં. પટિપ્પસ્સદ્ધકિલેસેન વા અરહતા લદ્ધત્તા પટિપ્પસ્સદ્ધલદ્ધો. એકોદિભાવેન અધિગતત્તા એકોદિભાવમેવ વા અધિગતત્તા **એકોદિભાવાધિગતો**. અપ્પગુણસાસવસમાધિ વિય સસઙ્ખારેન સપ્પયોગેન ચિત્તેન પચ્ચનીકધમ્મે નિગ્ગય્હ કિલેસે વારેત્વા અનધિગતત્તા **નસસઙ્ખારનિગ્ગય્હવારિતગતો**. તઞ્ચ સમાધિં સમાપજ્જન્તો તતો વા વુટ્ઠહન્તો સતિવેપુલ્લપત્તત્તા. **સતોવ સમાપજ્જતિ સતો વુટ્ઠહતિ**. યથાપરિચ્છિન્નકાલવસેન વા સતો સમાપજ્જતિ સતો વુટ્ઠહતિ. તસ્મા યદેત્થ ''અયં સમાધિ પચ્ચુપ્પન્નસુખો ચેવ આયતિઞ્ચ સુખવિપાકો''તિ એવં પચ્ચવેક્ખમાનસ્સ પચ્ચત્તંયેવ અપરપ્પચ્ચયં ઞાણં ઉપ્પજ્જતિ, તં એકમઙ્ગં. એસ નયો સેસેસુપિ. એવમિમેહિ પઞ્ચહિ પચ્ચવેક્ખણઞાણેહિ અયં સમાધિ ''પઞ્ચઞાણિકો સમ્માસમાધી''તિ વુત્તો.

ઇમસ્મિં વારે વિસેસભાગિયપદે મગ્ગો કથિતો. સચ્છિકાતબ્બપદે ફલં. સેસં પુરિમસદિસમેવ.

છધમ્મવણ્ણના

૩૫૬. છક્કેસુ સબ્બં ઉત્તાનત્થમેવ. દુપ્પટિવિજ્ઝપદે પનેત્થ મગ્ગો કથિતો. સેસં પુરિમસદિસં.

સત્તધમ્મવણ્ણના

૩૫૭. (ઝ) **સમ્મપ્પઞ્ઞાય સુદિટ્ઠા હોન્તી**તિ હેતુના નયેન વિપસ્સનાઞાણેન સુદિટ્ઠા હોન્તિ. **કામા**તિ વત્થુકામા ચ કિલેસકામા ચ, દ્વેપિ સપરિળાહટ્ઠેન અઙ્ગારકાસુ વિય સુદિટ્ઠા હોન્તિ. **વિવેકનિન્ન**ન્તિ નિબ્બાનનિન્નં. **પોણં પબ્ભાર**ન્તિ નિન્નસ્સેતં વેવચનં. **બ્યન્તીભૂત**ન્તિ નિયતિભૂતં. નિત્તણ્હન્તિ અત્થો. કુતો? સબ્બસો આસવટ્ઠાનીયેહિ ધમ્મેહિ તેભૂમકધમ્મેહીતિ અત્થો. ઇધ ભાવેતબ્બપદે મગ્ગો કથિતો. સેસં પુરિમસદિસમેવ.

અટ્ઠધમ્મવણ્ણના

૩૫૮. (ક) **આદિબ્રહ્મચરિયિકાય પઞ્ઞાયા**તિ સિક્ખત્તયસઙ્ગહસ્સ મગ્ગબ્રહ્મચરિયસ્સ આદિભૂતાય પુબ્બભાગે તરુણસમથવિપસ્સનાપઞ્ઞાય . અટ્ઠઙ્ગિકસ્સ વા મગ્ગસ્સ આદિભૂતાય સમ્માદિટ્ઠિપઞ્ઞાય. **તિબ્બ**ન્તિ બલવં.

હિરોત્તપ્પન્તિ હિરી ચ ઓત્તપ્પઞ્ચ. **પેમન્તિ** ગેહસ્સિતપેમં. **ગારવોતિ** ગરુચિત્તભાવો. ગરુભાવનીયઞ્હિ ઉપનિસ્સાય વિહરતો કિલેસા નુપ્પજ્જન્તિ ઓવાદાનુસાસનિં લભતિ. તસ્મા તં નિસ્સાય વિહારો પઞ્ઞાપટિલાભસ્સ પચ્ચયો હોતિ.

(છ) અક્ખણેસુ યસ્મા પેતા અસુરાનં આવાહનં ગચ્છન્તિ, વિવાહનં ગચ્છન્તિ, તસ્મા પેત્તિવિસયેનેવ અસુરકાયો ગહિતોતિ વેદિતબ્બો.

(જ) અપ્પિચ્છસ્સાતિ એત્થ પચ્ચયઅપ્પિચ્છો, અધિગમઅપ્પિચ્છો, પરિયત્તિઅપ્પિચ્છો, ધુતઙ્ગઅપ્પિચ્છોતિ ચત્તારો અપ્પિચ્છા. તત્થ પચ્ચયઅપ્પિચ્છો બહું દેન્તે અપ્પં ગણ્હાતિ, અપ્પં દેન્તે અપ્પતરં વા ગણ્હાતિ, ન વા ગણ્હાતિ, ન અનવસેસગાહી હોતિ. અધિગમઅપ્પિચ્છો મજ્ઝન્તિકત્થેરો વિય અત્તનો અધિગમં અઞ્ઞેસં જાનિતું ન દેતિ. પરિયત્તિઅપ્પિચ્છો તેપિટકોપિ સમાનો ન બહુસ્સુતભાવં જાનાપેતુકામો હોતિ સાકેતતિસ્સત્થેરો વિય. ધુતઙ્ગઅપ્પિચ્છો ધુતઙ્ગપરિહરણભાવં અઞ્ઞેસં જાનિતું ન દેતિ દ્વેભાતિકત્થેરેસુ જેટ્ઠકત્થેરો વિય. વત્થુ વિસુદ્ધિમગ્ગે કથિતં. **અયં ધમ્મોતિ** એવં સન્તગુણનિગૂહનેન ચ પચ્ચયપટિગ્ગહણે મત્તઞ્ઞુતાય ચ અપ્પિચ્છસ્સ પુગ્ગલસ્સ અયં નવલોકુત્તરધમ્મો સમ્પજ્જતિ, નો મહિચ્છસ્સ. એવં સબ્બત્થ યોજેતબ્બં.

સન્તુટ્ઠસ્સાતિ ચતૂસુ પચ્ચયેસુ તીહિ સન્તોસેહિ સન્તુટ્ઠસ્સ. **પવિવિત્તસ્સાતિ** કાયચિત્તઉપધિવિવેકેહિ વિવિત્તસ્સ. તત્થ **કાયવિવેકો** નામ ગણસઙ્ગણિકં વિનોદેત્વા અટ્ઠઆરમ્ભવત્થુવસેન એકીભાવો. એકીભાવમત્તેન પન કમ્મં ન નિપ્ફજ્જતીતિ કસિણપરિકમ્મં કત્વા અટ્ઠ સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેતિ, અયં **ચિત્તવિવેકો** નામ. સમાપત્તિમત્તેનેવ કમ્મં ન નિપ્ફજ્જતીતિ ઝાનં પાદકં કત્વા સઙ્ખારે સમ્મસિત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણાતિ, અયં **ઉપધિવિવેકો** નામ. તેનાહ ભગવા – ‘‘કાયવિવેકો ચ વિવેકટ્ઠકાયાનં નેક્ખમ્માભિરતાનં. ચિત્તવિવેકો ચ પરિસુદ્ધચિત્તાનં પરમવોદાનપ્પત્તાનં. ઉપધિવિવેકો ચ નિરુપધીનં પુગ્ગલાનં વિસઙ્ખારગતાન’’ન્તિ (મહાનિ॰ ૪૯).

સઙ્ગણિકારામસ્સાતિ ગણસઙ્ગણિકાય ચેવ કિલેસસઙ્ગણિકાય ચ રતસ્સ. **આરદ્ધવીરિયસ્સાતિ** કાયિકચેતસિકવીરિયવસેન આરદ્ધવીરિયસ્સ. **ઉપટ્ઠિતસતિસ્સાતિ** ચતુસતિપટ્ઠાનવસેન ઉપટ્ઠિતસતિસ્સ. **સમાહિતસ્સાતિ** એકગ્ગચિત્તસ્સ. **પઞ્ઞવતોતિ** કમ્મસ્સકતપઞ્ઞાય પઞ્ઞવતો. **નિપ્પપઞ્ચસ્સાતિ** વિગતમાનતણ્હાદિટ્ઠિપપઞ્ચસ્સ.

ઇધ ભાવેતબ્બપદે મગ્ગો કથિતો. સેસં પુરિમસદિસમેવ.

નવધમ્મવણ્ણના

૩૫૯. (ખ) **સીલવિસુદ્ધીતિ** વિસુદ્ધિં પાપેતું સમત્થં ચતુપારિસુદ્ધિસીલં. **પારિસુદ્ધિપધાનિયઙ્ગન્તિ** પરિસુદ્ધભાવસ્સ પધાનઙ્ગં. **ચિત્તવિસુદ્ધીતિ** વિપસ્સનાય પદટ્ઠાનભૂતા અટ્ઠ પગુણસમાપત્તિયો. **દિટ્ઠિવિસુદ્ધીતિ** સપચ્ચયનામરૂપદસ્સનં. **કઙ્ખાવિતરણવિસુદ્ધીતિ** પચ્ચયાકારઞાણં. અદ્ધત્તયેપિ હિ પચ્ચયવસેનેવ ધમ્મા પવત્તન્તીતિ પસ્સતો કઙ્ખં વિતરતિ. **મગ્ગામગ્ગઞાણદસ્સનવિસુદ્ધીતિ** ઓભાસાદયો ન મગ્ગો, વીથિપ્પટિપન્નં ઉદયબ્બયઞાણં મગ્ગોતિ એવં મગ્ગામગ્ગે ઞાણં. **પટિપદાઞાણદસ્સનવિસુદ્ધીતિ** રથવિનીતે વુટ્ઠાનગામિનિવિપસ્સના કથિતા, ઇધ તરુણવિપસ્સના. **ઞાણદસ્સનવિસુદ્ધીતિ** રથવિનીતે મગ્ગો કથિતો, ઇધ

વુટ્ઠાનગામિનિવિપસ્સના. એતા પન સત્તપિ વિસુદ્ધિયો વિત્થારેન વિસુદ્ધિમગ્ગે કથિતા. **પઞ્ઞાતિ** અરહત્તફલપઞ્ઞા. **વિમુત્તિપિ** અરહત્તફલવિમુત્તિયેવ.

(છ) **ધાતુનાનત્તં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ ફસ્સનાનત્ત**ન્તિ ચક્ખાદિધાતુનાનત્તં પટિચ્ચ ચક્ખુસમ્ફસ્સાદિનાનત્તં ઉપ્પજ્જતીતિ અત્થો. **ફસ્સનાનત્તં પટિચ્ચા**તિ ચક્ખુસમ્ફસ્સાદિનાનત્તં પટિચ્ચ . **વેદનાનાનત્ત**ન્તિ ચક્ખુસમ્ફસ્સજાદિવેદનાનાનત્તં. **સઞ્ઞાનાનત્તં પટિચ્ચા**તિ કામસઞ્ઞાદિનાનત્તં પટિચ્ચ. **સઙ્કપ્પનાનત્ત**ન્તિ કામસઙ્કપ્પાદિનાનત્તં. **સઙ્કપ્પનાનત્તં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ છન્દનાનત્ત**ન્તિ સઙ્કપ્પનાનત્તતાય રૂપે છન્દો સદ્દે છન્દોતિ એવં છન્દનાનત્તં ઉપ્પજ્જતિ. **પરિળાહનાનત્ત**ન્તિ છન્દનાનત્તતાય રૂપપરિળાહો સદ્દપરિળાહોતિ એવં પરિળાહનાનત્તં ઉપ્પજ્જતિ. **પરિયેસનાનાનત્ત**ન્તિ પરિળાહનાનત્તતાય રૂપપરિયેસનાદિનાનત્તં ઉપ્પજ્જતિ. **લાભનાનત્ત**ન્તિ પરિયેસનાનાનત્તતાય રૂપપટિલાભાદિનાનત્તં ઉપ્પજ્જતિ.

(જ) સઞ્ઞાસુ **મરણસઞ્ઞા**તિ મરણાનુપસ્સનાઞાણે સઞ્ઞા. **આહારેપટિકૂલસઞ્ઞા**તિ આહારં પરિગ્ગણ્હન્તસ્સ ઉપ્પન્નસઞ્ઞા. **સબ્બલોકેઅનભિરતિસઞ્ઞા**તિ સબ્બસ્મિં વટ્ટે ઉક્કણ્ઠન્તસ્સ ઉપ્પન્નસઞ્ઞા. સેસા હેટ્ઠા કથિતા એવ. ઇધ બહુકારપદે મગ્ગો કથિતો. સેસં પુરિમસદિસમેવ.

દસધમ્મવણ્ણના

૩૬૦. (ઝ) **નિજ્જરવત્થૂની**તિ નિજ્જરકારણાનિ. **મિચ્છાદિટ્ઠિ નિજ્જિણ્ણા હોતી**તિ અયં હેટ્ઠા વિપસ્સનાયપિ નિજ્જિણ્ણા એવ પહીના. કસ્મા પુન ગહિતાતિ અસમુચ્છિન્નત્તા. વિપસ્સનાય હિ કિઞ્ચાપિ જિણ્ણા, ન પન સમુચ્છિન્ના, મગ્ગો પન ઉપ્પજ્જિત્વા તં સમુચ્છિન્દતિ, ન પુન વુટ્ઠાતું દેતિ. તસ્મા પુન ગહિતા. એવં સબ્બપદેસુ નયો નેતબ્બો.

એત્થ ચ સમ્માદિટ્ઠિપચ્ચયા ચતુસટ્ઠિ ધમ્મા ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છન્તિ. કતમે ચતુસટ્ઠિ? સોતાપત્તિમગ્ગક્ખણે અધિમોક્ખટ્ઠેન સદ્ધિન્દ્રિયં પરિપૂરેતિ, પગ્ગહટ્ઠેન વીરિયિન્દ્રિયં પરિપૂરેતિ, અનુસ્સરણટ્ઠેન સતિન્દ્રિયં પરિપૂરેતિ, અવિક્ખેપટ્ઠેન સમાધિન્દ્રિયં પરિપૂરેતિ, દસ્સનટ્ઠેન પઞ્ઞિન્દ્રિયં પરિપૂરેતિ, વિજાનનટ્ઠેન મનિન્દ્રિયં, અભિનન્દનટ્ઠેન સોમનસ્સિન્દ્રિયં, પવત્તસન્તતિઅધિપતેય્યટ્ઠેન જીવિતિન્દ્રિયં પરિપૂરેતિ…પે॰… અરહત્તફલક્ખણે અધિમોક્ખટ્ઠેન સદ્ધિન્દ્રિયં, પવત્તસન્તતિઅધિપતેય્યટ્ઠેન જીવિતિન્દ્રિયં પરિપૂરેતીતિ એવં ચતૂસુ મગ્ગેસુ ચતૂસુ ફલેસુ અટ્ઠ અટ્ઠ હુત્વા ચતુસટ્ઠિ ધમ્મા પારિપૂરિં ગચ્છન્તિ. ઇધ અભિઞ્ઞેય્યપદે મગ્ગો કથિતો. સેસં પુરિમસદિસમેવ.

ઇધ ઠત્વા પઞ્હા સમોધાનેતબ્બા. દસકે સતં પઞ્હા કથિતા. એકકે ચ નવકે ચ સતં , દુકે ચ અટ્ઠકે ચ સતં, તિકે ચ સત્તકે ચ સતં, ચતુક્કે ચ છક્કે ચ સતં, પઞ્ચકે પઞ્ઞાસાતિ અડ્ઢછટ્ઠાનિ પઞ્હસતાનિ કથિતાનિ હોન્તિ.

‘‘ઇદમવોચ આયસ્મા સારિપુત્તો, અત્તમના તે ભિક્ખૂ આયસ્મતો સારિપુત્તસ્સ ભાસિતં અભિનન્દુ’’ન્તિ સાધુ, સાધૂતિ અભિનન્દન્તા સિરસા સમ્પટિચ્છિંસુ. તાય ચ પન અત્તમનતાય ઇમમેવ સુત્તં આવજ્જમાના પઞ્ચસતાપિ તે ભિક્ખૂ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અગ્ગફલે અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસૂતિ.

સુમઙ્ગલવિલાસિનિયા દીઘનિકાયટ્ઠકથાય

દસુત્તરસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતા ચ પાથિકવગ્ગસ્સ વણ્ણનાતિ.

પાથિકવગ્ગટ્ઠકથા નિટ્ઠિતા.

નિગમનકથા

એત્તાવતા ચ –

આયાચિતો **સુમઙ્ગલ**, **પરિવેણ**નિવાસિના થિરગુણેન;
દાઠાનાગસઙ્ઘત્થેરેન, થેરવંસન્વયેન.

દીઘાગમવરસ્સ દસબલ, ગુણગણપરિદીપનસ્સ અટ્ઠકથં;
યં આરભિં **સુમઙ્ગલ**, **વિલાસિનિં** નામ નામેન.

સા હિ મહાટ્ઠકથાય, સારમાદાય નિટ્ઠિતા;
એસા એકાસીતિપમાણાય, પાળિયા ભાણવારેહિ.

એકૂનસટ્ઠિમત્તો, **વિસુદ્ધિમગ્ગોપિ** ભાણવારેહિ;
અત્થપ્પકાસનત્થાય, આગમાનં કતો યસ્મા.

તસ્મા તેન સહા'યં, અટ્ઠકથા ભાણવારગણનાય;
સુપરિમિતપરિચ્છિન્નં, ચત્તાલીસસતં હોતિ.

સબ્બં ચત્તાલીસાધિકસત, પરિમાણં ભાણવારતો એવં;
સમયં પકાસયન્તિં, મહાવિહારે નિવાસિનં.

મૂલકટ્ઠકથાસાર, માદાય મયા ઇમં કરોન્તેન;
યં પુઞ્ઞમુપચિતં તેન, હોતુ સબ્બો સુખી લોકોતિ.

પરમવિસુદ્ધસદ્ધાબુદ્ધિવીરિયપટિમણ્ડિતેન સીલાચારજ્જવમદ્દવાદિગુણસમુદયસમુદિતેન સકસમયસમયન્તરગહનજ્ઝોગાહણસમત્થેન પઞ્ઞાવેય્યત્તિયસમન્નાગતેન તિપિટકપરિયત્તિપ્પભેદે સાટ્ઠકથે સત્થુસાસને અપ્પટિહતઞાણપ્પભાવેન મહાવેય્યાકરણેન કરણસમ્પત્તિજનિતસુખવિનિગ્ગતમધુરોદારવચનલાવણ્ણયુત્તેન યુત્તમુત્તવાદિના વાદીવરેન મહાકવિના પભિન્નપટિસમ્ભિદાપરિવારે છળભિઞ્ઞાદિપ્પભેદગુણપટિમણ્ડિતે ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મે સુપ્પતિટ્ઠિતબુદ્ધીનં થેરવંસપ્પદીપાનં થેરાનં મહાવિહારવાસીનં વંસાલઙ્કારભૂતેન વિપુલવિસુદ્ધબુદ્ધિના **બુદ્ધઘોસો**તિ ગરૂહિ ગહિતનામધેય્યેન થેરેન કતા અયં **સુમઙ્ગલવિલાસિની** નામ દીઘનિકાયટ્ઠકથા –

તાવ તિટ્ઠતુ લોકસ્મિં, લોકનિત્થરણેસિનં;
દસ્સેન્તી કુલપુત્તાનં, નયં દિટ્ઠિવિસુદ્ધિયા.

યાવ બુદ્ધોતિ નામમ્પિ, સુદ્ધચિત્તસ્સ તાદિનો;
લોકમ્હિ લોકજેટ્ઠસ્સ, પવત્તતિ મહેસિનોતિ.

સુમઙ્ગલવિલાસિની નામ

દીઘનિકાયટ્ઠકથા નિટ્ઠિતા.